Kvartal-Skrift

for

Den norſk lutherſke Kirke

i

Amerika.

Redigeret

af

Prof. Sverdrup og Oftedal.

Minneapolis, Minn.
„Folkebladet"s Trykkeri.

1881.

Digitized by the Internet Archive
in 2025

https://archive.org/details/kvartal-skrift-for-den-norsk-lutherske-kirke-i-amerika_1881

Kvartalſkriftet 1881.

Der er Ingen mer forundrede end Udgiverne over at „Kvartalſkriftet" tør prøve at udkomme i ſin 7de Aargang.

Det har fra det første optraadt paa en ſaadan uforbeholden Maade, at det maatte vinde mange Uvenner; det har derfor ikke været os nogen Skuffelſe at have mødt Modarbeide endog fra Kanter, hvor vi burde have kunnet gjort Regning paa kraftig Støtte.

Det har fremholdt Anſkuelſer, hvorom vi fra det første ikke nærede ringeſte Tvivl, at de efterhaanden og gjennem haarde Kampe vilde blive de raadende blandt vort Folk, fordi Udviklingen uimodſtaaeligt vilde afføde dem, men hvorom vi ogſaa vidſte, at de fra Begyndelſen vilde ſynes haarde, uforſtaaelige og forhaſtede, og ſaaledes her og der ſkikkede til at vekke Mistillid.

„Fri Menighed i fri Kirke", med alt hvad det indeberer: Bevarelſen af Børnelerdommen ſom Menighedens levende Bekjendelſe, Opbyggelſe af Skolen ſom Menighedens aandelige Sedemark, Udviklingen af Menighedens fulde Selvſtyre til en kraftig og anſvarlig Deltagelſe i alt Samfundsarbeide, alt dette har veret Gjenſtand for Frygt, for Hovedryſten, for mangelfuld Forſtaaelſe.

Vi maatte have veret forberedte paa at et Blad, der udkom med uſikre Mellemrum, og atter og atter kom tilbage til disſe alvorsfulde og ikke let fordøielige Materier, vilde ſlide ſig op og gaa under inden det kunde finde nogen Sympati; vi maatte vere forberedte paa, at Modſtanden, Fiendſkabet og Ligegyldigheden maatte kvele det inden kort Tid.

Derfor er der intet, ſom har opmuntret os mere, end at finde, at uagtet Uvenner har gjort meget til at ſtanſe Bladets Cirkulation, og vi neſten Intet har gjort for dets udvortes Udbredelſe, ſaa er vi endnu iſtand at paabegynde denne 7de Aargang.

„Fri Menighed i fri Kirke“ er bleven forſtaaet, endog mere end vi kunde vente og „Kvartalſkriftet“ har ſande Venner, ſom har holdt faſt ved det i gode og onde Tider.

Og ſaalenge Bladet kun kommer til 1000 Venner, og disſe hver ſender det rundt i 5 andre Huſe, ſaa vil vi prøve at holde ved fuldt forvisſede om, at han ſom har ſat os til at arbeide og givet os Tro paa Bevarelſen af en levende Kriſtendom og enfoldig Lutherdom blandt vort Folk, han er og iſtand at føre „Kvartalſkriftet“s Anſkuelſer ned i vort Folks Hjerter til engang at bere en velſignet Frugt.

Naar vi ſe tilbage 8 a 10 Aar, hvilken Forandring har ikke fundet Sted i de kirkelige Samfundsforholde!

Den norſke Synodes Preſteſkab herjede over vort Folk med en Magtens Svøbe ſom truede med at kvele alt aandeligt Frihedsliv. Den følte ſig ſaa overmegtig i ſine „ſoleklare“ ſelvlavede Lereſatſer, at den med Foragt ſaa ned paa alle, der ikke blindt kunde ſlutte ſig til den, og udſkjeldte for Kjettere, Vranglerere og Vinkelpredikanter alle, der turde vove en Indvending mod deres — forreſten ingenlunde originale — Lerdomme.

J ſin opbleſte Bygdeaand gik Preſteſkabet ſaalangt, at de begyndte at betragte ſig ſelv og ſit Arbeide ſom en liden Verdensbegivenhed, og deres aandelige Leder Goodhuepreſten, Muus, havde ikke mer Selverkjendelſe, end at han i ſin Korrekturudgave af Vogts Bibelhiſtorie ſatte Synodens Stiftelſesaar jevnſides med Verdens Skabelſe, Kriſti Fødſel og Reformationen!!!

Alvorlige Folk var tilbøielige til at ſmile over ſaa abjekt Forfengelighed, om de ikke maatte ſørge over den aandelige Jammer og Armod ſom derigjennem blev vort Folk tildel.

Med en ubeſkrivelig Selvfølelſe „misſionerede“ de Land og Strand rundt for at gjøre Diſciple og for i „Diskusſionsmøder“ med uforlignelig Suffiſanſe og utrolige Beviſer at forfegte ſine nye Lerdomme, om Slaveri og Søndagen, om Verdensretferdiggjørelſe og Abſolution, om Legmandsvirkſomhed og Preſtedømme.

Hvormange blandt os maa ikke med blandede Følelſer tenke tilbage paa de Tider, da Synodens Preſter reiſte rundt og ſolede ſig og fraadſede i disſe delikate Kjevlemøder!

Der behøvedes dog heller ikke noget profetiſk Blik for at ſe den indre Hulhed i dette aandelige Hovmod og forudſige dets ſnarlige Forfald.

Imens ſatte Konferentſen ſig til Opgave alvorligt Arbeide:

Børnelerdommen, Skolen, grundig Omvendelſe og aandeligt Liv i Menighederne.

Vi har gjort det alt i Skrøbelighed; vi har mødt Trengſler og ſkal møde flere; vor Vei er trang ſom den Kriſtnes; vi ſtaar endnu ſaare meget tilbage; vi bekjende det.

Men hvor har Synodens „rene Lere“ og „aandelige Hovmod“ baaret hen?

Da ikke Konferentſen fandt nogen kriſtelig Frugt af de ſaakaldte Lerediskusſioner, fordi de i vanhellig Aand udartede til ſlet og ret theologiſke Kjevlerier, ophørte den at møde Synoden paa det Feldt.

Men disſe Kjevlerier var netop det virkſomſte Middel til at opretholde ialtfald et Skin af aandelig Interesſe ved at nere Fanatismen og den gjenſidige Bitterhed blandt Folket. Hvorledes kunde Synoden ophøre med Lereſtrid?

Den norſke Kirke har nu det Skue, at Synodens Preſter — ikke dens Menigheder — af Trang til den aandelige Nering, hvortil de ere blevne vante, ere delte og ſplittede i to Leire, i Anledning af et nyt Lereſpørgsmaal, Naadevalgsleren, og at de nu hudfletter og fordømmer hinanden indbyrdes juſt paa ſamme Maade, ſom de før øvede ſin Bitterhed mod andre Samfund.

Vi har nu det opbyggelige Skue efter gjentagende og indtrengende at have formanet Synoden at ſkille ſig fra Tyſkerne og oprette ſin egen Preſteſkole, at ſe dem viſtnok i Beſiddelſe af en Skole, men en Skole, hvor Lererne er i Kamp med hinanden, ſaa at en Dag holder den ene Foredrag i Menighedens Kirke, og neſte Dag og for den ſamme Forſamling blir han gjendreven af ſin Collega, en Dag ſkriver en Profesſor en Artikel i en Avis kun for neſte at blive alvorligen iretteſat af ſin Collega, — alt i Anledning af et Lereſpørgsmaal, hvorom ingen enfoldig Lutheraner nogenſinde har veret i Tvivl.

Hvad Under om Eleverne flygter til St. Louis og Norge, naar deres Lerere gjør ſig til et Skueſpil for Verden!

Vi har nu Skuet af et helt Preſteſkab gjennem deres Formend ude af Stand til at tugte eller blot iretteſette en af ſine Collegaer, der ihvor uafgjort hans Skyld maatte vere, ialtfald ved Halſtarrighed og Letſindighed har bragt det til det uhørte, at han, Preſten, Gudstjeneren, Hyrden er for Retten mod ſin egen Huſtru!!

Vi maa ſe paa at dette Samfunds Preſteſkab efter ſaamange Aars Overmod paa Grund af ſin indre Splid ſøger Redning, — ikke i en aaben og erlig Bekjendelſe og Tilbagekaldelſe af ſine fordervelige Lerdomme, — ikke i en grundig Omvendelſe og beſtemt Udtredelſe af Miſſouri med dens Naadevalgslere, — ikke i en kraftig Reorganiſation af ſin Preſteſkole, ſaa at Eleverne med Glede ſøger did, ſom til et aandeligt Hjem, — ikke i Gjenoprettelſe af en eftertrykkelig Tugt, ſaa at Paſt. Muus blir behandlet efter Fortjeneſte, — ikke i noget af dette ſom vilde medføre en aandelig Opreisning ſamt Folkets Tillid og Kjerlighed, men i det gamle kortvarige Lindringsmiddel: — Diskusſion med Konferentſen.

Iſandhed en ſkrøbelig Redningsplanke!

For os er der midt i Forvirringen et Lyspunkt; vi tør haabe, at under de Forviklinger og mulige Samfundsforſtyrrelſer, der kan blive Følgen af denne uviſe Fremgangsmaade, vil nyvakt Bitterhed og Fanatisme vekke Menighederne videnom til alvorlig Eftertanke. Det vil opgaa ogſaa for den norſke Synodes Menigheder med forferdelig Klarhed at en af de ſtørre Aarſager til den aandelige Elendighed, er den uſalige Forbindelſe med Tyſkerne i Miſſouriſynoden, og at det derfra, om ikke arvede, ſaa ialtfald ſtyrkede og potenſerede Preſteſtyre har i den Grad berøvet Menighederne deres Frihed og aandelige Selvſtendighed, at Preſternes hemmelige Lerekonferentſer endog har frataget dem Anſvaret for deres egen kriſtelige Bekjendelſe, medens Kirkeraadet i Virkeligheden har ſaaledes belemret deres Kaldsret, at den exiſterer lidet mere end paa Papiret. Naadevalgſtriden og Muſeſagen vil, — det er vort faſte Haab, — ihvormeget Preſteſkabet ved Diskusſionsmøder ſøger at aflede Opmerkſomheden derfra, dog opmande Menighederne her og der til ſelvſtendig Handlemaade og bringe Spørgsmaalet om fri Menighed i fri Kirke med ukjendt Kraft ner til deres alvorlige Overveielſe.

I ſamme Forhold vil Udſigterne lysne til en fortroligere Tilnermelſe mellem Samfundene ikke paa Grundlag af Lerediskusſioner, men paa Grundlag af felles Arbeide i ſaadanne Sager ſom f. Ex. Misſionen eller Skolen.

I Konferentſen vil Synet af de mange Misligheder ſom Misſouriforbindelſen — der ikke er en Menighedsforbindelſe, — og Preſteſtyret har affødt, bringe Menighederne til at ſlutte ſig end tettere om det Arbeide, der i ſerlig Forſtand kan kaldes deres eget, Skolen, og ved en endelig Anſtrengelſe ſette den i økonomiſk Henſeende paa ſaapas faſt Grund, at Samfundet, uden Frygt for at Skolens Interesſe derved ſkal lide, kan legge mer aandelig Kraft ind i Foreningsarbeidet, end for Øieblikket er muligt, og derved godtgjøre at en fri Menighed i en fri Kirke baade er ſkikket at udvikle et kraftigere Menighedsliv og en dygtigere og alvorligere Lererſtand end ſelv det allerbedſt organiſerede Preſteſtyre.

Der er ſaaledes Grund til med ny Freidighed og nyt Haab i det 7de Aar at trede frem for Folket med denne engang foragtede Sag: fri Menighed i fri Kirke; og idet vi bede Vennerne ikke at blive utaalmodige, have vi det Haab, at de endnu en Stund ville ſtøtte „Kvartalſkriftets“ Arbeide, i den Overbevisning at ikke ørkesløſe Lerediskusſioner men frugtbart aandeligt Arbeide, fører vort norſke Kirkefolk henimod endregtig Sammenſlutning.

Ignatius Loyola og Jeſuiterne.

(Fortſættelſe fra 6te Aarg. 4de Hefte.)

Imidlertid havde Jeſuiterne lenge veret ivrigt beſkjeſtigede med at tilbageerobre det oprørſke England. Hele Selſkabets Kløgt og Energi ſamlede ſig i dette driſtige og neſten haabløſe Foretagende. Paver og Preſter jublede, da Maria gav Haand og Hjerte til Philip den Anden, og da Cranmer, Ridley, Rogers og en Skare andre Martyrer havde ladet Livet forat bidrage ſit til dette Bryllups Høitidelighed. Men Elizabeths Thronbeſtigelſe havde atter fyldt Spanien og Rom med uſigeligt Raſeri. Den kjetterſke Dronning blev nu Gjenſtand for utallige Sammenſvergelſer og Mordplaner. Pave Pius den Femte erklerede hende afſat og hendes Underſaatter løſt fra deres Troſkabsed. Jeſuiter ſkjulte ſig i London eller gik omkring fra Hus til Hus i de katholſke Diſtrikter opmuntrende alle tro Katholiker til Oprør mod Kjetterdronningen. Den ene Sammenſvergelſe dannedes efter den anden med det Maal at ſtyrte Elizabeth fra Thronen eller drebe hende, befri den katholſke Maria Stuart, gjøre hende til begge Rigers Dronning og ſaaledes gjenindføre Katholicismen i disſe. Om flere af disſe Sammenſvergelſer var Maria vidende, ſkjønt Planerne vare opgjorte i Rom eller Spanien. Jeſuiterne arbeidede med grendſeløs Iver. Jeſuiten Parſons forbandede Dronningen ſom en Morderſke og en Baſtard. Da Jeſuiterne paa alle Hold bleve efterſporede blev den ene Sammenſvergelſe efter den anden opdaget, og da ſaaledes Liſt og Renker ikke ſyntes at ville frugte Noget, ſendte Philip den Anden efter Marias Henrettelſe ſin uovervindelige Armada, laſtet med Preſter og Soldater mod hende. Men dette hans ſidſte Forſøg fik ſom bekjendt et bedrøveligt Udfald og til trods for Paven, Philip og Jeſuiterne ſtod nu Eliſabeths Throne paa ſikker Grund; Proteſtantismen var reddet og det ſpanſke Velde for beſtandig brudt.

Pater Garnet er en af de meſt bekjendte af disſe driſtige Jeſuiter. Han var det engelſke Jeſuitkompagnis Provincial. Da Elizabeth døde, havde Jeſuiterne lagt Planer til at forhindre Jakobs Thronbeſtigelſe, og Kongen havde fornyet og godkjendt de ſtrenge Love mod

ſine katholſke Underſaatter og lod dem trede i Kraft. Jeſuiternes uforſigtige Fremgangsmaade havde hidtil kun bragt Ulykke over deres Venner og deres Sag. Ødeleggelſe truede dem fra alle Kanter. I denne deres yderlige Nød fandt de paa et endnu mere fortvivlet Foretagende, Krudtſammenſvergelſen. Jeſuitprovincialen Garnet var nu med flere Andre af ſit Kompagni, i England, og de beſluttede ſig nu til at ſprenge det engelſke Parlament og Kong Jakob i Luften med Krudt. Sammenſvergelſen opdagedes, og Guy Fawkes blev greben i Kjelderen under Parlamentsbygningen i det Øieblik, han holdt paa at ſette Lunten til Krudtet. Jeſuiterne beſkriver Fawkes ſom en meget from og elſkverdig Mand af uplettet Heder. Alle de Sammenſvorne tilhørte Jeſuitpartiet og det er at formode, at de engelſke Katholiker Intet havde med Sagen at gjøre. Man begyndte ſtrax at lede efter de i Skjul krøbne Jeſuiter. Flere af dem ſlap over til Faſtlandet. Men Garnet tilligemed en anden Jeſuit og to Tjenere var ſkjult i Hendlip ner Worceſter i et af disſe hemmelige Aflukker, ſom paa den Tid vare ſaa almindelige i rige Katholikers Huſe. Her ſad Flygtningerne indeſtengte i 7 Dage og Netter. Deres Skjuleſted var ſaa lidet, at de vare nødte til at ſidde den hele Tid med Kneerne bøiede ind under ſig. Deres Føde var Suppe, ſom ſendtes dem gjennem et Rør. Man fulgte deres Spor til Hendlip, og en Øvrighedsperſon ledſaget af Politibetjente forlangte at gjennemſøge Huſet. I Mandens Fraverelſe modtog Huſets Frue dem med et muntert Smil og fortalte dem, at deres Bytte var undſluppet. I tre Dage gjennemſøgte de Huſet forgjeves. Men den fjerde Dag havde Hungeren drevet Fangerne ud af ſit Skjul. De bleve ſeede af Vagten, og deres Skjul opdagedes. Matte og udterede af Faſte og Mangel paa Luft og Bevegelſe ſlebtes Garnet og hans Kammerater til Forhør og Døden. Garnets Forhør frembød et ſørgeligt og modbydeligt Skueſpil. Det er ingen Tvivl om, at han var delagtig i Sammenſvergelſen; han var ſandſynligvis dens Hovedmand. Han tilſtod, at han vidſte om den, men paaſtod, at han havde ſøgt at overtale de Sammenſvorne til at opgive ſit Forehavende; Under Forhøret blev han flere Gange overbeviſt om Løgn, og forſvarede da ſin Mangel paa Sanddruhed med, at han var nødſaget dertil forat frelſe Livet. Han blev dømt

til Doden og henrettet. Jeſuiterne betragtede ham ſom en Martyr, og fortalte, at et vidunderligt Mirakel havde bevidnet hans Uſkyldighed. „Garnets Straa“ blev beromt over hele Europa og de katholſke Hoffer feirede i Sange og Mindeſkrifter den Frifindelſesdom, ſom Himlen havde udtalt over denne deres Helgen. Det vidunderlige Straa var et Hvedear, paa hvilket en Jeſuitſtudent, ſom var nerverende ved Garnets Henrettelſe, ſaa en Draabe af hans Blod falde. Da han boiede ſig ned for nermere at betragte det, opdagede han paa Straaet Billedet af Martyrens forklarede Aaſyn, kronet og berende et Kors paa Panden. Tuſinder kom forat ſe det vidunderlige Syn. Adelsmend, den ſpanſke Embasſader, det katholſke Legfolk ſaa og troede. Miraklet fortaltes udover hele den kriſtne Verden. Store Boger ſkreves til Bevis og Modbevis. Hvedearet blev aftegnet af Kunſtnere og beſunget af Digtere, og det kunde ikke falde Katholikerne ind, at Billedet paa Straaet var tegnet af en liſtig Preſts dygtige Haand.

Det vidunderlige Broderſkabs ſenere Hiſtorie har veret en vexlende Scene af Held og Fremgang paa den ene Side og Ulykke og Gjenvordigheder paa den anden. Altid ſamlet i en tetſluttet Slagorden, har Jeſuiterne kjempet tappert forat overvinde Verden. Deres urokkelige Samhold, deres politiſke Beſtrebelſer, deres utrettelige Raſtloshed har indviklet dem i utallige Vanſkeligheder. Deres egne Troesfeller var ofte deres bittreſte Fiender. Andre Ordener udſkreg og forbandede Jeſuiterne. Katholikerne i England beſkyldte dem for at have bragt Odeleggelſe over Kirken ved deres uforſigtige Voldſomhed, og Krudtſammenſvergelſen ſynes virkelig for beſtandig at have knuſt de engelſke Katholikers Haab. I Frankrig beſkyldte de ſekulere Preſter dem for Logn, Uſedelighed og alle andre Laſter og Forbrydelſer. Ikkedeſtomindre herſkede Jeſuitpateren Colton ved Henrik den Fjerdes Hof og de fik ſenere Ludvig den Fjortende i ſine ſidſte Regjeringsaar til paa det Gruſomſte at forfolge Proteſtanterne. Jeſuiterne og Kongens Maitresſer, iſer Madam Maintenon holdt trolig ſammen og Kongen var i ſine ſidſte Aar ganſke i deres Magt. Han negtede efterhaanden Proteſtanterne alle borgerlige Rettigheder og efter Colberts Dod 1683 begyndte han at udrydde dem. Troppeafdelinger med raſende Jeſuiter i Spidſen droge gjennem de ſydlige Provindſer, tvang Folket til at afſverge ſin Tro, nedrev Kirkerne og drebte Preſterne. Hundredetuſinder af Proteſtanter flygtede nu til Schweitz, Tydſkland, Nederlandene og England, hvor man modtog dem med aabne Arme. En Del kom helt nord til Danmark og fra denne Tid ſkriver ſig den franſke reformerte Menighed i Kjøbenhavn. Ludvig ſøgte forgjeves at ſperre Udvandrerne Veien ved at beſette Grendſerne; thi de fandt allevegne Underſtøttelſe. Endelig ophevede han Ediktet af Nantes 23de Okt. 1685. Der begyndte nu en ny og heftigere Forfølgelſe mod Proteſtanterne. Deres Ægteſkaber bleve erklerede for ugyldige, deres Børn bleve berøvede Arveretten og med Magt indeſperrede i Kloſtrene, og deres Preſter bleve uden Forſkjel henrettede. Fra Egnen ved Nismes, hvor de vare meget talrige, flygtede ſtore Skarer ind i Cevennerbjergene, og øvede her i Hemmelighed deres Gudstjeneſte. Det var mod diſſe, den ſaakaldte Cevennerkrig aabnedes 1702 og varede til 1706, ledſaget af de afſkyeligſte Grusomheder fra den jeſuitredne Regjerings Side. Ingen Tildragelſe i Frankrigs Hiſtorie har havt mere ſkadelige Følger for Landet end denne Forfølgelſe. Den koſtede Landet over en Million af de flittigſte og meſt oplyſte Borgere. Det var det Element, ſom repreſenterede Landets Kunſtflid, Folkeoplysning og Fremſkridt, ſom Frankrig drev fra ſig; den ſkrekkelige Reaktion, ſom kommer tilſyne i den franſke Revolution, kan i ſine Aarſager for en ſtor Del føres tilbage til diſſe Følger af Jeſuiternes gruſomme Politik. Hvis man havde ladet Port Royal ſtaa og ladet Proteſtanterne og deres Grundſetninger gjennemtrenge, oplyſe og danne det franſke Folk, er det ſandſynligt, at ingen Revolution vilde have veret nødvendig. I Øſterrige vare Jeſuiterne ligeſaa uheldige. De fik fuldſtendigt Herredømme over det ulykkelige Land. De lerte overalt blind Lydighed. De drev Rudolph den Anden tilat forfølge Proteſtanterne i Bøhmen, ſom ſnart fyldtes med Jammer og Veklager. Proteſtanterne i andre Lande hørte med Redſel Jammerſkrigene, og vaktes til en Nidkjerhed, ſom endelig fremkaldte Trediveaarskrigen. Hele Tydſkland greb til Vaaben; den tappre Svenſkekonge kom ned fra det tauſe og haardføre Norden og ſlog Øſterrige og Katholicismen til Jorden. Preuſen begyndte nu at udvikle ſig med Tegn til fremtidig Storhed og

Magt, og Nordeuropa var uigjenkaldelig tabt for Romerkirken og dens Bødler, Jeſuiterne. Ligeſaa uheldigt gik det dem i Rusland og Polen. Fra 1550 til 1700 ſpillede ſaaledes Jeſuiterne en ſtor og fremragende Rolle i den hele Verdens Politik. Loyolas Hær for i tetſluttede og kampdygtige Rækker mod ſine Fiender og anførte Italiens og Spaniens Preſtelegioner i deres Angreb paa det frafaldne Norden.

Men nu kom den ene Ulykke og Ødeleggelſe efter den anden over Ordenen. De begyndte at blive ſedeligt fordervede og aandelig ſvækkede. Dette fulgte med Nødvendighed den Aandstreldom, hvori de befandt ſig. Jeſuiterne begyndte at blive bekjendte for deres Overdaadighed og Pragt og for deres hemmelige eller aabenbare Laſter og Forbrydelſer. De triumferede over Ruinerne af Port Royal og Janſeniſternes Underkuelſe og Fordrivelſe, men den Tids dygtigſte Forfatteres bidende og beaandede Vid bibragte det fordervede Selſkab dødelige Saar, Pascal hevnede Arnauld. — I ſine „Lettres provinciales" tilføiede han dem blodige Nederlag. De ere et fuldendt Meſterſtykke af en ren og aandrig Proſa; ſammentrengte men klare og fattelige, fulde af overbeviſende Kraft og bidende Spot. Med grundig Lerdom, uigjendrivelige Beviſer og ſkaanſelløs Satire river han Maſken af Jeſuiterne og paaviſer Raaddenheden i deres Sedelere, Egennytten i deres Henſigter og Falſkheden i deres Handlinger. Det hjalp dem kun lidet, at Ludvig den Fjortendes jeſuitiſke Skriftefedre Lachaiſe og Letellier udvirkede kongelige Dekreter mod Janſenismen og at flere pavelige Buller, iſer den berygtede Bulle „Unigenitus" gav dem Ret mod Janſeniſterne; de af Pascal anførte Lereſetninger vare dog nok til ſtedſe at gjøre dem mistenkte i alle retſkafne Folks Øine, og man begyndte nu for Alvor at kaſte forſkende Blikke ind i deres gaadefulde og tvetydige Opforſel. De begyndte at blive mistenkte og forhadte. Deres Kaſuiſtikfolianter i hvilke de paaviſte, hvorledes Laſt kunde blive til Dyd og Dyd til Laſt, droges frem i Lyſet og behandledes af Nordeuropas Presſe. Deres Maade at forſvare ſig paa mod disſe Anklagepunkter beſtyrkede endnu mere Mistanken mod dem, idet de ikke vilde forkaſte disſe Setninger af deres Sedelere, men kun vilde modificere dem. Hele det falſke Veſen, ſom de havde drevet, droges frem i Lyſet, deres Undervisningsmethode og det theatralſke Veſen, ſom dreves i deres Skoler, den Letſindighed, hvormed de gik frem ved deres Hedningeomvendelſe, idet de tildels tillode dem at dyrke deres gamle Guder, naar de blot gave dem andre Navne eller ſkjulte et Krucifix under Kappen og deres utallige Udſvevelſer, ſom blev en naturlig Følge af deres Sedelere. 1682 betingede endogſaa Irokeſerne ſig ved en Fredsſlutning, at Jeſuiterne, ſom havde omvendt dem, øieblikkelig ſkulde kaldes tilbage fra deres Land, fordi de gjorde Alt det, ſom ikke Kriſtus havde eller vilde have gjort. Fra nogle italienſke Steder havde man tidligere maattet fjerne dem paa Grund af deres udſvevende Levemaade, og den Proces, ſom 1731 reiſtes mod Jeſuiten Girard, der havde voldtaget en uſkyldig Pige i Skrifteſtolen, aabnede endmere Øinene paa Folk. Tilſidſt optraadte endogſaa Kjøbmandsſtanden med Klager mod dem, fordi de gjorde Indgreb i deres Handel. De engang almegtige Jeſuiter maatte nu modtage det ene Slag efter det andet. De forfulgtes i alle katholſke Lande med ligeſaa ſtor Nidkjerhed, ſom de tidligere ſelv havde udviſt mod Nederlandenes Proteſtanter og Frankrigs Hugenotter. De paaberaabte ſig forgjeves deres Hengivenhed og Troſkab mod Jomfru Maria, deres blinde Lydighed mod Paveſtolen, de paakaldte forgjeves Xaviers og Ignatius's Helgennavne. Ved et merkeligt Sammentref ſkulde Portugal, hvor Jeſuiternes Indflydelſe ſom Politikkere førſt havde veret følt, og ſom de engang havde hjulpet til at levere over i Henderne paa Philip af Spanien, ſette Europa Exemplet ved at uddrive dem. De havde dannet en Republik blandt de Vilde i Paraguay og Uruguay under ſpanſk Overhøihed. Spanien overlod 1750 Portugal nogle Diſtrikter af Landet, men de Indfødte under Anførſel af Jeſuiterne kjempede af al Magt mod Portugals Ret til diſſe Diſtrikter og det kom til en Underſøgelſe af Sagen i Liſſabon. Medens denne Underſøgelſe ſtod paa, gjordes der et ſnigmorderiſk Angreb paa Kong Joſeph den Førſte, anſtiftet af Jeſuiterne. Jeſuittaleren Malagrida havde forudſagt Kongens Død. Den driſtige og megtige Miniſter Pombal knuſte dem nu under ſin Jernhaand, idet han udvirkede Ediktet af 3die September 1759, ſom erklerede dem for Høiforredere og udviſte Ordenen af Portugal. Pater Malagrida blev dømt til Baalet. Da Jeſuiterne nølede med at forlade Landet, lod Pombal dem ved Soldater bringe ombord og føre bort til Kirkeſtaten. En heftig Strid med Paven paafulgte. 1760 ſendte Miniſteren den pavelige Nuntius over Grendſen og ſtod i Begreb med ganſke at løſrive Portugal fra Rom, da Clemens den Trettende døde. Paa den Tid, da de lede dette deres førſte ſtore Nederlag, talte Ordenen 24 Profeshuſe, 669 Kollegier, 176 Seminarier, 61 Noviciathuſe, 335 Reſidentſer og 273 Miſſioner i hedenſke og proteſtantiſke Lande og i det Hele 22,589 Medlemmer, af hvilke over Halvdelen vare Preſter.

Frankrig fulgte ſnart Portugals Exempel. Her var det en Jeſuitpreſts Ærlighed, et ſjeldent Sertegn, ſom bragte Ulykke over dem. De Sacy negtede at ſtede Ludvig den Femtendes Maitreſſe, Madame de Pompadour til Skrifte og Abſolution og at ſe igjennem Fingre med hendes ſkamløſe Forbindelſe med den liderlige Konge. Den opbragte Skjøge beſluttede Jeſuiternes Fordervelſe. De havde under den tidligere Konge benyttet en Skjøge ſom Redſkab til Udvidelſen af deres Magt, nu ſkulde en Skjøge blive Redſkabet til deres egen Ødeleggelſe. Ordenen var bleven indviklet i en Proces og dens Statuter bleve underſøgte af Parlamentet, ſom fandt dem ſtridende mod al geiſtlig og verdslig Orden. Parlamentet ſtøttedes paa det kraftigſte af Pompadour. Ludvig vilde gjerne redde Ordenen og ſøgte at formaa dens daværende General, Lorenz Ricci, til at forandre dens Love, men fik kun dette korte og fyndige Svar tilbage: Sint. ut sunt, aut non sint, d. e. de blive ſom de ere, eller de opløſes ganſke. Ludvig maatte nu, om end modſtrebende, give efter, og 1764 udſtedtes et kongeligt Dekret, ſom udviſte Jeſuiterne fra Frankrig og ophevede Ordenen.

De havde nu kun Spanien og Italien tilbage; thi Øſterrige lagde Planer til en gjennemgribende Reform; men i Spanien ſkulde Jeſuiterne lide ſit bittreſte Nederlag. I dette deres Fedreneland havde de vundet ſin ſtørſte Magt og Fremgang. Deres Kollegier og Seminarier i alle de ſpanſke Byer vare exempelløſt rige og blomſtrende. Karl den Tredie begyndte at betragte Jeſuiterne med Skrek og Modbydelighed. „Jeg har lert at kjende dem altfor vel“, udbrød han med et Suk. I Stilhed og med omhyggelige Forberedelſer lagdes Planen

til deres Ødeleggelſe. Et hemmeligt Edikt blev udſtedt til Spanien og alle ſpanſke Beſiddelſer i Afrika, Aſia og Amerika, befalende Lovens Tjenere i alle Rigets Dele, paa den ſamme Dag og Time at trenge ſig ind i Jeſuiternes Kollegier, gribe og konfiſkere deres Eiendomme og jage Ordenens Medlemmer ombord paa Skibe forat ſøge ſig et Hjem andetſteds. Man kan neppe uden dyb Medfølelſe leſe om de ſtore Lidelſer, ſom nu mødte de Uſkyldige ſaavelſom de Skyldige. Bevebnede Soldater trengte ſig ind i deres Boliger over hele Spanien, overfaldt dem og toge dem tilfange. Neſten ſex Tuſinde grebes, ſtuvedes ſammen i Skibsrummene og ſattes ud paa Havet. Alderſtegne Preſter, ofte af fyrſtelig Byrd, berømte for deres Lerdom, Skrifter og indflydelſesrige Stillinger, de Unge, brendende af religiøs Nidkjerhed, de Svage og de Syge ſatte afſted paa denne ſørgelige og forſmedelige Pilgrimsreiſe fra den ſpanſke Kyſt og ſtyrede naturligen ſin Kurs mod Italien og Rom, Gjenſtanden for deres afgudiſke Tilbedelſe. Men en merkelig Utaknemmelighed og egenkjerlig Frygtſomhed negtede Paven at modtage Flygtningerne. Endog Ordensgeneralen Ricci vilde ikke tillade dem at ſøge Tilflugt i Rom, og de ulykkelige Jeſuiter, Offere for deres ſkrekkelige Lydighedsløfte, ſpredtes ſom forſultne Tiggere over hele Europa.

Med lignende Strenghed udførtes Ediktet i de ſpanſke Kolonier. I Lima havde Jeſuiterne vundet en neſten fyrſtelig Magt og Rigdom. Deres ſtore Kollegium, San Pedro, var i Beſiddelſe af uhyre Indtegter, eiede de ſmukkeſte Bygninger i Byen og umaadelige Plantager i Omegnen. Man troede, at Kollegiet gjemte uhyre Skatte af Sølv og Guld, og Regjeringen haabede at gjøre en uſedvanlig Fangſt. Den ſtrengeſte Taushed iagttoges med Henſyn til Kongens Befaling. Klokken 10 om Aftenen ſammenkaldte Vicekongen ſit Raad; — ved Midnat bankede Øvrighedens Tjenere paa Kollegiets Port, haabende at finde Jeſuiterne uforberedte og uden Midler tilat ſkjule ſine Rigdomme. Men de fandt hver eneſte Preſt vaagen, paakledt, ferdig tilat drage afſted. Et hemmeligt Budſkab var blevet afſendt fra Europa, advarende Jeſuiterne mod den kommende Ulykke. Preſterne dreves ombord paa Skibe i Callao og ſendtes tilhavs, medens Vicekongens Tjenere forgjeves gjennemſøgte hele Kollegiet. Iſtedetfor Millioner

fandt de kun nogle faa tuſinde Dollars. Man antog, at de liſtige Fedre havde ſkjult deres Guld paa en ſaadan Maade, at ingen uden de ſelv kunde finde det. En gammel Negertjener fortalte, at han og Andre havde med tilbundne Øine veret beſkjeftigede med at bere ſtore og tunge Pengeſekke og at Skatten var nedgravet tet ved en underjordiſk Kilde. Men man har aldrig fundet Stedet. Man ſøger endnu efter Jeſuitſkatten i Lima, medens Nogle paaſtaa, at det lidt efter lidt er lykkedes Jeſuiterne hemmelig at fjerne dem.

Tilſlut kom det Slag, ſom endelig ſkulde ſønderbryde, ſplitte og adſprede Loyolas ſtore Her. I mere end to Aarhundreder havde Jeſuiterne ført Roms Kampe. Tuſinder havde i Englands Fengſler og Indiens Skove offret Livet for Leren om Pavens Overhøihed, havde ſat over Land og Hav forat bere Budſkabet om Pavens Primat til de hedenſke Millioner og ſøgt at bygge Middelalderens Kirke i det afgudsdyrkende Orientens Hjerte. Og nu ſkulde Paven og Rom fuldføre deres Ødeleggelſe. Denne jordiſke Gud, ſom de havde dyrket, tjent og adlydt med en Troſkab og Iver, ſom er ſjelden at finde blandt Menneſker, ſkulde nu med grusom Utaknemmelighed ſlynge ſine Anathemaer mod ſine troeſte Diſciple. Frankrig og Spanien valgte Clemens den Fjortende til Pave paa den Betingelſe, at han ſkulde ophæve Ordenen. I Bullen dominus ac redemtor noster af 21de Juli 1773 ophevede han Jeſuiterorderen. Jeſuiterne proteſterede forgjeves. Generalen Ricci kaſtede ſig for Kardinalernes Fødder, græd, bad, gjenkaldte Minderne fra Trient, Loyolas ſtore Gjerning og Fortjeneſte og ymtede hviſkende, at Clemens ligeſom Judas havde ſolgt ſin Herre. Ikke lenge derefter døde Paven under ſkrekkelige Smerter, og der hviſkedes om, at Jeſuiterne havde drebt ham ved Gift.

Fordrevne fra ſine Hjem i Spanien, Portugal, Italien, Øſterrige og Frankrig fandt Jeſuiterne Ly inden ſelve Proteſtantismen, ſom de ſaa iherdig havde forfulgt. Forfulgte ſom Kjettere af Romerkirken ſøgte de Beſkyttelſe i hine frie Lande, mod hvilke de engang havde rettet deres vebnede Arm. Det er en merkverdig Kjendsgjerning, at hvis Jeſuiterne havde veret heldige i deres Beſtrebelſer for at underlegge ſig Nordeuropa vilde de ikke have havt et eneſte ſikkert Tilflugtsſted i deres Trengſel og Nød. Mod Slutningen af det attende Aarhundrede

kom de til deres Fiender i det ſextende Aarhundrede og bad om Husly, og Loyolas Diſciple ſpredtes over neſten hele det proteſtantiſke Europa ſom Lerere, Profesſorer, Skribenter og Videnſkabsmend; og Proteſtanterne kom dem overalt imøde med Venlighed. England ſaa nu uden Frygt blomſtrende Jeſuitſkoler inden ſine Grendſer. Fredrik den ſtore aabnede Flygtningerne et Aſyl i Schleſien og Katharina den Anden af Rusland tillod dem endog at vedligeholde ſin Orden ſom et Selſkab under en Vikar-General. Mange Jeſuiter ſatte over Havet til den nye Verdens frie Lande. Fordrevne fra Lima og forfulgte i Braſilien grundede de uhindret ſine Skoler i Louisville og New York og udfoldede en kraftig Virkſomhed under Inſtitutioner og Love, ſom ſkyldte Luthers og Calvins Lere ſin Tilblivelſe. Den Religionsfrihed, ſom de altid havde hadet og forfulgt, frelſte Jeſuiterne fra fuldſtendig Ødeleggelſe.

Imidlertid er det temmelig ſikkert, at de fordrevne Jeſuiter endnu vedligeholdt en indbyrdes Forbindelſe under viſſe Overhoveder. 1787 gjorde de et Forſøg paa at reiſe ſig under Navn af Vincentinere, men det mislykkedes. Forholdene forandrede ſig lidt efter lidt til deres Fordel i Rom. Clemens den Fjortendes Efterfølger, Pius den Sjette var gunſtig ſtemt for dem. Exjeſuiter vedbleve at vere anſete Geiſtlige, ſom havde mange Venner og Velyndere i alle Stænder og man betroede dem vigtige Lere- og Kirkeembeder. Pius den Syvende arbeidede med Iver paa at fornye Ordenen og 1801 bekreftede han den i Rusland og Lithauen, hvor den iſer virkede for pedagogiſke og kirkelige Formaal; 1804 traadte den paany i al Stilhed i Virkſomhed paa Sicilien. Da Pius den Syvende ved Napoleons Fald og Bourbonnernes Gjenindſettelſe paa den franſke Throne havde faaet frie Hender, var det hans første Skridt at gjenoprette Ordenen i dens tidligere Skikkelſe ved Bullen Solicitudo omnium af 7de Auguſt 1814. Deres Kollegium i Rom gaves dem tilbage i neſten ſamme Tilſtand, i hvilken de for firti Aar ſiden havde forladt det; men deres pregtige Bibliothek var adſpredt og deres Indtegter afſkaarne. En liden Skare af 86 Fedre fortelles der, udmattede af Arbeide og Omvanken holdt ſit triumferende Indtog i Rom under Folkets Bifaldsraab. Deres Antal tiltog nu ſaa ſterkt, at man 1829 maatte ſørge for at ſkaffe dem Op-

hold udenfor Rom. De havde før denne Tid faaet Indpas i Modena, Sardinien og Neapel, paa hvilket ſidſte Sted de fik Ret til at anlegge et Lyceum, ſom udelukkende ſkulde opdrage unge Adelsmend.

Allerede 1815 gav Kong Ferdinand den Syvende dem Tilladelſe til at vende tilbage til Spanien, hvor de atter fik de Godſer og Rettigheder tilbage, ſom vare dem berøvede 1767. Statsforandringer i Spanien 1820 havde deres Udjagelſe til Følge, men da den abſolute Regjering igjen blev indført, vendte de tilbage 1823. 1835 ophevedes Ordenen paanyt og Madrid morede ſig med at myrde ſine Jeſuiter. Desuagtet vedvarer dog deres ſkadelige Virkſomhed i dette af Partier ſønderrevne Land. Portugal vedblev lenge ſtandhaftig at holde faſt ved Forordningen af 3die September 1759, hvorved de bleve udviſte, men i den ſenere Tid har de trængt ſig ind fra Spanien. I Frankrig gjorde de flere forgjeves Forſøg paa at ſnige ſig ind under Konſular- og Keiſerregjeringen, og ſelv efter Reſtaurationen var det med Nød og Neppe, at de bleve taalte. Julirevolutionen ophevede atter Ordenen, men desuagtet arbeidede de atter ivrigt paa at ſkaffe ſig Indgang. Rusland, ſom havde aabnet dem et Tilflugtsſted i Nødens Stund, drev dem ud igjen i 1816. De havde udbredt ſig hurtigt over Belgien, England, Irland, de forenede Stater Schweitz, Tyſkland og Øſterrige.

De politiſke Storme i 1848 vare i Øieblikket ſkjebneſvangre for dem. Pius den Niende opløſte vel ikke formelig Ordenen, men han ſaa ſig dog nødt tilat lade dem forlade Rom paa ſamme Tid, ſom de øvrige Stater i Italien og Øſterrige fordrev dem, dog kun forat vende tilbage, naar den politiſke Strømning forandrede ſit Løb. Den Mathed, Slaphed og politiſke Reaktion, ſom fulgte paa Revolutionstiden, viſte ſig meget gunſtig for Jeſuiterne til at oprette deres tabte Indflydelſe, og ved Anvendelſen af alle mulige Midler er det lykkedes dem at faa faſtere Feſte, end de har havt i lang Tid. I den ſenere Tid har de, foruden at beſkytte det romerſke Hierarki ogſaa arbeidet ivrigt paa at underſtøtte de verdslige Fyrſter i deres Kamp mod Folkefrihed og Selvſtyre.

Det ſkulde forundes dem at feire endnu en ſtor Triumf. Jeſuiterne er Ultramontanismens Sjel. Efter ſine mange Nederlag ſkulde de endnu engang lede Romerkirken i dens Kamp mod Proteſtanter, Frihed og Oplysning. Mere end 3 Aarhundreder vare henrundne ſiden Tridentinerkoncilet. Endnu engang udgik fra Rom Kaldet til det abſolute Pavetyranis Tilhengere at ſamle ſig og ſette den vaklende gamle Stad paa faſt Grund. Allerede 1864 udſtedte Paven den ſaakaldte „Syllabus" af 8de December, en Liſte over de Tidens Vildfarelſer, ſom Paveſtolen fordømmer. Som følge heraf er Dokumentet negativt, men lerer altſaa ogſaa indirekte det modſatte af, hvad der fordømmes ſom Vildfarelſe. Blandt andre Ting fordømmes borgerlig og kriſtelig Frihed og Adſkillelſe mellem Stat og Kirke. Den paaſtaar Romerkirkens Ret tilat bruge Tvang og Vaabenmagt og dens kontrolerende Myndighed over Undervisningsveſenet, Videnſkaben og Literaturen. Den pavelige Syllabus er Loyolas og Caraffas Røſt, men mangler deres kraftige Haand. Det er en Krigserklering mod Nutidens Civiliſation og Fremſkridt. Man merker, at Jeſuiterne atter ere almegtige i Rom. Den meget omſtridte Lere om Marias ubeſmittede Undfangelſe havde Pius den Niende ti Aar tidligere faſtſlaaet ſom Kirkelere. Denne Lere legger den ſidſte Sten i Mariadyrkelſens Tempel og fuldfører denne merkelige Bygning. Skridt for Skridt er den ſkredet frem under Pavekirken. Man begyndte med Leren om Marias ſtedſeverende Jomfrudom, erklerede hende derneſt fri fra gjørlig Synd efter Frelſerens Undfangelſe, derneſt fri fra Synd fra hendes Fødſel af og endelig fri fra Arveſynd. Om Noget nu ſkulde mangle i Mariadyrkelſen, maatte det vere Leren om hendes Himmelfart, en Antagelſe, ſom hyldes af Mange inden Pavekirken. Jeſuiterne har ſat Kronen paa ſit Verk ved Vatikankoncilet, ſom aabnedes 8de December 1869 i Vatikanets Baſilika med Klang og Brug af alle Roms Kirkeklokker og St. Angelos Kanoner, under en mørk Himmel og øſende Regn. Pius havde ſmigret ſig med det Haab, at Koncilet kunde maaſke blive en Forſoningsfeſt for den hele kriſtne Kirke. I to ſerſkilte Breve havde han derfor indbudt de greſke Skismatikere og de proteſtantiſke Kjettere ſamt andre Ikke-Katholiker ved denne gunſtige Leilighed at vende tilbage til den eneſte ſande Kriſti Hjord. Øſtens Patriarker modtog Indbydelſen med den dybeſte Foragt ſom en Fornermelſe mod deres eldgamle Rettigheder og de proteſtantiſke Samfund

tog intet Henſyn til den. Vatikankoncilet blev ſaaledes ligeſom Tridentinerkoncilet kun et almindeligt romerſk Kirkemode. Men om end denne Pavens Forventning ſlog feil, opnaaede dog dette Koncil ſin Hovedhenſigt, ſom var for beſtandig at faſtſlaa Leren om Pavens Ufeilbarhed. Dette lykkedes tiltrods for den ſterke Oppoſition fra en Minoritet af liberale Katholiker. Det er denne Lere, ſom giver dette Kirkemode ſin ſtore Betydning. Alle andre Sager, hvormed Modet beſkjeftigede ſig, ſvinder hen til rene Ubetydeligheder ſammenlignet med Dogmet om Pavens Ufeilbarhed. Dette diskuteredes under megtig Modſtand for flere Maaneder, men gjennemfortes tilſidſt ved Pavens og Jeſuiternes Indflydelſe. Da Stemmerne forſt kaſtedes i lukket Sesſion 13de Juli 1870, ſtemte 451 Biſkopper for, 88 mod, 62 ſtemte med Kvalifikation (placet juxta modum) og over 80 afholdt ſig fra at ſtemme. Minoriteten, ſom indbefattede nogle af de dygtigſte og meſt indflydelſesrige Prelater (ſom Darboy af Paris, Schwarzenberg af Praz, Rauſcher af Wien, Dupanloup af Orleans, Forſter af Breslau, Ketteler af Main, Stroſsmayer af Bosnien, Hefele af Rottenburg, Kennick af St. Louis) ſendte ſamme Dags Aften en Deputation til Paven, ſom paa ſine Kne bonfaldt ham at modificere det foreſlaaede Dekret og for Kirkens Freds og Enigheds Skyld gjore enkelte Indrommelſer. Men Pius den Niende overraſkede Deputationen med den Forſikring, at Kirken altid havde troet paa Pavens ubetingede Ufeilbarhed. I en lukket Sesſion ſtrax efter indfortes paa Forſlag af en ſpanſk Biſkop et Tilleg, ſom gjor Beſlutningen endnu mere modbydelig, i det den erklerer Paven ufeilbar for og uden Kirkens Samſtemmen (non autem ex consensu ecclesiae). Den 17de Juli ſendte 56 Biſkopper en ſkreven Proteſt til Paven, hvori de erklere, at de holde faſt ved ſin Overbevisning, men ogſaa deres Ulyſt tilat ſtemme imod ham i en Sag, ſom angik ham ſaa perſonlig, og beder med det ſamme om Lov til at reiſe hjem. Samme Dags Aften forlod disſe og 60 andre Medlemmer af Oppoſitionen Rom, og gav ved denne feige Handling Majoriteten en let Seier. I aaben Sesſion den 18de Juli var der kun 535 Medlemmer tilſtede, og alle ſtemte for, undtagen to, Biſkop Riccio af Sicilien og Biſkop Fitzgerald af Arkanſas. — Disſe forandrede dog ſin Stemme for Sesſionens Slutning.

Efter denne ſidſte Stemmegivning leſte Paven i St. Peters Domkirke under en ſkrekkelig Tordenſtorm og blendende Lynſtraaler Erkleringen om ſin egen Ufeilbarhed. Dagen efter erklerede Napoleon den Tredie Tydſkland Krig. Koncilet henſlebte nu en ſygelig Tilverelſe indtil 20de Oktober 1870 og adjourneredes da til 11te November ſ. A. da det blev udſat paa ubeſtemt Tid paa Grund af de merkelige Forandringer i Europas politiſke Tilſtand. Det franſke Keiſerdømme, ſom hidtil havde veret den veſentlige Støtte for Pavens verdslige Magt, faldt pludſelig ſammen den 2den September ved Napoleon den Tredies Overgivelſe til den proteſtantiſke Kong Wilhelm af Preuſſen, og den 20de September tog de italienſke Tropper i Kong Viktor Emanuels Navn Rom i Beſiddelſe ſom det forenede Italiens fremtidige Hovedſted. Om dette Kirkemøde ligeſom det to Gange afbrudte Tridentinerkoncil nogenſinde vil trede ſammen igjen forat fuldføre ſit Arbeide, vil Tiden viſe; ved Erkleringen om Pavens Ufeilbarhed har det igrunden gjort alle Kirkemøder for Eftertiden overflødige.

Ignatius Loyola, Himmeldronningens ſvorne Ridder og Kjempe og Paveſtolens ubetingede Lydighedsapoſtel har ſaaledes under Pio Nono feiret en dobbelt Triumf ved Leren om Jomfru Marias Syndefrihed og Pavens perſonlige Ufeilbarhed. Middelalderen er kommen tilbage igjen. Leren om den ubeſmittede Undfangelſe, ſom frikjender Jomfru Maria af Synd og Skyld, forvandler Kriſtendommen til Mariadyrkelſe; Leren om Ufeilbarheden, ſom frakjender Roms Biſkop enhver Mulighed til at fare vild, forvandler Katholicismen til Pavedyrkelſe, og ſetter Paven i Kirkens og Bibelens Sted. Han kan nu ikke blot ſige: „Jeg er Traditionen", men ogſaa: „Jeg er Kirken." En Kvindes Tilbedelſe ſettes iſtedetfor Kriſti Tilbedelſe og Menneſkeguden i Rom iſtedetfor Gudmenneſket i Himlen. Enhver Katholik kan herefter ſige: Jeg tror, ikke fordi Kriſtus eller Bibelen eller Kirken, — men fordi den ufeilbare Pave har ſaa budet og befalet.

Denne gudsbeſpottelige Lere er den ſtørſte Tilnermelſe, Verden endnu har ſeet, til Opfyldelſen af Pauli Spaadom om det Syndens Menneſke, „ſom ſetter ſig i Guds Tempel ſom Gud og udgiver ſig for at vere Gud." (2 Theſ. 2, 4).

Leren om Pavens Ufeilbarhed foranledigede „Gammelkatholi-

kernes“ Udtredelſe under den lerde Dollingers Ledelſe. Den har fremkaldt Statsſtyrelſernes Modſtand og Fiendſkab i alle de Lande, hvor Kirken og Staten ere forenede paa Grundlag af et Konkordat med Paveſtolen. Kirkeſtriden i Oſterrige, Tydſkland og nu tilſidſt i Frankrig er den nodvendige Folge af denne Lere. Ingen Stat med nogen Grad af Selvagtelſe kan forhandle med en Kirkefyrſte, ſom gjor Fordring paa Ufeilbarhed og derfor ogſaa paa ubetinget Underkaſtelſe i alle Sager, ſom angaar ſedelige Pligter ſaavelſom Tro og Lere. Det er ikke uſandſynligt, at Pavedommet ved at naa op til dette Magtens Toppunkt, har fremſkyndet ſit endelige Fald. Denne Lere kunde endnu komme til at foraarſage en Religionskrig. Loyolas Her er atter paa Benene og i fuld Virkſomhed. I ſtore og tetſluttede Rekker arbeide Jeſuiterne med ſin gamle Iver og Iherdighed overalt i Kriſtenheden. Henſigten helliger fremdeles alle Midler. Midlerne og Fremgangsmaaden er forandret, men Henſigten og Maalet er det ſamme. Videnſkaben var engang deres Vaaben, de henvende ſig nu til Uvidenheden, Hofintriger var fordum deres Arena, de blande ſig nu i politiſke Partikampe, Henſigten er den ſamme, at ſtandſe Sandhedens og Frihedens Fremgang og Folkenes aandelige og materielle Udvikling og fore Slegten ſom Slaver tilbage under det pavelige Scepter.

Vi vende tilbage over de lange Aarrekker til Loyolas ſidſte Dage. Den ſaarede Kavaler fra Pampelona, Eremiten fra Monreſas Hule har fuldendt ſit Liv. Aaret 1556 flammede en Komet af uſedvanlig Storrelſe over Europa og fyldte den Tids Uvidenhed med redſelsfulde Forventninger. Loyola laa paa ſit Dodsleie. Hans Liv havde veret en med Held kronet uafbrudt Virkſomhed. Hans Tilhengerſkare talte Tuſinder, — og Soldatpreſtens ſidſte Formaning var en Indſkjerpelſe af ubetinget blind Lydighed. Det fortelles at han dode uden at have modtaget ſin Kirkes ſidſte Sakramenter og at hans doende Leber tilſidſt kun udtalte Klager og Bebreidelſer. Men hans vilde og uboielige Aand har overlevet ham i Jeſuiterordenen og forer den Dag idag en bitter og uforſonlig Kamp mod Folkets Frihed, Samvittighedens Ret og Troens Enfoldighed.

Er det muligt for norſke Lutheranere at bygge en kriſtelig Frikirke i Amerika?

(Fortſættelſe.)

Er Menighedens Frihed forenelig med ſand Kriſtendom og Kirkens rette Udvikling, bliver altſaa det tredie og ſidſte Spørgsmaal i denne Underſøgelſe. Det er ogſaa det vigtigſte. Thi den republikanſke Statsform og Kirkens Adſkillelſe fra Staten er ydre Betingelſer, ſom er ſatte for os, og ſom vi ikke kan faa forandret, om vi vilde aldrig ſaa gjerne; men frie Menigheder er det et ſtort Beſvær at opbygge baade i Amerika og andetſteds, og ſkulde det ſaa ovenikjøbet være urigtigt og ſkadeligt, ſaa var det meget bedre at ſtanſe ſtrax og begynde paa en anden Maade. Det kunde godt lade ſig gjøre at indrette ſig ſaa, at vort hele Kirkevæſen blev en Preſteſag, ſom Menighederne kun betalte for. Den katholſke Kirke har det paa den Maade hertillands ſaavel ſom alle andre Steder i Verden, og det er et Exempel, ſom vi har ſaa nær og levende for vore Øine, at vi vel maatte være iſtand til nogenlunde at efterligne det.

Vi kan ikke afſkaffe den amerikanſke Republik, og vi kan ikke forene Stat og Kirke i Amerika; men vi kan modarbeide Menighedens Frihed med al Magt, og vi kan komme meget langt henimod Tilintetgjørelſen af Menighedens Frihed. Det kommer her mere an paa, hvad vi gjøre eller ikke gjøre, og derfor er Spørgsmaalet vigtigere for os. Thi ſamle vi os til frie Menigheder, ſaa faa vi ſelv hele Anſvaret baade for det gode og det onde, ſom derved maatte udrettes.

Hvor ſkal vi da finde Svar paa dette Spørgsmaal: Er Menighedens Frihed og Selvſtyre kriſtelig eller ukriſtelig? Hvem ſkal kunne afgjøre Sagen? Vi har tidligere henviſt til vor Herres og Frelſers Færd paa Jorden og deraf klarligen erkjendt, at Statens Hjælp er fuldkommen overflødig for Kirkens Trivſel. Det viſte os meget mere, at Kriſti Samfunds oprindelige Kaar paa Jorden var en fuld Uafhængighed af al Menneſkemagt og Statsmagt, et Aandens Virke blandt Syndere for deres Sjæles Frelſe og evige Salighed, der ikke havde mere med den romerſke Stat at ſkaffe end Vinden, ſom blæſer,

hvor den vil. Vi vende os ſammeſteds hen, naar Spørgsmaalet er om frie Menigheder i fri Kirke. Vi ſøge hen til det nye Teſtamente forat erkjende, hvad der er kriſteligt eller ukriſteligt i enhver Henſeende og ikke mindſt, naar det kommer til det ſtore Hovedſpørgsmaal: Hvorledes ſkal Guds Rige fremtræde i Verden?

Viſtnok høre vi en Mangfoldighed af Røſter, ſom raaber til os: „Gaa ikke til det nye Teſtamente! der er ingen Regel at finde for Kirkens Forfatning og Styre!“ Men vi ſige alligevel: Til Guds Ord ville vi gaa forat faa Indſigt i Guds Menigheds Væſen og Form. Vi vide nok, at det nye Teſtamente ikke er nogen Lovbog med Konſtitutionsbeſtemmelſer og Lovparagrafer for dette og hint Tilfælde. Vi vide nok, at det nye Teſtamente er ikke det døde Bogſtavvæſens Ord, men Herrens Ord med Aand og Liv. Og vi vente derfor ikke i det nye Teſtamente at finde en lovmæſſig Forſkrift for Menighedsorganiſation og Menighedsliv. Men vi vide ogſaa, at Jeſu nye Samfund baade blev grundlagt og fandt frem til en kjendelig Skikkelſe allerede i den apoſtoliſke Tid. Vi vide, at det Samfund, hvis Grundvold er Kriſtus, og hvis Bygmeſter er den Hellig-Aand, allerede inden det nye Teſtamente blev ſkrevet, havde faaet ſin Form i Verden med Træk, ſom ere klart og tydeligt fremtrædende i de apoſtoliſke Skrifter.

Denne Aandens Veiledning er det, vi ſøge i Ordet. Dette er for os Hovedſagen. Thi Jeſus Kriſtus vidſte vel bedſt, i hvilken Form hans Legeme ſkulde fremtræde i Verden; og den Hellig-Aand havde Magt til at danne det nye Samfund ſom Vox, i hvilken Skikkelſe han vilde. Der var endnu ikke noget Samfund, Aanden dannede Samfundet; og den Form, det ſaaledes fik, den tør vi dog vel antage for ægte og Gud velbehagelig. Herrens Apoſtler og Evangeliſter, ſom ved Frelſens Evangelium ſkulde være Menneſkefiſkere og ſamle Syndere til Guds Rige, de var dog vel ikke ganſke uvidende om, hvilken Skikkelſe var den rette for det Rige, hvis Tjenere de vare? De havde dog vandret om med Frelſeren i ſaa lang en Tid og dannet en liden Menighed omkring ham; de maatte vel have forſtaaet en Smule af hans Villie ogſaa i denne Henſeende. Vi kan indrømme, at det nye Teſtamente beſkriver Menighedens Begyndelſe, og at derfor ikke alt kan være fuldfærdigt med en Gang; men vi maa beſtemt paaſtaa, at de Grundtræk af Guds Riges Skikkelſe, ſom findes i ſelve det nye Teſtamente, er fuldt paalidelige Vink med Henſyn til Kirkens rette Form i Verden. Og vi maa forbeholde os Retten til at prøve alle ſenere Forandringer i Kirkens ydre Fremtræden i Verden efter denne Grundregel.

Nu er det jo netop Sagen, at her i Amerika maa vi begynde igjen med Begyndelſen. Det er i Sandhed Spørgsmaal om at grundlægge en Kirkebygning, og deſto forſigtigere maa vi være, forat Grundvolden ſkal være god og paalidelig. Og ſaa meget vi end beklage, at den norſke Kirke er Statskirke, og ſaameget vi end maa lide af Trængſler, Sønderſplittelſer, Uklarhed og Misforſtaaelſer netop fordi den norſke Kirke er Statskirke og ſaaledes alle vi, ſom komne fra den, er umyndige og uforſtandige i den frie Kirke, ſaa er vi dog glade over, at vi kan faa begynde uhindret og frit fra Begyndelſen, netop fordi den norſke Kirke er Statskirke. Thi den norſke Stat, ſom ſtyrer den norſke Kirke, den kan dog heldigvis ikke ſtyre os, ſom er Borgere af den amerikanſke Republik hverken i den ene eller anden Retning. Og ſaaledes er vi herover ganſke løsrevne fra den norſke Kirkeſtyrelſe og henviſte aldeles til os ſelv. Og det faar vi ſige, at naar vi ſe, hvorledes den katholſke Kirke netop fordi den er en Frikirke (d. v. ſ. uafhængig af Statsmagten) følger ſine Udvandrere over til dette Land og kaſter de ſamme Baand og Reb paa dem her ſom i Europa, ſaa maa vi takke til, at den norſke Kirkeſtyrelſe er ſaa bundet af Staten, at den ikke kan række ud ſin tvingende Haand over os. Da vil vi heller have baade alle vore egne Trængſler og hele Statskirkens Forbitrelſe, end vi vilde have det ſtatskirkelige Uvæſen hængende over os i det nye Land.

Vi er henviſte til at begynde aldeles forfra i alle Ting, ſom hører under Orden og Styre. Thi ſaa aldeles er den norſke Statskirke en Statsindretning, at der findes neppe noget af dens udvortes Styre og Orden, ſom kan bruges i en ny Stat og et nyt Land. I denne Henſeende er vi altſaa komne tilbage til den første Kirkens Tid, og vi maa, enten vi vil eller ikke, prøve at leve den første Tid om igjen i denne Henſeende.

Derfor tro vi os deſtomere henviſte til det nye Teſtamentes Fremſtilling af Menigheden. Og vi kræve det ſom vor Ret, at de, ſom ville dømme vort Arbeide for Menigheden, ſkal dømme det efter det nye Teſtamentes evigt ſande Maal, ikke efter Statskirkens ynkelige Henſigtsmæſſigheds Maaleſtok.

Se vi nu paa det Billede, ſom det nye Teſtamente giver os af Menighedens Tilblivelſe, ſaa vove vi virkelig at paaſtaa, at dette Billede er en Fremſtilling af frie Menigheder i fri Kirke. Man vil vel ſpotte ogſaa over dette; men vi tro, at med ſaa hellige og alvorlige Ting, vilde det være bedre at bevare ialfald en Smule Anſtændighed, ſelv om man ikke har bevaret noget Hjerte for Aandens Liv og Frihed.

I det nye Teſtamente er alt endnu fuldt af Aand og ſelvfølgelig fuldt af Frihed. Det vilde næſten være aandløſt at tage enkelte Steder ud af det hele Teſtamente forat beviſe, at Menighederne var frie Menigheder, efterdi alt vidner derom. Alligevel er vi til nogen Grad nødt dertil, fordi det nu engang er bleven Regel i Theologien, at det er den *eneſte* Maade, hvorpaa der kan føres noget Skriftbevis.

Skriften fremſtiller for os et ſtort Maal for hele Guds Naadeshusholdning med den faldne Slægt, det er dette: „Jeg vil være Eder en Gud og I ſkulle være mig et Folk." Det er dette Ord, ſom klinger igjennem al Profetie i det gamle Teſtamente, det er dette Ord, ſom tilſidſt ſkal lyde ſom Velſignelſens og Salighedens Ord over den nye Himmel og den nye Jord og over det nye Jeruſalem, ſom er Bruden, ſmykket for ſin Brudgom (Joh. Aab. 21, 3). Dette er Skriftens Vidnesbyrd, at alt hvad Gud har gjort, det har han gjort, forat vi ſkulle være *Guds Folk*. Et Samfund af Guds frigjorte Børn har Herren ſøgt efter, fra den Dag han pegede paa Kvindens Sæd ſom Verdens Frelſe fra Slangens Ondſkab. Og efterdi alt Guds Frelſesraad ſamler ſig ſom til en Hovedſum i Kriſti Død og Opſtandelſe, ſaa er det da atter og atter fremhævet i det nye Teſtamente, at Korſets Død og Opſtandelſens Liv netop er Midlet, hvorved Guds Folk eller Menighed er baade frikjøbt, forløſt, helliget, renſet, født og grundlagt.

Menigheden er ſaaledes ikke af Menneſker og ikke ved Menneſker,

men den er af Gud og ved Gud og til Gud. Den er Jeſu Kriſti Legeme, hvis Hoved han ſelv er; og det er Jeſu Kriſti Aand, ſom ſammenføier og forbinder deres mange Lemmer til et Legeme. Men Jeſus Kriſtus og den Hellig-Aand er i ſit Ord og ſine Sakramenter og disſe er i det nye Teſtamente Menighedens levende Enhedsbaand, ſom ſkrevet ſtaar: „De vare varagtige i Apoſtlernes Undervisning og Samfundet og Brøds-Brydelſen og Bønnerne“ (Ap. Gj. 2, 42.) Saaledes vare de mange et Legeme, fordi de vare døbte til den ſamme Aand, ſaaledes vare de mange et Legeme, fordi de vare delagtige i det ſamme Brød, ſaaledes vare de mange et Samfund, fordi de drak af det ſamme Pagtens Bæger.

I denne Menighed finde vi Apoſtlerne, der fremſtille ſig ſelv ſom „Kriſti Tjenere“ og „Guds Tjenere“, men ogſaa ſom „Menighedens Tjenere“ og „Medarbeidere“ til deres Glæde. Og det er Paulus's ſalige Jubel, at det er en Guds Tjeneſte at tjene Guds Menighed, at kjæmpe for den, lide for den, elſke den og offres for den. Enhver, ſom kjender noget lidet til det nye Teſtamente, ved dette, ligeſaa godt ſom vi.

Derfor er ikke Apoſtelembedet noget Herredømme i Guds Menighed, men det er en Tjeneſte, Forligelſens Tjeneſte, Sandhedens og Kjærlighedens Tjeneſte. Deri ligger ikke nogen Fornedrelſe for Apoſtolatet; thi Diſcipelen er ikke over ſin Meſter og Tjeneren er ikke over ſin Herre; og ſaa ſiger jo Frelſeren ſelv, at han er ikke kommen forat lade ſig tjene, men forat tjene og give ſit Liv til en Gjenløsnings Betaling for mange.

Menigheden er altſaa i Sandhed dyrekjøbt, og til den lyder det fremfor alt: „Vorder ikke Menneſkers Trælle.“ Den er efter ſit inderſte Væſen det frie Samfund, fordi den er Aandens Samfund. Guds Aand føder ikke til Trældom, men til Frihed; og den frie Kvinde, Guds forløſte Menighed, er ikke ſat til at være Trælkvinde for nogen, enten det er Pave eller Konge. De Sønner, i hvis Hjerter Sønnens Aand er udſendt, de er ikke paanyt ſat under Formynderſkab, ſaaat nogen ſkulde have Lov til at ſige, at de ere ikke „modne“ eller „myndige“ eller „voxne“ for Friheden. Hvad Gud har frigjort, ſkal ikke noget Menneſke trælbinde.

Men der vil nogen ſige: det indrømmes villigt; alt dette er ſandt om Menigheden, det vil ſige Kirken; men det bliver en anden Sag, naar vi kommer ned til Menighederne, til hver enkelt Lokalmenighed. Og her faa vi atter ſtanſe en liden Stund forat ſe hen til det nye Teſtamente; thi her er det netop Livets alvorlige Virkelighed kommer ind med hele ſin Tyngde; thi der er jo ikke nogen Menighed eller Kirke uden netop ved Menighederne paa alle de enkelte Steder. Skulde vi altſaa i Guds Ord kun finde Rede paa, hvad Menigheden i ſin Helhed er, men ikke paa, hvad de enkelte Menigheder er, ſaa var vi jo lige nær. Men det er ikke ſaa. Skriften giver Rede baade paa det ene og andet; og naar vi tale om fri Menighed i fri Kirke, ſaa mene vi dermed at have udtrykt, at den enkelte Menighed paa ethvert Sted har netop de ſamme Rettigheder og den ſamme dyrekjøbte Frihed ſom den hele Kirke.

Dette er ogſaa det nye Teſtamentes klare og utvetydige Vidnesbyrd. Naar nemlig Paulus udenvidere kalder den enkelte Menighed: „Guds Menighed“, „Guds Hus“, ſaa ligger deri tilſtrækkelig klart, at Samlingen af de troende paa hvert enkelt Sted er juſt ſaameget en Menighed med alle dens Rettigheder og Pligter, ſom alle de troende i Verden tilſammen. Hvad der gjør Menigheden til Menighed er ikke Tallet af Medlemmer, ei heller at disſe Medlemmer ere ſpredte ad paa mange Steder; men det er Ordet og Sakramenterne om hvilke de troende ſamles paa ethvert Sted, ſom gjør denne Samling af Menneſker til en Guds Menighed.

Deraf følger altſaa, at hvor Ordet og Sakramenterne er og bruges rettelig af Menneſker, der er Menigheden. Og deraf følger naturligvis, at Menigheden kun i Ordet og Sakramenterne, i deres rette Brug, i Lydighed mod dem, i Tro, i Haab, i Kjærlighed har Menighedens rette Art og Natur, rette Magt og Myndighed. Menigheden er kun ved Ordet og Sakramenterne Guds Menighed, og om Menigheden ikke har Kriſti Aand, ſaa er den ikke Kriſti Menighed, hvormeget den end i det udvortes ſkikker ſig lige med en Menighed. Og hvor det bliver aabenbart, at Menigheden modſtaar Guds Ord, der ophører den at være en fri Menighed i den frie Kirke; thi udenfor Ordet er ikke Menigheden men Verden.

Den apoſtoliſke Tid viſer os altſaa et Samfund af Menigheder, der ſtaa frit og uafhængigt ved Siden af hinanden og dog inderlig forbundne ved det ſamme Evangelium, den ſamme Daab, den ſamme Nadver, den ſamme Herre, den ſamme Aand. Og her faa vi lægge til, at Evangeliet var ikke i de Dage nedſkrevet i en Bog; men det var ombaaret af de levende Vidner, ſom kaldes Apoſtle. Og ſer det derfor end i Nogles Øine ud, ſom om Apoſtlerne dannede en Kirkeſtyrelſe eller et Kirkeraad, der herſkede over Menighederne, ſaa er det en ikke liden Misforſtaaelſe, ſom imidlertid let lader ſig begribe. Apoſtlerne var jo ſom Jeſu Vidner og Ledſagere Evangeliets Bærere i Menigheden; til dem ſaa Menigheden hen ſom til Fredsbudſkabets Bærere, de trofaſte Vidner, af hvis Mund lød de livſalige Ord, hvorpaa hele deres Tro og Liv var bygget. De var jo Piller i Bygningen, Grundvold for Guds Hus. De havde derfor ved ſit Ord den ſamme Betydning for Menighederne ſom det nye Teſtamente har for os, og ſaaledes havde de en Myndighed, ſom hos os tilkommer det nye Teſtamente. Men ikke misforſtod Apoſtlerne denne Stilling, ſaaat de troede ſig kaldede til at være Herrer og Dommere i Guds Menighed, ei heller er det tilbørligt for os at misforſtaa dem. Vi har ogſaa det nye Teſtamentes Myndighed og Magt over os; men der ſtaar itke ſkrevet, hvilken Perſon vi ſkal vælge til Preſt eller hvorlænge han ſkal være hos os, før han flytter til et andet Sted eller nogen ſaadan Ting; men der ſtaar ſkrevet alt, hvad der er nødvendigt, forat vi i alle ſaadanne Ting kunne handle viſeligt. Ligedan var det med Apoſtlernes Myndighed. Ogſaa de forordnede med Aandens Myndighed, hvorledes Menigheder og Preſter ſkulde omgaaes viſeligen; men de lod Menighederne handle efter denne Regel, ſaaledes ſom de fandt det at være godt og forſvarligt. Ordets Magt og Myndighed blev hævdet og adlydt, fordi det var Guds Ord og ikke et Menneſkes. Men Troens Lydighed mod Aandens Vidnesbyrd var netop Frihedens ſikre Værn mod al Menneſkemagt.

Det er derfor aldeles uberettiget og nedværdigende baade for

Aanden og Menigheden og Apoſtlerne at gjøre Apoſtlerne til et Slags Kirkeraad, ſom ſtyrede alle Menigheder og ſatte Embedsmænd for dem. Hvad der bandt de første kriſtne Menigheder ſammen, var ikke et Kirkeraad, men det var det ſamme Evangelium og den ſamme Aand. Og vi kan for den Del gjerne ſige, at det var Apoſtlerne, ſom bandt Menighederne ſammen til en Kirke; thi de vare Ordets og Aandens Redſkaber og Tjenere.

At den apoſtoliſke Tids Menigheder hver for ſig havde Ret og Magt til at ſtyre ſine egne Anliggender, vælge ſine Embedsmænd o. ſ. v. har ſaa ofte og ſaa grundigt været godtgjort, at vi ikke behøve at gjentage det her. Luther har ſamlet hele Sagens Kjerne i de bekjendte Ord i de ſchmalkaldiſke Artikler: „Thi hvor Kirken er, der er ogſaa Befaling til at prædike Evangeliet. Derfor maa Menighederne beholde Magten til at kalde, vælge og indvie Kirketjenere.“

Komme vi nu tilbage til vor Stilling i Amerika, ſaa ſpørges det, hvorledes vi rettelig kunne følge de apoſtoliſke Menigheders Spor. Og da maa vi først ſe, hvori vor Stilling er forſkjellig fra deres, forat vi kunne danne os en begrundet Mening om, hvor Ligheden ſkal begynde.

Den egentlige ſtore Forſkjel er denne, at vi har de nyteſtamentlige Skrifter liggende for os og kan gaa direkte til dem. Det er for os Apoſtlernes Grundvold, i hvilken Jeſus Kriſtus ſelv er Hovedhjørneſtenen. Vi trænge altſaa ikke andre Apoſtle eller nye Apoſtle; men det ſamme ſom Apoſtlerne var for de første Menigheder, det er deres Skrifter for os. Altſaa behøve vi ikke at vente paa at der ſkal komme Apoſtle til os forat grundlægge Menigheder, men ſmaa og uſle, forladte og forſtødte ſom vi ere, ſaa har vi dog Guds Befaling og Tilladelſe til at danne Menigheder om det velſignede Ord og de livſalige Sakramenter. Ligeſom vi allerede er en Menighed, fordi vi ere døbte til Kriſti Død og delagtige i hans Legeme og Blod, ſaa er det vor hellige Ret at danne og grundlægge Menigheder, hvor vi boſætte os, og indrette os i alle Maader ſaa, ſom det er en Menighed tjenligt og værdigt.

Menighedsfriheden følger altſaa med fuld Klarhed af hele vor Stilling. Gud har ført os til den, vi have ikke taget den ſelv. Thi

vi har maattet ſamle os ſelv til en Menighed, om vi ellers ſkulde faa nogen Menighed. Vi har maattet vælge og kalde vor egen Preſt, om vi ellers ſkulde faa nogen. Vi har maattet optage Medlemmer, vælge Embedsmænd, ordne Gudstjeneſte, bygge Kirker ſelv; der var ingen, ſom gjorde det for os, enten man nu anſer det for et Uheld eller Held. Men maatte vi gjøre det ſelv og fulgte vi deri kun de apoſtoliſke Menigheders Exempel og de apoſtoliſke Skrifters Regel, ſaa kan det vel neppe være enten ugudeligt eller ukriſteligt. I Jeſu Navn med Herrens Ords Indvielſe, i Tro og Bøn til Gud har vi ordnet vore Menigheder, kaldt vore Preſter, døbt vore Børn, knælet ved Alterbordet, ſamlet os i Opſtandelſes Haab om vore henſovedes Grave, udſendt Miſſionærer til de levende. Er alt dette ukriſteligt, fordi det er gjort af Menigheder, ikke af et „Kirkedepartement?“

Menighedsfriheden trænger intet andet Forſvar. Med rolig Bevidsthed om ſin guddommelige Ret gjør Menigheden ſin Gjerning i Aandens Kraft. Og det, ſom egentlig er Hovedſagen i den frie Menighed, og ſom vi ikke ofte nok kan gjentage, det er Naadegavernes Udfoldelſe og rette Brug. Og her have vi Modſtand ikke ſaameget fra den gamle Statskirke, ſom vi hidtil har maattet forſvare os mod; men fra den døde Frikirke kommer nu Modſtanden. Miſſourianerne er vore gode Venner, ſaalænge det gjelder at bekjæmpe Statsmagten og hævde Menighedens Valgret og Valgfrihed; men dermed er ogſaa Venſkabet ude. Efter miſſourianſk Opfatning beſtaar Menighedens Frihed væſentlig i Frihed til at vælge Preſt; men i Preſtevalget overdrager Menigheden i Grunden al ſin Ret og Frihed, al ſin Magt og Myndighed til Preſten; ſaaat man kan næſten ſige om en miſſourianſk Menighed, at den er ikke fri tiere end den er preſteløs. Det er Aandløsheden, ſom bærer ſaadanne døde Frugter.

Men i Naadegavernes Forſkjellighed og rette Brug feirer Aandens Frihed ſin rette Triumf. Og her gjelder det ikke ſaameget Lære ſom Liv, forat den frie Menighed ſkal blive en ret kriſtelig Menighed. Her er Rum for alles Arbeide og alles Hjælp, kun at de ville lade Kjærligheden raade og Aanden ſtyre, ſaaat alt ſker til

Opbyggelſe. Der er Gaver til at tale offentligt og der er Gaver til at tale privat; der er Gaver til at bede, Gaver til at formane; der er Gaver til at beſøge ſyge, trøſte bedrøvede, hjælpe anfægtede; der er Gaver til at klæde de nøgne, beſpiſe de hungrige, vederkvæge de lidende; der er Gaver til at ordne Gudstjeneſte og bygge Kirke, ſamle Penge og holde alt i ſømmelig Orden. Der behøves kun denne ene Ting, at alt ſker i den rette Aand. Og derfor er den frie Menighed en ret kriſtelig Menighed, fordi den har Rum for Aandens Gaver. Det behøves ikke, at alle disſe Gaver tages i Brug af Menigheden ved Oprettelſe af Embeder og Valg. Menigheden behøver ikke at kalde den, ſom ſkal holde Bøn til at gjøre det; han kan ſamle om ſig, hvem han vil og bede med dem. Menigheden behøver ikke at paalægge denne eller hin Kvinde at beſøge ſin ſyge og nødlidende Søſter; hun kan gaa til hvem hun vil i Kriſti Kjærligheds Aand. Men det behøves, at Menigheden baade opmuntrer og lokker til ſaadant Arbeide og ſaadan Virkſomhed. Det behøves, at Preſten baade tilſkynder og fremhjælper denne Gavernes Brug og Anvendelſe. Det behøves ogſaa, at der er ſærſkilte Embeder for adſkillige regelmæsſige og nødvendige Grene af Menighedens Arbeide. Der behøves Diakoner og der behøves Diakonisſer; der behøves Kirkeværger og Kirketjenere. Alle ſaadanne bør vælges af Menigheden.

Men dette, at hver Mand og hver Kvinde, ſom har Herren kjær, kan faa Lov og Rum til at tjene ham i Menigheden, det er Friheden. Derved bliver Menigheden i Sandhed Guds Folk og Herrens Tjenerinde. Derfor er den frie Menighed ikke nogen Hindring for Kriſtendommen; men den er den egentlige rette Form for Kriſtendommens Fremtræden i Verden. Og enhver Kirkebygning, ſom har knuſt den frie Menighed, enten det er en katholſk Frikirke eller en lutherſk Statskirke, den er i dette Stykke veget af fra Kriſti Kirkes rette Grund og bør begynde forfra igjen. Og deri ere vi herover i det foragtede Amerika ſaa ſaare lykkelige, at Gud har givet os Adgang til at begynde forfra uden at vi førſt med megen Smerte maa rive ned, hvad der var bygget ſkjævt i Fortiden. Og det er med Hjerter fulde af inderlig Medfølelſe vi

tænke paa de Lidelſer, ſom den norſke Kirke maa gaa igjennem, naar den en Dag ſtaar ved Valget mellem kriſtelig Frikirke eller vantro Statskirke.

Men een Ting holde vi frem ved enhver Leilighed. Den frie Kirke kan ikke udrette ſin Gjerning uden en alvorlig og grundig Preſteſkole, drevet i de frie Menigheders Aand paa Bornelærdommens enfoldige Grundvold. Og hvor vanſkeligt det end har viſt ſig hidtil for Menighederne at faa en ſaadan Skole bygget og bevaret, ſaa er det dog vor Forvisning, at det ikke er umuligt. Thi er end den mægtige norſke Synode for Tiden næſten uden Preſteſkole, ſaa ſtaar dog endnu Konferentſens Preſteſkole, og bliver den iaar, ſom vi haaber til Gud, befæſtet og ſtyrket, ſaa har den med Guds Hjælp en rig og varig Fremtid for ſig. Hvad der er bygget gjennem ſaamegen Trængſel og under ſaa ſtærke Kampe, det faar en Rod i ſig, ſom ikke oprykkes ſaaſnart. Og med Børnelærdommen, Menighedsfriheden og Preſteſkolen er Konferentſen et godt Stykke paa Vei til at bygge en fri Kirke i et frit Folk.

Hans Nilſen Hauge og Lars Oftedal.

„Et Stykke Kirkehiſtorie."

(Ny Luth. Kirket.)

Der har engang i dette Blad været udtalt, at naar man i den ſenere Tid fra ſamme Hold hørte H. N. Hauges Virkſomhed anerkjendt og den nuværende Lægmandsvirkſomhed dømt ſom uberettiget og ſtridende mod Kirkens Orden, ſaa kunde man vanſkelig undgaa at tænke paa Frelſerens Ord om dem, der bygger Profeternes Grave og ſiger: Havde vi været i vore Fædres Tid, da havde vi ikke været delagtige med dem i Profeternes Blod.

H. N. Hauge blev forfulgt, fængſlet og ſtraffet ſom en Forbryder, fordi han forkyndte Guds Ord. Det misbilliger jo alle nu. Selv de, ſom paa det ſtærkeſte angriber den nuværende Lægmandsvirkſomhed, vilde oprøres, derſom man vilde paaſtaa, at de, om de havde Magten dertil, vilde behandle Nutidens Lægprædikanter, ſaaledes ſom man i ſin Tid behandlede H. N. Hauge. Og dog tror vi, at det faar ſiges og ſiges med alt det advarende Alvor, hvormed det kan ſiges, at man i vort Fædreland for Tiden ſynes tilbøielig til at ønſke at kunne opføre det ſamme Skueſpil, ſom ved Aarhundredets Begyndelſe ſattes i Gang mod H. N. Hauge, fordi han reiſte omkring i Landet og talte Guds Ord.

Forholdene er i enkelte Henſeender forandrede, ſaa at man ikke ſelv ſer Ligheden mellem det, ſom ſker nu og dengang. Men ved en nærmere Betragtning vil det nok viſe ſig, at det er den ſamme Fremgangsmaade, ſom ved Aarhundredets Begyndelſe benyttedes mod Hauge, der nu i de Par ſidſte Aar er forſøgt eller ønſket bragt i Anvendelſe mod Paſtor Lars Oftedal, fordi han, ogſaa naar han færdes udenfor ſin Menighed, ſamler Folk om Guds Ord.

I begge Tilfælde er Forfølgelſen ſat i Gang af Geiſtligheden, og i begge Tilfælde er det Preſter omkring Stavanger, ſom nærmeſt har foranlediget disſe ſørgelige Optrin.

Vi vil haabe, at et alvorligt Advarſels Ord nu maa ſtandſe den ſidſte Forfølgelſe, og vi vil derfor — og for at belyſe Forholdet — kortelig omhandle: 1. Forfølgelſerne mod H. N. Hauge og den over ham fældte Dom for Konventikelplakatens Overtrædelſe. 2. Konventikelplakatens Indhold og Kampen for dens Ophævelſe. 3. Lægmandsvirkſomhedens ſenere Udvikling og Bekjæmpelſe. 4. Det ſeneſte Forſøg paa gjennem Lovfortolkning at faa iſtand en ſærlig Konventikelplakat for en enkelt Preſt.

1. Forfølgelſen mod Hauge og den over ham fældte Dom for Overtrædelſe af Konventikelplakaten.

„I April 1804 indſendte Provſt Heiberg i Renneſø ved Stavanger en Klage til Kriſtiansſands Biſkop, Hanſen, over den Hinder, Hauge og Venner lagde i Veien for de bekjendte rationaliſtiſke Sogneſelſkabers Oprettelſe og Virkſomhed.“*) Biſkop Hanſen afſluttede ſin Biſpegjerning i Norge ved at indberette dette til det danſke Kancelli og indſtillede til dette at ſtandſe „den berygtede H. N. Hauges og hans

---

*) A. Chr. Bang: Hans Nilſen Hauge og hans Samtid.

omvankende Emisſærers“ Virkſomhed, for dermed at forebygge „et ellers elſkværdigt Folks baade fyſiſke og moralſke Fordærvelſe.“ Kancelliet anmodede ſaa Norges Amtmænd og Biſper og disſe igjen ſine underordnede om at indkomme med Oplysninger om Hauge og hans Tilhængere og med Forſlag til Hemmelſe af det Uvæſen, ſom de drev. De ſaaledes fremkomne „Oplysninger“ er ofte ligeſaa upaalidelige, ſom de indgivne Forſlag er kraftige. Tonen i de geiſtlige Indberetninger minder forreſten ikke ſaa ſjelden om den Tone, ſom ofte gaar igjennem de Artikler, ſom den Del af den norſke Geiſtlighed, der ſkriver i „Morgenbladet“, endnu oftere benytter. Som Botemidler mod det farlige Uvæſen foreſlaaes blandt andet: Indſkjærpelſe af Konventikelplakaten og forøget Straf for dens Overtrædelſe, Hauges „Indſættelſe paa Munkholmen paa Livstid,“ „hans Tilhængeres Anbringélſe paa Tugthuſet for at uddampe deres Galſkab“ o. ſ. v.

Allerede før denne Tid var oftere Hauges Tilhængere, den ene efter den anden, fængſlede, ſatte under Tiltale og ſtraffede med Tugthus. I 1799 blev ikke mindre end 7 af hans Venner dømte til Tugthus „for Omflakkeri og Prædikeri og Prædikelyſt.“ To af dem ſad i 2½ Aar i Tugthuſet. Ogſaa Hauge ſelv var tidligere oftere bleven fængſlet og ſtraffet. Den 4de Febr. 1800 blev han ſaaledes for ſjette Gang ſat i Fængſel, denne Gang dømt til en Maaneds Tugthusſtraf, fordi han havde foretaget ſig „at holde Forelæsning og forklare Guds Ord, ſom ved allernaadigſte Forordning af 13de Januar 1741 er forbuden.“ Men i egentlig Syſtem var Forfølgelſen endnu ikke ſat. Det ſker førſt efter hin berygtede Foreſtilling fra Biſkop Hanſen i Kriſtiansſand og deraf følgende Indberetninger og Oplysninger.

Den 24de Oktober 1804 blev da H. N. Hauge arreſteret og den langvarige Proces mod ham ſat i Gang. Under denne ſad han arreſteret ſom en almindelig Forbryder fra 1804 til 1811, dog at han i 1809 fik det hæderlige Hverv at reiſe om i Landet for at anlægge Saltværker for at afhjælpe truende Nød. Han, den fængſlede Forbryder, ſendtes fri og ubevogtet afſted for at udføre et offentligt Ærinde. Noget bedre Bevis kunde Øvrigheden ikke levere, for at den anſaa ham for en Mand, der med Urette blev forfulgt. Da hans Arbeide med Saltværkernes Anlæg var tilende, blev han — det lyder utroligt — atter indſat i Fængſlet indtil Høſten 1811. J Slutningen af 1813 faldt „Underretsdommen“ over ham; den lod paa 2 Aars Fæſtningsarbeide. Et Aar ſenere kom „Høieſteretsdommen“, der ilagde ham en Mulkt af 1000 Rdl. og Sagens Omkoſtninger.

Hans Brøde beſtod fornemmelig deri, „at han mod Forordningen af 13de Januar 1741 ſelv havde reiſt om i Landet og talt Guds Ord, og at han havde opmuntret andre til ſamme Gjerning.“

J et „kriſtent Land“ bliver en ordentlig og fredelig Mand efter Geiſtlighedens Forlangende tiltalt for denne „Forbrydelſe;“ i 7 Aar holdes han trods gjentagne Anſøgninger og trods Løfte om tilſtrækkelig Kaution indeſpærret for denne „Forbrydelſe“, indtil hans Helbred og hans Formue er ødelagt; da Dommen endelig falder, lyder den paa Grund af „Lovgivningens blide Tænkemaade med Henſyn til Sværmere“ ikke paa „korporlig Straf“, men paa en Mulkt og Sagens Omkoſtninger.

Dommen faldt i det Aar, hvori Norge fik ſin Frihed. Den burde have aabnet alles Øine for Religionsfrihedens Nødvendighed og for Konventikelplakatens oprørende Uretfærdighed.

2. Konventikelplakatens Jndhold og Kampen for dens Ophævelſe.

Hans N. Hauge havde, idet han drog omkring i Landet og talte Guds Ord, overtraadt en beſtaaende borgerlig Lov, nemlig Forordningen af 13de Januar 1741, den ſaakaldte Konventikelplakat. Denne Forordning giver Preſterne Tilladelſe til foruden de forordnede Gudstjeneſter at holde Forſamlinger i egne eller andres Huſe navnlig paa Helligdagene. Den tillader ogſaa Husbonden at holde Husandagt for ſine Folk og endvidere tilſteder den, at ganſke faa Perſoner af ſamme Kjøn i al Stilhed og paa kort Tid med Preſtens Vidende ſamles til fælles Opbyggelſe, men forbyder ſtrængelig og alvorlig alle andre Slags gudelige Forſamlinger. Den forbyder fremdeles Læsningen af „fremmede, uapproberede, ofte til fanatiſke ſocinianſke og andre grove Vildfarelſer henſigtende Bøger.“

Forordningen var visſelig given i god Mening. Den var et

Udtryk for hin Tids Opfatning, at man burde hindre al Vildfarelſe fra at faa Indgang blandt Folket og give dettes af Kongen beſkikkede Preſter Eneret til at forkynde Guds Ord og Folket hverken Ret til at høre andre Forkyndere eller læſe andet end „ordentlig cenſurerede Bøger, Bønner og Salmer", ſom det hedder i nævnte Forordning. Denne ſtemte desuden vel med de Tvangsbeſtemmelſer, ſom i hine Dage raadede ogſaa paa det borgerlige Omraade.

For at have overtraadt denne Forordning eller Lov var H. N. Hauge bleven fængſlet, tiltalt og ſtraffet. Han havde jo reiſt om i Landet og talt Guds Ord hvorſomhelſt og for ſaamange, ſom vilde høre ham, og uden at melde det til Preſten.

Den Dom, ſom fældtes over ham, og den Behandling, for hvilken han forøvrigt blev udſat, var formentlig ogſaa lovmæſſig, forſaavidt ſom den var ſtemmende med de beſtaaende Love. Men dette gjælder ogſaa de Kriſtenforfølgelſer, ſom Hedningerne paaførte de førſte kriſtne; de var jo ogſaa lovmedholdige og lovlige i denne Henſeende, og der er mellem dem og Forfølgelſerne mod Hauge ingenſomhelſt anden Forſkjel, end at de ſidſte foregik i et „kriſtent Land" og i Kriſtendommens Navn.

Det ſkulde man dog ventet, at naar det ved Hauges Optræden, Virkſomhed og Straflidelſe var bleven ſaa aabenbart, ſom det her maatte blive for enhver, hvorledes en privilligeret Lærerſtand kan misbruge ſin Stilling til at give Folket Stene iſtedetfor Brød, og hvor nodvendig ſtørre Frihed er, ſamt hvor uretfærdige og barbariſke Lovbeſtemmelſer ſom her nævnte kan blive, ſaa ſkulde Styrelſen i vort Land ønſket denne Lov afſkaffet, og ſaa ſkulde navnlig de meſt oplyſte havt Øie for Frihedens Nødvendighed og Betydning. Saameget mere ſkulde man ventet dette, ſom vort Land paa den Tid havde faaet borgerlig Frihed med dertil hørende Talefrihed, Preſſefrihed og Forſamlingsfrihed, og ſom det altſaa var tilladt Landets Borgere at forſamle ſig til Drøftelſe af allehaande verdslige eller borgerlige Anliggender, naar og hvor de vilde. Kun hvor det gjaldt at ſamle ſig om Guds Ord, var der Indſkrænkninger i Forſamlingsfriheden.

Fra Styrelſens Side blev dog intet gjort i denne Henſeende. Men i Aaret 1833, altſaa 19 Aar efter at Dommen i Hauges Sag var falden, fremſattes der i Norges Storthing et privat Forſlag om Ophævelſe af Konventikelplakaten. Forſlaget blev dengang

henlagt, men fremſattes atter i 1836 og blev da bifaldt, men negtet Sanktion. I 1839 vedtoges det atter uforandret af Storthinget, men negtedes atter Sanktion. Inden denne Negtelſe gaves, havde Regjeringen indhentet

Betænkning fra det theologiſke Fakultet, fra Biſkoperne og fra Amtmændene.

Det hele theologiſke Fakultet erklærede ſig enſtemmig mod Ophævelſen af nævnte Plakat, og af Rigets 5 Biſkoper var det kun Biſkopen i Trondhjem, ſom udtalte ſig for Plakatens Ophævelſe. Kirkedepartementet udtalte i en Regjeringsindſtilling ſin Forbauſelſe over, at Storthinget kunde gjentage ſin Beſlutning trods de derimod fremkomne Betænkninger fra Amtmænd, Biſkoper og det hele theologiſke Fakultet, navnlig maatte det forbauſe at de 4 Biſkoper og den enſtemmige Fakultetsbetænkning ikke gjorde nogen Virkning.*)

Inden Sagen kom fore paa Storthinget i 1842, nedſatte nu Regjeringen en Kommiſſion til at drøfte Spørgsmaalet. Den beſtod af et Medlem af det theologiſke Fakultet, en Sorenſkriver og en Præſt, og efter dens Raad foreſlog ſaa Regjeringen ved kgl. Prop. af 1ſte Marts 1842 Storthinget ikke at gjentage Beſlutningen om Konventikelplakatens Ophævelſe, men at forandre denne Plakat og give Lægfolket en noget udvidet, men dog altid ſtrengt begrændſet Adgang til at holde gudelige Forſamlinger.

Dette Regjeringens Forſlag af 1842 er i høi Grad mærkeligt. Det tillader Lægfolk at ſamles om Guds Ord udenfor den offentlige Gudstjeneſte, paa Betingelſe af, at Præſten underrettes derom iforveien. Men hvis nogen Lægmand holder ſaadan Forſamling uden først at have fremſtillet ſig perſonlig for Præſten og fremlagt for denne (derſom det er en fremmed Præſt) anbefalende Atteſt fra ſin Sognepræſt for moralſk Forhold eller holder Forſamlinger under eller umiddelbart efter den offentlige Gudstjeneſte, ſkal han betale 5 til 20 Spd. til Fattigkaſſen, og hvis en Kvinde holder ſaadant Møde, „belægges

---

*) Kirkedepartementets Foredrag, tiltraadt i det væſentlige af Regjeringen, af Fabruar 1842. En i ſærlig Grad bemærkelſesværdig Ytring i dette mærkelige Departementsforedrag af 1842 ſkal vi her anføre. Den lyder ſaaledes: „Saavel blandt Geiſtligheden ſom blandt Formandſkaberne og civile Embedsmænd er der overveiende Pluralitet for, at Forordningen af 13de Januar 1741 ikke bør ophæves, medmindre noget ſættes iſtedetfor ſamme, ſaaledes at den i Aarene 1836 og 1839 fattede Storthingsbeſlutning forſaavidt ikke kan ſiges at finde Støtte i den almindelige Opinion.“ Det var da ikke blot mod Regjeringens, det theologiſke Fakultets, og de 4 Biſkoppers Raad, men efter Kirkedepartementets Paaſtand ogſaa i Strid med den almindelige Opinion, at Storthinget 3 Gange fattede ſin Beſlutning om Konventikelplakatens Ophævelſe!

hun med ſamme Mulkt."*) Hvis Mulkten ikke kan betales, afſones den ſom bekjendt med Vand og Brød, og vi har altſaa et Regjeringsforſlag af 1842, der anbefaler borgerlig Straf, Mulkt eller Vand og Brød, for at ſamles om og tale Guds Ord paa kriſtelig og ſømmelig Maade forreſten, men uden iforveien at have fremſtillet ſig perſonlig for Præſten med anbefalende Atteſt. *H. N. Hauge vilde ved Hjælp af dette Forſlag været dømt til Mulkt Gang efter Gang.*

Dette Regjeringsforſlag fik dog, ſaavidt vi ved, ikke en *eneſte* Stemme i Storthinget. Derimod var der enkelte Thingmænd, ſom ikke vilde, at den tidligere Beſlutning uforandret ſkulde gjentages, og de ſtemte for et af Biſkop v. der Lippe fremſat Forſlag om, at der ſkulde tilføies en Beſtemmelſe om, at vedkommende Præſt altid ſkulde have Adgang til de af Lægmænd holdte gudelige Forſamlinger. Dette Forſlag blev dog forkaſtet, og da Beſlutningen ſaaledes var gjentaget uforandret 3 Gange, blev den overſendt Kongen til Sanktion i Overensſtemmelſe med Reglerne for det ſuſpenſive Veto, og er nu Lov.

Den førſte Seier i Kampen for Religionsfriheden vandtes altſaa efter 9-aarigt Arbeide, 28 Aar efter den frie Forfatnings Tilblivelſe,

3. Lægmandsvirkſomhedens ſenere Udvikling og Bekjæmpelſe.

Mod det theologiſke Fakultets enſtemmige Betænkning, mod den norſke Regjerings gjentagne Saktionsnegtelſe, mod de fleſte Biſpers og Amtmænds alvorlige Advarſler og mod en ſtor Del af Geiſtlighedens Ønſke havde det norſke Folk endelig paa lovlig Maade ryddet bort den Lovbeſtemmelſe, ſom ſtraffede de Lægfolk, der ſamledes om Guds Ord, med Mulkt og Fængſel, og ſkilt ſig ved det mod Landets Forfatnings Aand ſtridende Forbud mod offentlige Lægmandsforſamlinger.

Det kan ſynes Nutiden underligt, at Videnſkaben, Sagkyndigheden og Autoriteterne kunde være ſaa blinde, at de med Erfaringerne fra Hauges Sag i Minde kjæmpede for at kunne faa dem ſtraffede ſom Forbrydere, der ſamledes om Guds Ord i Lægmandsforſamlinger. Det er imidlertid en Kjendsgjerning, at det var ſaa, og at Folket maatte kjæmpe en alvorlig Kamp for at erhverve ſig denne i „et kriſtent Land" ſelvfølgelige Ret at kunne ſamles naarſomhelſt om Guds Ord uden derfor at blive ſtraffede af den borgerlige Lov.

---

*) Forſlagets § 6 lyder ſaaledes: Skulde — — enkelt Medlem af den ev. luth. Kirke efter ſtreng og nøiagtig Selvprøvelſe føle et indre Kald til i egen eller fremmed Menighed at fremſtaa ſom Prædikant og i Egenſkab af ſaadan at indbyde til og afholde gudelige Forſamlinger, da ſkal vel ſaadant ikke være ham forbudt; dog ſkal han, under en ellers erlæggendes Mulkt af 5 til 20 Spd. til den Menighedskaſſe, i hvilken han fremtræder, være forpligtet til, 1) forinden han afholder nogen Forſamling, perſonligen at fremſtille ſig for Præſten med Anmeldelſe af Tid og Sted, naar og hvor han agter at afholde ſine Forſamlinger; 2) dernæſt at fremlægge anbefalende Atteſt fra ſin Sognepræſt om ſit moralſke Forhold, og 3) ei at afholde Forſamlinger under eller umiddelbart efter den offentlige Gudstjeneſte.

Længere var man imidlertid ikke kommen med hin Storthingsbeſlutning. Den havde intet afgjort med Henſyn til det Spørgsmaal, om det nu ogſaa er kirkelig berettiget, ſtemmende med Guds Ord og vor Kirkes Bekjendelſe, at Lægfolket ſamles indbyrdes om Guds Ord. Det var blot faſtſlaaet, at en borgerlig Forbrydelſe var ikke dette. Med Mulkt, med Fængſel eller Tugthus kunde det ikke herefter ſtraffes, ſaaledes ſom Regjering, Biſper og det theologiſke Fakultet havde villet.

I de følgende Aar gaar nu Lægmandsvirkſomheden ſin rolige Gang. Der holdes mindre og ſtørre Møder, med og uden Præſtens Deltagelſe. Enkelte Præſter ſer uvillig paa hele Bevægelſen, andre billiger og ſtøtter den. Gjennem den i disſe Aar vakte Interesſe for Misſionen faar den et mægtigt Fremſtød. Der holdes regelmæsſige Møder af Præſter og af Lægfolk om Misſionen eller til almindelig Opbyggelſe, uden at nogen falder paa at anke derover eller ſe noget urigtigt deri. Snart udſender et privat Selſkab, det norſke Misſionsſelſkab, Mænd, hvis Opgave det er at tale offentlig om Misſionen, det vil med andre Ord ſige: holde gudelige Forſamlinger. Andre Selſkaber gjør det ſamme. Emisſærerne henvender ſig undertiden til Præſten, undertiden ikke, men enten de gjør det eller ikke, hører man ſaagodtſom aldrig, at nogen Præſt modſætter ſig deres Optræden eller ſøger at lægge dem Hindringer iveien.*)

Lægmandsvirkſomheden gaar ſaaledes ſin uforſtyrrede Gang i Livet; men der føres jo en ſtilfærdig Kamp om dens theoretiſke Berettigelſe. Der er dem, ſom paaſtaar, at ingen anden end den ordinerede Præſt og de, ſom af ham dertil bemyndiges, har Ret til at tale Guds Ord udenfor ſit eget Hus. Der er andre, ſom mener, at visſe Nødstilfælde berettiger Lægmanden til at optræde i offentlige Forſamlinger med Guds Ords Forkyndelſe, og de vil, at det ſkal bero paa Omſtændighederne, om han ſkal bede Præſten om Tilladelſe eller anmelde det for ham eller ikke. Nødstilſtanden er efter nogles Mening kun tilſtede, naar der ingen Præſt er i en Menighed eller naar denne fører falſk Lære. Efter andres Mening er den under vore Forhold, med den ſpredte Befolkning og den forholdsvis ringe geiſtlige Betjening, ſaagodtſom overalt tilſtede. Atter efter andres Mening ligger Nødstilſtanden deri, at Menigheden ikke har nogen Andel i Kirkeſtyrelſen og derfor heller ingen Anledning til paa lovlig Maade at kalde til Ordets Forkyndelſe de fornødne Kræfter og ſaadanne, ſom den finder dertil ſkikkede.

---

*) „Morgenbladsgeiſtligheden“ forklarer dette Fænomen paa følgende Maade: De Præſter, ſom ſtaar paa et kirkeligt Standpunkt og gjerne vil bevare kirkelig Orden, har den hele Tid været mod al Lægmandsvirkſomhed, „imod vor Tids ſaa ofte ukirkelige og derfor opløſende Indremisſionsvirkſomhed;“ men de har ikke kunnet bekvemme ſig til at tale: „Skriget dominerer os i Grunden.“ „Denne ukirkelige Bevægelſe, ſom i vore Dage har taget ſtærk Vækſt, ligeſom Radikalismen paa det politiſke Omraade, ſkyldes visſelig for en Del nogle af disſe Præſter, der gav ſig hen til Bevægelſen og til Løn derfor høſtede Partiets Anerkjendelſe og Velvillie.“ Dette er „Morgenbladsgeiſtlighedens“ Forklaring af Forholdet, ikke vor.

Endelig er det af det egentlige Lægfolk og enkelte andre, hvoriblandt dette Blads Redaktion, blevet paaſtaaet, at det kun er den officielle Gudstjeneſte, ſom med Rette er forbeholdt de dertil kaldede Præſter ſom en Eneret, medens ethvert Kriſtenmenneſke har Ret til udenfor de indviede Kirkebygninger at ſamles med ſine medkriſtne om Guds Ord, for at læſe det eller tale derover. Officielt og paa Menighedens Vegne maa kun den optræde, ſom dertil er kaldet; men dette hindrer ikke, at de øvrige Menighedslemmer kan gjenſidig opbygge hverandre i ſtorre eller mindre Kredſe med Guds Ord, ſelvfølgelig til anden Tid og paa andet Sted.

De, ſom forſvarer Lægmandsvirkſomheden, indrømmer dog i Almindelighed, at Præſten har Ret til at kontrollere denne. Det vil ſige, de mener, at han er baade berettiget og forpligtet til, hvis der i den læge Forkyndelſe er uſunde eller falſke Retninger, at optræde mod diſſe og ſøge at bekjæmpe dem. Som Menighedens kaldede Præſt har han denne Ret og Pligt, men han har intet andet Vaaben til Bekjæmpelſen end Ordet.

I ſin Orden vil man derfor ogſaa fra dette Hold erkjende det at være, at Lægmanden, naar han førſte Gang vil optræde, melder dette for Præſten. Kjender denne ham og ved, at han fører ſund Lære, vil Kontrollen naturligvis ikke behøves. Nogen Bemyndigelſe fra Præſten til at tale behøves der efter denne Opfatning ikke, og Præſten kan naturligvis heller ikke bemyndige nogen til denne Optræden. Det er ikke Præſtens embedsmæſſige Virkſomhed, ſom Lægmanden træder ind i; til at overtage denne kan Præſten ifølge Sagens Natur og den beſtaaende Lovgivniug i enkelte Tilfælde bemyndige andre Præſter og Theologer, men ikke almindelige Lægfolk. De ſøger ſin Bemyndigelſe i ſin Egenſkab af kriſtne Menneſker, ſin Ret til at tale i de kriſtnes almindelige Præſtedømme.

Praktiſk gik ſom ſagt Lægmandsvirkſomheden ſin rolige Gang; theoretiſk ſtredes man oftere om dens Berettigelſe. Selv inden det theologiſke Fakultet og paa Biſpeſtolene havde den offentlige Lægmandsvirkſomhed ivrige Forſvarere. En Betænkning fra det theolo-

giſke Fakultet mod den offentlige Lægmandsvirkſomhed vilde efter 1848 ikke ladet ſig opdrive. Men den kirkelige Reaktion havde nu andre Veie; gjennem dens Organ, redigeret af to af Lærerne i Theologi, rettede den i 1878 et Angreb paa Lægmandsvirkſomheden ſaa ſtærkt, ſom maaſke aldrig var hørt i vort Land. De paaſtod, at den offentlige Lægmandsvirkſomhed, ſaadan ſom den drives i vort Land, er ſtridende mod Skriftens og vor Kirkes Lære og farlig for den enkelte og for det hele Kirkeſamfund.. De forlanger derfor, at herefter ſkal Sagen ordnes ſaaledes, at kun ſaadanne erholder Adgang til at optræde ſom Lægprædikanter, ſom, forſynede med Sognepræſts og Medhjælperes Atteſter og Erklæringer, har beſtaaet en Prøve hos Biſkopen og af denne er beſkikkede til Præſtens Medhjælpere i Ordets Forkyndelſe.

Vi maa dog tilføie, at de ikke vilde, at de, ſom uden ſaadan Bekyndte Guds Ord, ſkulde mulkteres eller ſættes i Fængſel; de vilde kun have dem ſtraffede med kirkelig Tugt; de vilde altſaa ikke have den gamle Konventikelplakat eller Regjeringsforſlaget fra 1842 kaldt tillive.

Den enſtemmige Fakultetsbetænkning fra hine Dage er for altid opgivet og forkaſtet. Saa langt er man dog kommet ſelv indenfor den videſtgaaende Reaktion.

Men det af „Ugeſkriftet" løftede Banner ſamlede ſnart mange om ſig. Man havde nu en Autoritet at holde ſig til. Theoretiſk blev den offentlige Lægmandsvirkſomhed nu fra mange Kanter ſkarpt dadlet, navnlig dog af „Morgenbladsgeiſtligheden", og ſelv i Prakſis begyndte der at reiſe ſig Modſtand hiſt og her mod den.

4. Det ſeneſte Forſøg paa gjennem Lovfortolkning at faa iſtand en ſærlig Konventikelplakat for en enkelt Præſt.

Under al den i det foregaaende omtalte Strid om den offentlige Lægmandsvirkſomheds Berettigelſe havde ingen faldt paa at benegte, at en i Statskirken anſat Præſt havde Ret til leilighedsvis at tale Guds Ord i fremmede Menigheder. Vi taler ikke her om hans Ret til med vedkommende Sognepræſts Tilladelſe at forrette for ham og paa hans Vegne, men om hans Ret til uden ſaadan Tilladelſe at tale Guds Ord, naar han tilfældigvis opholdt ſig i en fremmed Menighed.

Det ſiger ſig ſelv, at naar en Præſt ſaaledes optræder i fremmed Menighed, er det ikke i Egenſkab af Præſt, men ſom almindelig Lægmand. Hans Stilling ſom Præſt giver ham naturligvis ingen Ret til at agere Sognepræſt i andre Menigheder. Derfor hedder det ogſaa udtrykkelig og med fuld Ret i norſke Lov, at „han ikke maa bevare ſig med andens Kald, enten med Gudstjeneſtes Forrettelſe, Ligprædiken, eller i andre Maader, uden efter den rette Sognepræſts Begjæring og med hans Villie."

Det er Præſtens Embedsgjerning, ſom det her forbydes den fremmede Præſt at befatte ſig med; det er den Gjerning, hvorom der ſenere ved Loven ang. Sognebaandets Løsning er fattet ſæregne Lovbeſtemmelſer. Men ſelvfølgelig er det kun Præſtens Embedsgjerning, ſom her omhandles; det viſer da ogſaa de valgte Udtryk: „Gudstjeneſtes Forretning, Ligprædiken eller i andre Maader“. Det er aldeles ubegribeligt, hvorledes nogen har kunnet tro, at denne Beſtemmelſe iſær efter Konventikelplakatens Ophævelſe kan komme til Anvendelſe paa Forſamlinger eller Bibellæsninger i private Huſe.

Der er mellem en Præſt og en Lægmand i Henſeende til den ikke embedsmæsſige Ret til at optræde ſom Guds Ords Forkynder ikke nogen anden Forſkjel end den, at det vel maa være overflødigt for vedkommende Sognepræſt at kontrollere den første, Præſten nemlig, da det vel kan antages, at naar Kirkeſtyrelſen ikke ſkrider ind imod hans Forkyndelſe i hans egen Menighed, vil den ikke kunne angribes andetſteds. Som Følge deraf kan det ikke være nødvendigt, at han melder ſin leilighedsviſe Optræden for vedkommende Sognepræſt, om det end i Almindelighed maaſke kan anſees ſom en Pligt, han ſkylder en Embedsbroder og Menighedens kaldede Præſt, at underrette ham derom, hvis dette kan ſke.

Trods al Strid om den offentlige Lægmandsvirkſomhed ved vi derfor ikke at have hørt, at det før 1878, da hine „Ugeſkriftets“ ſtærke Udtalelſer fremkom, nogenſinde hændte, at nogen ankede over, at Præſterne gjorde ſig ſkyldige i uberettiget offentlig Lægmandsvirkſomhed. Og dog optraadte de ofte udenfor ſine egne Menigheder og uden vedkommende Sognepræſts Tilladelſe. Naar en Præſt tilfældigvis opholdt ſig en Tid paa et Sted, hvor der var flere Mennesker — f. Ex. et Badeſted — og man bad ham holde en Andagt; naar han kom hen i et Beſøg til en Udkant af et andet Præſtegjeld, og Folket der ønſkede at høre et Guds Ord, tror vi ikke, at Præſten betænkte ſig paa at tale ſom Lægmand. Naar en Præſt kom til en større By og man der bad ham om at tale offentlig ved en Misſionsfeſt, eller til Opbyggelſe i et privat Hus eller i et Bedehus, var det ofte ialfald Tilfælde, at dette gjordes, udenat man faldt paa at melde det til Sognepræſten. Præſter, ſom boede i Nærheden af Byer, kom derind og holdt Opbyggelſe i private Huſe eller i Bedehuſe uden Bypræſternes Samtykke og uden at disſe faldt paa at ſtødes derover eller anſe det ſtridende mod kirkelig Orden. Allermindſt faldt man paa at tale om, at dette kunde fremkalde Partier eller være „hinderligt for den kaldede Præſts Arbeide.“ Slige Theorier, der bunder i den Opfatning, at Konkurrenſen er ſkadelig for Præſten, og at det bedſte er, at den kaldede Præſt i den Grad er Formynder for ſine Sognebørn, at disſe ikke erholder Adgang til at høre andre end ham og ikke ſe andre Bøger end de af ham approberede, ſlige Theorier vovede man dog dengang ikke at opſtille. De pasſer virkelig ikke til de nuværende Forhold; de hører hjemme i Konventikelplakatens Tilblivelſesperiode. Stort bedre er ikke Talen om, at den kirkelige Orden lider herved. Hvad Skade for Ordenen er der i, at Menigheden i et Sogn ſamles om en Lægmands Forkyndelſe paa de Søndage, da Sognepræſten forretter i et fjernt Sogn? Eller hvorledes ſkal det i det hele forſtaaes, at den kirkelige Orden lider derved, at Menighederne læſer „uapproberede Bøger“ og hører Lægfolks eller fremmede Præſters Forkyndelſe til Tider, hvor deres egen Præſt ikke optræder? Uorden vil det derimod være, hvis den fremmede Præſt forſømmer ſin Gjerning i ſin Menighed, og hvis Menighedslemmer, for at høre ham, hyppigere bliver borte fra ſin egen Menigheds Forſamling.

Det gamle Forhold med Henſyn til den praktiſke Lægmandsvirkſomheds Godkjendelſe er imidlertid nu efter Ugeſkriftets Optræden forandret. Ifølge en Artikel i „Morgbl.“ for 14de Marts d. A. nedlagde Sognepræſt Meyer til Ly, efterat han først gjennem ſkriftlige Forhandlinger havde gjort det ſamme, i Viſitatsmødet Aug. 1879 Indſigelſe mod den af Paſtor Oftedal, dengang Kaldskapellan til Hetland, „drevne Virkſomhed med Ordets Forkyndelſe i Thime Sogn,*) fornemmelig i Bedehuſet Saron, ſom formentlig hinderlig for Sognepræſtens Arbeide og øvende en ſkadelig Indflydelſe paa Menighedens kirkelige Liv.“ Biſkopen, Hr. Jørgen Moe, „lod tilføre Viſitatsprotokollen, at denne af Paſtor Oftedal drevne Virkſomhed var ulovhjemlet og ſkadelig for Menigheden,“ og Kirkedepartementet havde allerede tidligere udtalt, at „en ſaadan Virkſomhed med Guds Ords Forkyndelſe inden en fremmed Menighed, uden vedkommende Præſts Samtykke, gaar ind under Forbudet mod at bevare ſig med en andens Kald.“

Det bør viſt indrømmes, at det kan være meget tungt for en Præſt at ſe en anden vinde ſtærk Indgang i Menigheden, og det lader ſig neppe heller negte, at det maa være ganſke eiendommelige Forhold, ſom ſkulde berettige en Præſt til at holde hyppige og regelmæsſige Forſamlinger i en fremmed Menighed. Men al Tale om, at en ſaadan Virkſomhed er „ulovhjemlet“ og at den gaar ind under Forbudet mod „at bevare ſig med en andens Embede“, er fuldkommen paa urette Sted. Man kan angribe Paſtor Oftedals Optræden, fordi den maaſke lader adſkilligt tilbage at ønſke i Retning af Henſynsfuldhed mod en Embedsbroder, og man kan, naar man med „Ugeſkriftet" fordømmer al offentlig Lægmansvirkſomhed, ogſaa fordømme den af ham øvede. Men der er ingen Adgang til at tale om, at denne Virkſomhed er „ulovhjemlet"; thi Konventikelplakaten er lykkeligvis ophævet; og der er ingen Adgang til at tale om Forbudet mod at bevare ſig med fremmed Embede; thi Oftedal har ikke befattet ſig med Sognepræſt Meyers Embedsgjerninger. Han har kun talt Guds Ord i private Huſe og i et Bedehus, ſom Sognepræſten ſom ſaadan ikke har nogen Raadighed over, og der findes i vore Love ingen Beſtemmelſe, ſom forbyder Præſt eller Lægmand at gjøre dette med eller uden Sognepræſtens Vidende og Villie. Forbudet mod at bevare ſig med en andens Kald rammer, ſom før nævnt, ſelvfølgelig ikke andet end den andens Embedsgjerning, ikke den rent private Virkſomhed i private Huſe.

---

*) Thime er det ene af Lys Præſtegjelds Sogne.

Antageligvis har Kriſtiansſands Biſkop og Kirkedepartementet ved nærmere Overveielſe fundet, at deres Udtalelſer om det ulovhjemlede og ulovlige i Oftedals Lægmandsvirkſomhed er uholdbare; thi de ſynes ſenere at have handlet efter en anden Betragtningsmaade. Biſkopen har nemlig ved perſonlig Forhandling faaet iſtand et Slags Ordning, der ſtaar i den allerbeſtemteſte Strid med Udtalelſerne fra Viſitatsmødet og Departementets Kjendelſe. Hr. Oftedal har nemlig nu erholdt hans Tilladelſe til hver 7de Uge at holde Forſamlinger i Thime, formentlig i Bedehuſet. At han, naar han til andre Tider beſøger ſine Venner, kan holde en Husandagt i disſes Hus, anſer forhaabentlig Biſkopen at være ſaa ſelvfølgeligt, at han ikke har truffet nogen Beſtemmelſe derom. Det vilde da ogſaa være altfor galt, om han havde blandet ſig deri.*)

Vi mener ſaaledes, at Biſkopens ſeneſte Optræden er en Underkjendelſe af den uheldige Protokoltilførſel i Viſitatsmødet 1879 og en Underkjendelſe af Kirkedepartementets urigtige Lovfortolkning af Udtrykket at bevare ſig med andens Embede. Forſaavidt er Biſkopens ſeneſte Optræden at hilſe ſom et glædeligt Fremſkridt. Men fuldt korrekt havde det alene været, om Biſkopen allerede i førſte Viſitatsmøde eller paa et endnu tidligere Stadium havde beſvaret Hr. Sognepræſt Meyers Klage og Proteſt med at ſige, at han vilde raade denne fra at efterfølge Provſt Heibergs Exempel fra 1804 og ſelv ialfald ikke efterligne ſin Formand fra 1804 paa Kriſtiansſands Biſpeſtol ved at foretage nogetſomhelſt mod en Mand, fordi han ſamlede Folk om Guds Ord; thi Landets Love forbyder ikke den offentlige Lægmandsvirkſomhed, og ingen Lov kan derfor forbyde en Præſt at drive denne ved Siden af ſin Embedsgjerning, men om han vil anvende ſine ledige Stunder til at tale Guds Ord i Stavanger eller paa Sandsnæs eller Jæderen, det vedkommer ikke hans foreſatte og endnu mindre Sognepræſten til Ly. Hr. Sognepræſt Meyer kan gjerne forſøge at overbeviſe Oftedal om, at den offentlige Lægmandsvirkſomhed er kirkelig uberettiget; han kan advare i Skrift og i Tale mod al og ſaaledes ogſaa mod Oftedals Lægmandsvirkſomhed; han kan ſelv og gjennem ſine foreſatte foreholde Oftedal det henſynsløſe og ubroderlige, ſom muligens kan være tilſtede i denne Optræden. Men til at gaa videre er der ingen Adgang.

---

*) En anden Sag er det, om Biſkopen vil beſtemme, at Hr. Oftedal ikke faar Lov til at forlade Stavanger end ikke for nogle Timer mere end ſaa og ſaa ofte. Hvorvidt han dertil har Adgang og hvorvidt ſaadant vilde være pasſende, ſkal vi ikke indlade os paa at afgjøre. Reiſen til Thime tilendebringer Hr. Oftedahl fra Kl. 4½ den ene Eftermiddag til Kl. 9½ næſte Morgen, ſaa det vil nok blive vanſkeligt at forbyde ham dette Fravær fra hans Boſted. — For Hr. Oftedal ſelv er der ſelvfølgelig ſærlig Grund til at vogte ſig for ved denne ſin Lægmandsvirkſomhed at komme til at forſømme ſin egen Menighed. Men disſe Betragtninger og Henſyn vedkommer ikke Lys Sognepræſt, men alene Hr. Oftedal, hans Menighed og hans foreſatte, og da Hr. Oftedal holder mindſt 7 Taler eller Prædikener i Stavanger hver Uge foruden Brudevielſer, Ligtaler, Skriftetaler og Faſteprædikener, vil vel ingen vove at tale om Forſømmelſe af hans egen Embedsgjerning.

Vi er, ſom antydet, tilbøielige til at tro, at baade Sognepræſt Meyer og Kriſtiansſands Biſkop og Kirkedepartementet indſer dette, og derfor vogter ſig for videre at efterfølge Provſt Heibergs, Biſkop Hanſens og det danſke Kancellis Exempel fra 1804.

Men „Morgenbladsgeiſtligheden“ vil ikke have det paa den Maade. Den raader ligefrem Sognepræſt Meyer til ikke at gaa ind paa den af Biſkopen trufne Afgjørelſe. „Han bør, hedder det, proteſtere, ikke tage imod denne Kjendelſe eller Afgjørelſe.“ Han ſkal altſaa forſøge at forbyde Paſtor Oftedal at optræde ſom Lægmand i Thime. Hans „Embedsbrødre opfordres til ikke at ſvigte ham i denne Kamp, men ſtille ſig ved hans Side, vidende, at han ſtaar der ſom en Forpoſt for Kirken, ſom en Forſvarer af dennes Bekjendelſe, Tugt og Orden i en opløſende og faretruende Tid.“ Det er formodentlig iſær i „Morgenbladet,“ at Embedsbrødrene ſkulde hjælpe ham. Selv ſkal han, ſaavidt vi kan forſtaa, kræve Kirkeſtyrelſens eller rettere Domſtolenes Indſkriden mod Paſtor Oftedals Lægmandsvirkſomhed i Thime. Iſaafald vil „Morgenbladsgeiſtligheden,“ at „Kirkedepartementet kort og godt ſkal forelægge Oftedal Valget mellem Enten — Eller, enten Præſt i den norſke Statskirke og ſaa være dens Love lydige eller Anklage.“

De Love, „Morgenbladsgeiſtligheden“ taler om, er det før nævnte

Bud om ikke at bevare ſig med andens Embede.*) Denne Beſtemmelſe paſſer, ſom paaviſt, ikke paa dette Tilfælde, ſaa Hr. Oftedal for den Sags Skyld rolig kunde modtage, hvilket Valg man maatte byde ham. En Anklage vilde ganſke viſt føre til hans fulde Frifindelſe. Thi Konventikelplakaten, den eneſte Beſtemmelſe, ſom kunde anvendes imod ham, er ophævet, og ingen Domſtol i Landet vilde vove at dømme en Præſt, fordi han ſom Lægmand holdt gudelige Forſamlinger i private Huſe eller Bedehuſe, naar han ikke forſømmer ſin egen Embedsgjerning.

Det er derfor aldeles utilraadeligt for dem, ſom har med denne Sag at gjøre, at følge „Morgenbladsgeiſtlighedens“ Raad. Det er ilde nok, hvad der allerede nu er gjort. Men videre maa der ialfald ikke gaaes paa den Bane. Det er bedre, at man itide opgiver det nye Forſøg paa gjennem Lovfortolkning at ſkabe et „abſolut Veto“ mod Præſternes Lægmandsvirkſomhed, end at man paanyt forſøger paa en Forſølgelſe ſom den mod Hauge.

Vil Paſtor Oftedal benytte ſine Fritider til at vederkvæge Sjel og Legeme ved at ſamles med Brødre udenfor Menigheden om Guds Ord, eller vil han af og til drage omkring og øve en Vækkelſesprædikants eller en Opbyggelſesprædikants Gjerning, ſaa ſkulde man, ſærlig i denne Tid, hvor Folket ſaa ofte ſiges hellere at ville ſamle ſig om alt andet end om Guds Ord, og hvor Vantroens Røſter lyder friſtende og dragende fra ſaa mange Kanter, ſaalangt fra hindre ham deri, at man ſnarere i Kirkens og Kriſtendommens og vort Folks Intereſſe ſkulde hjælpe ham til at kunne gjøre dette og takke ham, naar han gjorde det. Han har en egen Begavelſe netop i denne Retning, og et Kirkeſamfund, ſelv naar det er den ſtiveſte Statskirke, bør vogte ſig for at lade ſæregne Begavelſer ubrugte. Hans Reiſe paa Øſtlandet for nogle Aar ſiden, da Udtrædelſer af Statskirken truede med at blive almindelige, beviſer, at han ogſaa kan og vil være med at værne om Statskirken.

Men vil man iſtedetfor at hjælpe ham heri forſøge at fortolke ſig til et lovligt Forbud mod al Lægmandsvirkſomhed fra Præſternes

---

*) „Lovens Mening hedder det i den føromtalte Artikel i „Mgbl.“ for 14de Marts, „er klar og tydelig nok; det var i Henhold til den, at Sognepræſten, da Departementets Skrivelſe og Biſkopens Formaning og Advarſel og Paalæg intet havde frugtet, begjærede Sagen officielt behandlet.“ Man ſer altſaa, at vi ikke har misforſtaaet Stillingen, men at det virkelig er (eller forhaabentlig rettere: ialfald i 1879 var) Hr. Sognepræſt Meyers, Hr. Biſkop Moes og Kirkedepartements Mening, at Hr. Oftedal ved Hjælp af en Lovbeſtemmelſe om uberettiget Indgreb i Præſtens Embede ſkulde forbydes at holde gudelige Forſamlinger i private Huſe i Lys Præſtegjeld.

Side, ſaa er Paſtor Oftedal maaſke *forpligtet* til at negte at viſe nogenſomhelſt Imødekommenhed mod Embedsbrødres Ønſker og mod overordnedes Befalinger, for paa denne Maade at hævde, at i vor Kirke er der intet lovligt Forbud mod, at Lægfolket gjenſidigt opbygger hverandre med Guds Ord.

Det vilde i Sandhed ogſaa være for galt, om det nu, da man har Ret til at holde Møder og Sammenkomſter om alle Anliggender, da Fritænkerne uſtraffet kan i offentlige Møder udraabe ſine Lærdomme, ſkulde forbyde Folk at komme ſammen, naar de ønſkede, for at tale om Guds Ord og opbygge ſig dermed, ſelv om de ikke netop hørte til ſamme Sogn og ſelv om nogle af dem var Præſter.

Man vil maaſke ſøge at imødegaa vore Udtalelſer med den Bemærkning, at vi — paa Nutidens almindelige Vis, ſom det ſelvfølgelig tilføies — forlanger en tøilesløs Frihed for Individet paa Samfundets Bekoſtning. Det er ikke ſaa. I heromhandlede Tilfælde forlanger vi jo ikke andet, end at den lovlige Frihed, ſom ved Konventikelplakatens Ophævelſe tilkommer enhver Borger i vort Land, ogſaa ſkal tilſtaaes enhver Præſt, ſaa at denne ikke ſkal ſtemples ſom en Lovovertræder, ſom en, der krænker ſin Embedspligt, om han driver offentlig Lægmandsvirkſomhed.

Efter vor Synsmaade er han hertil ogſaa *kirkelig* berettiget. Men det er ikke nærmeſt dette, vi har villet fremholde. Vi har ikke nærmeſt ialfald villet udtale os om dette, at de, ſom derom har en forſkjellig Mening, ſøger at hævde denne og ſaaledes modarbeide hans Lægmandsvirkſomhed; men vi har udtalt os afgjørende og ſkarpt imod, at denne Lægmandsvirkſomhed ſtemples ſom ulovhjemlet og ſom Indgreb i anden Preſts Embedsgjerning. Den er, ſeet fra Lovens Standpunkt, uomtviſtelig tilladt. Retten til at drive den uſtraffet er i vort Land kjøbt gjennem Hauges Martyrium og gjennem Storthingets niaarige Kamp. Om dens kirkelige Berettigelſe er der jo endnu delte Meninger, og nogen authetiſk Fortolkning af Bekjendelſens 14de Artikel er endnu ikke tilſtede og har endnu mindre nogen bindende Virkning. Man vilde end ikke kunne opdrive en enſtemmig Betænkning fra det theologiſke Fakultet til Gunſt for den høikirkelige Opfatning, hvorefter al Lægmandsvirkſomhed er kirkelig uberettiget. Dette Spørgsmaal om Lægmandsvirkſomhedens *kirkelige* Berettigelſe faar altſaa drøftes i al Kjærlighed og Ro med Grunde, hentede fra den hellige Skrift, fra Kirkens Bekjendelſe og fra Sagens Natur. For nogen ydre Magt, for biſkopelige Paalæg eller Departementskjendelſer, for Appel til Love og Domſtole er der under de nuværende Forhold ikke Anvendelſe i denne Sag.

Den norſke Synode og den norſke Börnelärdom.

(G. Sverdrup.)

Den norſke Synode er et ſaa mærkeligt Samfund, at vi, ſom er mindre og yngre, gjør vel i at give Agt paa den. Den har arbeidet ſaa ihærdigt og ſaa voldſomt; den har ſlidt ſaa tungt, at det er næſten vemodigt at ſe den i ſaa ung en Alder gaa ſaa nedbrudt og oprevet.

Men af den korte Synodehiſtorie er der ikke lidet at lære; og en alvorlig Betragtning af de indre Aarſager til Synodens nærværende Svaghed og Afmattelſe turde have ſin Nytte. Thi det er billigt at vi prøve at vogte os for at gjøre de ſamme Feiltrin, ſom Synoden har gjort, og forſøge at bygge paa en faſtere Grund end den, ſom nu vakler under den norſke Synode.

Det ligger ganſke op i Dagen, hvad der er den ydre Foranledning til at Synoden nu er ſaa ſørgelig ſtillet; og naar vi nævner det, ſaa er det jo kun, hvad alle Menneſker før ved: Det er Naadevalgſtriden og Muſeſagen og Minneſotadiſtriktets ubeſindige Dom om Konferentſen. Disſe Ting har havt og har fremdeles den Virkning, ſom man maatte vente af en ſaa ſørgelig Udſæd. Guddommelig Retfærd har ſat det faſt ſom en uundgaaelig Lov: Som et Menneſke ſaar, ſaa ſkal han og høſte.

Men disſe tre Sager havde ikke kunnet have en ſaa raſk og gjennemgribende Virkning, om de ikke netop havde angrebet den norſke Synode i dens egentlige Livsaarer og bragt Svækkelſe i ſelve de bærende Grundpiller i Bygningen.

Thi der er to Ting, hvorpaa den norſke Synode med tilſyneladende Kløgt og Visdom har regnet, og den kan vel endnu ikke fatte, at dens Regning ikke ſkulde være rigtig til Punkt og Prikke. De to Grundpiller er *Læren* og *Preſterne*. Og menneſkelig talt kunde jo det ſe ud til at være ſaa gode Kirkeſtøtter, ſom nogen kunde

udtænke. Men Ulykken er netop den, at det ogſaa kun er menneſkelig talt.

Lærens „Renhed og Enhed", Preſternes ſammenſluttede Magt, og Lærens og Preſternes Samvirken i fanatiſk Optræden mod andre Samfund, Modſtandere og Udenforſtaaende er nemlig kun altfor menneſkelige Kræfter, ialfald ſaaledes ſom Synoden bringer dem i Anvendelſe.

Viſtnok er der i Synoden baade Raab og Skrig paa, at Lærens Renhed og Enhed er en guddommelig Kraft, ſom ingen kan modſtaa, og ſom er aldeles betryggende for dem, ſom bekjender ſig til den. Men naar det kommer ned til den ligefremme og nøgne Virkelighed, ſaa er Lærens Renhed og Enhed i Synoden eensbetydende med Lærernes Enighed i visſe Satſer, ſom de, kanſke efter lang Diskusſion, er komne overens om at ſtaa ved, ſelv om de undertiden ſkulde forbinde forſkjellige Meninger med Satſernes Udtryk. Og da ſaaledes Lærens Eenhed er bleven afhængig af Lærernes Enighed, ſaa kan den forſtyrres i et Øieblik, naar nogen af Lærerne bliver uenige. Dette er ſkeet i Naadevalgsſtriden; og den ene Grundpille for Synodebygningen er dermed, om ikke nedbrudt, ſaa dog ganſke betydelig undergravet og ſvækket.

Og Preſterne har tilvisſe ſit guddommelige Kald og ſin ſaare betydningsfulde Stilling i Kirken. Og vi ved alle, at der kan ikke være nogen kriſtelig Kirke uden Ordets Prædiken og Sakramenternes Forvaltning, og ſelvfølgelig kan der ikke være nogen kriſten Kirke uden Preſter, det vil ſige Perſoner, hvem Embedet er betroet. Vi kan heller ikke gjøre tilſtrækkeligt for at Preſterne ſkal holdes i ret Agt og Ære iblandt os ſom Sendebud i Kriſti Sted med Forligelſens Ord.

Men der er en gabende Afſtand mellem Preſternes guddommelige Kald at være Jeſu Kriſti Vidner og Guds Tjenere i Menigheden, og den Betydning ſom den norſke Synode har givet dem i Kirkeorganiſationen. Thi i Kirkens Styrelſe og udvortes Arbeide for ſin Befæſtelſe er Preſtens Deltagelſe ikke guddommelig befalet; og naar han tager Del deri, ſaa er det ikke guddommelig men menneſkelig Orden. Og naar Preſterne i den norſke Synode ikke alene er med i Kirkeſtyrelſen og det udadvendte Kirkearbeide, men har taget det næſten altſammen i ſine Hænder, ſaa har de viſtnok forøget ſin Møie og ſit Anſvar, men til Gjengjeld ſvækket og afkræftet ſit Samfund. Preſterne er et Led i Kirkebygningen, men de er ikke hele Kirken. Bygningen bliver for høi og ſpinkel til at ſtaa trygt og roligt, naar man lider paa Preſterne alene; det bliver ſom et Kirketaarn alene uden noget Skib til. Og naar ſaa een af Preſterne ſvigter og bliver en Forargelſe iſtedetfor en Velſignelſe, ſaa gaar det ud over det hele Samfund paa en Maade ſom er næſten ødelæggende. Det er dette, ſom er ſkeet i Muſeſagen. Den anden Grundpille i Synodebygningen er ogſaa ſtærkt undergravet, og Forſøgene paa at flikke paa dens Revner er hidtil ſørgelig mislykket.

„Den rene Synodelære" har hos Synodepreſterne avlet en Fanatisme, ſom efter Hiſtoriens Vidnesbyrd kun findes hos ſmaa og aandløſe Partier. Og hvormeget berettiget der kan være i at hævde ſin Overbevisning med Kraft og Myndighed, ſaa uberettiget er det at underkjende alle andres Ret til at have og hævde en Overbevisning. Og naar et lidet Parti inden Kirken ſætter ſig paa Dommerſædet og fradømmer ſine Modſtandere baade Lutherdom og Kriſtendom, ſaa fremkalder det et Smil, ſom er mere knuſende end den ſtærkeſte Dom. Det er dette ſom er ſkeet ved Minneſotadiſtriktets fanatiſke Dom om Konferentſen. Og ſaa gjerne vi vilde, at Synoden ſkulde faa beholde ſin barnagtige Glæde over at være den „eneſte og reneſte", ſaa ſer det ud til, at den ved en ſaadan Overdrivelſe ſelv har forſtyrret ſin ſelvgode Fryd.

Det kunde været at ønſke, at den norſke Synodes Mænd havde havt større Visdom end at lade ſit Samfunds Fred forſtyrres af ſaadanne Smaating ſom Naadevalgsſtriden, Muſeſagen og Minneſotadiſtriktets Overilelſe. Men naar Synoden ikke har kunnet undgaa at ryſtes i ſine Grundvolde af diſſe Sager, ſaa viſer det os tilbage til en dybere Mangel, ſom det tør være gavnligt at underſøge lidt nærmere.

Den ſidſt afholdte Frikonferentſe i St. Ansgar giver ganſke betydningsfulde Vink til en dybere Forſtaaelſe af den indre Skade, ſom tærer paa Marven i Benene. Vi tænke dermed langtfra paa

Prof. Schmidts og Paſt. Rasmusſens Overgang til „Modſtanderne“; det bør viſt betragtes ſom en naturlig Følge af Naadevalgsſtriden. Vi tænke tvertimod paa de Mænds Optræden, ſom i St. Ansgar ſtod, hvor de før ſtod, og hævdede den gamle Synodelære i dens fuldeſte Udſtrækning. Det er fornemmelig Paſtor Koren, underſtøttet af Formand Preus og Profeſſor Stub, der kan betragtes ſom den egentlige Repræſentant for den norſke Synodes gamle Standpunkt. Og Korens Udlæggelſe i Forbindelſe med Muus's Satſer giver de Vink, ſom kan lede os til at ſe ind til Bunden af Synodens mærkelige Udvikling.

Grunden ligger nemlig, ſaavidt vi kan forſtaa, ikke ſaameget i hvad der almindeligvis kaldes falſk Lære i Ordets kirkehiſtoriſke Betydning, ſom den ſnarere ligger i, hvad vi for Kortheds Skyld vil kalde død Lære.

De gamle kjendte en Fare for Kriſtenlivet og Menigheden, ſom de kaldte „den hiſtoriſke Tro“, hvorved de mente, at man holdt det for ſandt, at Jeſus havde været til, at han havde prædiket og gjort Undergjerninger i Paleſtina, at han døde og opſtod o.ſ.v. men det havde ingen Betydning for deres perſonlige Liv. De kom ikke til Omvendelſe og Liv i Gud.

Det forekommer os, at der i den norſke Synodes Aandsretning kommer tilſyne en anden Fiende af Kriſtenlivet, ſom man ſnarere kunde kalde „den dogmatiſke Tro“ end den hiſtoriſke. Dens Væſen er nemlig dette, at den antager og holder for ſande viſſe Læreſætninger, viſſe Udlæggelſer af den hellige Skrift, viſſe Satſer og Formler og trøſter ſig med, at ſaaledes er det ret og rigtigt. Men denne dogmatiſke Tro er ligeſaa uvirkſom ſom den hiſtoriſke Tro til at virke Omvendelſe og Liv i Gud.

Hvis der virkelig er nogen Sandhed i denne Tanke, ſom vi for vor Del længe har næret og jevnlig ſeet bekræftet, ſaa turde den give Nøglen til mere end een af de beſynderlige Fremtoninger baade i Lære og Liv, ſom den norſke Synode i ſin korte Hiſtorie kan opviſe.

Vi ſkal prøve at fremſtille, hvad vi mene med denne døde Lære og dogmatiſke Tro, ſom vi tro, er Grundſkaden i Synodens Aandsretning. Og vi bede paa Forhaand vore Læſere at undgaa den Misforſtaaelſe, at vi ſkulde mene eller ſige, at den hele Synode med alle ſine enkelte Preſter og Menighedslemmer ganſke var overvældet og gjennemtrængt af denne fordærvelige Aandsretning. Vi mene kun, at denne Aandsretning har fundet Udtryk i Udtalelſer fra de ledende Mænd i Synoden og tildels i de Satſer, ſom Synoden har opſtillet om forſkjellige Læreſpørgsmaal. Men vi mene ogſaa ſaameget, at det er denne døde Læreretning og Forkvakling af Troesbegrebet, ſom har vakt den kraftige Oppoſition imod Synoden, ſom har ſamlet ſig i Hauges Synode, Auguſtanaſynoden og Konferentſen.

Thi det kunde jo ikke undgaaes at den døde Lære og den dogmatiſke Tro paa ſine Punkter maatte komme til Sammenſtød med den norſke Børnelærdom og den norſke Vækkelſe, og det er fra disſe Modſtanden mod den norſke Synode er udgaaet.

Men ſkulde Grundſkaden virkelig ligge der, ſaa vil det ogſaa letteligt erkjendes, at den høitſlyvende Lærediskusſion og den politiſke Fixing af Stridsſpørgsmaalene ved Satſer, ſom alle kan tilſtemme, om de ſaa er Katholiker, ikke kan være noget Botemiddel for Skaden. Den norſke Synode ſynes at have glemt, at det er ikke her Tale om en Trætte mellem nogle Theologer, ſom i deres egen jammerlige Naadevalgsſtrid; men her er Tale om det vakte Folks Modſtand mod en Aandsretning, hvis Virkning det frygter for ſit eget og ſine Børns Kriſtenliv. Derfor maa denne Kamp udkjæmpes i Livet og ikke i et Mundhuggeri; bare at lokke „Modſtanderne“ ind i et ſaadant er en Seier for den døde Læreretning; thi der vinder den ialfald Skin af Liv.

Vi agte altſaa at lægge frem de Grunde, ſom bevæger os til at paaſtaa, at det er ſnarere død Lære end falſk Lære, ſom feiler Synoden, og ſnarere dogmatiſk Tro, den driver paa end levende ſand perſonlig Gudsfrygt. Beviſet herfor levere vi ved at fremſtille ſelve Synodens Opfatning af Frelſen og Frelſens Tilegnelſe af den enkelte Synder. Og vi ſkal ſe, at der mangler i hele Synodeſyſtemet kun en eneſte Ting, men det er til Gjengjeld Hovedſagen: Aanden og Livet.

Striden i Aviſer og Diskusſionsmøder har jo nu dreiet ſig om ſaa

mange Punkter og bevæget ſig paa ſaa mange Felter, at det er muligt at ſamle et helt Billede af Synodens Læreform. Vi har allerede tidligere i Kvartalſkriftet givet et kort Sammendrag af Synodens Lære om Retfærdiggjørelſen (ſe Kvartalſkrift for 1877 Side 194) og Synoden har ikke, ſaavidt vi ved, ſagt et Ord imod dette Sammendrag, ſaa vi tør tro, at det er korrekt. Vi vil denne Gang prøve at ſe Sagen mere i ſin Sammenhæng med andre Lærepunkter og underſøge, om der er noget gjennemgaaende Kjendemærke, ſom findes igjen overalt.

Det gentlige Centrum i Synodelæren er „Verdens Retfærdiggjørelſe". Viſtnok holder dette Lærepunkt nu paa at forrykkes fra ſin Stilling ved Naadevalgsſtriden; men da vi endnu ikke har ſeet noget Forſøg paa at bringe den nye Lære om Udvælgelſen i Overeensſtemmelſe med Læren om Verdens Retfærdiggjørelſe, ſaa kan vi lade denne nye Strid ud af Betragtning indtil videre. Ogſaa den er imidlertid ſaa betegnende for den døde Lære, at vi vel ſenere maa tilbage til den.

„Verdens Retfærdiggjørelſe" er efter Synodens Paaſtand et ſkarpt men berettiget Udtryk for Kriſti Gjenløsning. Har vi forſtaaet Synoden rigtigt, ſaa ſammenfatter den i dette Udtryk, hele Frugten af Jeſu Kriſti Liv, Lidelſe, Død og Opſtandelſe. Jeſus Kriſtus var Verdens Stedfortræder, han vandt ved ſin Død og Opſtandelſe Retfærdighed, Liv og Salighed for den ganſke Verden, og Gud erklærede ved Kriſti Opſtandelſe den hele Verden for retfærdig, ren og fri fra Synden. Det er Verdens Retfærdiggjørelſe, det er Frelſen.

Dette Læreſtykke virker naturligt baade paa Læren om Gud og paa Læren om Menneſket. Baade Guds Naade og Menneſkets Tro kommer i et ſæreget Lys ved Verdens Retfærdiggjørelſe.

Gud har nemlig forladt hele Verden dens Synd ved Kriſti Opſtandelſe, og ſiden er Syndsforladelſen „en Tilſtand i Guds Hjerte". Gud har givet og giver fremdeles, uafbrudt alle Menneſker deres Synders Forladelſe. Men derved maa bemærkes, at dette ſker kun, naar Gud „ſer Verden i Kriſto". Thi paa den anden Side er Gud ogſaa vred paa den vantro Verden og fordømmer den for dens Vantro,

det vil ſige for dens egentlige Synds Skyld. Gud baade tilgiver og tilregner Synden for den hele Verden og, vel at mærke, dette ſker ſamtidigt. At ſaaledes Gud kommer i en uafbrudt Modſigelſe med ſig ſelv, ſynes ikke at bringe Synoden til Eftertanke; det maa ſaa være for „Verdens Retfærdiggjørelſe", og altſaa er det ſaa. Synodens Slutninger maa jo være rigtige, altſaa faar det ikke hjælpe, hvor frygtelige end Konſekventſerne maatte blive.

Ogſaa Læren om Troen undergaar en mærkelig Forvridning under Indflydelſen af „Verdens Retfærdiggjørelſe". Troen vil ſige, at jeg holder det for ſandt, at Gud har retfærdiggjort mig ved Kriſti Opſtandelſe; at jeg holder det for ganſke viſt, at Retfærdighed, Liv og Salighed er kommen over den hele Verden og over mig ved Kriſti Opſtandelſe; at jeg faar dette at vide gjennem Ordet og Sakramenterne og bliver glad og frimodig, fordi jeg er frelſt. At jeg paa ſamme Tid ved, at Gud fordømmer dem, ſom ikke tro, uagtet de er retfærdiggjorte af Gud paa ſamme Maade ſom jeg, og at jeg altſaa ſætter min Lid til noget, ſom dog i Grunden ikke er tilforladeligt til Frelſe, det maa ikke bringe mig i Tvivl om Synodens Lære. Thi Verdens Retfærdiggjørelſe kræver en ſaadan Lære om Troen, ſelvfølgelig maa den være rigtig.

Endelig har „Verdens Retfærdiggjørelſe" en ſtærk Indflydelſe paa Læren om Naademidlerne og deres Virkning eller paa Læren om Saliggjørelſens Orden, ſom vi kalde det i vor Børnelærdom. Evangeliet og fornemmelig Abſolutionsordet er nemlig Budſkabet om, at Gud fra ſin Side har forladt alle Synden, ſaaat naarſomhelſt det lyder og til hvem det lyder, ſaa giver det paa Guds Vegne en fuld Syndernes Forladelſe. At altſaa Ordet: „Dine Synder ere dig forladte", hvergang det lyder over en Forſamling eller til en enkelt Perſon, altid giver alle, ſom høre det, deres Synders Forladelſe; Feilen er bare den, at de ikke tro det. Ordet erklærer dem altſaa alle fri og frelſte; men Virkelighedrn ſiger Nei, de er ikke frelſte. At Guds levende Ord altſaa bliver en død Bogſtav, ſom nok ſiger noget, men det er dog ikke virkeligt, det kan ikke bringe Synoden til Eftertanke; thi det vilde jo forſtyrre Læren om „Verdens Retfærdiggjørelſe", altſaa maa det ſtaa.

At Saliggjørelſens Orden derved forkvakles, at der ikke bliver noget Rum for et levende Forhold til Gud, førſt i Frygt og Angſt, ſaa i Længſel og Raab om Frelſe, ſaa i fuld Hengivelſe til Naaden alene; at det hele omdannes til en udvortes Forhandling mellem Menneſket og Preſten, ſaaat naar Preſten ſiger: „Dine Synder ere dig forladte", ſaa ſkal Menneſket lade ſig nøie dermed og være glad derved; det bringer ikke Synoden til Eftertanke. Thi hvordan vilde det da gaa med Læren om Verdens Retfærdiggjørelſe, og hvorledes kunde da Preſten udføre ſin Gjerning, at „gjøre Menneſkene viſſe paa Saligheden"?

Forat man kan ſe, at vi ikke har overdrevet noget i vor Fremſtilling eller at vi med Flid har udeladt noget, ſom den norſke Synode tager med i ſin Lære om Verdens Retfærdiggjørelſe maa vi bede om Taalmodighed for nogle faa Citater af Synodeſkrifterne. De vil kaſte lidt Lys over, hvorledes det egentlig hænger ſammen med Synodens Læreſtandpunkt.

At virkelig „Verdens Retfærdiggjørelſe" er ſaa central en Lære i Synodeſyſtemet, ſom vi har fremſtillet den, fremgaar ikke alene af hele Stridsmaaden og Stridens Gang; men der foreligger ogſaa meget ſtærke Udtalelſer derom.

I Traktat No. 4 heder det nemlig efterat der er talt udførligt om Verdens Retfærdiggjørelſe, paa Side 29 ſaaledes:

> „Ingen mene, at det her blot er en Strid om Ord; nei her gjelder det at holde faſt paa den allervigtigſte Sag*) mod Angreb og Vildfarelſe. Navnlig have vi i dette Sekternes og Sværmeriets Land alvorligt at drive paa Læren om den almindelige Retfærdiggjørelſe*)".

Men forat man kan ſe, hvorledes denne Lære behersker hele det theologiſke Syſtem fra Begyndelſen til Enden tro vi at burde hidſætte en ſaare mærkelig Udtalelſe af den gamle Paſtor Otteſen, ſom i ſaa mange Maader var den egentlige Leder i Synodens Velmagtsdage. Han ſiger ved Frikonferentſen i Decorah (Referat Side 82 og 83):

---

*) Udhævet af os

> „I Joh. 3, 16. er hele Saliggjørelſens Orden paa en Maade fremſtillet. Guds Kjærligheds Raadſlutning var ikke den, at Verden ſlet hen (ſom de Gamle ſige) ſkulde blive ſalig; men der ſkulde være en vis Orden. Førſt at Sønnen ſkulde lide og dø, og det for Alle; men Alle ſkulle heller ikke nu ſlet hen blive ſalige; men Enhver, ſom tror paa Sønnen. Ligeſom der er en trinvis Udvikling i Raadſlutningens Udførelſe fra Guds Side, ſaaledes er der ogſaa en trinvis Fremadſkriden i den Saliggjørelſes Orden, hvori Menneſket ſkal befindes, hvis det vil blive ſaligt.
>
> Om man vilde ſige, at Gud abſolverede hele Verden, da han ſagde: „Denne er min Søn, den Elſkelige, i hvilken jeg har Velbehag", eller da Frelſeren paa Korſet ſagde: „Det er fuldbragt", da er Verdens Synd betalt, Straffen er baaret, da er dette ikkeurigtigt; thi hvad er igjen? Ingen Ting. Fra den Side er alt fuldbragt. Gud er ſanddru, han vil ikke bryde ſit Ord. Gud er retfærdig; han krævede Betaling, naar den er given, fordrer han ikke mere. Gud er ſtillet tilfreds, Gud forligte Verden med ſig ſelv (1 Cor. 5, 19.). Ville vi tale i en anden Forſtand, da er der en Naadens Orden. Gud indeſlutter ſin Gave i Evangeliet og giver os det. Sidder jeg i evigt Fangenſkab, og Kongen ſiger: I er fri! men Fangen vil ikke gaa ud, da bliver han der. Vi ſige i vor Skriftebøn, at vi ofte har fortørnet Gud, vi frygte for Guds ſtrenge Vrede, vi ihukomme ogſaa, at vi ſkulle døde vore Lemmer paa Jorden (Horeri, Urenhed o.ſ.v. for hvilke Ting Guds Vrede kommer over Vantroens Børn). Ligeſaa viſt ſom Gud i en Forſtand er ikke vred, ſige vi, at han i en anden Forſtand er vred, fordi Menneſkene ikke vil bruge Sønnens Gave. Naar Gud ſer Verden i Kriſto, Retfærdighedens Sol, da ſer han ikke andet end Retfærdigheden. Men Naadens Orden er, at Enhver ſkal iføre ſig Retfærdighedens Klædning; ſtøder En den bort, da ſtaar Synderen igjen i ſine Pjalter og ſkal udſtødes, fordi han ikke troede paa Guds Søn".

Til Belyſning af, hvorledes denne Lære om Verdens Retfærdiggjørelſe virker tilbage paa Læren om Gud, vil vi anføre et Par Ord af Prof. Stub, ſom i dette Stykke dog kun gjentager hvad Muus har ſagt for ham. Prof. Stub ſiger i St. Ansgar Referat Side 18 og 19:

> „Idet nemlig Sønnens fuldkomne Lovopfyldelſe og Lydighed for den hele Verden ligeſom breder ſig ud over Verden

og ſkjuler Syndernes Mangfoldighed for Faderens Øie, da maa han jo, naar han kun ſer hen til Forløſergjerningen ſige: Jeg ſer ingen Plet eller Rynke ved Verden. Denne Kjendelſe af Gud, hvorunder intet andet kommer i Betragtning end Forløſergjerningens egen Betydning for Alle og hver Enkelt i Forhold til Synd, Død og Satans Rige, er ikke paa nogenſomhelſt Maade en Erklæring om Delagtiggjørelſe. Thi betragter nu Gud Verden udenfor Kriſto, ſer han hen til, hvorledes Menneſkene af Naturen er, og hvorledes de fleſte Menneſker ſtille ſig ligeoverfor Kriſti Gjerning, da er det viſt og ſandt, at vi er Alle af Naturen Vredens Born, og at Guds Vrede hviler over Vantroens Børn."

Fremdeles hvorledes Troen bliver forkvaklet ved denne Lære, ſaaat det kun bliver, at jeg holder viſſe Ting for ſande, det viſer Korens Udtalelſe i St. Ansgar, hvorfra vi citere, uagtet man kunde hente endnu ſtærkere Udtalelſer fra ældre Skrifter. Men vi foretrække det ſidſte, fordi det tillige beviſer, at der er ikke nogen Forandring hos de egentlige Høvdinger. Koren ſiger i St. Ansgar Referatet Side 26:

„Fremdeles alt det, ſom en arm Synder ſkal tro, maa være til; ellers maatte han tro en Løgn. Nu ſkal han tro Syndernes Forladelſe, og ſelvfølgelig maa Synden være forladt. Kort ſagt: Naar Evangeliet tilbyder, og Synderen ſkal tro Syndernes Forladelſe, ſaa maa den være til."

Endelig anføre vi af Traktat No. 4 en Udtalelſe, ſom viſer, hvorledes Naademidlernes Virkning bliver fuldkommen udvortes og Saliggjørelſens Orden ſat ganſke tilſide. I Traktat No. 4 læſe vi paa Side 39:

„Naar jeg holder Skriftemaal og abſolverer, ſaa er jeg kun da en ret lutherſk Preſt, naar jeg er vis paa, at jeg har afløſt alle Tilſtedeværende i det Øieblik, da jeg forkyndte dem Abſolutionens Ord, og blot de ere rette Lutheranere, ſom tro, at de i Sandhed ere abſolverede af Gud. Ingen ſkal tænke: Vidſte blot Preſten, hvad Slags Menneſke jeg er, ſaa vilde han ikke abſolvere mig; men nu ved jeg det, og derfor gjælder hans Abſolution intet. Meget mere ſkal Enhver gaa ud af Kirken med den Tanke: Nu har Gud benaadet os alle og til-

> givet os vor Skyld. Men ſaaledes kan man blot tro da, naar man tror, at Verden er forløſt; thi tror jeg det, da er Abſolutionen intet andet end det, at de Skriftende underrettes om den Kjendsgjerning, at de for 1800 Aar ſiden er forløſte, tilligemed den Opfordring: Tror nu dette, ſaa ere I alle ſalige. Hvilke ſlette Menneſker maa I være, hvis I ikke tror det!

Alle, ſom kjender til vor enfoldige Børnelærdom, og hvorledes Guds Aand lærer os den i en grundig Omvendelſe, vil vel ſtrax føle, hvad der mangler i denne Lære. Og jeg tror neppe at nogen levende Kriſten vil betænke ſig paa at ſtemple det ſom død Lære, og en ſaadan Allemands Tro ſom en død Tro, ſom viſt „de ſlette Menneſker" letvindt vil tilegne ſig.

Det har ſin Intereſſe at pege ogſaa paa de øvrige Synodelærdomme, ſom har vendt det vakte Folks Hjerte og Sind bort fra Synoden. Thi Kjendetegnene viſe alle i een Retning. Det er ikke i almindelig Forſtand Kjætteri, ſom vi kan finde i Synodens Satſer, vi erkjende villig, at de er Lutheranere, ſaalænge de holde faſt ved den lutherſke Bekjendelſe; men hvad vi klage over er død Lære og Mangel paa ret Aand.

I Lægmandsſpørgsmaalet, Søndagslæren, Slaverilæren, Læren om Huſtruens Underkaſtelſe, Skriftfortolkningen og Naadevalgslæren har dels den hele Synode i vedtagne Satſer, dels enkelte fremtrædende Ledere udtalt ſig paa en ſaadan Maade, at det har vakt Modſigelſe ikke alene af Preſter eller Theologer, men meget mere af vakte Lægfolk, ſom tildels er drevne ud af den norſke Synode for denne ſin Oppoſitions Skyld. Og denne Kamp rundt omkring i Folket og Menighederne fortjener den dybeſte Sympathi, og jeg vilde næſten ſige Ærbødighed, fordi den har været ført paa ulige Vilkaar og mod en afgjort Overmagt. Viſtnok kan der i denne Kamp være begaaet mange Feiltrin, og paa ſine Steder har ikke Bevæggrundene været de reneſte eller Midlerne de fuldkomneſte; men der er i det Hele og Store et gjennemgaaende Træk ved denne Oppoſition, ſom man faar reſpektere, det er Kjærligheden til Børnelærdommen og Kriſtenlivet. Har Iveren i enkelte Tilfælde været uviis og Nidkjærheden falſk, ſaa er dog denne Bevægelſe den meſt aandelige, ſom er gaaet gjennem vort Folk herover, og vi gjør vel i at mærke paa den med alt Alvor. Og det, ſom har gjort Kampen ſaa hed mod Synoden i alle de ſidſtnævnte Spørgsmaal, er fremfor alt, at den norſke Synode i hvert af disſe Spørgsmaal gav et Svar, ſom mere bar Mærke af død Orthodoxisme end levende Kriſtentro.

Men vi vende tilbage til Læren om Verdens Retfærdiggjørelſe og hvad dermed ſtaar i Forbindelſe. Og vi agte at viſe hvori Forſkjellen beſtaar mellem den norſke Synodes Lære og den norſke Børnelærdom, Og vi vil finde, at Forſkjellen ligger ikke ſaameget i Afvigelſer fra Børnelærdommen, ſom i Udeladelſer og Fortielſer af Ting, ſom efter Børnelærdommen høre med til Saligheds-Veien. Synodeſyſtemet er ikke netop ſaa „falſkt“ i de Lærdomme, ſom det tager med, ſom det er dødt derved at det forbigaar netop det, ſom er Livselementet i Kriſtendommen.

Der kan ikke være ſaa ſærdeles meget at indvende mod Læren om „Verdens Retfærdiggjørelſe“, derſom dette beſynderlige Udtryk kun betegner det ſamme ſom Kriſti Gjenløsning, hans Lidelſe, Død og Opſtandelſe for alle. Da ſige vi kun, at dette Udtryk er det allerubeldigſte, ſom kan vælges for denne Sandhed, efterdi „Retfærdiggjørelſe“ har faaet en ganſke ſæregen Betydning i vort kirkelige Sprog og bruges om, at Gud tilgiver en bodfærdig og troende Synder hans Synd, hvilket ikke ſker med nogen anden. Men naar „Verdens Retfærdiggjørelſe“ atter og atter forklares derhen, at Gud retfærdiggjorde alle Menneſker for over 1800 Aar ſiden, at han dengang tilgav alle deres Synder, og at den Troende kun retfærdiggjøres ved Troen paa denne Verdens Retfærdiggjørelſe, hvori hans egen var medindbefattet, ſaa begynder der at komme ind en Udeladelſe, en Forbigaaelſe, en Forglemmelſe, ſom er ſaa iøinefaldende, at det ikke godt gaar an at lukke Øinene for den. Thi her mangler netop det, ſom gjør Kriſtentroen til Liv; det er den Hellig-Aands Gjerning, ſom i al Stilhed er forbigaaet. Det er vel ikke ſkeet forſætlig, men det er ſkeet ſaa gjennemgaaende ſaa ſtadigt og ſaa ofte, at det ikke kan være andet end en Mangel ved ſelve Syſtemet, ikke en Forglemmelſe af en enkelt Taler.

Vi anførte ovenfor, hvad Paſt. Otteſen ſagde i Decorah om

Naadens Orden; vi gjentage her lidt deraf: „Om man vilde ſige, at Gud abſolverede hele Verden, da han ſagde: „Denne er min Søn den Elſkelige, i hvilken jeg har Velbehag" eller da Frelſeren paa Korſet ſagde: „Det er fuldbragt", da er Verdens Synd betalt, Straffen er baaret, da er dette ikke urigtigt; thi hvad er igjen? Ingen Ting. Fra den Side er alt fuldbragt". Det benegtes ligefrem i disſe Ord, at der var noget igjen fra Guds Side. Ialfald kan ikke vi forſtaa det anderledes. Men der var dog vel ret meget igjen; der var det igjen, uden hvilket Kriſti Gjenløsning intet vilde gavne os; der var den Hellig Aands Sendelſe igjen.

Det er ſørgeligt, at Frelſerens dyrebare Ord paa Korſet ſkal bruges til et Slags Bevis for denne Opfatning af Verdens Retfærdiggjørelſe, ſom gaar Aanden forbi. Jeſus har fuldbragt ſin Gjerning paa Jorden, den Faderen gav ham at fuldkomme; men han har ikke fuldendt og afſluttet Guds Gjerning til Menneſkenes Frelſe og Saliggjørelſe, Gud vil gjøre endnu meget mere, han vil udgyde ſin Aand over alt Kjød. Aandens Udgydelſe, det er Gjenløsningens allernærmeſte Frugt; men derom er Synoden og Muſeſatſerne og Frikonferentſen i St. Ansgar temmelig tauſe. Og her er det, der kommer ind en ſaa betydelig Forſkjel mellem Synodelæren og Børnelærdommen. Børnelærdommen driver paa at Syndsforladelſen ſker ikke under nogen Betingelſe uden ved den Hellig-Aand, Synoden derimod nævner end ikke den Hellig-Aand i ſine Satſer om Syndernes Forladelſe.

Men Synoden vilde naturligvis her ſvare, at dette er en blodig Uretfærdighed. Den har da aldrig hverken *villet* negte eller fortie den Hellig-Aands Gjerning. Den bekjender jo, at alle maa tro, forat blive frelſte, og den bekjender, at ingen kan tro uden ved den Hellig-Aand.

Det kan være rigtig nok, at Synoden ikke har *villet* fortie Aandens Gjerning med Forſæt og Overlæg; vi gjør ikke nogen ſaadan Paaſtand. Vi gjør kun opmærkſom paa *Kjendsgjerningen*, at Læren om „Verdens Retfærdiggjørelſe" gaar den Hellig-Aands Gjerning forbi; om den *vil* gaa den forbi, det ved vi ikke; men endnu har vi ikke nogetſteds ſeet Synoden ſætte Verdens Retfærdiggjørelſe i nogen Forbindelſe med Aandens Gjerning.

Men Synoden kan jo ſige, at Troen er Aandens Gjerning, og dermed er den Sag i Orden. Men vi kan ikke være ſaa ganſke tilfredſe med dette Svar, naar vi erindre, hvad det er, ſom ſkal troes ifølge „Verdens Retfærdiggjørelſe“. Alle ſkal tro, at de ere retfærdiggjorte, at Gud har tilgivet dem deres Synder. Altſaa, derſom denne Tro er Frugten af Aandens Overbevisning, ſaa maa Aanden overbeviſe Verden om Syndernes Forladelſe. Men Skriften ſiger: Aanden ſkal overbeviſe Verden om Synd. Og her bliver atter en betænkelig Forſkjel mellem Synodeſyſtemet og Guds Ord og Børnelærdommen. Synodeſyſtemet gaar forbi den førſte og forſaavidt vigtigſte Overbevisning, den om Synd, og ſpringer med een Gang over til Overbevisningen om Syndernes Forladelſe. Efter Synodeſyſtemet ſkal det prædikes for alle: „Vær frimodig, Dine Synder ere dig forladte“; efter Guds Ord ſkal der prædikes for alle: „Alle have ſyndet og fattes Guds Ære“; det ſkal alle tro. Forſkjellen ligger atter mere i det, ſom udelades, end det, ſom læres.

Det ſtaar altſaa faſt, at „Verdens Retfærdiggjørelſe“, det vil ſige den Lære, at Menneſkene blev retfærdiggjorte, fri og frelſte ved Kriſti Død og Opſtandelſe for over 1800 Aar ſiden, giver ikke den Hellig-Aands Udſendelſe ſin hele, fulde, ſelvſtændige Plads i Frelſesværket. Det kommer ikke frem med ret Styrke og Kraft, at Menneſkets Frelſe beſtaar i Aandens Samfund med den i Kriſto forſonede Fader i Himmelen. Der forties en Del af Guds Frelſesraad, og der tales ſom om al Guds Gjerning til Menneſkenes Frelſe endte paa Golgatha eller ved Frelſerens aabnede Grav. Det er Svagheden i „Verdens Retfærdiggjørelſe“, naar den faſtholdes i den Mening, ſom Synoden pleiede at tillægge den.

Men om muligt bliver denne Mangel paa Aand, denne Forbigaaelſe af Guds levende Aand, endnu ſkarpere, naar vi kommer til den Lære om Troen, ſom den norſke Synode har udviklet under Indflydelſe af „Verdens Retfærdiggjørelſe“. Det er her iſær, at Synoden forvilder ſig ind i en død Lære om en dogmatiſk Tro. Den er i al Korthed ſammenfattet i den forſlidte Synodeudtalelſe: Alle dine

Synder ere dig forladte, det ſkal du tro. Det gjentages med trættende Ensformighed i Decorahreferatet, i Rock-Prairie-Referatet, i Traktat No. 4, og det dukker op igjen i St. Ansgar Referatet, fornemmelig i Paſtor Korens Udtalelſer. Denne ſkarpt tilſkaarne logiſke Følgeſlutning: Kriſtus døde for Verden, altſaa er Verden ved Kriſti Opſtandelſe erklæret retfærdig; jeg er en af Verden, altſaa er jeg erklæret retfærdig, det er Troens Indhold. At Troen derved ſynker ned til en fornuftig Beregning, eller ialfald at den kun bliver, at jeg holder en vis Lære for ſand, det er ſelvfølgeligt og kan ikke undgaaes.

Hvor ganſke anderledes levende er ikke Børnelærdommens Ord „tro paa Kriſtum eller komme til Kriſtum, min Herre“. Det er den rette kriſtelige Tro, ſom ikke tror at jeg er en af Verden, og derfor er jeg retfærdig med Verden, men ſom meget mere tror, at jeg er en af Verden, derfor er jeg fortabt med Verden, men jeg flyer til Jeſum, jeg griber ham, jeg holder ham faſt, og han frelſer mig. Den rette kriſtelige Tro har ikke denne eller hin Læreſætning til ſin Gjenſtand eller ſit Indhold, men Jeſus ſelv, han, ſom levede og døde og opſtod før mig, han er Troens Gjenſtand. Paa ham forlader en Synder ſig og bliver frelſt.

Men det er i Sandhed den Hellig-Aands Gjerning, at føre et Menneſke hen til den Herre Jeſus Kriſtus, ſaaat en arm Synder virkelig kan ſige: Jeſus er min og jeg er hans. Kjød og Blod kan ikke gjøre det; men Aanden, Jeſu Kriſti Aand kan drage et ſønderknuſt Menneſkehjerte hen til Korſet og give det Fred; Aanden, den himmelſke Faders Aand, kan drage en bange Sjæl tilbage til Faderhuſet og lade ham erfare Guds Kjærlighed.

Efter Synodens Fremſtilling ligger hele Vægten paa den meget fornuftige Tale: Jeg er en af Verden; efter Skriftens Vidnesbyrd ligger hele Vægten paa det ufornuftige: Jeg er i min Frelſer. Og i denne forſkjellige Fremſtilling af Troesvisheden og Frelſesvisheden ligger der temmelig meget. Det kan gjerne være, at Synoden mener netop det ſamme; men da har den ialfald ſkjult ſin Mening paa en forunderlig Maade. Naar Synoden ſiger: Jeg er i Verden, altſaa er jeg frelſt, thi „Verden i Kriſto retfærdig er vorden“, ſaa klinger det mærkelig forſkjelligt fra Apoſtelens Ord: „Saa er der da ingen

Fordømmelſe for dem, ſom ere i Kriſto Jeſu, ſom ikke vandre efter Kjødet, men efter Aanden".

Vi gjentage det, Synoden mener det kanſke vel nok; men den lærer paa en død og dogmatiſk Maade, ſom ikke giver Guds Faderhjerte ſin Ret, ikke giver Frelſerens Kjærlighed til den enkelte Synder ſin Plads, ikke giver Aanden ſin rette Gjerning og ikke giver Synderen den rette Frygt og Angſt for den levende Gud og den rette Kjærlighed og Fortrolighed til en levende Frelſer, ſom tager imod ham med en Broders Trofaſthed og en Moders Ømhed. Der er noget overvældende koldt og fattigt og fornuftigt i Synodens Regneſtykke: Verden er retfærdig, altſaa er jeg retfærdig. I al ſin velmente Iver forat bringe Trøſt, bare Trøſt, ingen Sorg og Frygt mere, er denne Lære for et ſtakkels Synderhjerte temmelig trøſtesløs; thi det mangler, at „Aanden vidner med vor Aand, at vi ere Guds Børn".

Ikke bedre gaar det med Læren om Naademidlerne. Ogſaa den bliver aandløs ved den Maade, hvorpaa de ſættes i Forbindelſe med Læren om „den forhvervede Skat", „Verdens Retfærdiggjørelſe". Viſtnok har ingen været ivrigere end Synoden til at paaſtaa, at Guds Aand virker gjennem Ordet og Sakramenterne og kun gjennem dem; og deri har den havt den fuldeſte Ret. Men den Maade, hvorpaa Naademidlerne og da fornemmelig Ordet virker, beſkrives ſom ſaa død og mekaniſk, at der ſandelig ikke bliver meget Rum for Aanden. Guds Ord er jo ſandt, heder det; naar Guds Ord altſaa ſiger: „Søn vær frimodig, dine Synder ere dig forladte", ſaa er ſandt ſandt, og det er netop det ſamme til hvem det ſiges, naar det ſiges, hvor det ſiges og hvorledes det ſiges. Gud har ſagt det, altſaa er det ſaa. Naar Guds Ord ſiger: „Mange ere kaldede, men faa udvalgte", ſaa er det det ſamme hvor det ſiges, og naar det ſiges, og til hvem det ſiges, det betyder altid, at i denne Flok Menneſker, ſom nu er ſamlet, er der mange kaldede, men faa udvalgte. Og ſaa videre. Er det ſaaledes vi har lært Guds Ords Virkning paa vore Hjerter? Er det ſaaledes Aanden virker gjennem Ordet? Eller ved vi det ikke, alle vi, ſom har ſiddet i Guds Hus og hørt Livſens Ord, at det er ſandt, at Aanden uddeler til enhver iſær hvad ham tilkommer? Er det ikke ſaa, at Ordet om Jeſus og hans Kors og Død var os engang til Forbitrelſe, ſaa blev det os til Sønderknuſelſe og hjertelig Ydmygelſe, ſaa blev det os kanſke ved den ſamme gode Aand til Hjertens Glæde og Fryd. Eller er der nogen Kriſten, ſom ikke kjender dette igjen? Efter Synodens Syſtem er derimod Ordet i Grunden en død Bogſtav, ſom bibringer en eneſte Foreſtilling, men ikke virker ſom levende Sæd, ſom brændende Ild, ſom ſviende Salt, ſom altid gjærende Surdeig. Aanden tager ikke Ordet i ſin Tjeneſte; men Ordet dræber Aanden ved ſin Bogſtav. Saa forekommer det os.

Vor Slutning er altſaa denne, at Synodens Syſtem, er værre paa Grund af det, ſom mangler deri, end paa Grund af det, ſom findes deri. Der mangler en ret Erkjendelſe af den Hellig-Aands Gjerning. Og er dette Tilfælde, ſom det unegtelig ſer ud, ſaa kan det lettelig forklares, hvorfor den norſke Vækkelſe og den norſke Synode ſtaar ſaa ſkarpt imod hinanden. Thi man faar laſte og klandre den norſke Vækkelſe, ſaameget man vil; det er ikke deſtomindre ſandt, at baade fra Hauges og fra Prof. Johnſons Virkſomhed gik der et Aandens Puſt gjennem det norſke Kirkefolk, ſom endnu kraftig føles og er blevet ligeſom gjenoplivet ved Lars Oftedals velſignede Gjerning. Og herover iblandt os har diſſe Aandsrørelſer ſat ſine Spor; men hvor der har været nogen Eftervirkning tilbage af den norſke Vækkelſe, der har den ſom en Regel ligget i Kamp mod den norſke Synode.

Men har den norſke Synode ſaaledes været ude af Stand til ret at ſamle i ſig det egentlige aandelig vakte Folk; har en større Del af den norſke Vækkelſes Børn ſøgt over i andre Samfund, og har den norſke Synode ſelv ikke været Redſkab til nogen egentlig Vækkelſe i nogen af ſine Menigheder, ſaa er det ikke til at undres over, om den bliver ſvag og kraftesløs. Kirkens Liv er Aandens Liv; og hvor Aanden udſlukkes, der falder Kirken ſammen, medmindre den i al ſin Hulhed og Aandsforladthed oppeholdes ſom en Statsinſtitution med Preſter og Preſtekald, ſom Tilfældet var i Rationalismens Tid.

Spørges der nu, om det er til vor Kirkes Gavn, at de øvrige Samfund i Amerika gaar ſammen med den norſke Synode, ſaa er Svaret ſimpelt nok. At de øvrige Samfund gaar ind paa den norſke

Synodes gamle Syſtem og hele den Aandsretning, ſom aabenbarer ſig i dette Syſtem, det kan ikke være gavnligt. Det vil være Døden, ikke Livet for vor Kirke. Men at det vil være baade ret og gavnligt at arbeide derhen, at alle norſke Menigheder forenes i gudfrygtig Aand og levende Arbeide for Guds Sag, derom er ingen Kriſten i Tvivl. Men ſkal dette kunne ſke, ſaa maa for det førſte Synodeſyſtemet tilſide; det maa dø og blive borte iblandt os. Og for det andet maa der komme en ſand og oprigtig Agtelſe for Børnelærdommen iblandt os, ſaa at vi ikke ſkal udſættes for nye Lærdomme og nye Satſer til enhver Tid. Og for det tredie maa det være de norſke Menigheder i Amerika, ſom arbeider ſammen til en norſk Frikirke; thi en Kirke af Preſter og Theologer ſtaar ikke i Længden mod de Friſtelſer, ſom den er udſat for. Men alt dette kan ikke ſke uden ved Guds Aand.

Det nærmeſte Haab om ſand Forening ligger derfor i en levende Forkyndelſe af Guds Ord og et kraftigt Arbeide for Herrens Sag. Hvor dette findes, der er det Vaarbud om en ſand levende Frikirke, ſom ſamler i ſig, hvad der vil ſtaa ſammen i Herren.

Derimod er de nyeſte Muſeſatſer, ſom paa Frikonferentſen i St. Ansgar ſyntes at være ſaa velkomne Fredsbud, ikke ſkikkede til at ſamle vort Folk. De er viſtnok Udtryk for, at Synoden føler ſin Svaghed; de er Udtryk for, at Synoden gjerne vilde lægge de andre Samfund under ſig; de er ogſaa Udtryk for, at Synoden endnu ikke er villig til at lade ſig nøie med Bekjendelſen og Børnelærdommen. Men derfor er ogſaa disſe Satſer ſkikkede til at vække ny Splid. De har gjort det og vil gjøre det. Der er i disſe Satſer den gamle Forbigaaelſe af Aanden og Livet, og der er det gamle Forſøg paa at faa en Livskamp omdreiet til en Lærediskusſion.

Har Synoden virkelig ikke forſtaaet det bedre, end at det var en Strid om Læren, ſom har vakt al denne Ugreie i den norſke Kirke i Amerika? Har den virkelig kunnet tro, at Elling Eielſen og hans Samfund vare Kjættere? At Prof. Weenaas og hans Diſciple var Vranglærere? Det er næſten utænkeligt, at ikke Synodens Ledere af og til har havt en Anelſe om Sagens ſande Sammenhæng. Det er ikke nærmeſt for Læren disſe Mænd har kjæmpet, det er for Kriſtenlivet. Stundom ſer det jo ud ſom en Lærekamp, det er ſandt; ſtundom igjen ſom en Forfatningsſtrid, det er ogſaa ſandt. Men det kan dog vel ingen tvivle om, at Bevæggrunden og Drivfjederen i hele Striden har været Frygten for at Synodens Læreſyſtem og Aandsretning var farlig for Kriſtenlivet og Menighedsfriheden.

Derſom det rettelig forſtodes, at det er derom Kampen dreier ſig i ſin dybeſte Grund, og at her ligger Aarſagen til, at vi ikke kunne gaa med paa Synodens Satſer og Læreſyſtem, ſaa vilde vel Synoden ikke engang byde frem et ſaadant Kompromis om Læren ſom de 7 Muſeſatſer. Vi har ingen anden Lære end Bekjendelſen og Børnelærdommen, og vi vil ikke have nogen anden. Saa vi behøver ikke at gjøre noget Kompromis og kan ikke gjøre det. Vil Synoden Fred, ſaa lad den ogſaa komme ned til ſamme Standpunkt, og lad os ſaa tale om Sammenſlutning i alvorligt Arbeide. Vi har ikke Tid eller Kræfter at ødſle paa en kunſtig udklækket Læreſtrid. Herrens Arbeide maa gjøres, og Tiden bliver knappere Dag for Dag. Lad os heller ſkynde os at arbeide i Vingaarden, der er fuldt op at gjøre. Lad os bygge Skoler paa Børnelærdommens Grund, og lad os bygge Samfund paa Menighedsfrihedens Grund, ſaa kommer Freden af ſig ſelv ſom moden Frugt i Høſtens Tid.

Der er neppe Tvivl om, at den ſtørre Flerhed i den norſke Synodes Menigheder er hjertelig enige i denne Betragtning af Stillingen. Menighederne har et ſundere Syn paa Stillingens Alvor end mange Synodepreſter. Her gjelder det om vort Folks dyreſte og helligſte Anliggender, og at vi kunde ſtaa oprigtigt og redeligt ſammen i Arbeidet for dem, derom dreier vore gladeſte Forhaabninger ſig.

Der er for Tiden megen Tale, Mand og Mand imellem om at den norſke Synode ſplittes, og det kan være, at der er Grund for ſaadan Tale. En Udenforſtaaende kan ikke kjende ſaa vel til det. Men det vil neppe være til ſandt Gavn for Menighederne. Er det ikke bedre at prøve at kjæmpe ud Kampen inden Synoden, drive Miſſouriſatſerne ud og ſaa gaa til Samarbeide med Landsmænd i de andre Samfund for det gamle og prøvede? Her er dog ſikkerlig Samfund nok. Det vil ſnarere føre til Fred, om den norſke Synode renſes fra

ſin døde Lære, end om den ſplittes. Kommer Menighederne frem med Kraft og Beſtemthed overalt i Synoden, ſom der er Tegn til mangeſteds, ſaa er Freden ikke langt borte.

De kirkelig-religiøſe Tilſtande i Amerika*).

(Prof. Schaff.)

De forenede Staters germaniſke og proteſtantiſke Charakteer lægger ſig fortrinsviis for Dagen i deres mærkværdige Bevægelighed og raſtløſe Virkſomhed i Modſætning til den trøſtesløſe Stilleſtaaen i Mellem- og Sydamerikas romanſke og romerſk-katholſke Lande. Deres Beboere ere ret egentligt en Fremſkridts-Nation i god og i ſlet Forſtand, et tøilesløſt Folk, gjennemtrængt af en driſtig, ofte dumdriſtig Foretagelſesaand, ſom ene og alene finder ſin Tilfredsſtillelſe i den uafladelige Stræben, Higen og Jagen efter en endnu ikke nærmere beſtemmelig Fremtid. Jeg udtaler her en foreliggende Kjendsgjerning, ſom vil være indlyſende for Enhver, der betræder den nye Verdens Jordbund og betragter f. Ex. den hele Færdſel og Tummel i en Stad ſom Ny-York. Denne Foretagelſesaand meddeler ſig ogſaa til de religiøſe Samfund, endog til den romerſke Kirke, ſom nærer de driſtigſte Forhaabninger med Henſyn til ſin Fremtid i Amerika.

Det nærmeſte Tilknytningspunkt for den amerikanſke Kirkehiſtorie er England, der vel er fattigere paa Ideer end Tydſkland, men til Gjengjeld derfor har udpræget Proteſtantismen mere ſom en Inſtitution og har givet den en ſtørre politiſk-ſocial Betydning end nogetſomhelſt Land paa Faſtlandet, ligeſom det da ogſaa den Dag idag er dettes mægtigſte Bolværk imod Rom. Det chriſtelig-religiøſe Liv i Nordamerika og fornemmelig i de ſex nordøſtlige Stater, ſom man indbefatter under Navnet Ny-England, og ſom hidtil have udøvet den ſtørſte Indflydelſe, har ſine dybeſte Rødder i de vældige religiøspolitiſke Kampe, der ryſtede England i det 17de Aarhundrede, i den puritanſke Bevægelſe, ſom man kan kalde en anden Reformation og en mere conſeqvent men tillige yderliggaaende Gjennemførelſe af det proteſtantiſke Princip i Modſætning til den biſkoppelige Statskirkes Halvkatholicisme.

---

*) Bogen er forfattet i 1854, og Udviklingen har naturligvis taget betydeligt Opſving ſiden den Tid; men Grundtrækkene er dog uforanderligt de ſamme, og deri har denne Artikel ſin blivende Intereſſe. Red.

Naar man bortſeer fra de blot forberedende Skridt, ſaa begynder de forenede Staters egentlige Kirkehiſtorie førſt med de puritanſke „Pillegrimsfædres" Indvandring, ſom for deres Troes Skyld bleve forfulgte i England, ſom opofrede Fædreland og Alt, hvad der knytter ſig til dette dyrebare Navn, for deres religiøſe Overbevisning, ſom førſt i Aaret 1611 ſøgte et Friſted i Holland, derpaa 1620 reiſte derfra over det atlantiſke Verdenshav, efter en lang ſtormende Overfart landede paa Plymouths enſomme Klippe og her allerførſt kaſtede ſig paa Knæ, for med Taarer i Øinene at takke deres Herre og Gud for den lykkelige Frelſe fra Dødens Farer og Samvittighedstvangens Lænker. Diſſe gudfrygtige, bibeltroende, alvorlige og energiſke Proteſtanter, ſom ſnart bleve forſtærkede ved ſtørre Skarer af Troesbrødre, oprettede i Maſſachuſetts en theokratiſk Stat efter den ſtrengeſte Calvinismes Grundſætninger, og bleve Fædre til en Republik, om hvis Magt og Betydning de dengang endnu ingen Anelſe havde. Man har her et levende Exempel paa, hvorledes det Største kan fremgaae af en ringe Begyndelſe. Coloniſeringen af Virginien og Oprettelſen af den engelſk-biſkoppelige Kirke ſammeſteds var vel af tidligere Datum (1606), men fremgik væſentligt af Handelsintereſſer og har derfor heller ikke udøvet ſaa ſtor en Indflydelſe paa Udviklingen af Amerikanernes religiøſe Charakteer. Det ſamme gjælder om Stiftelſen af Colonien de nye Nederlande ved Hollænderne, ſom i Aaret 1907 forplantede den hollandſk-reformeerte Kirke med den Heidelbergſke Katechismus og de Dortrechtſke Artikler til Hudſons Bredder og til Ny=Amſterdam, ſom Staden Ny=York oprindelig kaldtes. Derimod har Pennſylvanien atter en ligefrem religiøs Oprindelſe, idet den berømte William Penn fra 1680 af nærmeſt beſtemte den til et Aſyl for ſine forfulgte Troesbrødre, og fra førſte Færd paatrykte det Qvækerſectens Præg, ſom man endnu i vore Dage fornemmelig kan gjenkjende i

Broderkjærlighedens Stad (Philadelphia). Samtidigt dermed blev Maryland et Tilflugtſted for forfulgte Katholiker under Lord Baltimore.

Efter den berygtede Ophævelſe af det nantiſke Edict ved Henrik IV's Sønneſøn flygtede mange Hugenoter til Nord- og Syd-Carolina, Ny-York og Ny-Jerſey og ſmeltede der efterhaanden ſammen med den presbyterianſke og den biſkoppelige Kirke. I Begyndelſen af det forrige Aarhundrede begyndte de tydſke Lutheranere og Reformeertes Udvandring fra Rhinegnene, der hovedſagelig gik til Pennſylvanien og tildeels havde ſin Grund i Pfalz's Ødelæggelſe og Proteſtanternes Trængsler under Ludvig XIV's Krige. Noget ſenere ſøgte og fandt Salzburgerne et Friſted i Georgien til uforſtyrret Udøvelſe af deres lutherſke Tro. Omtrent i Midten af det 18de Aarhundrede oprettede Zinzendorf og Spangenberg i den ſamme Stat, men fornemmelig i Pennſylvanien (Bethlehem og Nazaret) flere Brødremenigheder, medens Mühlenberg ſom Udſending fra det Halleſke Waiſenhuus organiſerede det lutherſke og Schweizeren Schlatter det tydſk-reformeerte Kirkevæſen i Pennſylvanien. Samtidigt optraadte flere Gange John Wesley og Whitfield ſom vældige Evangeliſter og Bodsprædikanter i den nye Verden, og Methodismens ſtore Bevægelſe i Forbindelſe med den Opvækkelſe fra det puritanſke Ny-England, der fornemmelig udgik fra den mægtige Prædikant Jonathan Edwards, ryſtede og befrugtede hele Landet.

Saaledes var altſaa Nordamerika fra Begyndelſen af, ligeſom Genf paa Reformationens Tid, kun i langt ſtørre Maaleſtok, et Aſyl for alle Forfulgte i den gamle Verden, og det er det endnu i vore Dage, endſkjøndt den nyere Udvandring mere har tabt ſin religiøſe Charakteer og ſom ofteſt hidrører fra materielle Bevæggrunde. Det er en ubeſkrivelig Lykke for hint Land, at dens førſte Coloniſationer for en ſtor Deel udgik fra alvorlige religiøſe Bevægelſer, ſaa at den moderne Vantro og Ligegyldighed, der nu ligeledes indføres, langtfra ikke formaar at gjøre ſaamegen Skade, ſom naar den ſkulde lægge den førſte Grund til de derværende Inſtitutioner og Tilſtande.

Af denne de forenede Staters Oprindelſe vil man nu forſtaa, hvorledes den religiøſe Tolerances Princip har kunnet ſlaae ſaa dybe Rødder i et Folk, der maatte opgive ſin egen Tradition og ſine helligſte Erindringer, derſom det nogenſinde hyldede den kirkelige Deſpotisme og Udelukkelſe. Den Forfulgte har altid været en Forkæmper for Tolerance og maa conſeqvent ſympathiſere med alle Forfulgte. Det maatte i Amerika komme til en almindelig Troes- og Samvittighedsfrihed og altſaa tillige til en Adſkillelſe af Stat og Kirke, ſelv i de Colonier, hvor denne ikke oprindeligt fandt Sted.

Men dette er dog kun den ene Side af Sagen. Af den nys meddeelte Skizze af den amerikanſke Kirkehiſtorie fremgaar det tillige, at Troesfrihedens Princip i Amerika hviler paa en religiøs Grundvold, at den er Reſultat af mange Lidelſer og Forfølgelſer for Troens og Samvittighedens Skyld, og at det altſaa er væſentlig forſkjelligt fra viſſe moderne Tolerancetheorier, der gaae ud paa religiøs Ligegyldighed og Vantro. Amerikaneren er ligeſaa intolerant ſom tolerant, og man kan ikke retteligt vurdere hans Charakteer uden ſtedſe at have denne, tilſyneladende uforſonlige, Modſætning for Øie. Han er endog i mange Henſeender erklæret fanatiſk. Man behøver kun at minde om Ny-Englands puritanſke Oprindelſe og den overordentlige Indflydelſe, ſom den ſtrenge Calvinisme endnu beſtandig udøver paa det hele Land. I Genf, der gjæſtfrit modtog alle fordrevne Proteſtanter fra Frankrige, Italien, Spanien, England og Skotland, herſkede jo tillige en rigoriſtiſk Kirketugt, og Servet blev brændt ſom Gudsbeſpotter. Amerikaneren overlader det vel til Enhver, om han overhovedet vil høre til en Kirke og hvilken Confeſſion eller Sect; det maa beroe paa den Enkeltes frie Overbevisning; men indenfor de enkelte Confeſſioner drages Grændſelinierne langt ſkarpere og ſnevrere end i Europa. Der forlanger han af ethvert Kirkens Medlem, at han nøie ſkal ſlutte ſig til det Samfunds Lærdomme og Skikke, ſom han tilhører.

Derfor bliver i Amerika en Præſt eller theologiſk Lærer langt lettere mistænkt for Neologie og Kjetteri og bliver vel ikke indeſpærret eller landsforviiſt eller brændt, ſom i de papiſtiſke Tider, men dog uden videre afſat og i Nødsfald formeligt excommunniceret, naar det efter en behørig Underſøgelſe viſer ſig, at han lærer og handler i Modſigelſe mod ſin Kirke, der har kaldet ham og forpligtet ham til viſſe Formularer. Rationaliſter ſom Paulus, Wegſcheider, Røhr, Bretſchneider, Uhlich, Wislicenus vilde ikke kunne finde nogen Anſættelſe ved Prædikeſtolen eller Kathedret i nogen reſpectabel Menighed ikke engang blandt Unitarierne, medens i Tydſkland endnu for tyve Aar ſiden, trods Forpligtelſen paa Symbolerne, endog Flertallet af de theologiſke Læreſtole og Superintendenturer vare beſatte med Mænd af denne eller en lignende Skole. En Presbyterianer, Puritaner eller Epiſkopaliſt vilde aldeles ikke kunne begribe, hvorledes en Mand ſom Dr. Baur, der forkaſter Ægtheden af ſamtlige det Nye Teſtaments Skrifter med Undtagelſe af fire af Pauli Breve og Apokalypſen og behandler den evangeliſke Hiſtorie næſten ſom en hedenſk Mythologi, endnu i vore Dage kan beklæde den første theologiſke Læreſtol i Würtembergs evangeliſke Kirke. Hvo ſom ikke tror paa Chriſti Guddom, paa Bibelens Inſpiration og Autoritet, paa Omvendelſens og Gjenfødelſens Nødvendighed, og derhos fører et ſtrengt ſædeligt Liv, bør i Amerika tye til alt Andet heller end til Prædikeembedet. Folket, ſom i denne Henſeende har en meget ſund Takt, vil betragte ham ſom Hykler paa Prædikeſtolen eller ſom en objectiv Løgn, en ſkærende Modſigelſe til hans Kalds Natur og Tendents.

Som Følge af Landets afgjort proteſtantiſke Characteer kan man ogſaa meget lettere end i Tydſkland paadrage ſig den modſatte Anklage for Hyperorthodoxi, Puſeyisme og romaniſerende Tendentſer, naar man nemlig ſtøder an imod de puritanſke Anſkuelſer om Katholicismen og Kirkehiſtorien og ſkarpt betoner Betydningen af Kirken, dens Eenhed og hiſtoriſke Continuitet ſaavelſom en myſtiſk Anſkuelſe af Sacramenterne i Modſætning til den herſkende ſymbolſke Theori. Derſom jeg ikke anſaae det for ubeſkedent og upasſende, kunde jeg af egen Erfaring anføre talende Beviſer herfor. I de tydſke Kirker i Amerika er man, ſom Følge af deres Forbindelſe med den tydſke Theologi, endnu meſt tolerant i denne Henſeende, medens den engelſke og angloamerikanſke Theologi har holdt ſig langt mere indenfor Grændſerne af den gammelproteſtantiſke, fortrinsviis den puritanſke, extrem antikatholſke Orthodoxi, og er forbleven i nøie Forbindelſe med Menighedens praktiſke Liv.

Dette Kirkens Tilſyn med Theologien er en værdifuld Levning af Diſciplinen, og det er efter min Anſkuelſe at foretrække for en altfor vidt dreven latitudinariſk Lærefrihed, om jeg end maa indrømme og ſelv bittert har erfaret det, at dertil ſlutter ſig ſaare megen dogmatiſk Borneerthed, ukjærlig Sneverhjertethed og Forfølgelſesſyge, og at den frie Udvikling af Theologien derved i mange Maader hindres.

Nordamerika har, naar man ſer paa det ſtore Hele, i religiøs Henſeende en overveiende reformeert Charakteer, af hvilken ogſaa den derværende lutherſke Kirke uvilkaarligt bliver revet med, ſaaledes at den vel paa den ene Side vinder, men paa den anden Side ogſaa taber derved. Naar man vil vinde en klar Anſkuelſe af den mægtige Indflydelſe, ſom Calvins Perſonlighed, ſædelige Alvor og lovgivende Geni har udøvet paa Hiſtorien, ſaa maa man fremfor Alt reiſe til Skotland og de forenede Stater. Hvor den reformeerte Kirke danner ſig levende og kraftigt ud af ſin egen Genius, kræver den med ſæregent Eftertryk en gjennemgribende ſædelig Reform, en individuel, perſonlig Chriſtendom, et frit, ſelvſtændigt Menighedsliv og en ſtreng Kirketugt. Den ſkjelner ſkarpt imellem Gud og Verden, Kirke og Stat, Gjenfødte og Uigjenfødte. Den er væſentlig praktiſk, udadvendt, gribende ind i Verdensforholdene, organiſerende og menighedsdannende, aggreſſiv og virkſom for Miſſionen. Men den har tillige en lovmæſſig Tendents, og den træffer her, omendſkjøndt fra det modſatte Standpunkt af, ſammen med den romerſke Kirke. Den holder Bibelen høit i Ære og vil ſtedſe ſkabe det kirkelige Liv fra ny af umiddelbart ud af Bibelen, uden at bekymre ſig meget om Traditionen og de hiſtoriſke Formidlinger.

Alle diſſe Egenſkaber fremtræde ſkarpt og klart i Amerikas kirkelig-religiøſe Liv, uagtet alle de enkelte Partiers Forſkjelligheder. Det er ualmindeligt praktiſk, energiſk og foretagende; det udfolder i Menighedslivet og paa Synoder og Conventioner en ſjelden Rigdom af Veltalenhed, af Organiſations- og Adminiſtrationstalent, og man maa forbauſes over den Maſſe af Seminarier, Kirker, velgjørende Anſtalter, religiøſe Foreninger og Samfund, ſom opſtaae og beſtaae der ved lutter frivillige Bidrag. I alle diſſe Henſeender kunde Tydſkland lære ſærdeles meget af Amerika. Men det har rigtignok derhos ogſaa de tilſvarende Mangler og ſvage Sider. Det er mere petrinſk end johanneiſk, ligner mere den travlt beſkjæftigede Martha end den ſtille grundende, ved Jeſu Fødder liggende Maria, og det udfolder ſig mere i Bredden end i Dybden. Det mangler Inderlighedens og Gemyttets elſkelige Glød, den ægte Myſticisme, den hiſtoriſke, kirkelige Sands, den dybe og aandfulde Theologi ſom Underlag, og under Orthodoxiens Maſke ſkjuler det ikke ſjeldent, uden at vide og ville det, abſtract forſtandige og overfladiſk rationaliſerende Tendentſer. Dette lægger ſig fornemmelig for Dagen i Læren om Kirken og Sacramenterne og i Gudstjeneſtens fattige Skikkelſe, hvor man ikke blot ſavner enhver ſymbolſk Form ſom Korſet, Døbefonten og Talaren, men endog ethvert liturgiſk Element (med Undtagelſe af den biſkoppelige og de fleſte tydſke Kirker); der bliver ikke Andet tilbage end Prædiken, fri Bøn og Sang.

Her ſkulde og kunde nu netop den tydſke Kirke, og det ikke blot den lutherſke, men ogſaa den tydſk-reformeerte — der jo aldrig var ſtreng calviniſtiſk, men fra førſte Færd mere melanchthonſk, maadeholdende, formidlende mellem Lutheranismen og Calvinismen, den germaniſke og romaniſke Proteſtantisme og derfor i den nyere Tid næſten overalt har ſluttet ſig til Unionen —, med ſin inderlige Nydelſe af Chriſtendommen, ſin dybe Contemplation, ſin rige Dybde, ſin hiſtoriſke Sands og betydningsfulde Theologi paa velgjørende ſupplerende Maade gribe ind i den amerikanſke Proteſtantismes Udviklingsproces, og den har i de ſenere Aar virkelig gjort en lille Begyndelſe dertil. Ja, endog den katholſke Kirke har der ſin hiſtoriſke Berettigelſe og Nødvendighed, ſom Modvægt imod Ultraproteſtantismens ukirkelige centrifugale Tendentſer.

Amerika er det claſſiſke Land for Secterne, ſom der uhindret kunne udvikle ſig i fuldkommen borgerlig Ligeberettigelſe. Dette ſtaaer i Forbindelſe med Landets ovenomtalte overveiende reformeerte Typus; thi i den reformeerte Kirke fremtræder det proteſtantiſke, altſaa ogſaa det ſubjective individualiſtiſke Princip ſtærkeſt. Men vi betegne med Udtrykket Sectvæſen tillige Landets hele kirkelige religiøſe

Tilſtand; thi der bortfalder egentlig Forſkjellen imellem Kirke og Sect, idetmindſte i Betydning af Statskirke og Diſſenterſamfund, ſaaledes ſom men ſædvanligt opfatter den i England og Tydſkland. I Amerika gives der jo ſlet ingen Statskirke, altſaa heller ingen Diſſentere. Der nyde alle religiøſe Samfund, naar de blot ikke ſtøde an imod den almindelige chriſtelige Folkefølelſe og den offentlige Sædelighed (ſom Mormonerne, der af denne Grund bleve fordrevne fra Ohio og Illinois), den ſamme Beſkyttelſe og de ſamme Rettigheder. Forſkjellen imellem Confesſion eller Denomination, ſom man der alminmindeligviis ſiger, og Sect er altſaa i ethvert Tilfælde ſvævende, medmindre man vilde gjøre Anerkjendelſen eller Forkaſtelſen af de oekumeniſke eller oldkatholſke Symboler til det afgjørende Særkjende, hvilket imidlertid ikke engang lader ſig ſtrengt gjennemføre i Tydſkland.

Begunſtigede ved den almindelige Samvittighedsfrihed have efterhaanden, ſamtidigt med Udvandringen fra alle europæiſke Lande, tillige alle den gamle Verdens chriſtelige Religionspartier, med Undtagelſe af det græſke — thi den aldeles iſolerede ruſſiſke Coloni i det nordveſtlige Amerika kan ikke komme i Betragtning her —, nedſat ſig indenfor de forenede Staters umaadelige Enemærker og erholde hvert Aar ny Forſtærkning. Man finder der de Romerſkkatholſke med Tridentinum og den pragtfulde Meſſe, de biſkoppelige Anglikanere med de 39 Artikler og Common Prayerbook, de ſkotſke Presbyterianere med Weſtminſter-Confesſionen, men med independent Menighedsliv, Baptiſterne med deres Neddyppelſe og Forkaſtelſe af Barnedaaben, Qvækerne med deres indre Lys, Methodiſterne med deres Iver for Bod og Omvendelſe og deres kunſtigt indrettede Maſkineri, Lutheranere, ſnart med deres Symboler fra Auguſtana til Concordieformlen, ſnart uden diſſe, de Tydſk- og Hollandſk-Reformeerte med Heidelberger-Katechismen og den presbyterianſk-ſynodale Kirkeordning, de Unerede, ſaavel de, der antage Conſenſus af begge Confesſionerne, ſom de indifferentiſtiſke, der forkaſte Symbolerne, Brødremenigheden med den ſtille Virkſomhed for Opdragelſen og Hedningernes Omvendelſe; hvortil endnu maa føies en Mængde mindre kirkelige Partier, ofteſt af en europæiſk men tildeels ogſaa af amerikanſk Oprindelſe. Kort ſagt, alle engelſke og ſkotſke Kirker og Secter og alle Forgreninger af den tydſke og nederlandſke Proteſtantisme ere repræſenterede der. Enhver af dem er rigtignok ſvagere end dens Moderkirke i Europa, med Undtagelſe af Puritanismen, der førſt i Ny=England har udfoldet ſig til et betydeligt kirkehiſtoriſk Phænomen; men de findes der dog alle, ikke ſjeldent et halvt Duſin af dem, i en eneſte lille Landsby, hver med ſin egen Kirke eller Capel, og naar de overhovedet beſidde nogen virkelig Livskraft, voxe de forholdsvis langt hurtigere der end i Europa. Nogle, f. Ex. Presbyterianerne, Lutheranerne og de Tydſkreformeerte, have i ti Aar næſten fordoblet ſit Antal.

Denne brogede Sectblanding gjør nu et aldeles modſat Indtryk paa Jagttageren, alt efter det religiøſe og theologiſke Standpunkt, ſom han indtager. Den, hvem det blot gjælder om individuel Chriſtendom, og ſom alene betragter det ſom Kirkens Opgave at omvende Menneſker, vil let faae et meget gunſtigt Indtryk af Amerikas religiøſe Tilſtande og Forhold. Det kan viſtnok ikke nægtes, at denne Opgave fremmes meget ved det ſtore Antal Kirker og Secter, idet de mangfoldiggjøre Virkſomheden, gjenſidigt kappes og anſpore hverandre og ſøge at overgaae hverandre i Iver og Reſultater. Man kunde herved beraabe ſig paa Pauli og Barnabas's Adſkillelſe, hvorved den apoſtoliſke Miſſion deelte ſig i to Strømme, ſaaledes at flere Lande og Folkeſlag befrugtedes af dens Livsvande. Der gives maaſkee i Amerika forholdviis flere opvakte Sjele og mere individuel Anſtrengelſe og Opofrelſe for religiøſe Formaal end i noget andet Land i Verden, Skotland muligviis alene undtagen. Aarſagen dertil ligger idetmindſte tildeels i den fuldſtændige Frihed, hvormed alle chriſtelige Kræfter kunne udfolde ſig, og i den Omſtændighed, at ingen Sect kan ſtole paa Statens Begunſtigelſe, men at alle ere henviſte til deres egen Anſtrengelſe og derfor ogſaa maae anvende deres hele Energi for at holde Skridt med deres Naboer og ikke at opſluges af de mægtigere.

Den Indvending, at Sectvæſenet nødvendigviis maa arbeide deels Vantroen deels Romanismen i Hænderne, har idetmindſte hidtil endnu ikke godtgjort ſig, endſkjøndt man kunde vente ſig et ſaadant Reſultat ſom meget naturligt. Der gives i Amerika langt mindre aabenbar Vantro og Rationalisme end i Europa, og Romanismen er yderſt upopulair. Hvorvidt dette i Længden vil vedvare, er imidlertid et andet Spørgsmaal.

Men nærmere betragtet, har Sectvæſenet ogſaa ſine ſtore Skyggeſider. Det ſætter alleſlags urene Drivefjedre i Bevægelſe, befordrer Partiaand og Partilidenſkab, Egenkjærlighed og Bigotteri, og forvandler Guds Riges Helligdom til en Valplads, hvor den ene Broder kæmper mod den anden, vel ikke med Sværd og Bajonet, men dog med ukjærlig Haardhed og allehaande Bagtalelſe, og ſaare hyppigt underordner den almindelige Kirkes Intereſſer ſine ſærlige Partiintereſſer. Det ſønderriver Chriſti ſkjønne Legeme, og kaſter ideligt Iverſygens og Tvedragtens Brandfakkel ind i dets Lemmer, iſtedetfor at de ſkulde ſamvirke harmoniſk til det fælleds høie og hellige Maal. Man tør ikke glemme, at Chriſtendommen ikke blot vil frelſe enkelte Sjele og dernæſt overlade dem til ſig ſelv, men at den vil forene dem med Gud og netop derfor ogſaa indbyrdes med hverandre. Chriſtendommen er i ſin inderſte Grund Kjærlighed og ſamfundſtiftende, og Kirken er væſentligt Jeſu Kriſti udeelte Legeme. Naar man derfor gaaer ud fra Kirkens Begreb ſom et organiſk Samfund af de Hellige, naar man ſætter Enhed og Almindelighed ſom dens uundværlige Særkjender og lægger tilbørlig Vægt paa den hellige Skrifts mange Formaninger om at bevare og fremme Enighed i Aanden ved Fredens Baand, ſaa kan man umuligt være tilfreds med Sectvæſenet, men maa idelig foreholde det Pauli Advarsler imod den korinthiſke Menigheds Partivæſen og Spaltninger. En nærſtaaende Ven og aandfuld, alvorlig Theolog har ſkarpt angrebet Sectvæſenet ſom den egentlige amerikanſke Antichriſt. I Grunden misbillige og beklage netop de ædleſte og frommeſte Aander i Amerika idetmindſte Sectaanden, og til al Lykke træder denne ogſaa i ſamme Grad i Baggrunden, ſom den ægte chriſtelige Aand, ſom Fredens og Broderkjærlighedens ſamfundſtiftende og forædlende Aand gjør ſig gjældende. De forſkjellige evangeliſke Partiſamfund arbeide Haand i Haand med det amerikanſke Bibel-, Traktat- og Søndagsſkoleſelſkab, og komme ret godt ud af det med hverandre. Flere af de meeſt anſeete Kirker vedligeholde en gjenſidig venſkabelig Udvexling af Delegerede, og ſelv hvor dette ikke ſkeer, eller hvor det er en blot Formalitet, der række dog alle ſande Guds Børn, naar de lære hinanden at kjende Anſigt til Anſigt, hinanden en broderlig Haand, trods Iverſyge og Stridigheder imellem deres reſpective Kirkeſamfund.

Sectvæſenet er iøvrigt — og det maa navnlig de tydſke Theologer lægge ſig paa Hjertet — ingenlunde blot en eiendommelig amerikanſk Skrobelighed, ſom det ſaa ofte hedder, men det ſidder dybere i Proteſtantismen ſelv, og e. forſaavidt et almindeligt proteſtantiſk Spørgsmaal. Sætte vi det Tilfælde, at i Preusſen Kirke og Stat pludſeligt bleve adſkilte, ſaa vilde øieblikkeligt den ſamme Tilſtand indtræde; Partierne, der nu bekæmpe hverandre fjendtligt indenfor Landskirken, vilde danne ſig til ligeſaa mange ſelvſtændige Kirker og Secter, og man vilde faae en gammellutherſk, en moderat-lutherſk, en reformeert, en uneret Kirke, og atter igjen en poſitiv uneret paa Symbolerne og en alene Skriften anerkjendende uneret Kirke, maaſkee ogſaa en ſæregen Schleiermacherſk Kirke, og Himlen veed hvormange ſpiritualiſtiſke og rationaliſtiſke Secter og enkelte Menigheder ovenikjøbet. Amerika er overhovedet med alle ſine Livsnerver rodfæſtet i Europa. Det er ikke et Land af nye Secter — thi de, ſom der først have ſeet Dagens Lys, ſaaſom Mormonerne, ere høiſt ubetydelige og have aldeles ikke udøvet nogen beſtemmende Indflydelſe paa den religiøſe Folkecharakteer overhovedet —, men alene Samlingspladſen for alle europæiſke Kirker og Secter, der allerede længe have exiſteret deels ſom Landskirker deels ſom Disſenterſamfund. England og Skotland have næſten ligeſaamange Religionsſamfund ſom de forenede Stater, alene med den Forſkjel, at der er der endnu beſtandig een Kirke (i England den biſkoppelige, i Skotland den presbyterianſke), der nyder en Statskirkes Forrettigheder, medens her alle ere ſatte paa lige Fod.

Vi føres altſaa ved Bedømmelſen af det amerikanſke Sectvæſen længere tilbage til det almindelige Spørgsmaal: om der ikke i Proteſtantismens Princip og Væſen fra første Færd ligger en Tendents til at afſlutte og iſolere ſig i Landskirker og til Sectdannelſe. Dette vil man neppe kunne nægte ſaaledes uden videre. Proteſtantismen er Chriſtendommen under Skikkelſe af den frie Subjectivitet: ikke den nigjenfødte, paa den naturlige Fornuft byggede Subjectivitet — thi dette er Rationalismens Væſen —, men den gjenfødte, i Guds Ord begrundede og ſamme undergivne, Subjectivitet i Modſætning til Katholicismen, der opfatter Chriſtendommen aldeles objectivt ſom en ny Lov og en abſolut Autoritet, ſaa at de nationale og individuelle Eiendommeligheder aldeles ikke komme til deres Ret og til fri Udvikling. Hiſt er den centrifugale, her er den centripetale Tendents overveiende, hiſt Friheden, her Autoriteten; og det er den ſtørſte, men tillige vanſkeligſte Opgave for Hiſtorien, at bringe diſſe to modſatte og dog ſammenhørende Principer i et gjenſidigt harmoniſk Princip.

Ifølge denne Proteſtantismens Charakteer er det nu dens ſtore Opgave og guddommelige Miſſion at bringe hver enkelt Sjel i umiddelbar Forbindelſe med Chriſtus og hans Ord, at virkeliggjøre Forløsningens Problem i Enhver, at opbygge et Guds Tempel, en aandelig Kirke i Enhver, og udfolde og forklare alle hans individuelle Kræfter. Men med Subjectivitets- og Frihedsprincipet er der ogſaa, ſom Følge af den ſyndige menneſkelige Natur, givet en Mulighed, til Udſkeielſer i egoiſtiſk Iſolering, Sonderſplittelſe, Opløsning og Tugtløshed, ligeſom omvendt Objectivitetsprincipet, eenſidigt gjennemført, kan udarte til Stilleſtaaen og Forſtenelſe, og Autoritetsprincipet til Deſpotisme fra Styrernes Side og til Trældom fra de Undergivnes Side. I Nordamerika, det meeſt radical proteſtantiſke Land, ere, ſom rimeligt er, Proteſtantismens medfødte Skrøbeligheder paa det religiøſe og politiſke Omraade meeſt udviklede, ligeſom omvendt Katholicismens Naturalmangler fremtræde ſkarpeſt i Sydeuropas udelukkende romerſke Lande.

Den romerſke Katholik ſeer nu i denne ubundne Udfoldelſe og Sønderſplittelſe af de chriſtelige Intereſſer, ſaaledes ſom de fremtræde meeſt iøinefaldende i Amerika, Symptomer paa en foreſtaaende Selvopløsning af Proteſtantismen og den negative Forberedelſe til dens Tilbagevenden i den ene ſaliggjørende Kirkes Skjød. Men et ſaadant Tilbegefald til en allerede overvunden Periode af Kirkehiſtorien og følgelig en Annullering af de tre ſidſte Aarhundreders hele Udvikling er efter alle hiſtoriſke Analogier en abſolut Umulighed. Hvorledes er det tænkeligt i en Tid ſom vor, under Literaturens almindelige Fællesſkab, at Bøgernes Bog og alle de Friheder, ſom Reformationen har tilkjempet os, igjen ſkulde kunne ſporløſt udſlettes? Katholicismen kan vel drage enkelte Individer til ſig, ſom ere trætte af den proteſtantiſke Uro, Raadvildhed og Uſikkerhed, ſom ingen Taalmodighed have med Nutiden og ingen Tro paa Fremtiden, og ſom længes efter den abſolute, haandgribelige Autoritets magelige Hovedpude, hvad jo virkelig i den ſeneſte Tid er ſkeet i Tydſkland, England og Amerika; men Proteſtantismen i det Hele og Store kan den aldrig opſluge, og ſkete det nogenſinde, ſaa vilde denne ſnart igjen bryde ud af den med forſtærket Magt, og ryſte den romerſke Bygning endnu ſtærkere end i det 16de Aarhundrede.

Vor Mening er nu denne: at Proteſtantismens nærværende ſønderrevne Tilſtand ikkun er en interimiſtiſk Overgangstilſtand, og at der vil udvikle ſig noget langt Større og Herligere deraf, end Katholicismen nogenſinde har frembragt i ſine meeſt blomſtrende Perioder. Proteſtantismen indbefatter dog endnu Kirkens meeſt levende Kræfter og dens ſtørſte Bevægelighed; den repræſenterer Hiſtoriens fremſkridende Princip; den er Chriſtendommen opfattet i dens Bevægelighed, og derfor kan man ogſaa vente ſig mere af den end af den romerſk- og græſk-katholſke Stilleſtaaen. Netop af de levende Stene, af lutter omvendte og gjenfødte Individer, af disſe ſubjective proteſtantiſke Hjertekirker ſkal den ægte, den evangeliſk-katholſke Kirke, der forener og fuldender alle den forløbne Tids poſitive Elementer i ſig, fremgaa, og dette kan førſt ſkee, naar Proteſtantismen har løſt ſin Opgave: at omſkabe hvert enkelt Menneſke til et Guds Tempel. Af det meeſt forvirrede Chaos vil Gud netop ſkabe den ſkjønneſte Orden, af de dybeſte Disſonantſer den herligſte Harmoni, af den meeſt gjennemførte Proteſtantisme den frieſte og tillige den enigſte Katholicisme. Hvor vild en Strid, hvor heftige Lidenſkaber hos Theologerne har ikke allerede Læren om den hellige Nadvere vakt! Og dog er netop dette Sacrament det helligſte og dybeſte Kjerligheds-Maaltid, det inderligſte Symbol paa det chriſtelige og kirkelige Samfund. Den ene hellige almindelige apoſtoliſke Kirke er ikke blot en Troens men ogſaa en Haabets Artikel, hvis fulde Virkeliggjørelſe førſt kan indtræde med Chriſti herlige Gjenkomſt.

I Amerika ere nu paa en vis Maade alle Betingelſer for den meeſt omfattende Unionsopgave ſaaledes givne, at de bane Veien for dette ſtore Maal, idet ikke alene den lutherſke og reformeerte Confeſſion, men ogſaa de engelſke og alle andre europæiſke Sectioner og Fremtrædelſesformer af Kirken der ſtaae jevnſides hverandre og i indbyrdes Rivning og Gjæring. Men Europa fornemmelig Tydſkland og England maa arbeide med til Maalet, ja gjøre Begyndelſen dertil. Thi Europa ſtaaer jo endnu ſtedſe paa den chriſtelige Civiliſations Høidepunkt og producerer ſtedſe af ſit rige Moderſkjød nye Ideer og Bevægelſer. Som Følge af den Aar for Aar tiltagende og altid mere lettede Samfærſel, ved den voxende Udvandrerſtrøm og Udførſelen af alle mulige Literatur- og Dannelſeselementer komme Eftervirkningerne heraf ſtrax tilſyne i Amerika; de fortſætte ſig der i en eiendommelig Modification, og komme i umiddelbar Berøring og Strid med hverandre, for at gaae under i Kampen mod hverandre og atter at opſtaae ſom nye Magter i Verdens- og Kirkehiſtoriens nye Tidsalder. Derfor kan Amerika i kirkelig-religiøs Henſeende med Føie kaldes Europas Phønixgrav.

De enkelte Kirker og Sekter.

Jeg gaar nu over til de enkelte Confeſſioner, ſom man i Amerika kalder „Denominationer“ fordi Forſkjelligheden i Virkeligheden ofte blot er nominel og langt mindre vedkommer den dogmatiſke Bekjendelſe end Forfatning, Cultus og ydre Skikke. Jeg vil derfor indſkrænke mig til de vigtigſte og indflydelſesrigeſte, ſom danne det egentlige kirkelig-religiøſe Liv i de forenede Stater. Viſtnok gives der ved Siden af dem endnu en Legion mindre Sekter, dels af engelſk, tydſk, dels amerikanſk Oprindelſe, ſom Schäkerne, Tunkerne, de ſyv Dages Mænd, Schwenkfeldianerne, Veinbrennerianerne, Rappiſterne, Univerſaliſterne o.ſ.v. Men det vilde være uretfærdigt og latterligt at bedømme den amerikanſke Chriſtendom derefter, da de langtfra have gjort ſaa megen Ophævelſe eller udøvet ſaa ſtor Indflydelſe paa ſamme ſom de tydſkkatholſke og de rationaliſtiſke „frie Menigheder“ have udøvet paa det tydſke Kirkevæſen. De fleſte af disſe mindre Partier ville desuden ſnart være udlevede og exiſtere næſten kun ſom Forſteninger.

De to ſtørſte og meſt omfattende kirkelige Modſætninger ere ogſaa i Amerika Proteſtantismen og Romanismen. Hin omfatter Befolkningens ſtore Masſe, hvoraf imidlertid mange Tuſinde kun meget løſt og udvortes tilhøre den, uden at være formelige Medlemmer af nogen ſæregen Kirke, om de end regelmæsſigt beſøge Gudstjeneſten. Disſe nominelle, tildels ikke engang døbte Proteſtanter ſvare til de talløſe Navnchriſtne i de europæiſke Stater, ſom, trods deres Daab og deres katholſke eller lutherſke eller reformeerte Bekjendelſe paa Læberne, bekymre ſig ligeſaa lidt om Kirken, ſom om de vare Hedninger eller Muhamedanere.

I Proteſtantismen kan man atter ſkjelne mellem den engelſke og den tydſke Gruppe. Til den engelſke høre Congregationaliſterne, Presbyterianerne, Epiſkopaliſterne, Qvækerne, Methodiſterne og Baptiſterne. Af de tvende ſidſte gives der imidlertid ogſaa tydſke Forgreninger. De hollandſk Reformeerte ere vel af nedertydſk Oprindelſe, men de ere blevne engelſke af Sprog og ſtaa Presbyterianerne nærmeſt. Den tydſke Gruppe omfatter den lutherſke, reformeerte og unerte Kirke og Brødremenigheden. Alle disſe kan man regne til den orthodoxe og evangeliſke Proteſtantisme, forſaavidtſom de i deres Symboler holde faſt ved den hellige Skrifts og Reformationens Grundlærdomme og udfolde et dertil ſvarende chriſteligt Liv. Paa den yderſte Grændſe af den orthodoxe Proteſtantisme ſtaa Baptiſterne og Qvækerne, ſom derfor ogſaa meſt bære Præget af en Sekt i ſnevrere Forſtand, omendſkjøndt de førſte ere meget talrige. Omvendt danne de Epiſkopale Proteſtantismens yderſte høire Fløi, og ere nærmeſt beſlægtede med Katholicismen, hvilket fornemmelig gjælder om den høikirkelige eller puſeyitiſke Fraktion. Om de tydſke Kirker kan man atter ſige, at de i Almindelighed indtage en formidlende Stilling imellem den biſkoppelige og den puritanſk-presbyterianſke Kirke.

Men nu gives der endvidere religiøſe Partier, ſom ſtaa i en radikal Modſætning ſaavel til den evangeliſk-proteſtantiſke ſom til den romerſk-katholſke Kirke, og ſom derfor danne en egen Gruppe for ſig, f. Ex. Univerſaliſterne og Mormonerne. De ſidſte have i den ſeneſte Tid vakt en ſaa ſtor, ſkjøndt ufortjent, Opſigt ſelv i Europa, at jeg ikke aldeles tør forbigaa dem.

Vi ville nu nærmeſt gjennemgaa de proteſtantiſke Kirkeſamfund, dels med Henſyn til deres Betydning for Amerika dels efter deres Tidsfølge, dernæſt fremſtille Romanismen i Modſætning til hine, og endelig charakteriſere Mormonismen, begges uforſonlige Fiende.

Jeg vil endnu kun bemærke, at jeg ikke kan indlade mig paa nøiagtigere ſtatiſtiſke Angivelſer, der desuden vexle med hvert Aar, da jeg ikke har de nødvendige Hjælpemidler ved Haanden. Min Opgave er kun, kort og klart at fremſtille den herſkende Aand og de charakteriſtiſke Særkjender for de forſkellige Religionspartier.

1. Congregationaliſterne.

Congregationaliſterne eller Independenterne, Puritanerne i ſnevrere Forſtand *) ſtamme fra Dronning Eliſabeths ſenere Regjeringsaar, men Partiet har ſine ſidſte Rødder i den calvinſke Reformation i Genf. Allerede under Edvard VI, ja paa en vis Maade allerede under Henrik VIII, gjøre to Retninger ſig gjældende i den engelſke Kirke, nemlig den ſemikatholſke, ſom uagtet ſin Kamp mod det romerſke Pavedømme dog tillige vilde beholde ſaameget ſom muligt af de middelalderlige Tilſtande, iſær paa Forfatningens og Gudsdyrkningens Omraade, og den radikal proteſtantiſke, der afbrød enhver Sammenhæng med den katholſke Tradition ſom en Udvikling af Antichriſtendommen, og med dyb ſædelig Alvor, men tillige med utaalelig og ſtormende Iver, arbeidede paa at omforme det hele kirkelige Liv umiddelbart ud af Bibelen efter det Genfiſke og Zürichſke Mønſter. Det førſte Parti ſeirede under den geniale og

---

*) I videre Forſtand kan man nemlig ogſaa kalde den presbyterianſke og endnu mere den baptiſtiſke Theologi puritanſk ɔ: radikal-proteſtantiſk, fordi den driver Modſætningen i Læren mod Katholicismen ligeſaa vidt ſom den congregationaliſtiſke.

mandig kraftfulde Eliſabeth, der næſten hadede Puritanismen med ſtørre Bitterhed end Pavedømmet og foretrak Epiſkopalforfatningen allerede af politiſke Grunde, ſom et ſikkrere Grundlag for Monarchiet — no bishop, no king var hendes Efterfølger, Jacob I's Motto —, og ſom en glimrende Hof- og Statsprydelſe. Vel kom Puritanismen ſenere under Cromwell til Herredømmet efter en blodig religiøs Borgerkrig, men med Stuarternes Reſtauration reiſte den biſkoppelige Kirke ſig atter, ſkjøndt den ſelv bærer aldeles umiskjendelige Spor af den mægtige calvinſke og puritanſke Indflydelſe og endnu i vore Dage ikke kan fornægte dem.

Congregationalismen er i Almindelighed en extrem Calvinisme, modificeret ved den engelſke Nationalcharakter og med en eiendommelig videre Udvikling af Kirkeforfatningen. Den danner den orthodoxe Proteſtantismes yderſte Venſtre, og ſtaar i den ſkarpeſte og uforſonligſte Modſætning til Romanismen, omendſkjøndt den i en anden Henſeende atter er beſlægtet med den ved en vis judaiſerende Lovmæsſighed. Calvin havde ſom bekjendt, ved Siden af ſin religiøſe Afſky for Pavedømmet, ogſaa en ſtærk kirkelig Aare, og med al ſin logiſke Skarphed tillige Sands for myſtiſk Dybde, hvad iſær kan ſees af Begyndelſen til fjerde Bog af hans Institutio og af hans Lære om den hellige Nadvere, der i Grunden ſtaar den lutherſke nærmere end den, af ham ſelv endog ſom „profan" erklærede, zwingliſke Theori. Disſe kirkelige og myſtiſke Elementer virkede vel ſtadigt i den tydſk-reformeerte og anglikanſke Kirke, men bleve efterhaanden kaſtede overbord af de presbyterianſke og puritanſke Samfund. Det er en mærkværdig Kjendsgjerning, at, hvor Calvins ſtrenge Prædiſtinationslære ſeirede, der maatte hans Nadverlære, endſkjøndt den unægteligt er nedlagt i alle den reformeerte Kirkes Hovedſymboler, næſten overalt vige for Zwinglis tørre og klar ædruelige Anſkuelſe, og omvendt. I Læren om Kirken og Sacramenterne ſaavelſom i deres Anſkuelſe om Hiſtorie og Tradition nærme Congregationaliſterne ſig til den tydſke Rationalisme, eller idetmindſte til hine ſidſte Udløbere af Supranaturalismen, ſom ad den rationale Supranaturalismes og ſupranaturale Rationalismes Mellemtrin tilſidſt gik over til formelig Rationalisme. Men i andre Henſeender ere de ſtrengt orthodoxe, og holde endnu beſtandig faſt ved Weſtminſter-Confeſſionen og Weſtminſter-Katechismerne, ſom i Aaret 1642 forfattedes af calvinſke Theologer i London. I mange Punkter, iſær angaaende den hellige Skrifts Inſpiration, Authenti og Autoritet, ſtaa de endnu ganſke paa den proteſtantiſke Orthodoxis Standpunkt i det 17de Aarhundrede, og de beſkylde i diſſe Punkter ofte ikke uden Føie de fleſte nyere tydſke Theologer for en ſærlig Slaphed. I den ſeneſte Tid er imidlertid Studiet af den tydſke Theologi ſtærkt i Tiltagende i Ny-England, og Profeſſorerne ved det betydeligſte congregationaliſtiſke Seminarium i Andover, Dr. Park, Stowe, Schedd ere nøie bekjendte med den, efterat Moſes Stuart, Forfatter af flere bibelſke Commentarer, har brudt Iſen. Udentvivl vil dette udøve en velgjørende, oplivende Indflydelſe paa den nedarvede puritanſke Theologi, medens det rigtignok ogſaa paa den anden Side kan bane Vei for rationaliſerende Tendentſer.

Men Congregationalismens charakteriſtiſke Eiendommelighed, hvorved den ogſaa væſentligt adſkiller ſig fra den genfiſke Calvinisme og den ſkotſke Presbyterianisme, er dens Theori om Kirkeregimentet, nemlig dens Fremhæven og Udvikling af den enkelte troende Menigheds Selvſtændighed. Den gaar heri et Skridt ud over det 16de Aarhundredes Reformation, og fremſtiller et nyt Stadium i Udfoldelſen eller idetmindſte i Anvendelſen af det proteſtantiſke Princip, den religiøſe Subjektivitet. Den gaar nemlig ud fra den Grundſætning: at enhver troende Menighed (congregation — deraf Navnet Congregationalisme —) er en fuldſtændig Chriſti Kirke og ſom ſaadan uafhængig af al jordiſk Øvrighed (deraf Navnet Independentisme), direkte forbunden med Chriſtus og anſvarlig for ham alene, og at den altſaa er berettiget og forpligtet til at vælge og lønne ſine Embedsmænd og ſelv at lede ſine indre og ydre Anliggender efter det guddommelige Ords Forſkrift. Kirkens Begreb gaar altſaa her aldeles op i en Lokalmenigheds Begreb, og i Stedet for en alle Troende omfattende Organisme træder et løſt Conglomerat af independente religiøſe Foreninger, der idethøieſte ere uſynligt forbundne med hverandre. Men dermed ſtaar atter den meget gode Skik i Forbindelſe, at en Menighed altid kun har een Geiſtlig og aldrig maa være ſaa ſtor, at en ſamvittighedsfuld paſtoral Omſorg for alle enkelte Medlemmer derved umuliggjøres. Derfor opſtaar der hos Congregationaliſterne og i Amerika overhovedet, ogſaa aldeles afſeet fra Indvandringen, langt flere Filialkirker med egne Guds-Huſe og egne Preſter end i Europa, hvor der gives mange Menigheder, af hvilke man efter amerikanſk Maaleſtok med Lethed kunde danne tolv.

Denne den enkelte chriſtelige Menigheds Selvſtændighed blev, ſom bekjendt, allerede omtalt af Luther i hans Brevvexling med de bøhmiſke Brødre, hvem han i deres iſolerede Stilling gav det Raad, at de ſkulde opgive den kirkelige Øvrighed og hjælpe ſig ſelv, og endnu klarere af den landflygtige Franciſkanermunk Lambert fra Avignon paa Hamburger-Synoden 1526; men den kunde ikke gjennemføres i Tydſkland, fordi det fattedes paa Materiale til ſaadanne ſelvſtændige Menigheder. I England blev denne Ide først fremhævet af en vis Præſt Brown henimod Slutningen af Eliſabeths Regjeringstid, hvorfor Congregationaliſterne ogſaa først kaldtes Browniſter. Men, da denne Mand ſenere af urene Bevæggrunde vendte tilbage til den biſkoppelige Kirke, vilde de ikke vedkjendes ham og forkaſtede denne Benævnelſe. Med større Ret kan den værdige Geiſtlige John Robinſon betragtes ſom de amerikanſke Puritaneres egentlige Fader, idet han i Aaret 1611 flygtede med ſin Menighed fra det nordlige England for uretfærdig Forfølgelſe først til Holland, og derpaa, under høitidelig Bøn og Faſte og med de alvorligſte Formaninger til Trofaſthed i Troen og Fremgang i det hellige Ords og Guds Lovs Erkjendelſe, ſendte dem til Amerika 1619 i det Haab ſelv at følge med det næſte Tog. Imidlertid døde han, uden at ſe ſine Forhaabningers forjættede Land med legemlige Øine. Men hans Diſciple og Venner voxede ved Maſſachuſetts vilde Kyſter og udyrkede Øde, der ſenere ved puritanſk Flid er bleven forvandlet til en Have, og under de tunge Savn og Selvfornægtelſer op til at blive Stammen til en ſtor Nation.

Det congregationaliſtiſke Princip er imidlertid ſelv i Ny-England ikke abſolut gjennemført, men jevnſides dermed har, om jeg tør ſige ſaa, det katholſk-kirkelige, ſamfunddannende Princip gjort ſig gjældende, uden hvilket hint maatte opløſe ſig til en fuldkommen Atomisme. Thi ſnart efterfulgtes „Pillegrimsfædrene" af et ſtort Antal andre Puritanere, iſær i Aaret 1630 af dem, der grundlagde Boſton, Salem, Newhaven o.ſ.v., og disſe vare, ſom de fleſte af deres engelſke Troesfæller, egentlig ſlet ikke Independenter, men hyldede enten presbyterianſke Grundſætninger i Henſeende til Kirkeforfatningen, eller ogſaa vare de ikke ugunſtigt ſtemte mod Epiſkopalſyſtemet under den Betingelſe, at der foretoges væſentlige Modifikationer ved ſamme. Ved Samvirken af disſe tvende Klasſer af Puritanere dannede der ſig nu i Løbet af det 17de Aarhundrede et theokratiſk Statskirkedømme i Ny-England med en fælleds calvinſk Troesbekjendelſe og ſtreng Diſciplin, ſaa at altſaa den enkelte Menigheds Selvſtændighed var begrændſet ved dens Sammenhæng med det Hele. Men ſelv endnu, efterat Baandet imellem Kirke og Stat er løſt, have Congregationaliſterne deres aarlige og halvaarlige Asſociationer og Conſociationer, der vel ikke tør træde de enkelte Menigheders med Nidkjærhed hævdede Rettigheder for nær og overhovedet ikke beſidde nogen lovgivende men alene en raadgivende Magt, men dog udøve en ſaadan moralſk Indflydelſe, at en Præſt eller Menighed, der er hjemfalden til deres Diſciplin, ikke vel kan holde ſig i den offentlige Mening. Desuden ſamvirke de i almindelige kirkelige Anliggender ſaaſom den indenlandſke og udenlandſke Misſion, Opdragelſesvæſenet, Oprettelſen og Vedligeholdelſen af theologiſke og videnſkabelige Læreanſtalter, hvorved de udfolde en meget ſtor Virkſomhed.

Efter disſe Tilſtande tør man altſaa ikke bedømme det independente Kirkevæſen, hvortil ſaamange af de ſeneſt indvandrede Tydſkere i deres Had til al kirkelig Autoritet og Tvang i Troesſager ſlutte ſig. For disſe Folk kan der ikke tænkes nogen elendigere Kirkeforfatning end den independente, og ingenſomhelſt Menighed er i en ſlettere Tilſtand end den, ſom er afſkaaren fra ethvertſomhelſt ſynodalt Tilſyn. Enhver vil herſke og regjere der, og Ingen forſtaar ſig det allermindſte paa kirkelig Forfatning og Beſtyrelſe. Ja, var det Puritanere i Odets gode Betydning! Havde vi blot ret mange levende, ſelvſtændige Menigheder, ſom, virkeligt frigjorte ved Sandheden, kunde regjere ſig ſelv og udøve en ſtreng Tugt imod ſig ſelv efter

Guds Ord! Da vilde det være et virkeligt Fremſkridt, ſom man ogſaa maatte ønſke for Tydſklands Vedkommende, hvor Proteſtantismen — idetmindſte mod Nord og Øſt — til ſin Beſkjæmmelſe i fulde tre Aarhundreder ikke har formaaet at frembringe noget egentligt Menighedsliv, ſaa at Luthers Klage over Mangel paa Materiale til en dygtig, af Menigheden ſelv fremgaaet Menighedsbeſtyrelſe desværre endnu har ſin Gyldighed. Men hine independente tydſke Menigheder i Amerika ere himmelvidt forſkjellige fra de bibeltroende, alvorlige, ſtrenge Puritanere; de ere i Grunden ikke andet end tugtløſe rationaliſtiſke Menigheder, der holde ſig en Præſt ſom en Leietjener og udelukke ham af Kirkeraadet, altſaa træde det geiſtlige Embedes Værdighed aldeles under Fødder, aldeles intet gjøre for Guds Rige, men tvertimod ſtaar det hindrende iveien; medens hos de anglo-amerikanſke Congregationaliſter de Geiſtlige ſtedſe paa Embedsvegne præſidere i Menighedsraadet, give Tonen an i alle kirkelige Anliggender, i Almindelighed behandles meget anſtændigt af Menighederne, og overhovedet nyder ſtørre Agtelſe end nogenſomhelſt Stand.

Forøvrigt er det congregationaliſtiſke Princip, endog i ſin bedſte Form og i Forbindelſe med levende Tro og en ren Bekjendelſe, dog i ethvert Tilfælde enſidigt, og maa derfor udfyldes ved de almenkirkelige Principer. Viſtnok behøve vi ſelvſtændige Menigheder, i hvilke det almindelige Præſtedømmes Ide ikke er et tomt Navn men Liv og Virkelighed, — og dette er Styrken og Sandheden i den anglo-amerikanſke Congregationalisme; men diſſe Menigheder ſkulle tillige føle ſig ſom virkelige Lemmer af den almindelige Kirke, af det ene og udelte Chriſti Legeme og ſom Følge deraf i broderlig Kjærlighed række hverandre Haanden til enhver god Gjerning. I denne Henſeende har det epiſkopale og presbyterianſke Forfatningsprincip et Fortrin, fordi det faſtholder Ideen af en almindelig Kirkeorganisme og en almindelig kirkelig Autoritet, ſom vi aldrig tør opgive. Den ægte Selvſtændighed og Frihed udelukker jo ikke den fornuftige Autoritet, men kan netop førſt ret udfolde ſig i Forbindelſe med den. De fleſte Congregationaliſter ſlutte ſig ogſaa, naar de udvandre fra Ny-England til de mellemſte, ſydlige og veſtlige Stater, ſædvanligvis til Presbyterianerne af den nyere Skole, ſom tildele deres Synode en lovgivende Magt.

Hvad endelig *Cultus* angaar, ſaa ſtaar Puritanismen paa det yderſte Extrem af Fattigdom og Tørhed. Den gaar endog heri ud over Calvin, idet den forkaſter de ſymbolſke Former og oldkirkelige Skikke, ſom han enten billigede eller taalte ſom uſkyldige, ſaaſom Korſet, Alteret, den geiſtlige Embedsdragt, alle liturgiſke Bønner og Kirkefeſter, ſelv Jul, Paaſke og Pintſe formedelſt deres virkelige eller formentlige Sammenhæng med Katholicismen. I deres Kamp imod diſſe Ting viſte Puritanerne paa Cromwells Tid det ſamme Pedanteri og den ſamme Fanatisme, ja, man kan ſige, den ſamme — ikkun omvendt, negative — Formalisme, ſom Papiſterne og Epiſkopaliſterne i deres Iver *for* ſamme, og de afgave Bevis paa, at en extrem Spiritualisme, der miskjender Legemlighedens guddommelige Betydning, meget let uvilkaarligt ſlaar om til ſin Modſætning. Forøvrigt har den nyere Tid mildnet og ændret meget i denne Henſeende. Saaledes er den tidligere Afſky for Kirketaarne, Klokker, Orgler og Chorſang næſten aldeles forſvunden, og ſelv den gothiſke Bygningsſtil, der dog egentlig er voxet aldeles ud af Gudstjeneſtens katholſke Ide, finder nu hyppigſt Anvendelſe i det puritanſke Ny-England. Jo mere overhovedet Smag og Kunſtſands udvikles, desmere ville Fordomme imod enhver Forbindelſe af Religion og Kunſt forſvinde og gjøre Plads for den Anſkuelſe, at Chriſtendommen ogſaa overfor Architektur, Maleri, Skulptur, Muſik og Poeſi ſkal godtgjøre ſig ſom en Surdeig, der gjennemtrænger, helliger og forklarer Alt. Ja, der kan endog være Fare for, at der til denne Smagens Fremſkriden i Amerika meget let kan ſlutte ſig en uſund Kjærlighed for ydre Pragt, Glands og modernt Væſen i kirkelige Sager, hvorved det gamle puritanſke Alvor kan gaa tilgrunde.

Thi det kan ikke nægtes, at den her ſkildrede Cultus, ved Siden af denne nøgne Forſtandighed og den gemyt- og phantaſiløſe Tørhed, dog atter har ſine Fortrin. Er det end Tilfældet, at Brugen af Liturgier forkaſtes paa Grund ef den nærliggende Fare for Mechanisme og Formalisme — dette gaar endog ſaavidt, at ſelv den Bøn, ſom Herren har lært ſine Diſciple og udtrykkelig anbefalet dem, næſten aldrig høres fra de puritanſke Prædikeſtole i Amerika (hvad dog endnu ikke gjælder om England og Skotland) —, ſaa er derimod paa den anden Side den frie Bøns Gave meſt udviklet hos disſe Kirkeſamfund, ſkjøndt den rigtignok paa Prædikeſtolen ſædvanlig uvilkaarligt antager en ſtereotyp Form, hver Søndag noget nær bevæger ſig i de ſamme Phraſer, og vanſkeliggjør det for Tilhørerne at bede med, fordi der maa gaa en pſychologiſk Tilegnelſe forud, førend noget kan træde frem ſom den Enkeltes perſonlige Bøn. I ſamme Grad ſom Altertjeneſten og det ſacramentale Element i Gudstjeneſten træder i Baggrunden, bliver der endvidere lagt Vægt paa Prædikenen, der ſædvanligvis med evangeliſk Styrke driver paa Bod, Omvendelſe og Helliggjørelſe, men ofte er for belærende og mere ligner en dogmatiſk Afhandling, medens omvendt de theologiſke Forelæsninger i Amerika ere mindre videnſkabelige og mere praktiſk opbyggelige end i Tydſkland. Medens endelig Puritanerne og Presbyterianerne ligeledes gaa ſaavidt deri, at de forkaſte alle kirkelige Feſter og hele Kirkeaarets Ide ſom en blot menneſkelig Tradition og ſom Følge af den Misbrug, der ofte er bleven drevet dermed, maa man derimod indrømme dem, at Søndagen, eller, ſom de ſaa gjerne og meget charakteriſtiſk udtrykke ſig, Sabbaten holdes hellig paa langt alvorligere og værdigere Maade af dem end af nogen anden chriſtelig Menighed. Vanhelligelſen af denne af Gud indſtiftede Dag, der ligeſaa lidt ſom noget af de 10 Bud er bleven ophævet af Chriſtus, men er bleven aandeligt forherliget ved at henføres til Opſtandelſens Kjendsgjerning, og dens Nedværdigelſe til en Dag, der er indviet til verdslig Forlyſtelſe og Adſpredelſe, ſaaledes ſom paa Faſtlandet og navnlig i en Stad ſom Paris, er for Amerikaneren overhovedet men fremfor Alt for den puritanſke Ny-Englænder en ſand Gru, og han betragter dette ſom en Hovedkilde til Vantro og ſædelig Fordærvelſe. Selv om han derved paa mange Maader forvilder ſig ind paa phariſæiſk Lovmæsſighed og Ængſtelighed, er dog dette Extrem langt mindre ſkadeligt for den offentlige Sædelighed, navnlig i et Land, hvor Kirke og Stat ere adſkilte, end den modſatte Yderlighed af ſadducæiſk og hedenſk Letfærdighed.

Puritanismen har fra ſin egentlige Hjemſtavn, Ny-Englands ſex Stater, dels direkte dels indirekte udøvet en mere velgjørende Indflydelſe paa det religiøſe Folkeliv i Almindelighed i Amerika end nogen anden Denomination. Jeg gjør denne Tilſtaaelſe med ſaameget ſtørre Redebonhed, ſom jeg ſelv ikke er Puritaner og efter min tydſke theologiſke Dannelſe aldrig kan blive det. Fra hin udgaar hovedſagelig den energiſke Foretagelſesaand, det ſædelige Alvor, det praktiſke Organiſationstalent, det gavnlige Princip af Menighedernes Udſtykning med een Præſt til hver, Nidkjærheden for Bibel- og Traktatſelſkaber, for Miſſioner, for almindelig Folkeopdragelſe, for høiere videnſkabelige Undervisningsanſtalter, Gavmildheden til kirkelige og velgjørende Formaal, den ſtrenge Høitideligholdelſe af Søndagen, Maadeholdsbevægelſen og de fleſte ſociale Former i hint Land. Men ukirkelige Tendentſer og alleſlags Former af Fanatisme og Radikalisme finde ogſaa deres Næring i den. I de puritanſke Menigheders Midte opſtod fra Enden af forrige Aarhundrede aldeles uformærket Unitarianismen, en ſemirationaliſtiſk, iøvrigt i Henſeende til videnſkabelig og æſthetiſk Dannelſe og naturlig Sædelighed meget reſpektabel Sekt, hvortil mange af de rigeſte og meſt dannede Familier i Boſton, det amerikanſke Athen, og næſten hele Lærerperſonalet i Cambridge i Maſſachuſetts og mange af de betydeligſte Skribenter og Digtere høre; fra Ny-England ſtammer Univerſalismen, der gaar langt videre og undergraver Evangeliets Grundvold; der er ogſaa Hovedtumlepladſen for den Garriſonſke Abolitionismes og Qvindeemancipationens uſunde Extravagantſer, i Forbindelſe med farlige Tilløb til en Skepticisme og Pantheisme, ſom foredrages i Skrifter og offentlige Forſamlinger og undertiden endog fra Prædikeſtolen af Mænd ſom Theodor Parker og Ralph Emerſon, til ſtor Forargelſe ikke alene for de orthodoxe Puritanere, men ſelv for alle alvorlige og beſindige Unitariere. Men forhaabentlig er der endnu Salt nok i Ny-England for at overvinde alle disſe Udvæxter og ſygelige Phænomener. Den ſtive, mørke, gammeldags Puritanisme er imidlertid forſvunden; dens Fortrin ville blive ſtaaende, men dens Svagheder maa vige Pladſen for en mere fri, levende og aandfuld Opfattelſe af Chriſtendom og Kirke.

Nazareth.

Veſtenfor Geneſareths Sø i det nordøſtlige Hjørne af Sletten Esdraelon hæver ſig en eneſtaaende Kalkklippe over 1800 Fod høi. Let afrundet ſom en afſkaaren Kegle er den ligetil Toppen bekledt med det frodigſte Grønne, Smaaeg og Myrter. Opad en Sti mellem Løv og vilde Blomſter naar man til Fladen paa Toppen og derfra har man udover det aasrige Land en Udſigt ſom aldrig forglemmes. Mod Øſt Geneſareths kruſede Sø, mod Nord Libanons høie Toppe, mod Veſt Carmel og Middelhavet ſom en ſølvblaa Stribe i Horiſønten, og mod Syd Gilboa og Samarias Høider. Det er Bjerget Tabor, hvor efter Sagnet Herrens Forklarelſe gik for ſig; og derſom Stedet kunde beſtemmes efter menneſkelig Følelſe og Indtryk, vilde viſt intet Sted bedre egne ſig for denne Herrens Opløftelſe.

Her er ikke alene Udſigten i det fjerne majeſtetiſk og fuld af hellige Minder, men ogſaa de umiddelbare Omgivelſer løfter Tabor op ſom et Midtpunkt mellem de hellige Steder der ere paatrykkede Gudsſønnens uudſlettelige Fodſpor. Straks imod Nord ligger Cana med Bryllup og Glede og det første Tegn; mod Syd ligger Nain med Sorg og Død og den første Opvekkelſe.

Men fra ſelve Bjergets Side drager ſig mod Veſt en Aasryg krummet og bugtet. Følger du Dalen, ſom dannes af denne, og modſvarende Aaſe paa den anden Side i dens krogede Gang mod Veſt, ſaa naar du efter et Par Timers Gang til et Sted, hvor Dalen ſammenpresſet næſten til en Bjergkløft bøier mod Nord og derefter udvider ſig til en lille aflang Slette ſkraanende ſagte ned mod Midten fra de omliggende Høie; paa en af disſe Skraaninger ligger den By, hvor vi for et Øieblik ville ſtanſe og ſom endnu den Dag idag kaldes

„en-Nazirah“ og ſom i det nye Teſtament benevnes Nazara eller Nazareth, Jeſu Fødeſted.

Det er en af de deiligſte Flekker i Jødeland. Mod Nord hever Aaſene ſig til Høide neſten ſom ſmaa Bjerge og ſkjermer ſaa lunt mod de kolde Puſt fra Libanons aabne Fjeldtopper. En rig og yppig Vegetation har derfor fra de eldſte Tider karakteriſeret denne yndige Plet, hvor Frugterne endnu den Dag idag modnes tidligere end andetſteds, og hvorfra efterſpurgte Oranger, Figener og Oliven ſendes ud over Landet. Det er et Sted enſomt og ſkjult ligeſom bag den trange Dal og de ſteile Aaſe, og dog paa Nordſkraaningen af ſin Slette ſaa aaben og fri med den herligſte Udſigt over Galileas aasbrekte Flader.

Her, hvor Maria modtog Engelens Budſkab og Jeſus tilbragte ſine førſte 30 Aar mens „han forfremmedes i Visdom og Alder og Naade hos Gud og Menneſker“, var der nok Steder at beſøge, ſom kunde ſamle Minderne til hellig Løftelſe og Alvor. Men vi ville gaa dem forbi. Vi ville ikke ſtanſe ved den Brønd, hvor Kvinderne endnu idag gaa i Skarevis for at hente Vand til Byen, og hvor ogſaa Maria ſaa tidt og ofte maatte vere kommet med det lille Jeſubarn, ja hvor Traditionen endog ſiger at hun modtog Budſkabet, ſom hun beſvarede: „Se, jeg er Herrens Tjenerinde, mig ſke efter dit Ord“.

Vi ville ikke ſe udover den bratte Klippe, ner ved Maroniternes Kirke, ſom mange paaſtaae var det Sted „ſtraks udenfor Staden“, hvor Folket førte Jeſus ud for at ſtyrte ham ned.

Vi ville tvertimod et Øjeblik dvele ved den Tale, ſom den Gang foranledigede Folkets Forbitrelſe og ved Herrens forunderlige Veie at udvelge denne Stad til et Ly og et Herberge for Sønnen der han blev Kjød „og boede blandt os“. Det er disſe to Ord: „Kan der komme noget godt fra Nazareth“? og „De forundrede ſig over de livſalige Ord, ſom udgik af hans Mund og ſagde: Er ikke denne Joſephs Søn?“

Det er bekjendt nok, at en af de ſtore Anſtødsſtene for Jeſu Virkſomhed fornemmelig ligeoverfor de „Viſe og Forſtandige“ Phariſeere og de Skriftkloge var den Omſtendighed at han kom fra Galilea. „Er ogſaa du fra Galilea? Ranſag Skrifterne og ſe, at ikke nogen Profet er opreiſt fra Galilea“, var det Svar de gav Nikodemus, da

han vovede at lægge et lille Forſvarsord ind for Jeſus. Og det var et Argument, ſom ikke godt kunde imødegaaes; thi dels paa Grund af ſine bondeagtige Manerer og plumpe Dialekt, dels og fornemmeligſt paa Grund af Hedningernes Naboſkab og maaſke Indblanding i Folket, var Galilæerne ſeede ned paa med Foragt af de nationalſtolte Jøder i Jeruſalem og Judæa.

Ikke mindre bekjendt er det, at af det hele foragtede Galilæa var der en lille Plet, der uagtet den var herligt udſtyret af Naturen, enten paa Grund af ſin afſides Beliggenhed eller Indbyggernes moralſke Fordærvelſe eller maaſke af begge Grunde var anſeet næſten ſom et Udſkud. Det var Flækken Nazareth.

Thi om denne er det en af Galilæerne ſelv, Nathaniel, ſiger til Philip: „Kan der komme noget godt fra Nazareth?“ Saa ſtod da Nazareth i ſamme Stilling til hele Galilæa ſom Galilæa til Jeruſalem; det var det foragteligſte Sted i hele Jødeland. Dette havde Herren valgt til Fødeſted for ſin Søn, og det er underligt for vore Øine. Men det giver os et dybt Indblik i Betydningen af det 53de Kapitel af Profeten Eſaias.

Midt mellem denne ophøiede Natur og en fordærvet Befolkning ſkulde „Jomfruens Søn“ tilbringe ſin Ungdom og ſine førſte 30 Aar.

I 30 Aar ſkulde han, ſelv hellig, have omkring ſig en foragtet Befolknings daglige Synd, og foran ſig det daglige Syn af Galilæas udſtrakte Land, hvorfra han ſkulde hente ſine Diſciple.

I 30 Aar ſkulde Nazareth ſe Jeſus opvokſe midt blandt ſig og ikke være ſig bevidſt, at Herren havde udvalgt hvad Verden foragtede.

Men hvis Herrens Naade havde været ſtor og underlig, ſaa ſkulde og Folket beviſe ſit kjødelige Sind og ſin Gjenſtridighed paa forunderlig Vis. Det var Herren forbeholdt at blive for førſte Gang aabenbart forkaſtet, ja paa Livet efterſtræbt i ſit eget Fødeſted.

Han havde alt paa mange Steder aabenbaret ſin Herlighed, og Rygtet om ham, hans myndige Tale og underlige Gjerninger var kommet udover Landet. Det havde ogſaa naaet frem til hans Fødeby og Ungdoms Opholdsſted.

Der var en ſpændt Forventning om ham. De ventede at han ſkulde ære ſin Fødeby med herligere Undere end i de andre Byer. De vilde ſom Herodes ſe Undere og forlangte ſom Phariſæerne Tegn. De havde ikke fjerneſte Tanke eller Hjertesbøiethed til at forſtaa, at han ikke kom til „ſit eget“ for at være en ſtor og beundret Mand, men for at frelſe dem fra deres Synd og Satans Fangenſkab. De blev derfor viſtnok ogſaa bittert ſkuffede.

Han kom i ſin Tid til dem og gik efter Sædvane i deres Synagoge. De ventede Ord af ham og rakte ham Profeten Eſaias Bog; han ſlog op og læſte det Sted:

Herrens Aand er over mig, thi han har ſalvet mig at kundgjøre Evangelium for de fattige; han har ſendt mig til at helbrede dem, ſom have et ſønderknuſt Hjerte, at forkynde de Fangne at de ſkulde løslades, og de Blinde, at de ſkulle faa ſit Syn, at ſætte de Plagede i Frihed.“

Det var en underlig Tekſt. Det er derfor ogſaa ſagt, at „Alles Øine i Synagogen ſtirrede paa ham“. De kunde nok ikke ret forſtaa, hvorledes disſe Ord kunde faa nogen Anvendelſe paa dem eller ham, af hvem de ventede „underlige Gjerninger“.

Hans Ord vare ogſaa ſaa „livſalige“, at de ikke kunde undlade at give ham ſin Berømmelſe; men da han, deres Landsmand og Kjending gav dem at forſtaa, at Eſaias Spaadom idag var opfyldt, Ordet om Synd og Naade, Fordømmelſe og Frelſe, baade paa dem og paa ham, baade for Synderen og Frelſeren, ſaa ſtaar der, at „de forundrede ſig“ og ſagde:

„Er ikke denne Tømmermanden, Joſephs Søn?“

At en ſimpel Mand kunde blive et blindt Middel til ved Aandens Hjælp at udføre overnaturlige Ting, hvorover de kunde glæde ſig og føle ſin Forfængelighed tiltalt, det fandt de fuldkommen i ſin Orden.

Men at den ſamme ſimple Mand, hvem de havde omgaaes fra Barndommen, vilde tale til dem om Synd og fremſtille ſig ſom en Frelſer, det var dog for galt og „de forargede ſig derover“.

Stakkels Nazareths Indvaanere, de ſkulde dog kun være Forløbere for de mange Tuſinder hvem Evangeliets og Guds Tjeneres Ringhed og himmelſke Tilbud endnu den Dag idag er en Modſigelſe og en Forargelſe.

Og deres Hjerte og Mund udbrød: „Læge læg dig ſelv!“ Gjør Tegn for os ligeſom i Kapernaum!“

Og da Herren ved Exempler af Guds Ord viſte, at det er ikke dem der tænke høit om ſig ſelv eller tror at have nogen Særret og Krav paa Guds Velgjerninger, det er ikke dem, men ſtundom heller en ſimpel Enke, eller foragtet Hedning, ſom Naaman, Herren gjør ſin Forbarmelſe mod, da, ſtaar der, „blev Alle i Synagogen fulde af Vrede“, ſtode op, førte ham oppaa en Fjeldklippe for at ſtyrte ham ned. Saa fort gik det.

De havde imødeſeet hans Komme med ſtore Forventninger. De havde leveret ham Bogen, at han ſkulde tale i Synagogen; de havde med Forundring hørt hans „livſalige“ Ord om Synd og Naade og ſvaret med Kulde: „er ikke denne Joſephs Søn?“ Og da han endnu dertil føjede et Alvorets og Tugtens Ord, var de alt rede — at ſlaa ham ihjel.

Vi blev dragne til dette Nazareth ſmilende ſom det laa ſtille og dulgt mellem hegnende Høie. Vi har nu ſeet hvad der var bag det lokkende Ydre.

Vi vende os gjerne bedrøvede derfra igjen for at gaa gjennem den trange Kløft og den bugtede Dal tilbage til Bjerget med de vide Syner, hvor og Herren fik en Vederkvægelſens og Opløftelſens Stund, der han blev forklaret og hørte det Ord: „du er min Søn den elſkelige.“

Vi trænger og ſtundom at løftes fra Nazareths Bedrag og Had til Tabors lyſe Top for at øſe ny Kraft i Troen, af dette Forklarelſens Ord: „du er min Søn“.

De kirkelig-religiöſe Tilſtande i Amerika.

(Fortſat.)

II. Presbyterianerne.

Amerikas presbyterianſke Kirke ſtammer hovedſagelig fra Skotland og det nordlige Irland, men har ſiden den formelige Organiſering, der førſt gik for ſig henimod Slutningen af forrige Aarhundrede, ogſaa optaget mange udvandrede nederlandſke og franſke Reformeerte ſaavelſom angliſerede Tydſkere i ſig. Den udbreder ſig nu, med Undtagelſe af Ny-England, hvor Puritanismen indtager dens Plads, over alle Unionens Stater. Den er uden Spørgsmaal en af de meſt anſeete, værdige, intelligente og indflydelſesrige Denominationer og har ſin egentlige Styrke i den ſolide Middelſtand.

I Fremſtillingen af denne Kirkes Beſkaffenhed kan jeg fatte mig i al Korthed, fordi den i Henſeende til Lære og Gudstjeneſte falder ſammen med den nys ſkildrede orthodoxe congregationaliſtiſke Kirke, og ligeledes har den ſamme Troesbekjendelſe, nemlig Weſtminſter Confeſſionen og Weſtminſter Katechismerne.

Den er egentlig kun forſkjellig fra Puritanismen ved ſin Forfatning, hvorfra den har ſin Benævnelſe, til Tegn paa, hvilken Vægt den lægger paa ſamme, i Modſætning til Independentismen paa den ene og Epiſkopalismen paa den anden Side. Den faſtholder nemlig Ideen af et fælleds Kirkeregimente og en almindelig kirkelig Autoritet over de enkelte Menigheder, men forkaſter enhver hierarchiſk Trinfølge og lærer derimod fuldkommen Embedslighed for alle Geiſtlige. Organiſationen er i det Væſentlige ganſke den ſamme ſom i den ſkotſke Kirke, nemlig en conſeqvent Gjennemførelſe af Synodal- og Presbyterialforfatningen paa Grundlaget af en ſtreng calviniſk Dogmatik og Diſciplin. I Spidſen for den enkelte Menighed ſtaar Conſiſtoriet eller Menighedsraadet, efter gammelſkotſk Betegnelſe kaldet kirk-session, beſtaaende af den Geiſtlige ſom Præſident ex officio og de Ældſte, ſom ere valgte af Menigheden paa Livstid. Til dette Raad er Beſtyrelſen af de lokale Anliggender overdraget. Et viſt Antal af Geiſtlige med ligeſaa mange Lægmænds-Ældſte udgjøre et Presbyterium, der aarligt forſamler ſig; tre eller flere Presbyterier danne en Synode, der ligeledes træder ſammen hvert Aar og beſtyrer Diſtriktets Anliggender. Over ſamtlige Synoder ſtaar General Aſſembly eller Generalſynoden, der træder ſammen hvert Foraar, med et lige Antal af Geiſtlige og Lægmænds-Repræſentanter fra ſamtlige Presbyterier. Den er det høieſte Tribunal i Sager, henhørende til Lære og Diſciplin, og har ikke blot raadgivende Stemme ſom de congregationaliſtiſke Aſſociationer, men lovgivende Myndighed, ſaa at en Præſt ellen Menighed ved haardnakket Modſtand imod dens Beſlutninger udelukker ſig af dens Samfund og i ſidſte Inſtants paadrager ſig formelig Excommunikation.

Den presbyterianſke Kirke har forøvrigt ſiden Aaret 1837 ſpaltet ſig i to næſten lige ſtore og næſten lige indflydelſesrige Halvdele, den ſaakaldte gamle og den nye Skole, ſom ere iverſyge paa hinanden og ſom Corporationer aldeles ikke have noget indbyrdes Samqvem. Spaltningen, der maaſke kunde og burde være undgaaet ved noget mere Taalmodighed og Kjærlighed, havde ligeſaa meget ſin Grund i perſonlige Rivninger og Intereſſer ſom i egentlige Læreforſkjelligheder, men bidrog iøvrigt til Forøgelſe af Kirkerne og de geiſtlige Kræfter, idet nu alene den gamle Skole er ligeſaa ſtor eller ſtørre end den hele presbyterianſke Kirke før Spaltningen. Den gamle Skole er i Almindelighed ſtreng orthodox; den nye erkjender vel ogſaa Weſtminſter-Confeſſionen ſom Symbol og tæller blandt ſine Medlemmer mange ligeſaa erklærede Calviniſter ſom hin, men forbeholder ſig ſom Corporation ſtørre Frihed og videre Spillerum for en theologiſk Udvikling af det ſymbolſke Læreindhold, fornemmelig i Læren om Arveſynden og Prædeſtinationen, og ſtaar i Forfatningsſpørgsmaalet paa en vis Maade midt imellem den gammelſkotſke Presbyterianisme og Congregationalismen. En lignende Forſkjellighed finder Sted imellem Congregationaliſterne i Ny-England, men den har, ſom Følge af Mangel paa en almindelig Kirkeforfatning, ikke antaget en ſaadan organiſeret Skikkelſe. Den nye Skole er imidlertid ſammenſat af temmelig forſkjelligartet Stof, og den trues næſten hvert Aar med en Spaltning, ſom den i Længden neppe vil kunne undgaa, idet enkelte af dens Medlemmer allerede ere vendte tilbage til den gamle Skoles Skjød.

Begge Grene af den presbyterianſke Kirke have ligeledes i den ſeneſte Tid, ligeſom Puritanerne, erfaret den tydſke Theologis Indflydelſe, ſom, trods meget ſtærke og rigtignok tildels ikke ubegrundede Fordomme, vil gjøre ſin gode og ſlette Indflydelſe mere og mere gjældende. Profeſſorerne ved Princeton, den gamle Skoles Hovedſeminarium, Dr. Hodge, Alexander og Green, ſaavelſom Profeſſorerne ved Union Theological Seminary i Ny-York, den nye Skoles vigtigſte Dannelſesanſtalt, Dr Robinſon og Smith, have tildels lært den tydſke Theolrgi at kjende ved et længere Ophold i Tydſkland, og tage i deres Skrifter ſtadigt Henſyn dertil.

Ved Siden af diſſe to Sectioner af den presbyterianſke Familie gives der endnu i Amerika mindre presbyterianſke Samfund, men ſom kun afvige fra dem i ganſke uvæſentlige Stikke og hidrøre fra ældre Udſondringer af den ſkotſke Statskirke, ſaaſom Seceders og the Associate Reformed. De ſaakaldte Cumberland Presbyterians ere derimod en amerikanſk Udvært, og ere blevne excommunicerede af den prepbyterianſke Generalſynode i Begyndelſen af dette Aarhundrede, fordi de nærmede ſig til Arminianismen og den methodiſtiſke Praxis.

III. Den hollandſk-reformeerte Kirke.

Meget nær beſlægtet med den presbyterianſke er den hollandſk-reformeerte Kirke (Protestant Reformed dutch church). Den er vel indſkrænket til Staterne Ny-York, Ny-Jerſey og Staden Philadelphia, men den har, iſær i Staden Ny-York og Brooklyn, meget rige og reſpektable Menigheder og Ny-Brunsvig i Jerſey et vel funderet Semenarium og Collegium. Den er egentlig næſt efter den biſkoppelige Kirke, hvis Begyndelſe falder ſammen med Virginiens Coloniſering Aar 1607, den ældſte Denomination i Amerika, da Hollænderne allerede 1609 nedſatte ſig ved Hudſons Bredder og lagde Grunden til Ny-York, eller ſom den førſt hed, Ny-Amſterdam. Det hollandſke Sprog blev beholdt i Kirke og Skole indtil Enden af det forrige Aarhundrede, men er ſiden den Tid bleven almindeligt opgivet, fordi den unge Slægt voxede op paa Engelſk, og Indvandringen fra Holland ophørte. Mange yngre Præſter af denne Denomination ønſkede endog, at deres Synode ſkal afſkaffe Navnet dutch, der i mange af Amerikas Stater har en ſlet Klang og er et foragteligt Udtryk for Tydſk, og muligt vil det ogſaa ſke, derſom ikke lovmæsſige Vanſkeligheder med Henſyn til Kirkeeiendommens Adkomſter forhindre det. Andre frygte for, at Afſkaffelſen af det eiendommelige Navn vil bane Veien for Menighedens Selvopløsning til Fordel for den presbyterianſke og biſkoppelige Kirke, der allerede har draget mange af dens Medlemmer til ſig. Men forøvrigt holde mange af disſe amerikanſke Hollændere med ſtor Seighed faſt ved deres Traditioner og have en faſt Baſis i Ny-Yorks Hiſtorie, der er ſaa nøie ſammenvoxet med deres Hiſtorie.

I Læren bekjender denne Kirke ſig til den Heidelbergſke Katechismus, men fremfor Alt til Dortrechter-Synodens Artikler, og den er næſten endnu ſtrengere calvinſk end Presbyterianernes gamle Skole. Med Moderlandets Theologi har den dog forlængeſiden tabt al Forbindelſe, allerede fordi den har opgivet Sproget. Endnu er den utilgjængelig for Indflydelſe fra Tydſklands Side, og den kan heller ikke ret forſtaa og vurdere den eiendommelig tydſke og melanchtonſke Aand i Heidelberger-Katechismen. Den er overhovedet maaſke den ſtiveſte og ubevægeligſte af alle fra Reformationstiden ſtammende Kirker i Amerika; den ſynes at føle ſig ganſke vel paa en Orthodoxis Hovedpude, i den lykkelige Overbevisning, at Dortrechter-Synoden 1618 har løſt alle Stridsſpørgsmaal og ikke efterladt de kommende Slægter noget theologiſk Arbeide. Fremtiden maa lære, hvorvidt den nogenſinde vil tilſtede en friere Bevægelſe og dermed bryde ſig en Bane for nye Opgaver. Men afſeet fra denne theologiſke Stilleſtaaen beſidder den hollandſk-reformeerte Kirke yderſt agtværdige Præſter og Lægmænd, og den tager levende Del i Miſſions-, Bibel- og Traktatvæſenet, fornemmelig i American and Foreign christian Union (en antiromerſk Propagande) og overhovedet i alle den engelſk-amerikanſke Chriſtendoms velgjørende Foretagender.

Dens Forfatning er næſten ganſke den ſamme ſom den presbyterianſke, alene paa det nær, at de Lægmands-Ældſte her, ligeſom i den tydſk-reformeerte Kirke, ikke vælges for Livstid men for viſſe Aar, hvilket har den Fordel, at et større Antal af Menighedens Kræfter bliver draget ind i den kirkelige Virkſomhed og anvendt til fælleds Bedſte.

I Cultus har den hollandſk-reformeerte Kirke ikke hengivet ſig til den frie Bøns udelukkende Herredømme, men holder endnu idetmindſte faſt ved et Uddrag af den gamle pfazliſke Liturgi, ſom den dog nu har underkaſtet en moderniſerende Reviſion.

IV. Den proteſtantiſk-biſkoppelige Kirke.

Denne er, vel ikke i Henſeende til Indflydelſe og Betydning men i Henſeende til Tiden, den ældſte Kirke i de forenede Staters Land. Thi allerede 1607 forplantedes den til den nye Coloni i Virginien og erholdt der en Statskirkes Privilegier. Samme Fordele opnaaede den ſenere under den engelſke Regjerings Beſkyttelſe og Indflydelſe i Colonierne Maryland og Ny-York, efterat denne ſidſte var gaaet over fra Holland til Englands Krone, og, om jeg ikke tager feil, ligeledes i begge Carolinaerne. Desuagtet var den dog før Revolutionen kun en meget ſvag Plante, og hørte blot ſom et Appendix til Biſkoppen af Londons Stift. Deres Geiſtlige kunde kun ordineres i England, og de bleve ſom ofteſt tildels ogſaa underſtøttede af „Samfundet for Troens Udbredelſe“. Der blev vel gjort forſkjellige Forſøg paa at vælge en egen Colonialbiſkop, — den uundgaaelige Betingelſe for, at dette fra den londonſke Prælat ſaa langt fjernede Kirkeſamfund kunde føre et frodigt Liv —, men de mislykkedes ſtedſe. Da gjorde endelig Coloniernes Løsrivelſe fra Moderlandet en ſelvſtændig Organiſation aldeles nødvendig, og efter mange Vanſkeligheder blev der omſider efter Frihedskrigens Tilendebringelſe ſat en Parlamentsakt igjennem, hvorved det tillodes Erkebiſkoppen af Canterbury og Biſkoppen af London at indvie tre Biſkopper for Diœceſerne Pennſylvanien, Ny-York og Virginien. En anden Biſkop, Seabury var allerede et Par Aar tidligere, jeg tror 1784, bleven ordineret i den af det engelſke Parlement uafhængige ſkotſke Epiſkopalkirke for Diœceſet Connecticut. Fra disſe hidrører den amerikanſke epiſkopale Succesſion, ſom Biſkop White af Philadelphia, paa Grund af de i England ſtedfindende men kort efter bortryddede Hindringer, allerede havde ſøgt i den danſke lutherſke Kirke, hvor imidlertid ſom bekjendt Succesſionen var afbrudt i Reformationstiden.

Fra denne Tid af har den anglikanſke Kirke i Unionen formeligt konſtitueret ſig under Navn af den proteſtantiſk-biſkoppelige Kirke, og gjort om ikke hurtige ſaa dog rolige og ſtadige Fremſkridt. Omendſkjøndt den ikke pasſer ſaa vel til de republikanſke Inſtitutioner ſom den puritanſke og presbyterianſke Kirke, og paa Grund af de engelſke Sympathier, ſom en ſtor Del af dens Geiſtlighed af let forklarlige Grunde nærede under Frihedskrigen, blev mistænkt for Mangel paa Patriotisme og derfor i længere Tid var upopulær, ſaa beſidder den dog paa den anden Side ſtærke gammel-engelſke Traditioner, en betydelig theologiſk og aſketiſk Literatur og berømte Navne ſelv i Amerikas Hiſtorie, — Waſhington, f. Ex. og de fleſte af Virginiens ſtore Statsmænd hørte til den —, og den udøver ved ſin velordnede og imponerende Forfatning og ſin faſte Cultus uden ſæregne Misſionsanſtrengelſer en mægtig Tiltrækningskraft paa de høiere Stænder og paa den fornemme og dog tillige hen imod det Religiøſe ſtræbende Verden, ſaa at den paa en Maade kan kaldes de forenede Staters ariſtokratiſke Kirke. Af dens Geiſtlighed vælger ogſaa de forenede Staters Præſident de fleſte Capellaner for Armeen og Flaaden. Paa Landet i Samfundets lavere Kredſe og i Veſten har den meget lidet Tilhold, hvorimod den er ſtærk og rig i Øſtens ſtore Stæder; i Ny-York f. Ex. beſidder den vel ingenlunde meſt Intelligents og Fromhed — deri er den presbyterianſke Kirke den overlegen —, men meſt ydre Glands, de impoſanteſte og koſtbareſte Kirkebygninger og de bedſt aflagte Præbender. Foruden en Masſe af høitflyvende

Verdensmenneſker, der alene af Mode eller maaſke for Muſikens Skyld beſøge dens Gudstjeneſte, uden alvorlig Tanke paa Omvendelſe, tæller den forøvrigt blandt ſine Medlemmer ogſaa mange virkelig fromme Menneſker, hvis religiøſe Liv er mere ligeligt og harmoniſk udviklet end de fleſte Puritaneres. Den ſtærke Tilvæxt, ſom Epiſkopalkirken ſtadigt erholder fra andre Denominationer, maa ingenlunde alene forklares af ydre, men tillige af dybere liggende indre Grunde. Thi mange Lægmænd og ſelv puritanſk eller methodiſtiſk opdragne Geiſtlige træde over til den, fordi de i den finde den rette Middelvei mellem Puritanismens og Romanismens Yderligheder, og fordi de tro, alene her at kunne finde en ligelig Tilfredsſtillelſe ſaavel for den evangeliſk-proteſtantiſke ſom for den katholſk-kirkelige Intereſſe. Men rigtignok ere netop flere ſaadanne Præſter, der fra de andre proteſtantiſke Partier ere traadte over i den epiſkopale Kirke, ved denne ſamme Trang til faſt objectiv Kirkelighed og liturgiſk Altertjeneſte bleven drevne ud over denne via media og ind i den romerſke Leir.

Jeg vil nu i Korthed fremſtille de characteriſtiſke Grundtræk af denne Denomination og dens Forſkjelligheder fra Moderkirken.

Den proteſtantiſk-biſkoppelige Kirke er nærmeſt den naturlige Fortſættelſe af den engelſke Stats- eller Nationalkirke, ſom under Henrik VIII rev ſig løs fra Rom og dernæſt under Edvard VI og fornemmelig under Eliſabeth gav ſig den poſitive Form, ſom den endnu den Dag idag beſidder. Det Eiendommelige ved ſamme ligger nu ſom bekjendt deri, at den ikke blot tager Bibelen men ogſaa den kirkelige Oldtid ſom beſtemmende Retteſnor for Reformationens Gjerning, og altſaa ikke fører denne ſaa vidt ſom Tilfældet er i de proteſtantiſke Kirker paa Faſtlandet og i Skotland, men indtager en Midtſpors-Stilling mellem de to ſtore Modſætninger. Den er ſaa at ſige Reſultatet af en Overenskomſt eller et Compromis imellem det katholſk-kirkelige og det evangeliſk-proteſtantiſke Princip, udvortes ſammenholdt ved Kronens Supremati. Den er paa den ene Side i de 39 Artikler proteſtantiſk, nærmere betegnet moderat calvinſk, altſaa reformeert, og i mange Punkter, f. Ex. Søndagens Helligholdelſe og Uvillien mod Kors og Alter endog puritanſk, men paa den anden Side væſentlig katholſk ved det biſkoppelige Hierachi (ſom imidlertid har miſtet ſin pavelige Slutſten for at give Plads for et fyrſteligt Pavedømme) og i ſin Liturgi, en aldeles fortræffelig og for de ſpecifiſk romerſke Tilſætninger renſet Compilation og ſærdeles vellykket Overſættelſe af de gamle katholſke Kirkebønner og Formularer. Den udſtrækker altſaa den ene Haand til Genf, den anden til Rom. Diſſe to Principer ere ikke indvortes formælede og organiſk ſammenvoxede i den, men ſtaa egentlig mere udvortes og mechaniſk ved Siden af hinanden. Den er ikke et Værk af en Støbning, men, om man vil, en ufuldendt af forſkjelligartet Materiale ſammenſat Bygning og desuagtet den mægtigſte og indflydelſesrigeſte Nationalkirke, ſom Proteſtantismen har at opviſe, og ſom er meſt i Stand til at rivaliſere med Rom.

Derfor har der ogſaa ſtedſe været to Partier i denne Kirke, der egentlig ikke have mere perſonligt Samqvem med hinanden end to adſkilte Confeſſioner, og ſom begge have et ligeſaa ſtærkt Holdepunkt i Formularerne og diſſes Hiſtorie, ſom de paa den anden Side ere lige inconſeqvente. High-church eller det høikirkelige Parti, ſom i de ſidſte tyve Aar er bleven alvorligſt og værdigſt repræſenteret af Puſeyismen, ſtøtter ſig paa den biſkoppelige Forfatning og den apoſtoliſke Succeſſionstheori, men fremfor Alt ogſaa paa Common Prayer Book, ſom vi uagtet alle dens Mangler anſe for et ægte engelſk Nationalværk og — maaſke med Undtagelſe af den tydſke Kirkeſang — for Proteſtantismens ſtørſte Bedrift paa Liturgiens Enemærke. Den er ogſaa kjendt og agtet ſelv af Ikke-Epiſkopaliſter, ſaalangt det engelſke Sprog rækker, allerede for det mærkværdigt ſkjønne engelſke Sprogs Skyld, hvorved den har ſamme Betydning for den engelſke Literatur ſom Luthers Bibeloverſættelſe for den tydſke. Derſom dette Parti nu enſidigt vilde forfølge det præſtelig-hierachiſke og ſacramental-liturgiſke Element, maatte den conſeqvent lande i Romanismen, ſaaledes ſom virkelig mange Puſeyiter, efter deres forhenværende lærde Overhoved Dr. Newmans Exempel, ere traadte over. Men der gives ogſaa lykkelige og i ſædelig Henſeende agtværdige Inconſeqventſer, og i den religiøſe Overbevisnings Anliggender tør man ikke udelukkende følge Logikens Love, — thi da var det Forſtandsmæſſigſte ogſaa ſtedſe det Sande —, men man maa lade ſig lede af ganſke andre og høiere Henſyn. Det lavkirkelige Parti derimod — ſaafremt vi tør danne dette Udtryk efter det engelſke low-church-party — tager med ſamme Ret ſit Standpunkt i den udelukkende proteſtantiſke Troesbekjendelſe, den anglikanſke Kirkes 39 Artikler, og det kan beraabe ſig paa Kirkens Reformatorer og mange af dens ſtørſte Biſkopper og Theologer, ſom ikke blot vare erklærede Calviniſter i Udvælgelſeslæren, men endog tildels Zwinglianere i Læren om Sacramenterne. Efter den logiſke Conſeqventſes Love maatte dette Parti med dets fanatiſke Had til alt det katholſke Væſen egentlig blive presbyterianſk eller puritanſk, og det er det i Virkeligheden ogſaa paa mange Maader i Principet, men det hænger derhos dog med oprigtig Kjærlighed ved den biſkoppelige Forſatning og ved Common Prayer Book, denne „Bibelens ærværdige Datter".

Saaledes findes der altſaa i den anglikanſke Kirke uforſonlige Modſætninger. Den beſidder paa en vis Maade Materialet til en proteſtantiſk Katholicisme eller en katholſk Proteſtantisme; men der fattes Principets og Ideens forenende Magt, ſom kan udſone Modſætningen fra Grunden af, og føie de katholſke og evangeliſke Elementer ſammen til en organiſk Helhed. Jeg kjender nogle unge talentfulde og elſkværdige Epiſkopalgeiſtlige i Amerika, der tildels ere dannede ved den tydſke Theologi og Philoſophi, ſom føle denne Mangel og mere eller mindre klart indſe, at der er over den abſtracte Modſætning imellem det høikirkelige Partis døde Objectivitet og det lavkirkelige Partis vilkaarlige Subjectivitet maa danne ſig et tredie, ſom forener begges Sandhed og ligeligt anerkjender og forſoner den objective og den ſubjective, den katholſke og den proteſtantiſke Chriſtendoms Intereſſer.

Denne almindelige Charakter har den amerikanſk-biſkoppelige Kirke aldeles tilfælleds med Moderkirken i England. Ogſaa den hele Controvers med Puſeyismen, en af de mærkeligſte og betydningsfuldeſte Phænomener i Proteſtantismens Hiſtorie ſom i Tydſkland paa en Maade har ſit Analogon i den nyere ſtreng confesſionelle Lutherdom, er forlængeſiden forplantet til den amerikanſke Jordbund, hvorhen overhovedet alle europæiſke Bevægelſer øieblikkeligt blive førte over. Næſten Halvdelen af de derværende epiſkopale Præſter ere mere eller mindre puſeyitiſk ſindede, og flere af dem, hvoriblandt endog en Biſkop (Dr. Ives af Nord-Carolina) ere, ſom ſaamange af deres

Aandsbeſlægtede i England, af Modbydelighed for Protaſtantiſmen, ſom de aldrig fuldkommen har forſtaaet, men alene have opfattet efter dens unægtelige Skyggeſider og Mangler, traadte over i den romerſke Leir, medens Størſtedelen ſlaar ſig til Ro ved Foreſtillingen om en Anglo-Katholicisme i Haab om en fremtidig ſnevrere Forbindelſe med de orientalſke Kirker og den romerſke Biſkop ſom Veſtens Patriarch. Modſætningen og Partilidenſkaben imellem high-church og low-church-party gjør ſig i Amerika endog gjældende ved alle Biſpevalg, paa alle Stifts- og Generalconventer; dog har man endnu hidtil undgaaet et formeligt Brud. Denne Lidenſkabelighed havde ogſaa en ſtor Andel i de ſkandaløſe Proceſſer, ſom for ikke længe ſiden førtes med nogle høikirkelige Biſkopper af deres egne Colleger, nærmeſt paa Grund af moralſke Forſeelſer, nemlig mod den nu medrette afſatte Onderdonk i Ny-York og mod Doane i Ny-Jerſey, ſom efter at have aflagt en Slags Syndsbekjendelſe er forbleven i Embedet. Diſſe Proceſſer have ſkadet det puſeyitiſke Parti meget i den offentlige Mening, men de viſe dog, at der endnu øves Diſciplin i denne Kirke, og at ikke engang en Prælat trods ſin ophøiede Embedsſtilling ſtaar udenfor den. Ogſaa maa man være ſaa billig at indrømme, at Puſeyismen har uendelig værdigere Repræſentanter end de to nævnte Prælater, der mere tilfældigt ved deres ydre Stilling have erholdt en ſaadan, intet mindre end misundelſesværdig, Celebritet.

Men paa den anden Side har den amerikanſke Epiſkopalkirke viſſe Eiendommeligheder, der naturligt fremgaa af dens Forhold, og ſom endog give den et Fortrin for dens, iøvrigt langt ſtørre og mægtigere, Moder i England. Hertil regne vi ikke de ubetydelige Udeladelſer af Liturgien, der tildels ere fremkaldte med Nødvendighed af den forandrede politiſke Stilling, men Modificationerne i den hele Forfatningsorganisme.

Førſt bortfalder ſom Følge af Adſkillelſen fra Staten, ogſaa Modſigelſen, der ligger i Landsherrens Epiſkopat eller Kronens ſaakaldte kirkelige Supremati (der ovenikjøbet fortiden i England, ligeſom fordum i den jomfruelige Eliſabeths Tid, hviler i en Dames Hænder), og de dertil ſigtende Steder i de 39 Artikler, i Liturgien og Canones ere blevne ſtrøgne eller væſentlig modificerede. Iſtedet derfor beſidder den proteſtantiſk-biſkoppelige Kirke i de forenede Stater ſin fulde Frihed og den uvurderlige Ret til Selvbeſtemmelſe og Selvregjering, ſom Henrik VIII berøvede den anglikanſke Kirke, idet han halshuggede det romerſke Hierarchi og ſatte ſit eget Tyranhoved paa den blødende Krop. Vel vedbleve endnu Convocationerne eller de lovgivende Synoder, men de ſtode aldeles under Parlamentets og Kronens Autoritet og ſank fra 1717 fuldkommen ned til et Skyggebillede, om ikke til en latterlig Farce, og de alvorlige Forſøg af en Del af det puſeyitiſke Parti under Biſkop Wilberforce af Oxfords Ledelſe paa at kalde dem tillive igjen ere idetmindſte hidtil ſtrandede paa Eraſtianernes eller Cæſaropapiſternes haardnakkede Modſtand.

Den amerikanſk-biſkoppelige Kirke har dernæſt en fuldſtændig Repræſentation af Lægmænd og forſaavidt et presbyterialt Element i ſin Midte, hvilket vi ligeledes maa betegne ſom et væſentligt Fortrin.

Dens Organiſation er nemlig følgende. Den er inddelt i Dioeceſer, der ſlutte ſig til Landets politiſke Inddeling, ſaaledes at Dioeceſernes Tal og Navn ſvarer til Staternes Tal og Navn, medens de romerſke Katholiker betegne deres Biſkopſæder efter de ſtørre Stæder. Alene Staten Ny-York har paa Grund af ſin Udſtrækning to Dioeceſer, et øſtligt og et veſtligt. I Spidſen for ethvert Dioeces ſtaar en Biſkop, der ſædvanlig tillige er Rektor for en af de vigtigere Menigheder og tildels lønnes af den eller ogſaa underholdes af Renterne af et ſæreget Fond, og, hvor et ſaadant ikke findes eller ikke ſtrækker til, af ſine Presbyteres aarlige Collecter. Hvert Foraar forſamler han alle Presbytere i ſit Diſtrikt tilligemed ligeſaa mange Lægdelegerede til Dioeceſanconventet, hvilket han ſom den officielle Præſident aabner med en charge ɔ: en ſtatiſtiſk Beretning om hans Embedsførelſe for det forløbne Aar og tidſvarende Formaninger og undertiden ogſaa længere theologiſke Udviklinger. Her forhandles Dioeceſets ſpecielle Anliggender. Hvert tredie Aar træder det ſaakaldte Generalconvent ſammen i en af Unionens ſtørre Stæder, fordetmeſte afvexlende i Ny-York og Philadelphia. Det beſtaar, i Lighed dels med de gammelengelſke Convocationer dels med det engelſke Parlament og den amerikanſke Congres, af to Huſe: Overhuſet eller ſamtlige (nu 31 eller 32) Biſkoppers Hus, ſom ſamles for lukkede Døre og ledes af den ældſte eller Senior-Biſkoppen — thi Erkebiſkopper findes ikke ſom i England —, og Underhuſet eller Repræſentanternes Hus, ſom er ſammenſat af fire Presbytere og ligeſaa mange Læg-Delegerede fra ſamtlige Dioeceſer, og holder ſine Møder i en aaben Kirke. Dette treaarige Generalconvent er den biſkoppelige Kirkes øverſte Domſtol, hvorfra der ikke gives nogen videre Appel. Begge Huſes Samſtemmen er nødvendig for at give en Beſlutning Lovskraft, men Afſtemningen ſker ikke ved Optælling af de enkelte Delegerede men efter Dioeceſer.

Alt dette tager ſig nu meget ſmukt ud paa Papiret. Men i Virkeligheden maa man med Beklagelſe bemærke, at ſaare megen Partiaand og Partilidenſkab, det berygtede odium theologicum, allehaande Intriger og verdslig Politik tumle ſig paa disſe Conventer, og at en uſund Jagen efter tomt Ordbram, og umodent og unyttigt Lovvæſen gjør ſig gjældende der, ſaa at man allerede har tænkt paa kun at ſammenkalde disſe Conventer hvert tiende Aar. Men gjælder ikke noget Lignende om de presbyterianſke Synoder, og maaſke i endnu høiere Grad om den gamle Kirkes oekumeniſke Concilier, for ikke at tale om Tridentinum? Alligevel foretrække vi i ethvert Tilfælde den frie Synodalforfatning med alle dens af Kjødets Syndighed fremgaaede Misligheder, der jo ogſaa klæbe ved enhver anden Forfatningsform, for Kirkens ſlaviſke Afhængighed af Statens verdslige Magt og nogle enkelte Individers vexlende Luner, og det er vor Overbevisning, at dens Fortrin og dens velſignende Indflydelſe paa det almindelige kirkelige Livs Vækkelſe og Fremme uendeligt opveier dens Skyggeſider.

Omendſkjøndt Partivæſenet i denne her ſkildrede Kirke, dens Excluſivitet, dens høie Fordringer, ovenikjøbet i Forbindelſe med en paafaldende Mangel paa ſelvſtændig Productivitet i den theologiſke Videnſkab, høiligt maa beklages, ſaa nødſages man dog til i Almindelighed at tillægge den en meget vigtig conſervativ Betydning for den amerikanſke Chriſtendom.

V. Methodiſterne.

Af den ovenfor ſkildrede Kirkes Skjød fremgik i Aaret 1729 Methodismen, den tredie ſtore Reformbevægelſe i England, der i Henſeende til videre Udvikling og Anvendelſe af det proteſtantiſke Princip næſten gjorde Epoke i ſamme Grad ſom den puritanſke Revolution i det 17de Aarhundrede, medens nutildags omvendt Puſeyismen betegner Anglikanismens Bevægelſe henimod Katholicismen og altſaa overveiende, ſkjøndt ingenlunde udelukkende, er af tilbagegaaende Natur. Men Methodismen kan næſten med ſamme Ret kaldes en amerikanſk ſom en engelſk Værk. Thi dens Stiftere John Wesley og George Whitefield virkede ſelv i længere Tid ſom Geiſtlige ved den biſkoppelige Kirke i Georgia, og den Sidſte, hvis Ben hvile i Ny-England, bereiſte gjentagne Gange ſamtlige Colonier ſom en ægte Evangeliſt og vældig Opvækkelſesprædikant, idet han ideligt med ryſtende Alvor, ligeſom i Himlens og Helvedes umiddelbare Nærværelſe, vidnede mod den naturlige Fordærvelſe og formanede til Omvendelſe fra den gabende Afgrund, og overalt ſlog ned ſom et Lyn i Samvittighederne og antændte nyt guddommeligt Liv, — til uberegnelig Velſignelſe for hans hele Samtid. Ja, Methodismen har endog tidligere conſtitueret ſig ſelvſtændigt i Amerika end i England. Som bekjendt tilſigtede den oprindeligt ikke nogen Udſkillelſe fra den anglikanſke Kirke, men alene dens Gjenoplivelſe; den vilde ikke være en ſæregen Sekt, men idethøieſte, ſom den tydſke Pietisme, en ecclesiola in ecclesia, og fremfor Alt bringe praktiſk Religion ind i de grueligt forſømte lavere Folkeklaſſer. Men, da de amerikanſke Colonier erklærede ſig uafhængige, og derved nærmeſt den biſkoppelige Kirkes Forbindelſe med England var aldeles ophævet, blev Nøden paatrængende. John Wesley, ſom dengang allerede var 80 Aar gammel, og aabent havde misbilliget Frihedskrigen og derved paadraget ſig den bekjendte og dog ubekjendte politiſke Skribent Junius's ſarkaſtiſke Dadel, mente alene at kunne raade Bod paa Nøden ved en Afvigelſe af den ſædvanlige Kirkeorden, idet han, endſkjøndt kun Presbyter i den anglikanſke Kirke, paa eget Anſvar, jeg tror i Aaret 1784, ordinerede en af ſine Venner til Biſkop eller Superintendent for ſine amerikanſke Methodiſtforeninger, og ved denne Handling meddelte dem Charakteren af en uafhængig religiøs Corporation, der fra den Tid af bærer Navn af den biſkoppelige Methodiſtkirke (Methodist Esiscopal church).

Hvorledes man nu end vil dømme om dette driſtige Skridt, der i ethvert Tilfælde var en kirkelig Uregelmæsſighed ligeſaa fuldt ſom Luthers Fremfærd, da han ordinerede Nikolaus Amsdorf til Biſkop i Naumburg, og ſom Farels Ordination ved Oekolampadius, ſaa er det uomtviſteligt, at Methodismen ſiden den Tid er voxet ualmindelig hurtigt, og er bleven en af de betydningsfuldeſte Kjendsgjerninger i den engelſktalende Chriſtenheds nyere Hiſtorie. Heller ikke har den derfor ganſke tabt ſin Indflydelſe paa den anglikanſke Moderkirke. Thi det ſaakaldte evangelical eller low church party's levende og utrættelige Iver for praktiſk Chriſtendom og Miſſion er idetmindſte tildels endnu en Eftervirkning af den methodiſtiſke Bevægelſe. I Amerika har den maaſke næſt efter Puritanismen blandt alle Kirkens Afdelinger udøvet den ſtørſte Indflydelſe paa det religiøſe Folkeliv og fornemmelig ogſaa paa de tydſke Kirker, og den maa betragtes ſom det væſentligſte Middel til at fremkalde og fremme Opvækkelſerne (revivals), ſom i denne beſtemte Form ere eiendommelige for hint Land, ſædvanligvis indfinde ſig ſamtidig med „camp meetings", og undertiden udbrede ſig med ſmittende Magt over hele Diſtrikter. Methodismen er i ethvert Milfælde en af de talrigſte Denominationer i Amerika, maaſke den talrigſte, og den har i Staten Indiana endogſaa Tilſyn med de politiſke Valg. Den beſidder en ualmindelig praktiſk Dygtighed og Virkſomhed, og den har en Organiſation, ſom netop er fortræffeligt egnet til ſtore fælleds Foretagender og ſyſtematiſk frugtbringende Samvirken. Dens Præſter have i Regelen meget liden eller ſlet ingen videnſkabelig Dannelſe, men i Gjennemſnit ret dygtige Evner til populær Tale og Formaning, og de erſtatte ofte ved Troſkab og Opofrelſe, hvad de mangle i dybere Kundſkaber; de ere ſærdeles ſkikkede til at bane Veien i nye Egne, til den udadgaaende Miſſionsvirkſomhed og til at arbeide blandt de lavere Folkeklasſer. Men deres Iver er meget hyppigt blandet med Proſelytmageriets urene Motiver, og tillader ſig de voldſomſte Indgreb i andre Kirkers

Enemærker, i den Mening, at de alene kunne omvende paa grundig Maade. Ogſaa paa Negrene, ſaavel de frie ſom Slaverne, har Methodismen ſtor Indflydelſe, og den ſynes netop ved ſin ſtærke Henvendelſe til Følelſerne at paſſe meget godt til deres ſangvinſke, letbevægelige Temperament. Tidligere pleiede Methodiſterne, med Paaberaabelſe af Apoſtlene og den førſte Kirkes Evangeliſter, at fordømme Lærdom og Theologi, endog principmæſſigt, ſom farlige for den praktiſke Fromhed, og at roſe ſig af, at dens Præſter „ikke havde ſlidt Ryggen op paa Væggen af et Collegium" og dog bedre forſtode at fange Fiſk i Guds Riges Net. Men i denne Henſeende er der i de ſenere Aar indtraadt en betydelig Forandring. Methodiſterne begynde nu at oprette Collegier og Seminarier, at udgive videnſkabelige Tidſkrifter og at følge Tidens fremſkridende Dannelſe. Men det er et Spørgsmaal, om de ikke derved vilde tabe mere af deres eiendommelige Charakter og Indflydelſe paa de lavere Folkeklaſſer, end de paa den anden Side vilde vinde blandt de mere dannede Kredſe. Det er charakteriſtiſk, at de, naar de engang nu og da erhverve en Smule Lærdom, ſædvanligvis ere langt mere indbildſke deraf end andre Folk og gjøre ſig til deraf endogſaa paa Prædikeſtolen.

Den biſkoppelige Methodiſtkirke i de forenede Stater har iøvrigt fra Aar 1847 af ſpaltet ſig i to næſten lige ſtore Halvdele, en nordlig og en ſydlig, ſom have afbrudt al gjenſidig Samqvem og nylig have ført en forargelig Proces med hinanden angaaende Deling af den fælleds Eiendom. Den eneſte Aarſag til Spaltningen var Slaveriet, da Methodiſterne i de nordlige og veſtlige Stater ſom ofteſt vare abolitioniſtiſk ſindede og ikke vilde taale, at deres Brødre i Syden kunne beſidde, kjøbe og ſælge udødelige Menneſker ſom Handelsvare.

Hvad Methodismens Charakter angaar, da er den i Henſeende til ſine Lys- og Skyggeſider i Almindelighed for den engelſke Chriſtenhed, hvad Speners og Frankes Pietisme var for den tydſke, og den ſtaar tillige i et aldeles lignende Forhold til den engelſke biſkoppelige, ſom denne til den lutherſke Kirke, ikkun at den er organiſeret ſom en ſelvſtændig Sekt, medens Pietismen endnu beſtandig kun er et Parti indenfor den lutherſke og tydſke reformeerte Kirke. Derfor finder den ogſaa meſt Indgang hos de würtembergſke Indvandrede, imellem hvilke der findes mange Pietiſter. Wesley havde ſelv været i Tydſkland; han kjendte de tydſke Kirkeſange, af hvilke han bearbeidede mange paa Engelſk, ligeſom ſenere i ſit Bibelværk Bengels Gnomon og han ſtod oprindeligt tillige i meget fortroligt Forhold til Zinzendorf og Brødremenigheden, ſom han ſkyldte meget, men ſkilte ſig ſenere fra dem; iſærdeleshed beundrede Whitefield Frankes Vaiſenhuus, og ſøgte at oprette et lignende i Georgien.

Fælleds for Methodismen og Pietismen er den alvorlige Nidkjærhed for ſubjectiv Erfaringschriſtendom, Bod, Omvendelſe og Gjenfødelſe, tilmed efter en beſtemt Art, Maade eller Methode (hvoraf Navnet Methodisme). Syſtemets herſkende Aand kræver, ſom Betingelſe for det fulde „Gjennembrud", vældige Fødſelſmerter, en heftig Bodskamp, en beſtemt Sum af Fornemmelſer af Synd og Naade og ſædvanligvis ogſaa den tydelige Erindring af Tid og Sted for Gjenfødelſen eller Omvendelſen, hvilket betyder aldeles det Samme hos Methodiſterne. De forkaſte ubetinget Læren om Naadevalget, polemiſere ofte fra Prædikeſtolen imod Calvinismen. De ere Arminianere, og lære, ofte i fuldkommen pelagianſk Aand, den menneſkelige Villies Frihed og Anſvarlighed, at den guddommelige Naade kan modſtaaes og tabes, og at en oftere gjentaget Gjenfødelſe er mulig og tildels nødvendig. Som bekjendt var dette Hovedgrunden til Wesleys ſenere Brud med Whitefield, da denne holdt urokkeligt faſt ved Prædeſtinationslæren, omendſkjøndt han aldrig gjorde nogen uforſigtig Brug deraf i ſine Prædikener. Iøvrigt er Methodismens Troesbekjendelſe et ſimplificeret Udtog af de 39 Artikler, og i England have Wesleyanerne beholdt meget af den anglikanſke Kirkes Common Prayer-Book, medens deres Brødre i Amerika ogſaa i den Henſeende ere friere og radikalere, og næſten kun bruge extemporerede Bønner.

Imidlertid finder dog en meget betydelig Forſkjellighed Sted imellem Methodismen og Pietismen, grundet i Forſkjelligheden imellem den engelſke og den tydſke Folkecharakter.

Methodismen ſavner nemlig aldeles den tydſke Følelſes-Inderlighed, Sandſen for det Myſtiſke og Beſkuende, en kraftfuld, iderig og dyb Theologi, medens den paa den anden Side er Pietismen langt overlegen ved ſin energiſke, udad rettede Virkſomhed, den gaar ud paa

Erobring. De forholde ſig i denne Henſeende til hinanden ſom Martha og Maria, Petrus og Johannes.

Medens Pietismen har indſkrænket ſig til at virke ſom Saltet i ſelve Kirken og med Tilſlutning til de ſædvanlige Naademidler, har Methodismen en fuldſtændig afſluttet og i ſin Art beundringsværdig Organiſation. John Wesley var ikke blot en gribende Prædikant, men ogſaa et lovgivende Geni og en ſærdeles klog og dreven Forretningsmand, medens hans Broder Charles, der har forfattet herlige aandelige Sange, havde en mere inderlig, indadvendt Natur og i den Henſeende tjente til at fuldſtændiggjøre hans Virkſomhed. Havde han levet i Middelalderen, vilde han udentvivl, ſom Dominicus og Franciscus af Aſſiſi, være bleven Stifter af en ſtor Munkeorden; og havde den anglikanſke Kirke ret vidſt at vurdere og forſtaa ham og havt den Takt, ſom den romerſke lægger for Dagen ved ſlige Leiligheder, ſaa havde den ikke blot ikke forfulgt Methodismen, men formeligt ſanktioneret og begunſtiget den ſom en Forening for indre og ydre Miſſion, og derved undgaaet en Spaltning. Den af John Wesley udkaſtede, men rigtignok ſenere paa mange Maader modificerede og yderligere udviklede Forfatning er i Grunden aldeles hierarchiſk, og danner forſaavidt en mærkværdig Modſætning til de forenede Staters politiſke Republikanisme. Man har allerede tidligere gjort opmærkſom derpaa, at Methodismen er et fuldſtændigt proteſtantiſk Modſtykke til den romerſke Kirkes Jeſuiterorden; den lovgivende Magt er nedlagt hos Conferentſerne, den adminiſtrative er i Biſkoppens og de regjerende Ældſtes Hænder. Den anglikanſke Theori om den apoſtoliſk biſkoppelige Succesſion bortfalder naturligvis, da den første methodiſtiſke Biſkop ſlet ikke var biſkoppeligt ordineret. Det er altſaa ikke et Epiſkopat ifølge det excluſive Princip, men af Henſyn til Orden og Henſigtsmæsſighed, ligeſom i Brødremenigheden. Menighederne forholde ſig aldeles paſſive i Methodismen, og have ikke engang nogenſomhelſt Indflydelſe paa Valget af deres Geiſtlige. De Geiſtlige ſelv ere atter aldeles afhængige af de præſiderende Ældſte og Biſkopper, og forflyttes af dem Aar om andet til et nyt Embede, ſaa at der finder en ſtadig Vexling Sted, hvorved et patriarchalſk Forhold imellem Præſt og Menighed umuliggjøres. Derfor lønnes de heller ikke direkte af Menigheden men af det almindelige Kirkefond, ſom imidlertid udkræver Tilſkud af Collecter fra Menighedens Side; de erholde en moderat, men anſtændig og faſt Lønning for ſig, deres Huſtru og hvert af deres Børn, ſaa at Forøgelſe af Indtægten holder Skridt med Familiens Tilvæxt. Tillige er der ved egne rige og velbeſtyrede Underſtøttelſesfonds ſørget fortræffeligt for Præſternes og Misſionærernes efterladte Enker og Børn. Ved Siden heraf forſtaar Methodismen ogſaa at anviſe begavede og erfarne Lægfolk en vis aandelig Virkſomhed, idet de meget henſigtsmæsſigt anvendes ſom Lokalpræſter og Ledere i Klasſeforſamlingerne. En ſaadan Virkſomhed er da ſædvanligt for de meſt Begavede Indledning og Forberedelſe til det egentlige geiſtlige Kald.

Den methodiſtiſke Kirkeforfatnings hierarchiſke Charakter er paa den ene Side dens Styrke og en Hovedgrund til dens faſte Samvirken og ſtore Frugter, men paa den anden Side fremkalder den idelige Reaktioner fra det undertrykte læge Elements Side, og den har allerede havt flere Udſkillelſer tilfølge ſaavel i England ſom i Amerika. Den talrigſte Sekt, ſom har udſkilt ſig fra den og har ombyttet den biſkoppelige Forfatning mod en temmelig independent, er den ſaakaldte proteſtantiſke Methodiſtkirke (Protestant Methodist Church, ſædvanlig Radical Methodists kaldet). Et endnu betænkeligere og ſandſynligvis ulægeligt Schisma har i de ſidſte Par Aar fundet Sted iblandt Wesleyanerne i England og fremkaldt den ſtørſte Bevægelſe.

Paa Gudstjeneſtens Omraade er Methodismen ikke tilfreds med de ſædvanlige af Gud anordnede Naademidler; den ved egentlig ikke, hvad den ſkal gjøre med Sakramenterne, endſkjøndt den traditionelt holder faſt ved Barnedaaben, og fire Gange helligholder den hellige Nadvere ſom ſimpelt Erindringsmaaltid. Den har langt mere Tillid til ſubjektive Midler og vækkende Indtryk end til objektive Inſtitutioner og deres mere ſtille, ubemærkede men ſikrere Virkning. Hovedſagen er for den ſtedſe Synderens Bearbeidelſe ved ganſke ſærdeles Anſtrengelſer fra Præſtens Side, og i dette Øiemed har den i Amerika opfundet og udviklet et eget Maſkineri, ſom Pietismen aldeles ſavner, nemlig de ſaakaldte nye Forholdsreglers Syſtem. Derunder indbefatter man Bedetimer, der iøvrigt ere ligeſaa gamle ſom Chriſtendommen og alene have modtaget en beſtemt Betydning og Farve i Methodismen, — Leirforſamlingerne (camp meetings), der ſædvanligt holdes i Skove eller under Telte ofte i hele Uger i den gode Aarstid, — de forlængede Forſamlinger (protracted meetings), der ogſaa kunde finde Sted i Kirken og om Vinteren, og ſkulle være en Erſtatning for de regelmæsſigt tilbagevendende, men af Methodiſterne ligeſom af Puritanerne forkaſtede kirkelige Feſttider, — class meetings, anxious- eller enquiry meetings ɔ: Aftenforſamlinger paa beſtemte Søgnedage til gjenſidig Udvexling af de aandelige Erfaringer til ſpeciel Samtale med de efter Frelſen higende Syndere (der paa en Maade træder i Stedet for den romerſk-katholſke Skrifteſtol), — og endelig Angſtbænken eller Bodsbænken (anxious bench), en ægte amerikanſk Opfindelſe, nemlig et Sæde foran Prædikeſtolen, paa hvilket de angrende Tilhørere maa træde op efter Prædikenens Slutning, for nu at bearbeides paa den meſt nerverystende Maade med ſpecielle Formaninger. indtil det nye Liv kommer til „Gjennembrud", og derpaa Fornemmelſen af den ſyndtilgivende Naade ofte giver ſig Luft i en ligeſaa høirøſtet Henrykkelſes-Jubel, ſom kort forinden Følelſen af Synd og Brøde har yttret ſig i de heftigſte Klager, Angſtſuk og Taarer og ikke ſjelden i konvulſiviſke Trækninger.

Mange af disſe „nye Forholdsregler", af hvilke nogle dog kun ere Modifikationer af ældre, kunne under en forſtandig Ledelſe tænkes ſom meget kraftige Midler til at vække og fremme det religiøſe Liv. Jeg erindrer meget vel, hvor fordelagtig en Foreſtilling jeg før min Forflyttelſe til Amerika havde gjort mig om en methodiſtiſk camp meeting. Ideen om en ſtor Forſamling, ſom i Skoven ved Maaneſkin og under den ſtjernebeſaaede Himmelhvælving andægtigt lytter til det guddommelige Ords alvorlige Trudsler og herlige Forjættelſer, og ligeſom Jakob ved Jabok i brændende Bøn kjæmper med Herren og opfylder den vilde, ſtille Natur, dette Guds levende Tempel, med Lovſange til Ære for den korsfæſtede og opſtandne Frelſers Kjærlighed til Synderne, har noget meget Skjønt og Gribende. Prædikenerne paa aaben Gade og paa Torve kunne i ſtore Stæder, og hvor der fattes Kirkebygninger, blive en ligefrem Pligt, hvad Foreningerne for den indre Miſſion burde lægge ſig ſærdeles paa Hjerte. Jeg tvivler heller ikke et Øieblik om, at der i hine opvækkende methodiſtiſke Forſamlinger og ſelv paa Bodsbænken er foregaaet mange grundige Opvækkelſer, ſom derefter udkræve en videre Pleie. Men i Virkeligheden følger der ſaare meget Menneſkeligt og Urent med i Kjøbet, og fremfor Alt næres derved en høiſt farlig Mistillid til de ſædvanlige Naademidler, til Virkningen af Ordets rolige Prædiken, af Sakramentet og den katechetiſke Undervisning. Methodiſterne forkaſte ikke alene Confirmationen ſom en unyttig og hykleriſk Formalisme, men ogſaa Ideen af en objectiv Naadens Meddelelſe i Daaben, og de forſømme ofte den hele religiøſe Børneopdragelſe i en forfærdelig Grad i den forfængelige, Gud friſtende Forventning, at en nerverystende Bodsprædiken i en Leirforſamling eller et Par Timer paa Angſtbænken ſkal erſtatte den møiſommelige gradviſe Tugt og Omſorg fra Forældrenes Side og den regelmæsſige præſtelige Undervisning. Det er derfor intet Under, at den unge Slægt under ſaadanne Forhold vorer op i Raahed og Uſædelighed, og at i mange Egne de methodiſtiſke Revivals med deres opbluſſende Ild ere blevne afløſte af en fuldſtændig Død og letſindig Spot med al Religion.

De nye Forholdsregler ere fra Methodismen ogſaa trængte ind i andre Kirker, f. Ex. de tydſke, og ere der ikke ſjelden blevne endnu værre misbrugte og karikerede. Lutheranerne og de Reformeerte ere dog i de ſidſte 12 Aar idetmindſte i de øſtlige Stater komne ud over disſe Udſkeielſer, i Bevidſtheden om at Sligt ikke ſvarer til deres Kirkes Aand, og de ere vendte tilbage til de gode gamle Forholdsregler, der dog tilſidſt gjøre ſig gjældende fremfor den menneſkelige Opfindelſes kunſtigſte Pirringsmidler. Overhovedet er de nye Forholdsreglers Blomſtringstid nu ſaa temmelig forbi, og ogſaa hos Methodiſterne ſynes den religiøſe Opvækkelſes ſvulmende Strøm atter mere at ſøge ſit naturlige, ordnede Leie, navnlig i de mere dannede Menigheder i Stæderne, der egentlig aldrig have billiget hine Udſkeielſer.

VI. Baptiſterne.

Det ſiges ofte, at Baptiſterne ere den talrigſte Sekt i de forenede Skater. I ſaa Fald maatte man da tage Ordet i dets videſte Omfang og tælle alle Partier med, ſom ſtemme overens i Forkaſtelſen af Barnedaaben, men iøvrigt aldeles ikke ſtaa i nogen indbyrdes Forbindelſe, Dertil høre da Mennoniterne og Tunkerne, ſom udvandrede fra Tydſkland og fornemmelig nedſatte ſig i Pennſylvanien, — Vandbrødrene, en Sektion af Tunkerne, — den ſyvende Dags Mænd (Seventh day Baptists), ſom ſtrengt efter det Gamle Teſtaments Bogſtav ville holde den ſyvende Dag i Ugen hellig iſtedetfor den førſte, og desaarſag for nyligt have anholdt hos den lovgivende Magt i Pennſylvanien om en Forandring af Søndagslovene til Fordel for ſig, men rigtignok uden nogenſomhelſt Virkning, — Chriſti Diſciple (Disciples of Christ), ſædvanligt kaldede Campbelliterne efter deres endnu levende Overhoved, ſom identificere Daaben ɔ: Neddyppelſen, med Gjenfødelſen ſelv, forkaſte alle Sektnavne og i kort Tid ere voxede meget ſtærkt. Ja, der gives endog en baptiſtiſk Fraktion i de ſydlige Stater, ſom bedder de haardſkallede Baptiſter (Hard shell Baptists), ſaavidt jeg ved, fordi de forkaſte Traktat- og Maadeholdsforeninger og lignende Bevægelſer ſom nye Opfindelſer.

Paa alle diſſe Underafdelinger af Baptiſter kan jeg naturligvis ikke indlade mig her, men jeg vil indſkrænke mig til deres meſt anſete Parti, ſom man i Amerika almindeligvis tænker paa, naar der ſlet og ret tales om Baptiſter. Vi mene de calviniſke Baptiſter, ſom de ſædvanligt kaldes i Modſætning til Free will Baptists, der hylde arminianſke Anſkuelſer angaaende den menneſkelige Villies Forhold til den guddommelige i Henſeende til Omvendelſen og Helliggjørelſen.

De calvinſke Baptiſter ſtaa aldeles ikke i nogen hiſtoriſk Forbindelſe med hine vilde Fanatikere fra Reformationstiden, hvis Exceſſer under Bondekrigen og Begivenhederne i Münſter ere ſaa berygtede, men de ere fremgaaede af de vældige puritanſke Kampe, der i det 17de Aarhundrede ryſtede Englands hele religiøſe og kirkelige Liv, og ere egentlig kun forſkjellige fra Independenterne ved deres Theori om Daaben. Samtidigt (fra 1630) fremgik de af Puritanismen i de amerikanſke Colonier, og ere der efterhaanden blevne endnu talrigere end i England. I deres Hiſtorie ſtraale Navne ſom Bunyan, Forfatteren til den verdensberømte Pilegrimsvandring til Guds himmelſke Stad, ſom Roger Williams, der, fordreven fra Colonien Maſſachuſetts, blev Stifter af Staten Rhode Island og en af de førſte Forſvarere af den almindelige Religionsfriheds Princip, og i den nyeſte Tid Robert Hall, en af Englands genialeſte geiſtlige Talere. Talrigſt og værdigſt ere de viſtnok repræſenterede i Ny-England og i Staten Ny-York; de have nylig gjort ſtore Anſtrengelſer for Bibeludbredelſen og Hedningemiſſionen, og oprettet flere Collegier og Seminarier, og med rosværdig Iver arbeidet for den videnſkabelige Dannelſes Fremme. Mange af deres meſt fremragende Theologer, Sears, Hacket og Conant, ere ogſaa bekjendte med den tydſke Literatur, og et af deres literære Inſtituter, Univerſitetet i Rocheſter i Staten Ny-York, har for nogle Aar ſiden kjøbt Dr. Neanders fuldſtændige Bibliothek, for hvem Baptiſterne formedelſt hans Anſkuelſer om Barnedaaben nære en ſæregen Agtelſe og Kjærlighed.

Med Henſyn til Lære, Forfatning og Kultus ſtemme de calvinſke Baptiſter egentlig i alle væſentlige Punkter overens med de orthodoxe Congregationaliſter, og hvad vi ovenfor have anført til Ros og Dadel for diſſe, gjælder da ogſaa her. Vi behøve altſaa kun at omtale de ſæregne Punkter, der gjøre dem til Baptiſter i ſpecifik Forſtand.

Det førſte angaar Daabens Objekt, og beſtaar i Forkaſtelſe af Barnedaaben. Denne anſe de for en førſt i det tredie Aarhundrede indſneget Forandring, der ſtrider imod den apoſtoliſke Lære og Skik og burde være forkaſtet af det ſextende Aarhundredes Reformatorer tilligemed alle de andre papiſtiſke Traditioner. Daaben forudſætter efter deres Opfattelſe nødvendigvis objektivt Evangeliets Prædiken og ſubjektivt Bod og Tro. Men ingen af Delene er mulig i den bevidſtløſe Barnealder, og Daaben er altſaa her betydningsløs, ja ligefrem en Vanhelligelſe af og et Indgreb dels i Guds Rettigheder, der kalder ethvert Menneſke, naar det behager ham, dels i Menneſkets Rettigheder, der af fri Villie ſkal nærme ſig til Gud. Imod dem taler det typiſke Forhold imellem Omſkjærelſen og Daaben, Stederne i Apoſtelhiſtorien om hele Familiers Daab, den gamle Kirkes Praxis og mange dogmatiſke og philoſophiſke Beviſer, der ere tagne fra det chriſtelige Familielivs enſartede Organisme, fra Chriſti Univerſalisme ſom Frelſeren for enhver Alder, altſaa ogſaa for Barnealderen, fra hans Naadepagts Omfang, fra Barnets Modtagelighed for den Hellig-Aands gjenfødende Indvirkninger o. ſ. v.

Men paa den anden Side have Baptiſterne en ſtor Støtte i den ſørgelige Kjendsgjerning, at Barnedaaben ſaa ſaare ofte profaneres, og at den fornemmelig i Statskirkerne ogſaa fuldbyrdes der, hvor Forældre og Faddere enten ere ligefrem vantroende eller dog aldeles døde og ligegyldige, og hvor der altſaa fattes ethvert Grundlag til et religiøſt Familieliv og Garantien for en ſaadan Opdragelſe fra Forældrenes eller Værgernes Side, at den kan ſvare til Daabsløftet og bringe Daabsnaaden til Udfoldelſe og Modenhed. Det er derfor intet Under, at der gives utallige døbte Menneſker, der er værre end udøbte Hedninger, og for hvem Sakramentets Velſignelſe har forvandlet ſig til Forbandelſe. Iovrigt er Baptiſterne ingenlunde ved deres Praxis ſikrede mod en lignende Vanhelligelſe; thi, da de ligeſaa lidt ere udruſtede med Ufeilbarhedens Gave ſom andre chriſtelige Samfund, bliver der ogſaa i deres Midte døbt mange Hyklere og Vantro, og den i og for ſig meget agtværdige Stræben efter, allerede her at virkeliggjøre en abſolut ren Menighed og før Dommedag fuldſtændigt at ſkille Klinten fra Hveden, er ligeſaa lidt lykket dem ſom Donatiſterne og lignende Sekter.

Men Baptiſterne i Amerika idetmindſte have dog et Fortrin fremfor de fleſte puritanſke og presbyterianſke Theologer, at de ere logiſk konſeqvente, forſaavidtſom disſe Sidſte enten ligefrem benægte den objektive Daabsnaade eller dog forringe den i den Grad, at Barnedaaben formedelſt Mangel paa ſubjektiv Tro, hvorpaa de lægge hele Vægten ved dette Sakrament, bliver en tom Ceremoni, der idethøieſte har en vis Betydning for Forældrene, ſom høitideligt paatage ſig den Forpligtelſe at give Børnene en chriſtelig Opdragelſe. Naar Barnedaaben ikke tillige er Begyndelſen til de guddommelige Naadevirkninger og den poſitive Afſlutning af en Naadepagt, ſaa gjør man bedre i aldeles at opgive den. Imidlertid maa man ikke tro, at Baptiſterne have noget ſynderlig høiere Begreb om Daaben og

Sakramenterne overhovedet end Puritanerne. Den ſædvanlige Betragtningsmaade hos dem er den, at Daaben alene er den authentiſke Legitimation, Gjenfødelſens og Omvendelſens Beſegling, at den altſaa egentlig ikke meddeler noget Nyt men alene ſtadfæſter det allerede Tilſtedeværende. Ideen af en egentlig objektiv Daabsnaade en inſtrumental Sammenhæng imellem dette Sakrament og Gjenfødelſen forkaſtes ogſaa af dem ſom Myſticisme eller Puſeyisme. Overhovedet er deres Theologi om muligt endnu mere ukirkelig og antikatholſk end den puritanſke.

Den anden Eiendommelighed, hvorved Baptiſterne adſkille ſig fra de andre proteſtantiſke Kirker, er Daabens Form, nemlig Neddyppelſen i Modſætning til Overgydningen. De fuldbyrde den Vinter og Sommer enten i egne Baptiſterier eller i Floder og Søer. I denne Henſeende have de fra Exegeſens og den kirkelige Oldtids Standpunkt meget mere for ſig end ved Forkaſtelſen af Barnedaaben, der i ethvert Tilfælde maa være bleven temmelig almindelig allerede henimod Slutningen af det andet Aarhundrede, hvilket tydeligt fremgaar af Tertullians Polemik og Cyprians og Origenes's noget ſenere Vidnesbyrd. De beraabe ſig til Fordel herfor paa den oprindelige og og næſten faſtſtaaende Betydning af det græſke Ord herfor, paa alle Steder i det Nye Teſtament, hvor Neddyppelſen unægteligt er forudſat ved Daabshandlingen, paa den gamle Kirkes almindelige Brug, der indtil vore Dage har vedligeholdt ſig i de orientalſke Kirker, og paa denne Daabsforms ſymbolſke Henſigtsmæsſighed, ſom alene ſvarer til Ideen af en Begravelſe og Gjenopſtandelſe med Chriſtus og til en fuldkommen Renſelſe fra Syndens Brøde, medens Overgydningen forflygtiger dette.

Men Baptiſterne nøies nu ikke med at give Neddyppelſen Fortrinnet fremfor Overgydningen, ſom en om end mindre udtryksfuld ſaa dog rigtig Form af Daaben, men de ville aldeles ikke erkjende denne ſom en ſkriftmæsſig og gyldig Daab, og de forlange derfor af de omvendte fra andre Confesſioner, at de ſkulle lade ſig omdøbe, ſom om den Hellige Aands Virkninger afhang af Vandets Qvantitet og ydre Form. En Del af Baptiſterne har i de ſenere Aar med ſtor Energi og betydelige Pengemidler ladet foretage en Reviſion af den engelſke Bibeloverſættelſe, hvori foruden mange andre Forbedringer ogſaa Ordet baptize og baptism, ſom iøvrigt hidrører fra den græſke Original og egentlig betyder at dukke under, ſkal erſtattes ved det utvetydige immerse og immersion.

Som følge af den ſtrenge exkluſive Betragtningsmaade af Daabsformen og Barnedaaben er det konſeqvent, naar de ſaakaldte close communion Baptists ikke ville tilſtede Chriſtne af andre Confeſſioner Adgang til deres Altergang, fordi de mangle den nødvendige Betingelſe for Deltagelſe i Herrens Maaltid, nemlig Daaben ɔ: Neddyppelſen efter allerede vaagnet Bevidſthed. Der findes iøvrigt ved Siden deraf et liberalere Parti, der ikke anſer Læren om Barnedaaben og Overgydningens Ritus ſom Hindring for væſentligt Troes- og Nadverſamfund, og derfor kaldes open communion Baptists. De meſt udmærkede ældre og nyere Baptiſter i England, ſom Bunyan, Robert Hall, Forſter og Baptiſt Noel, ere Forſvarere af den „aabne Communion", medens den ſtrengere og konſekventere Theori, ſaavidt jeg ved, er overveiende i Amerika, idetmindſte blandt de Geiſtlige.

VII. Qvækerne.

Vennernes Selſkab, ſom de benævne ſig ſelv, eller Qvækernes Selſkab, ſom de ſædvanligt kaldes, ſtammer ligeledes fra hin høiſt mærkværdige Periode i den førſte Halvdel og Midten af det 17de Aarhundrede, da England ryſtedes af de dybeſte religiøſe Bevægelſer, og nærmeſt fra George Fox († 1691), en Skomager og Hyrde, ſom ved indre Erfaringer og Viſioner blev Reformator og Prophet, og ſom i de religiøſe Sekters Hiſtorie ſpiller en lignende Rolle ſom den bekjendte Skomager og theosophus teutonicus i Philoſophiens Hiſtorie. En af hans førſte og fornemſte Tilhængere var William Penn, der vel var født i England og opdraget i Oxford og endte ſit Liv i ſit Fædreland († 1717), men ligeſaa meget om ikke mere tilhører Amerikas Hiſtorie og der er bleven Stifter af en, med Rette efter ham benævnet, ſtor og mægtig Stat. Han kjøbte nemlig af den engelſke Krone, der ſkyldte hans Fader en betydelig Sum, Landet ved Delavare-Floden, oprettede 1680 under engelſk Høihedsret Colonien Pennſylvanien og Broderkjærlighedens Stad Philadelphia, der ſenere er voxet op til en Stad paa en halv Million Indbyggere. Denne Coloni beſtemte han nærmeſt til Tilflugtsſted for hans dengang endnu haardt forfulgte engelſke Troesfæller, ſom førſt ſenere ved Jacob II's Toleranceakt opnaaede Diſſenternes Rettigheder, men han indrømmede fra førſte Færd alle andre chriſtelige Confesſioner fri Adgang og Ligeberettigelſe, og ſluttede endog fredelige Overenskomſter med de vilde Indianere, ſom ſtedſe have nydt den humaneſte Behandling i denne Qvæker-Coloni.

Qvækernes religiøſe Eiendommelighed beſtaar ſom bekjendt i en Slags Myſticisme, den eneſte, der er fremgaaet af den reformeerte Kirkes og den engelſke Nationalitets Skjød, — en Myſticisme, der udleder den hele Chriſtendom og det ſædelige Liv af det „indre Lys" ſom ethvert Menneſkes guddommelige Medgift, og ſtiller ſig fiendtligt imod alle ydre Former. De gaa endog ſaa vidt i deres ſpiritualiſtiſke Inderlighed, at de forkaſte Prædikeembedet og Sakramenterne, ſaa at man kommer i Forlegenhed, naar man i egentlig og ſnevrere Forſtand vil beſtemme deres Forhold til Chriſti ſynlige Kirke, da paa den ene Side Ordet og Sakramenterne ere Kirkens væſentlige Særkjender (navnlig efter den Augsburgſke Confesſions Definition), medens det dog paa den anden Side ikke kan nægtes, at Qvækerne frembringe Chriſtendommens ſædelige Frugter, og i ethvert Tilfælde ere beſtinnede, oplyſte og opvarmede af chriſtelige Ideer. Vel forkaſte de Sakramenterne alene ſom ydre Akt og Ritus, og de ville juſt ſaameget ſtærkere faſtholde og betone Aandens Daab og det indre Samfund med Chriſtus. Men dette er ikke længere noget Sakrament, hvis Væſen jo netop beſtaar i den myſtiſke Forening af den uſynlige Naade og de ſynlige Tegn. Ved det ſkrevne Ord holde de vel faſt, men det indre Lys ſtaar dem dog igrunden høiere. Et ſæreget geiſtligt Embede findes ſlet ikke hos dem. Iſtedetfor dette fremhæve de det almindelige geiſtlige Præſte- og Prophetdømme med ſaameget ſtørre Eftertryk, og de tage ikke engang Henſyn til Kjønsforſkjellen. Jeg har ſelv engang bivaanet en ſtor Aarsfeſt hos Qvækerne, hvor otte Qvinder og kun een Mand bleve grebne af Guds Aand og i den ſkjælvende prophetiſke Tone, hvorfra de ſkulle have deres Navn Qvækerne eller de Skjælvende, henvendte Bønner til Gud og Formaninger og Trøſteord til Forſamlingen. Ofte gaa de imidlertid fra hverandre efter et Par Timers Forſamling, uden at Nogen har løftet ſin Stemme. Thi Ingen maa prædike eller bede, medmindre Aanden indgiver ham det i ſamme Øieblik. Qvækernes enſidige Spiritualisme hævner ſig iøvrigt mærkeligt, idet den ſlaar om i en pedantiſk Formalisme, der med den ſtørſte Ængſtelighed holder paa de alleruvæſentligſte Former, ſaaſom et ſæreget Snit paa Kjoler og Hatte. Det Smukkeſte ved dem er deres Simpelhed, almindelige Menneſkekjærlighed og Medfølelſe for alle Forfulgte og Fortrykte.

Meget talrig er denne originale Sekt ikke bleven, hverken i Amerika eller i England; den mangler ogſaa aldeles Sandſen for Proſelytmageri, og den Fanatisme, der charakteriſerer det første Stadium af dens Hiſtorie, er forlængeſiden forſvunden. Men den har ved ſit religiøſe Syſtem, udelukkende demokratiſke Charakter, ved ſin milde, tolerante Aand og ved ſin ſtrenge Udſkillelſe af Politiken fra Religionen udøvet en betydeligere Indflydelſe paa de amerikanſke Tilſtandes Udvikling end mangen ſtørre Denomination, endſkjøndt Bancroft overvurderer den i ſin idealiſerende, rhetoriſke Fremſtilling af dens Grundſætninger. Den er endnu beſtandig et reſpektabelt religiøs Parti, fornemmelig i Philadelphia og dennes nærmeſte Omegn, hvor den har ſine ſtørſte Forſamlingshuſe. Der ſer man meget hyppigt Qvækerne paa Gaderne i deres eiendommelige men ſærdeles renlige og nette Klædedragt, med friſke ſmukke Anſigter og tydelige Kjendetegn paa indre Tilfredshed og ydre Velſtand. De tilhøre ſom ofteſt Kjøbmands- eller Landboſtanden eller leve af deres Formue; de tage levende Andel i philanthropiſke Beſtræbelſer, og have erhvervet ſig betydelig Fortjeneſte af Fængſlernes Reform og en bedre Behandling af deres ulykkelige Beboere. Det ſaakaldte pennſylvanſke Iſoleringsſyſtem, der gaar ud paa at fremkalde Selvfordybelſe, alvorlig Eftertanke og Forbedring hos de Fangne, ſkyldes navnlig Qvækernes Indflydelſe. De ere endnu beſtandig Modſtandere af Eden og Krigen — endſkjøndt der under den amerikanſke Frihedskrig gaves et patriotiſk Parti under Navn af fighting Quakers —, og de ſøgte at udbrede

Fredsgrundſætninger ved ſæregne Selſkaber og Publikationer. Ligeledes var de erklærede Fiender af Slaveriet, og de gik ſædvanligvis til de yderſte Grændſer af Abolitionismen. Deres Anſkuelſer gaa ud paa fuldſtændig almindelig Frihed og Lighed og religiøs Tolerance. Men i kirkelig Henſeende har denne Sekt ogſaa en ſkadelig Indflydelſe, idet den bidrager meget til at udbrede og befæſte den farlige Mening i Folket, at Prædikeembedet og Sakramenterne igrunden er aldeles uvæſentlige, og at man kan være en god Chriſten uden at ſlutte ſig til en beſtemt Afdeling af den ſynlige Kirke. Tilfredsſtillede ved det indre Liv, tro de at kunne undvære Videnſkab og Theologi ſom unyttigt Menneſkeværk. Deres Dannelſe er af aldeles almindelig Natur. Den eneſte Theolog, ſom de kunne opviſe, er Barclay, og han var det, allerede inden han traadte over til dem. De leve temmelig afſluttet for ſig ſelv, og ere vel fornemmelig Skyld i Philadelphias forholdsvis ſtore Uſelſkabelighed.

Udenfor det øſtlige Pennſylvanien have de kun faa Menigheder. I Ny-England bleve de endog i Begyndelſen, midt i det 17de Aarhundrede, grufomt forfulgte og jagede ud af Landet formedelſt nogle Qvækerinders fanatiſke og uſømmelige Exceſſer, og ſiden den Tid have de ikke ret kunnet blive hjemme der. Udentvivl ville de holde ſig endnu længe og udfylde deres Plads i Chriſtendommens ſtore Familie, men ſtedſe være begrændſede til en meget lille Kreds. Deres fornemmere og rigere Familiers Ungdom taber ſig forſtørſtedelen enten i den biſkoppelige Kirke eller i den indifferente Verden.

Der gives nu blandt de orthodoxe Qvækere to Skoler, den gamle eller orthodoxe, ſom holder ſtrengt faſt ved Bibelen og de nedarvede Skikke, og Hickſiterne (efter deres Stifter Elias Hicks), i det ſædvanlige Liv ſædvanligt kaldede Hickory Quakers, ſom hylde unitariſke og rationaliſtiſke Meninger angaaende Treenigheden og Chriſti Guddommelighed, og identificere det indre Lys med den naturlige Forſtand. Disſe liberale Qvækere ere tillige de meſt høiroſtede Repræſentanter for Abolitionismens, den Garriſonſke Skoles og Qvindeemancipationens vildeſte Overdrivelſer. Saaledes har jeg ſelv hørt en Qvækerinde, Lucretia Mott fra Philadelphia, i Selſkab med Garriſon og med Tilſideſættelſe af al ægte Kvindelighed, for en blandet

Forſamling af Hvide og Negere holde hel fanatiſke Taler imod den amerikanſke Conſtitution og for Ligeberettigelſen ikke blot af alle Racer men ogſaa af begge Kjøn. Saaſnart det religiøſe Liv er udſlukt, ſynker Qvækervæſenet ned i den ordinæreſte Rationalisme og Skepticisme, eller forvilder ſig ind paa Ultrademokratiets uſundeſte Excesſer, og den overſpændte Spiritualisme ender i Kjødet.

VIII. Den romerſke Kirke.

Det er overflødigt at fremſtille denne Kirkes Lære, Forfatning og Cultus, der ikke er forſkjellig i den nye og i den gamle Verden; ſom bekjendt pleier den jo ogſaa at roſe ſig af denne Eenhed og Uforanderlighed ſom et af dens ſtørſte Fortrin. Vi indſkrænke os altſaa til en Beſkrivelſe af dens faktiſke Tilſtand og dens Udſigter i Amerika.

Den romerſke Kirke er egentlig en Anomali paa Nordamerikas fri republikanſke og puritanſke Jordbund, men maaſke nødvendig og gavnlig netop ſom Modſætning og Correktiv for Proteſtantismens Extremer. Den deltog vel allerede i de førſte Beſættelſer, nemlig i Colonien Maryland og de ſydveſtlige Stater, men forblev i længere Tid aldeles uden Betydning. Førſt i de ſidſte tyve Aar har den begyndt at blive en Magt i de forenede Staters offentlige Liv og at gjøre ſin Indflydelſe gjældende. Dette er en naturlig Følge af en ren masſeagtig Udvandring fra det katholſke Irland, ſom i Løbet af flere Aar var ſtærkere end Udvandringen fra alle andre europæiſke Lande tilſammen, og ſom har bidraget ligeſaa meget til at ſvække Irlands Befolkning og Katholicisme ſom til at befolke og romaniſere Amerika og Auſtralien. Indvandrerne fra Irlands ſydlige Egne have vel mange gode Egenſkaber, blandt hvilke den, ſelv under mangeaarigt Tryk og Elendighed bevarede, Kjærlighed til deres Fædres Religion ſtaar øverſt, men i Almindelighed ere de gruelig forſømte, hengivne til Drukkenſkab, Banden og Sværgen; de ſkjendes og ſlaaes ikke ſjelden paa offentlig Gade, og udgjøre overhovedet den amerikanſke Befolknings laveſte Klasſe. Derfor ere de heller ikke ſkikkede til at indgyde ſtor Agtelſe for den romerſke Kirke, da de dog ikke blive ſædeligere ved alle deres Meſſer og Skriftemaal. Irlænderne og deres Efterkommere udgjøre Flertallet i de fleſte katholſke Menigheder, iſær i de ſtore Stæder, og afgive ogſaa de fleſte Præſter og Biſkopper. Saaledes ere f. Ex. Erkebiſkop Hughes af Ny-York, den klogeſte, og Erkebiſkop Kenrick af Baltimore, den lærdeſte blandt Amerikas romerſke Prælater, ſaavelſom den ſidſtnævntes Broder, Erkebiſkoppen af St. Louis og Erkebiſkop Purcell af Cincinnati lutter fødte Irlændere. Desuden modtager den romerſke Kirke ſtadig Tilvæxt fra Tydſkland, iſær fra Bayern, Wurtemberg, Baden og Rhinlandene, og fra Frankrig, mindre fra Spanien og Italien. Af de tydſke Udvandrere kan vel en Trediedel være Katholiker. Men de komme ikke godt ud af det med Irlænderne. De have deres religiøſe Journaler, omtrent et halvt Duſin, og opføre med rosværdig Iver undertiden nogle Kirker, blandt hvilke St. Peder i Ny-York og St. Alphonſo i Baltimore (begge grundlagte af Redemtoriſterne) høre til de ſtørſte og ſkjønneſte i Amerika. De Franſke have iſærdeleshed nedſat ſig i Staten Louiſiana og have hidtil udgjort Befolkningens Majoritet i Ny-Orleans, men de maa nu ogſaa mere og mere vige for det engelſke Sprog. Fra dem er der ligeledes udgaaet mange Præſter, Biſkopper og barmhjertige Søſtre. I den amerikanſke Nations egentlige Legeme, Borgerſtandens Middelklaſſer, derſom man kan tale om ſaadanne i en Republik, og det er man dog nødſaget til, har den romerſke Kirke meget faa Tilhængere. Den berører, ligeſom i England og Skotland, kun de yderſte Spidſer af Samfundet, fremfor Alt den laveſte, fattigſte og meſt udannede Klaſſe af Indvandrere, der ſaa at ſige udgjøre dens Kjød og Blod, og dernæſt tillige næſten overalt et ſtørre eller mindre Antal elegante Familier af de høiere og dannede Stænder, hvoriblandt mange Convertiter fra de forſkjellige proteſtantiſke Denominationer, navnlig den biſkoppelige.

Den romerſke Kirke omfatter ſandſynligvis nu henved to Millioner, altſaa næſten den tolvte Del af Unionens Befolkning. Den er, ſom overalt, meget godt organiſeret, og fremtræder ved alle vigtigere Foretagender ſom en ſluttet Eenhed, medens Proteſtantismen er indbyrdes uens. Den har nu næſten i enhver af Unionens Stater et Dioeces og deriblandt ſex erkebiſkoppelige Reſidentſer, af hvilke Baltimore (Metropolitens Reſidents), Ny-York og Cincinnati ere de betydeligſte og indflydelſesrigeſte. Dens høiere Geiſtlighed er valgt med Klogſkab, og den tæller mange dygtige Mænd og alvorlige, værdige Perſonligheder. Den Skinſyge, hvormed ſaa mange tuſinde proteſtantiſke Øine bevogte den, udøver en fordelagtig Indflydelſe paa dens Sædelighed og Iver, i hvilken Henſeende den langt overgaar det døde og demoraliſerede Præſteſkab i ren romerſke Lande ſom Mexiko. I de ſtørre Stæder bygger den koſtbare og imponerende Kathedralkirker, og den faar ſtadigt Underſtøttelſe dertil fra Europa, navnlig fra Frankrige. Tillige opretter den overalt Skoler (der tildels ogſaa beſøges af den proteſtantiſke Ungdom) og Syge- og Vaiſenhuſe under Jeſuiternes, Redemtoriſternes og de barmhjertige Søſtres Ledelſe, ja endog Munke- og Nonnekloſtre, der ſtaa i en paafaldende Modſætning til Landets praktiſke Forretningstummel. Den forſtaar at benytte den offentlige Preſſe til Bedſte for ſine Øiemed, og ſøger at holde Skridt med Amerikas overordentlige journaliſtiſke Virkſomhed. Ved Siden af mange Ugeblade og Maanedsſkrifter leverer den Eftertryk og Overſættelſer af de betydeligſte katholſke Værker fra ældre og nyere Tid og desuden mange ſelvſtændige Produkter. Den begynder ogſaa at blande ſig i Politiken og at kontrollere Valgene. Men netop denne Stræben efter Magt og Indflydelſe kunde maaſke blive farlig og knække dens Ryg. Ligeledes har den i den ſenere Tid i Staterne Ny-York, Pennſylvanien, Maryland, Ohio og Michigan, ifølge Opfordring fra Nationalkonciliet i Baltimore, gjort ſyſtematiſke Angreb paa de af Staten ledede og under overveiende Indflydelſe ſtaaende Elementarſkoler, og, ſkjønt hidtil uden al Virkning, ſøgt at ſtyrte dem, for, hvad man ikke kan fortænke dem i, at befri deres egen Ungdom for den ſmittende Indflydelſe af Skoler, i hvilke der enten ſlet ikke underviſes i Religion, eller hvor den proteſtantiſke Bibel bliver læſt.

Af alt dette fremgaar det, at den romerſke Kirke føler ſig og ſøger at gjøre ſig gjældende paa enhver Maade. Ja, af deres Blades tillidsfulde og ikke ſjelden høiſt anmaſſende Tone viſer ſig det tydeligt, at den nærer de ſtørſte Forhaabninger med Henſyn til ſin Fremtid i de forenede Stater, og at den endnu mener at ſkulle opleve ſine meſt glimrende Triumpher der. Det ſynes, ſom om mange af de meſt dannede og klartſeende Katholiker ikke kunne fordølge for ſig ſelv, at Sydeuropas og Mellem- og Sydamerikas romanſke Folkeſlag ſaagodtſom ere udlevede, at man ikke tør vente ſig nye, friſke Aandsſtrømninger fra Italien, Spanien og Portugal ſaalidt ſom fra Mexiko og Braſilien, idetmindſte efter deres nuværende Tilſtand, at ſelv Paven i Rom ſidder paa en Vulkan, og at han, ſaaſnart de franſke Bajonetter drage bort, ſandſynligvis vil blive forjaget af et nyt Udbrud af Radikalismen. Paa det uſtadige og revolutionsſyge Frankrige, der ſiden 1789 kun har været en Tumleplads for Revolution og Reaktion, hvor Vantroen regjerer idag og Ultramontanismen imorgen, og hvor den hellige Genovevas Kirke i faa Aar ligeſaa godt atter kan blive et Pantheon for Voltaire og Rousſeau, der endnu beſtandig hvile i dens Krypte, ſom den allerede to Gange er bleven forvandlet fra et Afgudstempel til en Kirke, kan man heller ikke ſtole med Sikkerhed, endſkjøndt netop for Øieblikket Katholicismen i ſine meſt extreme Former er, under Napoleons Beſkyttelſe, i Beſiddelſe af Magtens hele Fylde, og endog ſynes at have tilintetgjort Gallikanismen. I det øſtlige og nordlige Europa ſtøder den romerſke Kirke paa ſin gamle Erke- og Arvefiende, den græſke Kirke, og paa den ruſſiſke Keiſerpaves koloſſale Rige, ſom i Pius IX. hader ſin farligſte Rival. Derfor rette dens Blikke ſig mod Europas Hjerte og mod Veſten, mod den ſolide, livskraftige germaniſke Nationalitet, mod Tydſkland og fornemmelig Preusſen, og fremfor Alt mod den verdensbeherſkende angelſachſiſke Race, mod Havets Dronning Storbrittanien, og dets fremtidsſvangre Rival, Nordamerika. Kunde den erobre England og den nye Verden og atter aſſimilere den germaniſke Nationalitet, ſaa havde den vundet Spil og tilkjæmpet ſig en Seier, der i Kraft og Betydning vilde overſtraale Germanernes Omvendelſe til Chriſtendommen og Triumphen over det hedenſk-romerſke Verdensrige. „Giv mig Veſten, og vi ſkulle ſnart være færdige med Øſten" (Giv me the West, and we shall soon take care of the East) ſagde den katholſke Biſkop i Syd-Carolina, nærmeſt viſtnok kun med Henſyn til Amerikas veſtlige Stater i deres Forhold til den atlantiſke Kyſt. Men man kan ligeſaa godt tage det betydningsfulde Ord i en videre Forſtand.

Men en ſaadan Gjenerobring af den germaniſke Nationalitet og

Aſſimilation af den tydſke, engelſke og anglo-amerikanſke Proteſtantisme vilde tillige være en fuldſtændig Gjenfødelſe og Foryngelſe af Katholicismen ſelv. Thi de mange ſaaledes ſammenſlyngede levende Elementer i Germanismen og Proteſtantismen maatte dog tidligere eller ſenere indvirke oplivende og omdannende paa den gamle Organisme, om ikke fremkalde en gjennemgribende Reformation i den.

Fra ſaadanne Synspunkter, ſom maaſke mange Katholiker gaa ud fra, om de end ikke aabent udtale dem, begribe vi de høitflyvende Forventninger, ſom de nære om deres Fremtid i de veſtlige Lande, og de enorme Anſtrengelſer, hvilke de — det være ſagt til Beſkjæmmelſe for de tydſke Proteſtanter — netop i Nordamerika anvende for at fremme og befæſte deres Intereſſer.

Hvad der mere end alt Andet er ſkikket til at ſtyrke og opmuntre dem i disſe Forhaabninger, er de katholiſerende Bevægelſer, ſom i de ſidſte tyve til tredive Aar umiskjendeligt have rørt ſig i mange af Proteſtantismens Sphærer. At betydelige tydſke Skribenter, ligefra Stollberg og Haller til Hurter og Gfrörer, ere gaaede over, er en bekjendt Sag. At den i den ſenere Tid ſaa kraftigt frembrydende ſtreng konfesſionelle lutherſke Strømning og Fremhævelſen af Kirkens ydre ſynlige Embed og hiſtoriſke Continuitet, af Altertjeneſten, af Offergrebets Gjenoplivelſe, af en faſtere Forfatning og ſaaneget Andet bærer i ſit Skjød en, om end for de Fleſte ubevidſt, katholiſerende Drift, kan neppe nægtes, endſkjøndt dermed endnu ingenlunde er ſagt, at den nødvendigvis maa finde Hvile i Rom; omvendt kan den muligvis danne en ſtærk Dæmning ſaavel mod dette Extrem ſom imod Vantroen. Afgjørelſen tilkommer ikke os. Endnu mere paafaldende og mærkværdig er den puſeyitiſke Bevægelſe i den engelſk-biſkoppelige Kirke fra Aar 1833 af og Udtrædelſen af nogle af dens ſtørſte Theologer, ſom Newman og af dens værdigſte Geiſtlige ſom Manning. Ligeledes er den, næſten ſamtidigt fremtraadte, meget mærkelige Irvingianisme langt mere katholſk end proteſtantiſk i Henſeende til Lære, Forfatning og Cultus, og dog faar den i England og Tydſkland næſten udelukkende ſin Tilgang fra Proteſtantismens Rækker.

Disſe katholiſerende Tendentſer have nu ogſaa, idetmindſte ganſke

Magt, i de ſidſte Decennier viſt ſig i Nordamerika trods dets erklærede proteſtantiſke Charakter, ja tildels netop ſom en naturlig Reaktion derimod. I den derværende biſkoppelige Kirke fandt, ſom Følge af dens nære Sammenhæng med Anglikanismen, den puſeyitiſke Bevægelſe ſtrax i dens førſte Dage en Efterklang, og den har ligeledes allerede ſkjenket den romerſke Kirke mange Offere, hvoriblandt omtrent tyve til tredive Geiſtlige og endog en Biſkop, ſkjøndt rigtignok en i aandelig Henſeende meget ubetydelig og charakterſvag Mand. Det er en intereſſant Kjendsgjerning, at ogſaa i Amerika ligeſom i England netop de lærdeſte og meſt begavede Forkjæmpere for den moderne Katholicisme, ſom Brownſon og Newman, ligeſom de fleſte Redaktøre af de romerſke kirkelige Journaler, f. Ex. „Freeman's Journal" i Ny-York, „Catholic Herald" i Philadelphia, „Shepherd of the Valley" i St. Louis og „Brownsons Review" i Boſton ere frafaldne Proteſtanter, — et Factum, der rigtignok taler ligeſaa meget imod ſom for den romerſke Kirke, idet det vel beviſer, at den beſidder Kraft til at drage høit begavede og dannede Aander til ſig, men ogſaa paa den anden Side, at den maa hente ſine meſt levende Kræfter og ſine dygtigſte Apologeter fra Proteſtantismens Skjød.

Philoſophen Brownſon i Boſton er i Henſeende til Talent (men ikke i Charakter, hvori han langt maa ſtaa tilbage for Newman og Manning) uden Tvivl den betydeligſte Erobring, ſom den romerſke Kirke i Amerika hidtil har gjort. Han forfægter nu den kraſſeſte Ultramontanisme med den ſamme beundringsværdige dialektiſke Færdighed, glimrende Veltalenhed og ſamvittighedsløſe Sophiſtik, hvormed han tidligere har forſvaret det radikale Demokrati og alle mulige Phaſer af den negative Proteſtantisme (dens poſitive evangeliſke Livsfylde har han vel aldrig kjendt), lige ned til den aabenbareſte pantheiſtiſke Vantro. Netop derfor nyder han ſaa ringe Tillid. Den ſom kan beviſe Alt, beviiſer intet fra det ſædelige Standpunkt. Trods alle ſine paafaldende ofte fornyede og allerede af den Grund meget miſtænkelige Forſikringer om ſin uindſkrænkede Lydighed mod Kirkens og endog mod hans Diøceſanbiſkops ufeilbare Autoritet, har han i ſit Hjertes Inderſte beholdt en god Del proteſtantiſk Uafhængighedsaand og Privatoverbevisning, og han er vedblevet at være en urolig Agitator og

Demokrat, blot med den Forſkjel, at han nu mener, at alene den romerſke Kirke kan frelſe den amerikanſke Republik og Friheden, og at han har den uforſkammede Frækhed at bebreide Proteſtantismen, at den befordrer Aandstrældom og Barbari.

Men Katholikerne ſe ud over disſe, hidtil dog kun enkeltſtaaende, Omvendelſer, og mene, at Proteſtantismen netop i Amerika, hvor den ikke har Statens beſkyttende og ſammenholdende Magt ved ſin Side men er overladt til ſine egne centrifugale Tendentſer, vil opløſes i flere og flere Sekter og Partier og tilſidſt forſvinde i lutter Atomer, og netop derved forberede den, ved Subjektivitetens evige Omtumlen trættede og efter en haandgribelig ufeilbar Autoritet længſelsfulde, Menneſkeheds Tilbagevenden til den ene, uforanderlige katholſke Kirkes Skjød.

Det er nu virkelig høiſt ſandſynligt, at Reformationens endelige Skjebne vil blive afgjort i Amerika, og at det der vil viſe ſig, om den er Guds eller Menneſkers Værk, og derfor har ogſaa hint Land efter menneſkelig Beregning, der rigtignok kan feile, en ſaa ſærdeles ſtor fremtidig Betydning for Kirkehiſtorien. Begge Chriſtenhedens ſtore Partier ſamle der deres Kræfter fra alle den gamle Verdens Dele, og ruſte ſig til en af de alvorligſte og meſt afgjørende Kampe, ſom Hiſtoriens Aarbøger kunne opviſe. Den ſnilde og kloge Cardinal, Erkebiſkop Wiſeman ſkal engang, i den ſøde men grundløſe Indbildning, at England allerede i Principet var vundet for Rom, have ſagt, at den katholſke Kirke vilde komme til at kjæmpe ſit ſidſte ſeierrige Slag paa den brandenburgſke Sandhede, rimeligvis paa Köpeniker-Marken, hvor den nu reiſer en prægtig Domkirke*) i umiddelbar Nærhed af det ſtorartede evangeliſke Diakoniſſehus Bethania. Vi tvivle ikke et Øieblik om, at der endnu vil foregaa ſtore og vigtige Ting paa den brandenburgſke Sandhede, men det er vor Overbevisning, at det ſidſte og afgjørende Slag imellem Romanismen og Proteſtantismen ikke vil komme til at ſtaa i Europa, ikke paa Londons Verdensmarked og i det middelalderlig ærværdige Oxfords lærde Haller, men ved Hudſons.

---

*) Midlerne til dette Foretagende modtager den iøvrigt forſtørſtedelen af en evangeliſk Konge, der ligeledes med Liberalitet underſtøtter Fuldendelſen af Cøllner-Domkirken ſom et Symbol paa Fremtidens Union.

Susquehannas, Miſſisſippis og Sacramentos Bredder, og at det ikke, ſom de ſangvinſke Papiſter mene, vil falde ud til Fordel for den romerſke, men en evangeliſk Katholicisme. Hvad der er ſandt og ſtort og ſkjønt og godt ved den ældgamle og dog endnu beſtandig livskraftige katholſke Kirke — for hvilken jeg, trods min proteſtantiſke Overbevisning og Stilling, nærer en alvorlig hiſtoriſk, theologiſk, kunſtneriſk og praktiſk Reſpekt —, ſkal og maa bevares; men dens timelige Form, Pavedømmet, maa gaa under og dermed ogſaa Menneſkeforgudelſen, Reliqvieovertroen, Forfølgelſesſygen, Samvittighedstyranniet og Alt, hvad der forarger de troende Proteſtanter, og hvad der, trods al deres Længſel efter kirkelig Enhed og al deres Smerte over Skrøbeligheden og Manglerne i deres eget Liv, endnu beſtandig gjør dem det til Samvittighedsſag, for at værne om det hellige Evangelium og det umiddelbare Samfund med Chriſtus, vor fyldeſtgjørende Frelſer, at holde ſig fjernt fra den romerſke Kirke.

Indtil det kommer ſaa vidt, vil Proteſtantismen ogſaa i Amerika, ligeſom i England og Tydſkland, endnu komme til at miſte mange ædle Kræfter, ſom føle ſig fraſtødte af den voxende Sektkonfuſion og enſidigt tiltrukne af den romerſke Kirkes Enhed og Katholicitet, af dens i Sandhed ſtorartede Organiſation, af dens imponerende, Følelſe og Phantaſi henrivende Cultus eller af dens munkeagtige Aſketik og overnaturlige Under- og Helgenſkjær. Ikke mindre vil, paa den anden Side, Romanismen komme til at opleve vældige Ryſtelſer og ſvære Ydmygelſer, inden den beſlutter ſig til at opgive nogle af ſine umaadelige Fordringer, ſimpelthen bøie ſig under Evangeliet og give Chriſtus Æren, der tilkommer ham.

Denne vor Anſkuelſe om Udſigterne for de to Confesſioner i Amerika har ſin dybeſte Grund i Proteſtantismens Livskraft, der allerede har overlevet ſaamange Storme og har udſondret ſaamange Sygdomsſtoffer, f. Ex. Rationalismen, og i den Overbevisning, at den evangeliſke Sandhed, ſom paa Reformationstiden blev bragt for Dagens Lys ved Guds Aand ud af den hellige Skrifts uudtømmelige Skat, ſaavelſom den evangeliſke Frihed, der ſtammer fra Sandheden, aldrig kan gaa under; men maa udbrede ſig, trods alle Hindringer og Vanſkeligheder, i ſtedſe ſtørre Kredſe. Men vi have derhos ogſaa andre Grunde, hvorfor det ſynes os umuligt, at Romanismen i Fremtiden vil kunne ſeire i Amerika.

Nærmeſt maa vi gjøre opmærkſom paa, at den romerſke Kirke i de forenede Stater vel, ſom de ovenfor anførte Kjendsgjerninger viſe, er voxet betydeligt, men at den dog ikke har holdt Skridt med de ledende proteſtantiſke Denominationers Tilvæxt. Naar man rettelig vil vurdere dette Fremſkridt, maa man ikke betragte det i og for ſig men i dets Forhold til det hele Land, hvor næſten Alt, begunſtiget ved Forholdene, voxer med en uhørt Hurtighed. Den presbyterianſke, methodiſtiſke, baptiſtiſke, biſkoppelige, lutherſke, tydſk-reformeerte Kirke have fordoblet ſig i et Par Decennier, og det vil vedblive ſaaledes, ſaalænge Udvandringen vedbliver i denne Maaleſtok. Men den romerſke Kirke har endog forholdsvis tabt. Flere af deres egne Blade beklage ſig endog undertiden over ſaamange af de indvandrede Irlænderes, Tydſkeres og Franſkmænds Frafald fra deres Moderkirke. I de ſidſte 25 Aar ſkal den endog efter nogle Beregninger have tabt henved to Millioner Irlændere, ſaa at Romanismens nuværende numeriſke Styrke neppe er ſaa ſtor ſom dens Tab alene fra denne Side. Dertil kommer, at i et Land, hvor Enhver vælger ſig ſin Religion efter fri Overbevisning, der er Mindretallets Religion altid uheldigt ſtillet. Men dette gjælder i dobbelt Grad om den romerſke Kirke, paa Grund af dens eiendommelige Charakter og dens Forhold til den amerikanſke Folkeaand.

Thi — og dette er den anden Grund, ſom ſtandſer dens Fremſkridt — den romerſke Kirke er i høieſte Grad upopulær i Amerika. I Tydſkland, hvor begge Confeſſioner leve ſaa temmelig roligt ved Siden af hinanden paa den weſtphalſke Freds Grundlag og ofte ere forenede under een Regjering, kan man neppe gjøre ſig en Foreſtilling om Puritanismens dybt rodfæſtede Afſky for Pavedømmet. Den betragter dette ſædvanligt ſom den livagtige Antichriſtendom, det af Paulus bebudede Syndens Menneſke, der ophøier ſig over Alt, hvad der hedder Gud og Gudstjeneſte, ſom Satans Synagoge, Dyret i Apokalypſen, den babyloniſke Hore, en Fiende af al Tænke- og Troesfrihed, en frygtelig Magt til at forfølge alle Anderledestænkende og kue Samvittighederne, et aandeligt Deſpoti, der nødvendigvis, naar det ſaar Magten, maa udøve et politiſk Deſpoti. Den romerſke Geiſtlighed kan den neppe tænke ſig ſom ærlige og fromme Menneſker, men kun ſom en Hær af Slaver for den udenlandſke Deſpot Paven, af egenkjærlige Klerke, Hyklere og Skurke. Af denne Aand er Amerikas religiøſe Preſſe, ligefra „New-York Obſerver" og ned til det ringeſte proteſtantiſke Skillingsblad, gjennemtrængt, og en Del af de politiſke Organer, iſær de, ſom ledes af det nativiſtiſke Parti, deler diſſe ſamme Fordomme. Dag for Dag bliver den romerſke Kirke her overøſt med alle mulige Beſkyldninger og Bagvadſkelſer og bekjæmpet med Bibelſprog, Argumenter, let Spot og Vittigheder. Ildspaaſættelſen paa det katholſke Kloſter i Charlestown og Auguſtinerkirken i Philadelphia og nyligt den offentlige Forhaanelſe af den pavelige Nuntius og Erkebiſkop Bedini ere de naturlige Frugter af dette Had, ſom øieblikkeligt rammer alle de Proteſtanter, der have Mod nok til at ytre og forſvare gunſtigere Domme om den katholſke Kirke. De romerſke Blade er iøvrigt ikke bedre. Brownſon ſkrev nylig ganſke koldblodigt, at Reformatorerne efter deres Adſkillelſe fra Rom ikke have havt nogen eneſte naturlig, end ſige da nogen overnaturlig Dyd. „Freeman's Journal" i Ny-York er fuld af bitter Haan og ondſkabsfuld Skadefryd over enhver Splid og Forlegenhed i den proteſtantiſke Leir, og røber i denne Henſeende den ſamme ukjærlige, jeg kunde næſten ſige mephiſtopheliſke Aand, ſom de Münchenſke hiſtoriſk-politiſke Blade og l'Univers. Jeg har i flere Aar fulgt den katholſke og proteſtantiſke Preſſe i Amerika og kan næſten ikke afgjøre, paa hvilken Side Uretfærdigheden, Forblindelſen, Forvanſkningen og Lidenſkaben bliver drevet videſt. Denne rabies thologorum i Amerika — der iøvrigt viſer ſig overalt i Europa i ſamme Grad, ſom der findes religiøs Intereſſe og Preſſefrihed — er noget af det Modbydeligſte, der mangengang næſten kunde jage En langt bort fra Theologiens Enemærker. Men man maa betænke, at Religionen er Menneſkets dybeſte og meſt almindelige Anliggende, og at den derfor ogſaa lægger Beſlag paa hans dybeſte Sympathier og Antipathier, fremkalder hans meſt begeiſtrede Kjærlighed og hans bitreſte Had. Der gives viſtnok mange Proteſtanter i Amerika, ſom ubeſeet vilde ſtemme for alle de romerſke Præſters Fordrivelſe og netop forſvare denne Fremgangsmaade ved deres Theori om almindelig Troes- og Samvittighedsfrihed, fordi Præſterne og nærmeſt Jeſuiterne ere denne Friheds ſvorne Fiender og ubemærket arbeide paa dens Ruin. Saaledes har altſaa den romerſke Kirke vel et frit Spillerum, fuld borgerlig Berettigelſe og uhindret Samkvem med ſit Overhoved, hvilket jo endog ofte og paa mange Maader nægtedes og tildels endnu nægtes den af mange katholſke og paa deres Høihedsret iverſyge Fyrſter i Spanien, Frankrige og Øſterrig, men paa den anden Side en meget vanſkelig Stilling. Den maa gaa imod den offentlige Menings Strøm, der i det republikanſke Nordamerika er almægtigere end paa nogetſomhelſt andet Sted i Verden, og ikke betragter Romanismen ſom det rene, ſimple Evangelium med Fredens Palme, men ſom en politiſk-kirkelig Organiſation og et herſkeſygt og intolerant Hierarchi, der truer Friheden.

Men endelig kunne de frie politiſke Inſtitutioner og Landets overveiende proteſtantiſke Aand dog umuligt i Længden undgaa at faa Indflydelſe paa den i Amerika fødte Slægt af Katholiker. Vel tilhøre deres Biſkopper, ſaavidt jeg ved uden Undtagelſe, den ultramontane Skole, og de have ogſaa ſtemt for Vedtagelſen af Dogmet om Herrens Moders conceptio immaculata; men de ere ſom ofteſt Udlændinge af Fødſel og Opdragelſe, og man kan ikke ſlutte fra dem til Lægfolket. Dette hører i politiſk Henſeende forſtørſtedelen endog til det demokratiſke Parti, altſaa til Republikens venſtre Fløi; navnlig gjælder dette om Irlænderne og Tydſkerne, og jo længere de leve i Amerika, desmere vænne de ſig til politiſke og ſociale Anſkuelſer, der egentlig er Romanismen fremmede. Jeg kjender kun et eneſte theologiſk Blad i Amerika, ſom har vovet principmæsſigt at forſvare Forfølgelſen af Kjettere ved borgerlige Straffe, men Erkebiſkop Kenrick har offentlig desavoueret det af perſonlig Mildhed, og Erkebiſkop Hughes og flere andre Organer idetmindſte af klogt Henſyn til den offentlige Mening. Men fremfor Alt ville Statsſkolerne, der, ſelv hvor der ikke gives Undervisning i Religion, allerede ſom Følge af det overveiende Antal af proteſtantiſke Diſciple og Lærere ſelv ere proteſtantiſke, efterhaanden frigjøre den katholſke Ungdom fra Præſteſkabets udelukkende Indflydelſe og lede den ind paa en friere Bane, ſom vel kan føre den til Skepticisme og Vantro, men paa den anden Side ogſaa til den poſitive engelſke Proteſtantisme. Derfor forſtaa vi meget godt Hierarchiets energiſke Anſtrengelſer, der medrette betragter disſe Statsſkoler ſom et Livsſpørgsmaal og af al Magt arbeider paa at ſtyrte dem. Men jeg tvivler om, at det vil naa ſit Maal, omendſkjøndt vi ſelv anſe disſe Skoler for ſaare mangelfulde med Henſyn til den religiøſe Opdragelſe, og mene, at de maa ſuppleres ved en ſæregen confesſionel Undervisning. Katholicismen maa altſaa i Tidens Løb nødvendigvis udvikle ſig friere i Amerika end i Europa, mere eller mindre nærme ſig til den evangeliſke Proteſtantisme, og jo mere det ſker, desmere ville ogſaa Puritanismens bigotte Fordomme mod den forſvinde, og et gjenſidigt Agtelſes- og Kjærlighedsforhold afløſe det bitre Fiendſkab.

IX. Mormonerne.

Jeg tilſtaar, at jeg egentlig helſt vilde forbigaa denne Sekt med Taushed, da den aldeles ikke vedkommer Chriſtendommen og Kirken — thi enkelte forvanſkede chriſtelige Elementer har Manichæismen og Muhamedanismen jo ogſaa optaget i ſig —, og aldeles ikke har udøvet nogen Indflydelſe paa den amerikanſke Folkecharakter og dens religiøſe Liv, men tvertimod er bleven forſtødt ſom et fuldkommen fremmedartet dæmoniſk Element. Desuden frygter jeg for ikke at kunne ſige noget Tilfredsſtillende om dette Phænomen, da det endnu er mig utilſtrækkeligt bekjendt af dets egne Kilder, og vel neppe endnu er modent til Dom. Men ved en ſaadan Taushed vilde jeg ſkuffe Forventningerne. Thi der er intet, hvorom man hyppigere ſpørger mig i Tydſkland end Urſkovene og Mormonerne, altſaa Amerikas ældſte og nyeſte Produkt, ſom om det var det Vigtigſte og Intereſſanteſte paa Stedet.

Nu vel, et mærkværdigt Phænomen i Menneſkeaandens religiøſe Forvildelſers Hiſtorie er Mormonismen ganſke ſikkert. Men det Allermærkværdigſte ved den er maaſke den Omſtændighed, at denne den ſletteſte amerikanſke Udvært gjør ſaa ſtore Fremſkridt i det gamle, erfarne Europa, og ſelv i det høit dannede Tydſkland ſynes at vække en langt ſtørre Grad af Nysgjerrighed og Intereſſe end de meſt betydelige politiſke og kirkelig-religiøſe Kjendsgjerninger og Tilſtande i den nye Verden. Noget Lignende gjælder om Borddanſen og lignende Myſterier. Naar Amerika er ſaa produktivt i Fabrikationen af allehaande „Humbugs", ſaa har Europa derimod Æren af ſtrax at gjøre dem efter.

Det foregaaende vidunderlige Fund af Bogen om Indianernes ſidſte Prophet ved Navn Mormon, i Nærheden af Palmyra i Staten Ny-York, ſom paa Guldplader indeholder en med mange Bibelſteder gjennemvævet og af grove Sprogfeil vrimlende høiſt kjedſommelige Roman om de til Amerika forſlaaede, af Chriſtus perſonligt omvendte ti jødiſke Stammer, — den til Finderen Joe Smith, en udannet men kløgtig Yankee, udgaaede Befaling fra en Engel om at overſætte denne nye, ſenere i Originalen forſvundne Bibel, der var fuld af ægyptiſke Hieroglypher, paa engelſk og lade den trykke, — hans Ordination til det „melchiſedekſke Præſtedømme", — hans i Begyndelſen ikke meget heldige Forſøg paa, ud af den nominelle Chriſtenheds grundfordærvede Bibel, paa Grundlag af denne nye Aabenbaring, at ſamle en egen Sekt under Navn af „de ſidſte Dages Hellige" (the church of Jesus Christus of Latter-day Saints) og at forberede paa Chriſti nære Gjenkomſt (anno 1830), — Sektens Udvandring til Ohio og Miſſouri og ſenere, da de ikke ret trivedes der og bleve forfulgte, til Illinois, Opførelſen af en Stad og et prægtigt Tempel i Nauvoo ved Miſſiſſippis Bredder, — det voldſomme Udbrud af Folkets Harme i det nordlige Illinois imod dem ſom en Skare frække Bedragere, Templets Ødelæggelſe, Propheten Joſeph Smiths Mord (1844), der ſtrax af ſine Efterfølgere blev æret ſom en hellig Martyr, — de tilbageblevne Mormoners møiſommelige Udvandring over Klippebjergene til den af høie Bjerge omgivne Saltſø i det frugtbare og metalrige Territorium Utah paa Landeveien til Californien (1846), — Opførelſen af en ſtor Stad (City of the Great Salt Lake, City of the Deseret kaldet), af et ſalomoniſk Tempel, der i ſin Fuldendelſe ſkal overgaa Alt, hvad Verden har ſeet af den Art, og Oprettelſen af et theokratiſk Samfund under den inſpirerede Prophet og Præſtekonge Brigham Youngs Ledelſe, — deres raſke materielle Fremſkridt i dette afſides og meget vanſkeligt tilgjængelige, næſten fra al Communikation afſkaarne Høiland i det fjerne Veſten, — Udſendelſen af Misſionærer til næſten alle Verdens Egne og deres heldige Fremgang i England, fornemmelig i Wales, hvor de ſkulle have gjort Tuſinder af Convertiter, ſaavelſom i Danmark og Norge: — alt dette er de vigtigſte Momenter i denne Sekts ydre Hiſtorie, der, næſten ſom en ny Udgave af Muhamedanismen, til Verdens Forbauſelſe dukker op i det yderſte Veſten, og netop paa en Tid, da den gamle Muhamedanisme i Øſten gaar ſin indre Selvopløsning imøde, og er ſom et Aadſel, hvorom de rusſiſke, franſke og engelſke Ørne flokke ſig.

Men det vigtigſte foreſtaar endnu, naar engang Mormonerne, ſom nu maaſke ved Salt Lake udgjøre 30,000, faa naaet det lovmæsſigt beſtemte Antal af 60,000, for at kunne forvandle Utah, der hører til de forenede Staters Territorium, til en ſelvſtændig Stat. Da kunne de muligvis endnu berede Congresſen de ſtørſte Vanſkeligheder og nøde den til at ſkride ind med væbnet Magt. Thi det er et ſtort Spørgsmaal, om den i ſit Forbund vil taale en Stat paa en ſaa abſolutiſtiſk og theokratiſk Grundvold og med ſaadanne Principer. Den amerikanſke Tolerance har ſom ſagt ſine Grændſer, og Adſkillelſen af Kirke og Stat gaar ingenlunde ud paa at fjerne Nationen fra Chriſtendom og chriſtelig Skik. Det amerikanſke Folks ualmindelig ſtore Agtelſe for Qvindekjønnet har Monogamiet til ſin nødvendige Forudſætning, og allerede af den Grund vil det aldrig kunne forſone ſig med Mormonerne. Vel ſkulle deres Misſionærer i Europa ſædvanligt fornægte Polygamiet, men i de forenede Stater tror man almindeligt at de udøve det, og for nyligt blev det endog paaſtaaet i mange Blade, at deres Guvernør Young, Smiths Efterfølger, kjørte ud ved høilys Dag med tredive Koner, hvoraf de ſexten gave Die. Det vilde altſaa være en ſtærkt forøget og forbedret Udgave af Muhamedanismen med de bedſte Udſigter til et talrigt Afkom. Men ſelv om dette Faktum ikke er begrundet, tør man dog i ethvert Tilfælde fæſte Lid til den amerikanſke Kaptein og Ingeniør Stansbury, ſom i ſit Værk om hans Expedition til Saltſøen paaſtaar, at han har hørt Guvernøren Young ſelv ſige i Kirken, at han havde Ret til at tage tuſinde Koner, om han fandt for godt, og han opfordrede Enhver til at gjendrive ham af Bibelen, om han formaaede det. Bevæggrunden til Flerkoneriet ſkal forøvrigt hovedſageligt være den, ſaa hurtigt ſom muligt at opdrage en „Herren helliget Slægt".

Saameget er viſt, at Mormonerne og Amerikanerne ɔ: det egentlige Folk i de forenede Stater ikke kunne enes, men at de hade hinanden til Døden. Derfor have de ogſaa, forfulgte og fordrevne af deres egne Landsmænd, ſøgt deres Lykke i den nye Verden og allerede lokket Hundreder og Tuſinder til at drage over Hav og Land, til deres nye Zion over Klippebjergene i Nærheden af Guldlandet Californien, hvor en Mormon i Aaret 1848 var den Førſte, der opdagede Guldſtov i en Flod. Deklamationer imod Chriſtenhedens virkelige og formentlige Skrøbeligheder og høirøſtede Paaſtande om nye Aabenbarelſer og Viſioner finde altid let Indgang hos en vis Klaſſe. Men tillige benytte de ſig af den ſaa ſtærkt udbredte *Udvandrerlyſt*, og de komme den imøde med de meſt glimrende Løfter. Deres Udvandrerſkibe ſkulle være meget renlige og overhovedet fortræffeligt udſtyrede. De have et eget Emigrantfond, hvortil ethvert Medlem er forpligtet at betale for at muliggjøre de Ubemidledes Overreiſe. Ogſaa tænke de alvorligt paa at aabne en lettere Adgang til „Ørkenens Stat" over Iſthmen ved Panama.

Mormonismens religiøſe Syſtem har en paafaldende Lighed med *Irvingianismen*, hvis Tilhængere ogſaa i Virkeligheden betragte hin ſom en dæmoniſk Caricatur af deres eget Billede, ligeſom de romerſk-katholſke Miſſionærer alene mente at kunne forklare ſig den paafaldende Lighed imellem viſſe hedenſke Religioner i Orienten og deres Kirkes Lærdomme og Skikke ved en Efterabelſe af Djævelen. Begge, Mormonismen og Irvingianismen ere opſtaaede omtrent ſamtidig i Begyndelſen af Aarene tredive (hvilket ogſaa gjælder om Puſeyismen); begge forvente Chriſti nære Gjenkomſt og gjøre den til en Hovedgjenſtand for deres Tro og Haab; begge betragte den hele nuværende, ſaavel proteſtantiſke ſom katholſke Chriſtenhed ſom et frafaldet og fortabt Babel; kun er denne ſidſte i denne Henſeende langt mere maadeholden og forſigtig, nærer en dyb Ærbødighed for den kirkelige Oldtid og ſøger egentlig at forene det Sande i Katholicismen og Proteſtantismen; begge tro, at Frelſen alene kan ſøges i en umiddelbar

Aabenbaring og overnaturlig Nyſkabelſe, og navnlig i en guddommelig Fornyelſe af alle den apoſtoliſke Kirkes Embeder og Underkræfter; begge have et, efter den apoſtoliſke Forfatnings Forbillede dannet, Hierarchi med Apoſtle, Propheter og Evangeliſter; begge gjøre Fordring paa at tale med Tunger, paa Spaadomsevnen og Kraften til vidunderlig Helbredelſe ved Bøn og Haandspaalæggelſe, og Irvingianerne ere tilbøielige til at erkjende en Virkning af overnaturlige Kræfter hos deres Rivaler, men de føre den tilbage til en dæmoniſk Cauſalitet; begge anſe den israelitiſke Tiendeydelſe for en hellig chriſtelig Pligt; begge udſende Apoſtle og Evangeliſter til den hele Verden, hvor Adgangen ikke formenes dem, for at ſamle „de ſidſte Dages Hellige" til det ſande Zion og ruſte dem til at modtage Herren i hans Herlighed.

Men derimod mangle Mormonerne Irvingianernes høitidelige liturgiſke Gudstjeneſte og fremfor Alt den fine Dannelſe, det dybe ſædelige Alvor, den Ydmyghed og Sagtmodighed, den oprigtige Stræben efter Helliggjørelſe og den chriſtelige Elſkværdighed, hvorved disſe, ſaavidt jeg perſonligt kjender dem og maa ſlutte af Carlyle's, Thierſch's, Bøhm's, Rothe's og Andres Skrifter, i meget høi Grad udmærke ſig, og hvorved de trods alle deres ſære Anſkuelſer godtgjøre ſig ſom Jeſu ſande Diſciple og Efterfølgere. Ja, derſom kun Halvdelen af det var ſandt, hvad der i de offentlige Blade berettes om Mormonernes afſkyelige ſaakaldte „aandelige Koneſyſtem" (spiritual wife-system) og andre Eiendommeligheder, ſaa forfølge de en afgjort uſædelig og forkaſtelig Tendens, ſaa at man ikke kan fortænke Amerikanerne ſynderligt i, at de ville ſkille ſig af med en ſaadan Peſtilens. Saameget mere paafaldende bliver da den Kjendsgjerning, ſom den ovennævnte Stansbury ifølge egen Anſkuelſe beretter: at der i Almindelighed herſker Fred, Enighed og Lykke blandt disſe „de ſidſte Dages Hellige". Mærkværdigt er det ogſaa, at Mormonismen har havt langt bedre ydre Lykke end den i intellektuel og ſædelig Henſeende ſaa ulige høiere ſtaaende, aldeles aandige og aandelige, men rigtignok ikke ſaa driſtige og energiſke Irvingianisme, der, ſaavidt jeg ved, i Amerika alene beſidder to ſmaa Menigheder i Staden Ny-York, og ligeledes i England og Tydſkland i den ſenere Tid ſynes at være temmelig ſtilleſtaaende. Men ſaaledes løber jo Ukrudtet ofte meget høiere iveiret end Hveden, og Vildfarelſen er ikke ſjelden mere populær end Sandheden.

Jøvrigt tilſtaar jeg villigt, at Mormonismen endnu ſtaar for mig ſom en af de uløſte Gaader i den nyeſte Religionshiſtorie, og derfor vover jeg ikke at fælde nogen afgjørende Dom over den. Kun maa jeg i mit Adoptiv-Fædrelands Navn udbede mig, at man ikke paa nogen Maade bedømmer Amerika efter dette abnorme Phænomen. Det har arvet og bevaret uendeligt meget Bedre og Vigtigere efter ſin Moder Europa, og vil ogſaa uden Tvivl i Fremtiden bære langt værdigere Frugter paa det kirkelig-religiøſe Livs Omraade.

Vi trænge ikke til flere nye Sekter — der er allerede for mange gamle —, heller ikke til en ny Aabenbaring; den gamle kan gjøre Fyldeſt. Amerika behøver for at løſe ſin Opgave kun at fremſtille Chriſti gamle og dog evigunge Kirke i dens Eenhed og Skjønhed ud af Guds Ord og den chriſtelige Hiſtories ſnart totuſindaarige Erfaring, hvis Reſultater der ere legemliggjorte i ſaamange Kirker og Sekter og dog ere forbundne til et fælleds Nationalliv. Men hvorledes end dens nærmeſte Fremtid ſkal blive, ſaameget er viſt, at Herren ogſaa der fører Scepteret, og at tilſidſt alle Riger maa tilfalde ham, fra Øſt til Veſt og fra Syd til Nord.

Samuel.

(Af G. Sverdrup.)

Guds Folk er i een Henſeende forſkjelligt fra alle andre Folk paa Jorden. Det er et udvalgt Folk, et Folk til Eiendom for Gud. I andre Henſeender er der ingen Forſkjel mellem Israel og de andre Folk. Der er den ſamme Menneſkenatur, den ſamme Syndelyſt, de ſamme Behov, den ſamme Kamp for Tilværelſen og Livet hos alle Folk, Israel ikke undtaget. „Ikke fordi I vare mangfoldigere end alle Folkene fandt Herren Behag i Eder, ſaa han udvalgte Eder; thi I ere det mindſte blandt Folkene" *), ſiger Moſes, ved hvem Herren havde ſagt: „I ere et udvalgt Folk". Og atter ſiger Moſes: „Saa ſkal du da vide, at Herren, din Gud, ikke for din Retfærdigheds Skyld giver dig dette gode Land til Eie, thi et haardnakket Folk er du" **). Af Naturen er Israel ligt Hedningerne; ved Udvælgelſen derimod er det løftet op af Folkenes Række, og det blev ſandt, hvad Bileam ſagde, da han ſaa Israels Leir ligge udbredt foran ſig: "Se et Folk, ſom boer for ſig ſelv, og blandt Hedninger regner det ſig ei" ***).

Udvælgelſen gjorde Israel enligt blandt Folkene, og dets Liv og dets Hiſtorie eneſtaaende i Verdenshiſtorien. Thi Udvælgelſen gav Israel et ſæreget Kald i Verden og et ſæreget Pund fra Gud. Israel alene fik det ſæregne Kald at blive en Velſignelſe for alle Folk, og Israel alene fik det ſæregne Pund, at Guds Ord blev det betroet. Medens alle de andre Folk begjærede Verden og dens Goder og prøvede at rive til ſig og røve fra hinanden, ſaa var Israel ved Udvælgelſen kaldet til at elſke Verden; og ſaalangt-

---

*) 5 Moſ. 7, 7.
**) 5 Moſ. 9, 6.
***) 4 Moſ. 23, 9.

fra at røve noget fra Verden eller rive til ſig noget fra den fattige Menneſkeſlægt, ſkulde Israels Folk meget mere i Trængſel og Nød og Smerte bære paa en koſtelig Skat, ſom det altid ſkulde være villig til at dele med alle: Guds Ord. Med en rig Gave til Verden gik Israel ſin tunge Gang og led for Folkene, mens Folkene tumlede ſig i Verdens Lyſt og høſtede Fortabelſe af ſin Synd.

Men i Guds Ords Lys ſkulde Israel under ſin tunge Vandring ſe Maalet klart og ſtraalende foran ſig; og medens Hedningerne famlede om i Mørke, ſtadigt frygtende den uviſſe Fremtid, medens de ſøgte Spaamænd og Sandſigere og Dødningemanere og Drømmetydere og Orakler forat faa nogen Klarhed over de tilkommende Ting, ſaa ſkulde Israel have Profetiens Lys brændende og ſkinnende paa et mørkt Sted. Som Bileam havde ſagt: „I ſin Tid ſiges det til Jakob og Israel, hvad Gud gjør“ *).

Det er Udvælgelſens Herlighed, at Israel kan vandre i Ordets Lys. Og deri bliver Israels og alt Guds Folks Hiſtorie forſkjellig fra al anden Hiſtorie, at den ikke alene har ſit Maal; thi det har al Hiſtorie; men at Maalet er klart og tydeligt ſat op foran Folket, ſaaat det ganſke Folk kan opløfte ſit Blik med Sikkerhed og Ro mod det evige Rige, ſom Herren vil berede, og ved Profetiens Lys er Veien til Maalet klart afſtukket, ſaaat det ikke behøver at fare vild.

Men mod Ordets Lys reiſer ſig Forſtandens Tvivl og Klogſkab, og mod Kaldets tunge Pligt reiſer ſig Kjødets Lyſt. Og hele Israels Hiſtorie bliver opfyldt af en uafladelig Kamp mellem Kjødet og Aanden, mellem Fornuften og Troen; ſaaat der gives neppe en mere ſønderrevet og ſtormſlagen Hiſtorie paa Jorden end Guds Folks. Gud har ſat Kaldet og Haabet, og han opvækker uafbrudt Mænd og Kvinder i Israel, ſom løfter dets Herlighed og dets Anſvar høit for et fordærvet og forvendt Folk; og atter og atter ſvarer den ſtore Mængde i Israel: vi ville ikke vandre paa Herrens Vei! Og ſaa kommer der voldſomme Brydninger og hjerteſkjærende Kampe mellem Guds herlige Kald og Folkets kjødelige Natur.

---

*) 4 Moſ. 23, 23.

Der er ſtore Mænd i Israel, ſom i ethvert andet Folk. Der er Høvdinger og Bannerføre; der er Folkeledere og Folketalere; men i Sandhed ſtor i Guds Folk er kun den Mand eller den Kvinde, ſom følger Aandens Kald og giver ſig helt hen til det Maal, ſom Gud har ſat for ſit Folk. „En Mand, i hvem der er Aand*), er den eneſte, ſom er ſkikket til at være en Leder og Hyrde i Israel, han alene er den Mand, „ſom kan gaa ud for deres Anſigt og gaa ind for deres Anſigt, og ſom kan føre dem ud og ſom kan føre dem ind**)“. Der vil Herrens Aand til forat ſe Israels Maal og følge dets Kald; og kun den, ſom ſelv fulgte Aandens Vei, kan gaa foran Folket paa dets Vei til det af Gud ſatte Maal.

Store Evner og herlige Gaver gjør vel en Mand fremragende i Israel ſom i alle Folk, ſelv om Gaverne tages i Kjødets og Verdens Tjeneſte; men ſtor er dog i Sandhed kun den, ſom lagde de ſtore og herlige Gaver ned for Herren og ſagde: „Her er jeg Herre, ſend mig!“ og ſom derpaa gik i Aandens Kraft og Aandens Lys foran Guds Folk og viſte dem, hvor Herrens Vei var.

En ſaadan aandsbaaren Leder i Guds Folk er Samuel. Han er en af de faa Mænd i Hiſtorien, ſom har været Redſkab til et helt Folks Fornyelſe, og ſom uden Blodsudgydelſe og Voldshandlinger har kunnet ſamle det adſpredte og forene det ſkilte. Ved hans Fødſel var Israel ſplittet og oprevet; før ſin Død ſaa han Folket enigt og ſtærkt ſom ingenſinde efter Josvas Død; og trods ſaa ſtore Ting var udrettet og ſaameget forandret, kunde Samuel endda kræve og faa af ſit Folk et helt og fuldt Vidnesbyrd for Retfærd og Uſkyld i ſin hele offentlige Færd.

Det turde være værdt at følge hans Livs Kamp og Arbeide for ſit dyrebare Folk. Guds Aand har bevaret de vigtigſte Træk af den ſtore Mands Liv til et Vidnesbyrd for de ſeneſte Slægter.

(Fortſættes.)

---

*) 4 Moſ. 27, 18.
**) 4 Moſ. 27, 17.

Samuel.

(Fortſættelſe fra 3die Hefte.)

Israel i Dommertiden.

I et Folk, der ſundt og kraftigt voxer ſin Væxt, er der to Kræfter, der ofte ſynes at drage hver ſin Vei, men ſom førſt, naar de forenes, bliver til ſand Velſignelſe for Folket, det er Friheden og Enheden. Israel havde været drevet ſammen i Nød og Fortvivlelſe under Ægyptens kvalfulde Trældom. Moſes havde ført det elendige Folk til Frihed, og hans ſtærke Haand og overlegne Kraft havde bevaret det af Slaveri og Undertrykkelſe fordærvede Folk fra igjen at ſplittes og adſpredes og ſaaledes gaa under. Josva havde taget Styret over Israel med uforfærdet Mod og havde ført det gjennem Kamp og Nød, gjennem Seier og Triumf ind i det forjættede Land.

Men de to mægtige Høvdinger, ſom Gud havde opreiſt for Israel, var borte. Der var ingen til at tage deres Plads. Israel maatte prøve at gaa uden den Ledelſe, ſom i dets Barndom havde været ſaa ſaare fornøden, og ſom Herren havde givet det i ſaa rigeligt Maal. Israel, ſom havde været været holdt ſammen ved de kraftige Styreres overlegne Aand og ved den Nød og Fare, i hvilken det var ſtedt, havde havt en Tid af Enhed og Sammenſlutning. Det havde været ſom et Barn under ſine mægtige Ledere, viſtnok frit, men dog i mange Maader umyndigt. Efter de ſtore Mænds Død ſkulde Israel prøve at ſtaa paa egne Ben; og med Loven og Gudstjeneſten ſom ſammenknyttende Baand ſkulde Folket bevare i Frihed, hvad det havde faaet ſom uforſkyldt Gave.

Israel havde Kraft nok til at bevare ſin Selvſtændighed, havde det bare Tro nok. Israels Styrke laa i dets Udvælgelſe, og Udvælgelſen kunde kun blive en Livskraft ved Troen. Svigtede Troen, ſaa blev Udvælgelſen kun et knuſende Anſvar, iſtedetfor en frelſende Kraft.

Men Israel bevarede ikke Troen; da Nøden var borte, da Trængſelen var over, da gode Dage fulgte paa Kampens tunge Tider, da lagde Israel ſig til Hvile, det blev fedt og kaad, og i Følelſe af ſin Frihed og Lykke vendte det ſig bort fra Herren, ſom havde frelſt det, og den Gud, ſom havde baaret det paa Ørnevinger.

Israel ſøgte Frihed ikke i Gud, men i Verden. Til Kananiternes væmmelige Guder og uſædelige og gruſomme Afgudsdyrkelſe droges de med uimodſtaaelig Lyſt. Og idet Israel ſank ned i Kananiternes Laſter og Afguderi, tabte det den Kraft, hvorved det holdtes oppe og knyttedes ſammen. Følgen blev Trældom og Opløsning.

Det ſtærke, ungdomsfriſke Folk, ſom under Josva var draget ind i Kanaan, blev fanget og beſnæret af Kananiternes Vellyſt og Verdensliv. Det foragtede ſin Udvælgelſe, det ſlap ſit høie Maal af Sigte, ſaa miſtede det baade ſin Frihed og ſin Enhed. De fremmede Folk fik et let Bytte, og de enkelte Stammer ſkiltes fra hinanden indbyrdes. Broderſkabets Baand, ſom var den ene Aand, var borte, fordi Verdens Mangfoldighed adſpredte de Sind, ſom kun kunde være forenede i Gud.

Men Herren havde ikke forladt ſit Folk. Tumlede det ſig end ſom en forloren Søn i Verdens Lyſt, ſaa lod Herren det dog ogſaa ſmage Bitterheden af Verdens Trældom; og i Nød og Elendighed raabte Israel til Herren og fik ny Erfaring af hans Trofaſthed og Naade, naar Herren opvakte Frelſere for ſit Folk, ſom i Aands Kraft førte Folket til Seier og Frihed. Dommerne og deres Virkſomhed er Vidnesbyrd om, at Herren blev trofaſt, hvor Israel blev utro. Udvælgelſen og Pagten med Fædrene holdt, hvor Israel ſvigtede.

Men trods Dommernes Gjerning og Herrens Aands Virke, gik det nedover med Israel. Og den ſidſte Dommer Samſon ſtod ganſke alene mod Guds Folks Fiender. Ja ikke nok dermed. Forfærdede og forſkræmte over Filiſternes Hevnlyſt, ſom var optændt ved Samſons Driſtighed, vilde Judas Mænd endog binde ſin Forkjæmper og ſelv overgive ham i Fiendernes Vold. Saa lavt var Folket ſunket ved Verdens Lyſt og Trældom. Og Samſon ſelv, ſom var ſaa ſtort begavet, faldt ſaa dybt, at Sorg og Skam hefter ved hans Navn og hans Hiſtorie for beſtandigt. Den beſnærede Samſon, ſovende med Hovedet i Dalilas Skjød, medens hans Hovedhaar, der var Mærke paa hans Udvælgelſe, afklippedes, ſaaat han magtſtjaalen og hjælpeløs gaves i Filiſternes Vold — det er et Billede af det israelitiſke Folk i denne Tid. Som Samſon foragtede det Udvælgelſen for Verdens Lyſt, og ſank kraftesløſt i ſine Fienders Haand.

Men Samſon havde Kraft til at dø for ſit Folk; alene, forſkudt, forſtødt og foragtet, nedtrampet og mishandlet, havde han ikke glemt ſit Folk; i hans Dødsſtund var hans Tanke og hans Sjæl hos det dyrebare, udvalgte Israel. Men der er Haab for det Folk, hvis Sønner gaar i Døden for det. Og Israel havde endnu en Fremtid foran ſig. Men det kunde ikke naa den uden ved Herrens Aand; derfor ſendte Herren dem Vækkelſens Røſt ved Samuels Mund.

Samuels Fødſel.

Folkelivet i Dommernes Tid var paa mange Maader raat og vildt. Inderligt og alvorligt havde Herren formanet ſit Folk ved Moſe og Josvas Mund, at det ikke maatte forbinde ſig med de kananitiſke Folk. Neppe er der noget Folk i Verden, ſom haſtigere har ilet mod Undergangen ved Sædernes Fordærvelſe end netop de kananitiſke Folk. Sodoma og Gomorrha faldt ſom det førſte ryſtende Exempel paa Herrens Dom over ſædelig Fordærvelſe og unaturlig Vellyſt. Men den frygtelige Dom ſtanſede ikke Vederſtyggeligheden. De gruſomme og liſtige Kananiter forenede Verdens Lyſt med Verdens Klogſkab, og deres Byer, ſom udmærkede ſig ved Rigdom og Velvære blev ogſaa Laſtens og Udſvævelſernes Hjem, hvorfra Ugudeligheden ſteg mod Himlen om Hevn. Den guddommelige Barmhjertighed maatte vel raabe Advarſelens Ord til det unge Israel, ſom drog ind i et ſaa

fordærvet Land, hvor endog Afgudernes Templer var blevne Uſædelighedens Bolig.

Men de alvorlige Formaninger bar ikke den ønſkelige Frugt. Det varede ikke længe, før vi finde Sodomas Synder i Israels Byer. Den israelitiſke og kananitiſke Ungdom fandt Behag i hinandens Selſkab. Hvad der havde ſat Adſkillelſe mellem de gamle Slægter i de to Folk og holdt dem afſondret fra hverandre, havde ikke den ſamme Betydning og den ſamme Virkning for den opvoxende Ungdom. De unge Mænd i Israel tog ſig kananitiſke Huſtruer, og Israels Døtre blev bortgiftede til Kananiter. Det vilde, frodige Verdensliv ſyntes at ville ſluge alt og alle.

Gud havde dog bevaret ſine. Var end Fordærvelſen ſtor og almindelig, ſaa var dog Troens Gniſt ikke udſlukket og Vidnesbyrdets Røſt ikke forſtummet. Og Israels gudfrygtige Folkeliv var ikke ganſke ophørt. Endnu var der ikke bare ſtore og udvalgte Herrens Redſkaber, men ogſaa her og der ſmaa og ukjendte Sjæle, ſom trofaſt bevarede Israels Tro og levede af Forjættelſernes liflige Haab. Der var Noomi, hvis Tro endog drog Hedningekvinden med til Guds Folk og hans Forjættelſers Sandhed. Ruth forlod Moab, ſit Land og ſit Folk, ſin Slægt og ſine Guder forat drage med Svigermoderen til Israels Land og dets Gud. Og der var endda en Mand ſom Elkana og hans Hus, der varetog Herrens Bud og Skikke og drog aarligaars op til Helligdommen forat lade ſig ſees for Gud i Silo, hvor Tabernaklet var opreiſt ſiden Josvas Dage.

Elkana havde to Huſtruer, og denne ulykkelige Krænkelſe af Guds Orden, ſom var og er ſaa almindelig blandt Øſtens Folk, bragte de ſædvanlige uſalige Følger ogſaa i Elkanas Hus. Skinſyge og Bitterhed, Sorg og Taarer, har fulgt Flerkoneriet alleſteds og gjør det den Dag idag. Kvinderne har mangen Gang haarde Kaar og kummerfuldt Liv blandt os, ſom roſer os af, at vi har løftet dem op af Undertrykkelſe og Trældom. Naar een Gang de undertryktes og plagedes Røſt ſkal høres i Retfærd og Sandhed, da ſkal det viſe ſig, at mangen ſvag og nedbrudt Kvinde har vaaret mere Hjerteve endog iblandt os, end mangen har kunnet tænke ſig. Men hvad en og anden Kvinde lider blandt os, det bliver almindeligt og dagligdags,

hvor Flerkoneriet raader. Hanna, Samuels Moder, fik ogſaa prøve det i fuldt Maal. Hun havde ikke Børn, mens den anden Huſtru glædede ſig ved Sønner og Døtre.

Hannas Skjebne var tung og pinlig; men Herren havde gjort det ſaa for Hanna, fordi han vilde aabenbare ſin Herlighed og høit ophøie den fornedrede og bitterlig bedrøvede Kvinde. „Den ufrugtbare ſkulde bo i Huſet ſom en glad Børnemoder“*). Og der ſkulde være mere Velſignelſe for Guds Folk af den ene Søn, ſom blev hende givet i hendes Sorg og Bønner, end af de mange Sønner og Døtre, over hvem der havde været Jubel og Fryd. Hjertet lærer førſt i Nød og Sorg den ſtore Hemmelighed at betroe ſig ganſke til Gud; og kun det Liv, ſom er indviet ved Sorgen, er iſtand til at bære den fulde Glædes Høſt for ſig ſelv og for Guds Folk.

Hanna havde lært at finde Trøſt i Sorgen og Hjælp i Nøden. Til Gud gik hun med ſin Bedrøvelſe og for ham udøſte hun ſit Hjerte i hans Helligdom. Iſraels Ypperſtepræſt, Eli, var Vidne til hendes Bøn i den kvalfulde Time. Han var en agtværdig og hyggelig Mand. Roligt og uden Kamp har viſt hans indre Liv været. Fra Barndommen beſtemt til at være Herrens Ypperſtepræſt og Guds Folks aandelige Leder, har han vel ogſaa fra Barndommen været vant til Guds Ord og Guds Tempel. Det var for Eli ſaa tilvant, ſaa dagligdags, ſaa almindeligt. Det faldt jo af ſig ſelv, at han ſkulde være gudfrygtig, ialfald i det ydre. Og kunde han end ikke undgaa mange alvorlige Tanker og gribende Stunder, ſaa ſyntes dog Alvoret og Livskampen ikke at have grebet hele hans Sjæl. Saaledes gaar det ſaa mange, ſom ere blevne Preſter og Guds Tjenere af udvortes Henſyn, for Familiens Skyld, for Ærens og Anſeelſens Skyld, eller endog for Levebrødets Skyld. Deres Hjerter føler vel ofte Anſvaret og Alvoret; men det gaar ofte over med et Suk og et lidet Stik i Samvittigheden, og nogen hel og fuld Hengivelſe til Gud i Bod og Tro bliver der ofte intet af. Saadanne Preſter kjende nok Guds Ord, men ikke Guds Naade; og de indre aandelige [illegible] er og Kampen, Sjælenøden og Syndeangeſten, Aandens Glæde og

---

*) Salme 113, 9.

Gudslivets Fryd er dem ukjendte Ting; de regne det for Sværmeri eller Galſkab eller ialfald Sygelighed.

Saa gik det ogſaa med Eli. Han ſaa Hanna henſunket i Bøn; hendes bitre Bedrøvelſe knugede hende ned, og hendes Smerte var for ſtor til at hun kunde finde Ord for den. Men Eli forſtod ikke, hvad der rørte ſig i dette forpinte Hjerte, og hans afſtumpede aandelige Sans anede ikke Nødens og Bønnens Hemmelighed. For ham var det ufatteligt, hvad der egentlig feilede Kvinden, hvis bitterlig bedrøvede og haardt krænkede Sind afmalede ſig paa hendes Aaſyn, og hvis Læber bevægede ſig efter hendes Hjertes Tanker, uden at der kom noget hørligt Ord over dem. Eli holdt hende for at være drukken, omtrent ſom de, der bleve Vidner til Aandens Udgydelſe over Apoſtlerne, mente, at de var „fulde af ſød Vin“. Det er den aandelige Slovhed, den hjerteløſe Ligegyldighed for andres Nød eller Fryd, den materialiſtiſke Uduelighed til at forſtaa Aandens Væſen, ſom deri giver ſig tilkjende. Elis embedsmæsſige Fromhed kjendte ikke til ſaa ſønderrivende Aandsvirkninger, ſom de, Hanna erfarede i ſin Sjæl.

Men Hanna havde bedet ſom et Menneſke kjæmper for ſit Liv, og hun havde lovet Herren den Søn, hun havde udbedet ſig. Der var fuldt Alvor i hendes Sjæl; og naar hun bad om en Søn, ſaa var det ikke med Egenkjærlighedens Lyſt til at have ham for ſig ſelv, men med den ægte Kjærligheds Villighed til at ofre ham til Gud og hans Folk. Hun havde vundet Ro i Kampen, hun havde ſeiret over ſig ſelv og ſin oprørte Sindsſtemning, hun havde trængt frem til Herrens Hjerte og fundet Bønhørelſe, og hun kunde roligt ſvare Eli paa hans haarde og næſten haanende Ord.

Hun ſagde Eli, hvad der havde været ſkjult for ham. Ikke Vin eller ſtærk Drik gjorde hende ſaa underlig og ubegribelig for Menneſker; men Hjertenød og Sjæleangſt, ſom havde opladt hele hendes Væſen for Gud, havde gjort hendes Optræden til en Hemmelighed for Menneſker. Hun havde bedet, ikke ſom den beder, der vil viſe Gud en Dyrkelſe, men ſom den beder, der ſkriger af det dybe til Herren.

Det ſlog Eli et Øieblik. Saameget vidſte jo den gamle, at ſaaledes var den Bøn, ſom brød igjennem alle Hindringer og trængte op til den levende Gud, Israels mægtige Fader. Saa havde jo Jakob kjæmpet i Natten ved Jabok. Saa havde Moſes ſtredet paa Bjerget for det troløſe Folk og dets Udvælgelſe. Eli forſtod, at han ſtod ligeoverfor en af Herrens udvalgte, og hans Svar var hjerteſtyrkende for Hanna; „Gak hen i Fred! og Israels Gud ſkal give dig din Begjæring, ſom du har begjæret af ham“.

Trøſtet og lettet gik Hanna til ſit Hjem. Mødet med Herren i Helligdommen havde givet hende nyt Mod til at tage fat paa det daglige Livs ſtille Kampe og det huslige Strævs Møie og Beſvær. I den ſtore Kamp og den bitre Sorg var Hjertet ſtyrket for de mindre Sorger og Bekymringer, ſom hun havde at gjennemgaa.

Herren opfyldte Hannas Bøn. Hun fik en Søn og kaldte hans Navn Samuel, det betyder: „Bønhørt af Gud“; thi, ſagde hun, af Herren har jeg begjæret ham.

Sønnens Navn er denne Gang fuld Sandhed. Ved Bøn var han givet; og i Bøn ſkulde hans Livs Kraft være. Det er Hemmeligheden i Guds Folks Liv, at Gud hører Bønner. Det er Udtryk for Guds Faderhjerte mod ſine Børn. Og det er Troens egentlige Mærke mod al Vantro og Materialisme, at den beder til en levende, perſonlig Gud og bliver bønhørt. Derom ſtod den ſtore Kamp i Samuels Dage, ſom den ogſaa gjentager ſig nu, efterat 3000 Aar er henrundne. Guds levende Perſonlighed og Troens ſeirende Magt ligger udtrykt allerkorteſt og klareſt i det Ord: Gud hører Bønner. Og derom ſkulde alt Samuels Liv gjelde, at vidne for Israel om den levende, almægtige Gud, den barmhjertige og naadige Fader, ſom Israel holdt paa at ombytte med døde Afguder, og om den eiendommelige Troens Kraft, ſom ſkulde være Israels Kjendetegn og verdensovervindende Styrke.

Samuel er derfor Navnet, ſom betegner Gudskjæmperen ligeoverfor Afguderiets og Materialismens forførende Kræfter. Samuel er Navnet, ſom betegner Troens Kjæmpe ligeoverfor Vantroens Kulde og Overtroens Mørke.

Hannas Lovſang.

Samuel ſkulde være Herren helliget. En Naſiræer fra Vuggen til Graven. Det var Naſiræernes Betydning, at de i et levende Billede vidnede for Israel om dets Kald og Stilling. Hvad hele Israël var, Herrens Eiendomsfolk, det ſkulde Naſiræerne være Vidnesbyrd om for Folket. — Samuel ſkulde ogſaa være i Herrens Helligdom alle ſit Livs Dage. Hanna ſkulde ikke beholde ham hjemme, men hos Herren ſkulde hans Hjem være; han tilhørte den Gud, ſom havde hørt hans Moders Bøn. I Helligdommen ſkulde han voxe op, forat hans Sjæl fra Barndommen af ſkulde leve med Gud, at han ſaaledes kunde ruſtes og beredes til ſin Gjerning i Israel.

Hanna holdt ham derfor hos ſig, indtil han blev afvant. Men Løftet til Herren laa paa hende og maatte opfyldes. Mangen Gang har vel hendes Øie hvilet med taareblandet Glæde ved Gutten paa hendes Fang, ſom han ſkulde give tilbage til Herren, ſom gav ham. Og underlige Tanker har ſtrømmet om den fromme Kvindes Sjæl, mens hun ſad længtende efter bedre Tider for Guds Folk og tænkte om Herren vilde lade den lille voxe op til et udvalgt Redſkab for ſin Naades Gjerning i Folket. Tankerne gik vel tilbage til Sarah, den ufrugtbare, ſom blev Israels Moder; til Rebekka, der baade maattet raabe til Herren, ſom hun ſelv, og var bleven Jakobs Moder. Og for Hanna ſteg der op et Haab, ſom Herrens Aand gjorde til glad Forvisning i hendes Hjerte, at hendes Søn ſkulde blive et Middel i Herrens Haand til at bringe en ny Tid over Guds Folk. Det adſpredte ſkulde ſamles, det fortrykte ſkulde befries, og Herrens Salvede ſkulde give Folket den Fred og Frihed, ſom det ſukkede efter.

Saa gik Tiden, og Moderhjertet udvidedes mere og mere ved Tanken paa, at Offeret hun ſkulde bringe, ſkulde tifold lønnes ved den ſtore Gjerning, ſom Herren vilde ſætte hendes Søn til at udføre for ſit Folk. Den Moder, ſom førſt har lært at ſe Folkets Nød og Herrens velſignede Frelſe, hun ofrer med Glæde ſit kjæreſte Barn, om dets Liv og Virke langt fra Hjemmet kunde bære velſignede Frugter for det hele Folk. Det ſkulde vel blive tomt i Hytten, naar den lille Samuel ikke længer ſprang ſmilende om derinde; men Moderen tænkte paa, hvorledes der ved hendes Smerte kunde tændes et Lys, hvis velgjørende Skin kunde falde ind i ſaa mange flere Hjerter og Huſe i Iſrael, og hun blev tro imod ſin Gud og det Løfte, hun havde givet.

Dagen kom, da Samuel maatte gaa med til Silo. Aandens Lys og Styrke fulgte Hanna, og hun gik med Fryd den Vei, ſom hun viſt ofte havde tænkt ſig ſaa ſmertelig og tung. Til Silo, til Helligdommen, til Eli gik det lille Følge; og den mindſte i Følget ſkulde blive den ſtørſte i Guds Folk. Med dyb og inderlig Bevægelſe traadte Hanna frem for Eli, og nu fik Eli vide, hvad Hanna havde bedet og lovet den Dag, han havde talt ſaa haardt og koldt til hende. Der ſtod Samuel, ſkjænket af Herren; nu ſkulde han ſkjænkes tilbage.

Men Hanna bad igjen, ikke en Smertens Bøn, ſom hin Sorgens Dag, men en Lovſangs og Glædes Bøn, ſaadan ſom kun een Kvinde efter hende har ſunget. En Lovſang lagde Herrens Aand paa Hannas Læber, ſom ſkulde klinge tilbage med uſigelig Fryd fra Jeſu Moders Mund:

1. Glad er mit Hjerte i Herren
Høit er mit Horn i Herren
Opladt er min Mund mod mine Fiender
Thi jeg glæder mig i din Frelſe.

2. Ingen er hellig ſom Herren,
Thi ingen er der foruden dig,
Ingen Klippe er der ſom vor Gud.

3. Taler ikke mange høie Ord,
Frækhed udgaa ei af af Eders Mund;
Thi alvidende Gud er Herren,
Og al Gjerning veies af ham.

4. Heltes Bue brydes,
Og Snublende omgjordes med Styrke.

5. Mætte hyres for Brød,
Og Hungrige er ikke længer.
Ja den ufrugtbare føder ſyv,
Og barnerig Moder henvisner.

6. Herren døder og gjør levende,
Fører ned i Graven og opreiſer deraf.

7. Herren gjør fattig og gjør rig,
Han nedſlaar og ophøier tillige.

8. Han opløfter af Støvet den ringe,
Ophøier af Skarnet den usle,
Forat ſætte dem hos Fyrſter
Og ſkjænke dem Ærens Throne.
Thi Herrens er Jorderigs Piller,
Og han ſatte Jorderig paa dem.

9. Sine Frommes Trin bevarer han,
Og ugudelige knuſes i Mørke;
Thi ei ved Magt er Menneſke ſtærkt.

10. Herren — hans Modſtandere knuſes,
Over dem ruller Torden i Himlen.
Herren ſkal dømme Jordens Ender,
Han ſkal give ſin Konge Kraft,
Opløfte ſin Salvedes Horn.

Det er ikke længer et ſaaret Kvindehjertes klagende Graad; det er en Moders Jubel, en troende Kvindes Tak for Bønhørelſe, en Abrahams Datters Glæde over Israels Haab. Guds Folks Længſel efter Vederkvægelſens Tider har ſamlet ſig i Hannas Sjæl og i ægte profetiſk Aand har hun i Samuels Fødſel ſeet Varſlet om en ny Tid for Israel.

En ny Tids Frembrud, en Reformation, en Revolution, om men ſaa vil, bebuder Hanna i ſin Sang. Som den første grønne Spire om Vaaren varſler om tuſinde, ſom kommer efter; ſom det førſte Blad bærer Vidnesbyrd om de mægtige Kræfter, der ſnart ſkal klæde hele Skoven i ny Dragt; ſaaledes ſer Hanna i Samuels Fødſel og Barndom et Varſel om, at Herrens Aand rører ſig kraftigt i Herrens Folk og vil virke en Fornyelſe af hele dets Folkeliv. Der er Vaar i Landet, og Vaarliv i Folket. Samuel er det førſte Bud, om hvad der ſkal komme. Vi har ſeet Sneen ſmelte om Vaaren, og mens den før laa kold og haard over Græsſpirerne, ſaa ſynker den nu ned og giver Rødderne Væſke og Saft, ſaaat den maa hjælpe frem det Græs, ſom den før holdt nede.

Saaledes er Herrens Aands Virke i Israel. Hvad der hidtil har været øverſt og ligget tungt og trykkende over Israels Liv, det ſkal nedkaſtes og bortſkaffes; men det, ſom hidtil har været nedtrykt og trælbundet, det vil Herren løfte op og frigjøre, ſaaat det med ſit nye, unge, friſke Liv ſkal blive en Velſignelſe for Folket. Hanna ſer i Aanden, hvorledes de ſtærke og rige, de mætte og hovmodige, de frække og pralende, ſom hidtil har været Guds Folks Førere og Undertrykkere nu vil faa ſin Dom og blive ſkudt tilſide forat give Plads for det ringe og fattige Folk, ſom fornyet og gjenfødt ved Herrens Aand vil gaa foran i Kampen og føre den til ſeierrig Udgang. Og den mægtige Bevægelſe, ſom Herren vil bringe i de døde Ben, vil ikke ſtanſe, før den omdanner Israel til et Kongedømme. Hvad Folket allerede længe har drømt om, en Konge, ſom kan ſamle Folket til Eenhed og værne om dets Uafhængighed, vil nu ſnart komme; og ſalvet med Herrens Aand vil han forſtaa Israels høie Kald og lede Folket frem paa dets afſtukne Bane.

Det er altid Herrens Maade. Naar Menneſkenes Stræben efter Høihed og Magt ender med indre Hulhed og Aandløshed; naar Aanden er veget bort fra dem, ſom er de øverſte, og kun det ydre Skin er tilbage, mens Folket giſper i Dødskval efter en Smule Vederkvægelſe for ſønderrevne Hjerter, da er det Herrens Time til med forbarmende Kjærlighed at ſende Aandens friſke Puſt over de ſyge og dødstrætte Hjerter. Da ſender han Vækkelſe i Folket; og medens de aandløſe Stormænd med kold Foragt vende ſig bort fra Aandens Bud, tænder Herrens Ild Lys rundt om i Folkehjerterne. Det agtes for Sværmeri og Daarſkab, det hades og forfølges, det ſpottes og udlees: men det voxer ligefuldt ſin ſtille Væxt. Herrens Time er nær; og den kommer med knuſende Dom over de lyſtige Anſigter og de jublende Feſter og de mægtige Undertrykkere; den kommer ogſaa med ſtille Fred og evig Ære for dem, ſom har lært at bie paa Herren.

Mange Gange har Herren gjennem ſtort og ſmaat aabenbaret ſig paa denne Maade. Men ingenſinde med tydeligere Haand end da han ſendte ſin Søn til Verden. At den ringe Mand fra Nazareth med ſine fattige Galilæere ſkulde erobre Verden fra den ene Ende til den anden, undergrave det vældige romerſke Rige og bygge ſin Menighed over dets Ruiner, det er den ſtørſte og herligſte Aabenbarelſe af den Guds Lov: Herren nedſlaar og ophøier tillige. Mægtigere Rige har aldrig været reiſt end det romerſke; og ſtørre Elendighed og Jammer end Galilæas fattige, forpinte, ſpedalſke Folk har neppe nogen ſeet; men fra det uſle Galilæa udgik det Ord, ſom omſtyrtede Riget og opbyggede Menigheden.

Men en lignende Gjerning ſkulde Samuel være Redſkab til. Israels Folk ſkulde opleve en aandelig Vækkelſe, ſom ſkulde forandre baade dets indre og ydre Forhold. Uſſelt ſom Israel var, ſkulde det blive endda ringere. Hvad der var blevet dets Stolthed og Forfængelighed, ſkulde det miſte; men i dets yderſte Nød ſkulde Herren berede det Frelſe ved Samuels Bøn. Og Israel, ſom var nedtrampet og knuſt under ſine Fiender ſkulde reiſe ſig i ſin Guds Kraft og ſlaa Fienderne tilbage Slag paa Slag. Som en Løve ſkulde Helten af Juda træde frem mod Guds Folks Fiender, og beſkjæmmede ſkulde de vige tilbage.

Saa var Hannas lyſe Haab og Tro, da hun bragte det tunge Offer at lade Samuel blive tilbage ved Helligdommen, mens hun ſelv drog eenlig tilbage. Var der flere Mødre ſom Hanna, ſaa var der ogſaa flere Sønner ſom Samuel.

Thi en Moders Bøn formaar meget; og Samuel, ſom var viet til ſit Liv med Taarer og Jubel, ſkulde ikke beſkjæmme det Haab, ſom var knyttet til ham. Lidet forſtod han endnu af Livets Sorg og Livets Glæde; men der er Drømme i Barnehjerterne, ſom ingen forſtaar, og der er Stunder, ſom gjør udſlettelige

Indtryk paa de ſmaa. Slig Stund har det vel været for den lille Gut, da hans Moders hellige Begeiſtring lyſte imod ham, og da han ſaa hende gaa bort ſaa glad og inderlig bevæget. Han har vel ſtaaet igjen med barnlig Sorg og Frygt, han har vel ogſaa glemt ſin Barneſorg i Herrens Helligdom, hvor han blev ene tilbage.

Dommen over Elis Hus.

Samuel var ved Hannas Lovſang viet til at være Reformator i Israel. Men en Reformation har ſin Forberedelſe gjennem lange Tiders Misbrug og Aandløshed. Naar Tomheden og Hulheden i det beſtaaende naar en vis Grænſe, og naar Fordærvelſen gaar ſaa vidt, at den raaber til Himlen om Hevn, da kommer Herrens Dag med knuſende Dom over det gamle. Men Reformation er ikke bare Dom over den herſkende Fordærvelſe, det er ogſaa Frelſe og Forløsning for det, ſom har ligget ſukkende og længtende efter Herrens Lys og Aandens Liv. Derfor har en Reformation ikke alene ſin negative Forberedelſe ved gammel Raaddenhed og ſkrigende Uret; men den har ogſaa ſin poſitive Forberedelſe i et Folk ved de undertrykte og forknede Hjerters Raab om Frelſe, Længſel efter Forløsning, Haab om lyſere og bedre Tider. Dom og Frelſe, Nedrivelſe og Opbyggelſe følges ad i Herrens Husholdning med ſit Folk; og det ſkulde ikke være anderledes denne Gang.

Samuel havde i ſit Hjem allerede ſeet noget af de gode Kræfter i det israelitiſke Folkeliv. Der maa have været Fred og Glæde i hans Moders ſtille Færd; og den Bønhørelſe, hun havde erfaret, maa vel have fyldt hendes hele Liv med Takſigelſe og lagt Fromhedens ægte Præg over hele hendes Væſen. En Lovſang ſom Hannas opvælder ikke fra et uſandt og urent Hjerte og flyder ikke over letſindige Læber. Hjertets ſkjulte Menneſke i en ſagtmodig og ſtille Aands uforkrænkelige Væſen har ſikkerlig været denne Kvindes Prydelſe. Og Samuel har uden at vide det været baaret paa Bønnens Arme af den Moder, ſom i ham haabede at ſe et Herrens Redſkab til Folkets Opvækkelſe.

Det er ſaa meget grueligere efter denne Tanke paa Samuels Hjem at gaa over til Betragtningen af den Ugudelighed, ſom Samuel ſkulde blive kjendt med i Herrens Helligdom. Derfra ſkulde jo Hellighedens Lys og Kjærlighedens Liv ſtrømme ud over det lille Folk, ſom kun ved ſin aandelige Styrke kunde haabe at hævde ſin Stilling ligeoverfor de mægtige Hedningefolk, ſom omgav det paa alle Sider. Fra Helligdommen ſkulde Herrens Sandhed og Herrens Aand udgaa til alle de ſpredte Lemmer af Menigheden og binde dem ſammen til et levende Legeme. De blodige Offere ſkulde være Forſoningens og Forligelſens Tegn for det ſyndige Folk, medens Preſtens Velſignelſe ſkulde følge dem tilbage til deres daglige Gjerning og lægge Herrens Kraft i deres Virke. Der, mente vel Hanna, maatte den lille Samuel ret voxe op i rene og hellige Omgivelſer, hvor Barnehjertets Fromhed og Enfold ikke blev forſtyrret af de mange Forførelſer, ſom et raat Folkeliv førte med ſig.

Men det ſtod ikke ſaa vel til i Herrens Helligdom. Vanæret og ſkjændet var Guds Hus ved dem, ſom var Herrens Preſter, og ſom efter ſit Kald burde være Folkets Lys. Den gamle Eli havde vel ſelv været en nogenlunde uſtraffelig Mand i ſin Omgivelſe. Men blottet for Aandens Kraft og blind for Herrens Hellighed og Folkets Nød, havde han ikke magtet at ſætte en Dæmning for den ſtedſe voxende Fordærvelſe blandt Preſterne. Hans egne Sønner blev Repræſentanter for Raaddenheden i dens værſte Skikkelſe.

Det er ſørgeligt at ſige; men det er ikke deſto mindre ſandt, at Elis Sønner ikke er de eneſte Preſteſønner og ikke de eneſte Preſter i ſit Slags. Det er forfærdeligt for ethvert Hus og ethvert Menneſke at være uden Guds Aand og uden redelig Gudsfrygt; men det er, om muligt, dobbelt forfærdeligt for et Preſtehus og en Preſt. Thi hvor det hellige Kald at være Herrens Tjener daglig fornegtes og daglig krænkes i en vanhellig Aand, der lægger der ſig efterhvert et ſaa tykt og tæt Fordærvelſens Dække over Hjerte og Sjæl, at det tilſlut bliver en Umulighed for Ordets tveæggede Sværd at trænge ind og holde Dom over Hjertets Tanker og Raad. Hvor det hellige Kald kun bruges ſom et Middel til Vinding, der bliver den aandelige Raahed tilſidſt til en ugudelig Frækhed, ſom trodſer al aandelig Paavirkning. Det er temmelig vel kjendt ogſaa i vort Folks aandelige Erfaring, at Herrens Dom ikke har ſparet gudløſe og aandstomme Preſtehuſe for Elis frygtelige Dom at ſe ſin egen Svaghed og Slaphed ſtraffet med Sønnernes Letfærdighed og Ugudelighed. Og det raaber et alvorligt og kraftigt Varſko til alle, ſom er Herrens Tjenere om at være det i Aand og Sandhed, at ikke Dommen haſtigen ſkal begynde fra Herrens Hus.

Elis Sønners Synd, Vellevnet og Vellyſt, var ſaameget afſkyeligere, ſom Herrens Offere blev forhaanet og Herrens Helligdom ſkjændet derved. Deres Faders Iretteſættelſe lod de haant om, og den Skam og Smerte, ſom de voldte den gamle var dem ligegyldig. Alle Henſyn og al Ret maatte vige for deres raa og frække Begjær efter ſandſelig Nydelſe. Og Skriften lægger til det tunge og forfærdelige Ord: „De hørte ikke ſin Faders Røſt; thi Herren havde Lyſt til at lade dem døe“. Det er en af den guddommelige Retfærds Hemmeligheder, at hvor Herrens Tune er kommen til Dom, der lader han Synden blive Forhærdelſe. Synd føder af ſig Synd; den ene Synd ſaaatſige fremtvinger den anden, det ene Led i Kjæden griber ind i det andet og drager Synderen førſt langſomt ſaa hurtigere, tilſidſt uſtanſeligt ned i Fortabelſens Afgrund.

Men Samuels barnlige Sind blev ufordærvet af den Ryggesløshed, ſom omgav ham. Han tiltog i Alder og Velbehag baade for Herren og for Menneſker.

Over Elis Hus nærmede Dommen ſig. Herren lod ham ikke uden Varſel. En Profet bebudede Eli, at Herrens Vrede vilde komme over ham og hans Slægt. Havde Preſtedømmet vanæret Herren, ſaa vilde han lade Skam og Vanære komme over Preſtedømmet. Hvad han havde ſat høieſt i Israels Folk og gjort til de egentlige Bærere af hele Israels aandelige Liv, vilde han nedſtyrte i den dybeſte Foragt og Elendighed. Elis Slægt ſkulde ikke døe bort; men en trofaſt Preſt ſkulde tage hans Plads og de ynkelige Efterkommere af Elis Hus ſkulde tigge og trygle ham om et Preſteembede, at de kunde faa et Stykke Brød at ſpiſe. Elis Sønner havde omdannet Herrens hellige Preſteembede til et Middel til Vellevnet og Vellyſt, ſaa ſkulde til Gjengjeld Elis Efterkommere faa erfare hele Bitterheden af at maatte tigge om et Preſteembede for Levebrødets Skyld. Eli ſelv ſkulde opleve Tegnet paa denne ynkelige Fremtid; hans to Sønner ſkulde dø paa een Dag.

Efterſom Samuel voxte til, har vel den oprivende Modſætning, mellem hvad Preſterne var og hvad de ſkulde være, fremſtillet ſig i ſkarpt og grelt Lys for hans barnlige Sind. Der er intet, ſom et Barn har ſkarpere Øie for end Hykleri og Uſandhed. Ingen er mere enfoldig end et troſkyldigt og gudfrygtigt Barn, og ſom det klareſte Speil bedſt viſer hver Plet og Rynke i et Menneſkeanſigt, ſaa er en Barneſjæl, jo renere og ædlere, des mere ømtaalig for enhver Uredelighed hos ſine Omgivelſer. Samuel ſaa vel med ſtedſe dybere Forfærdelſe Vanhelligelſen af Herrens Helligdom. Saa beredtes han for Herrens førſte Aabenbarelſe; thi den ſkulde være et nyt Varſel om Dom over Elis Hus.

Tre Gange raabte Herren paa Samuel, før Samuel efter Elis Bud ſvared: „Tal Herre, din Tjener hører!" Men det kom fra Dybet af den unges Hjerte, og det blev ſom et ſtadigt og uafbrudt Raab fra Samuels inderſte Sjæl gjennem hele hans følgende Liv. Trofaſt og enfoldig ſom han var, blev det hans Livs alvorlige Stræben at være aaben og opladt for Herrens Røſt, at lægge ſit Øre til hans Mund, at lytte til hans Tale ved Dag og ved Nat, at han kunde blive for ſit Folk en Herrens Røſt, raabende i Ørkenen. Som Johannes Døberen gik forud for Meſſias, ſaa gik Samuel med Vækkelſens Raab forud for Davids og Salomos Regjering.

Samuels førſte Syn var et Domsord over Elis Hus. Det var ſaaledes Herren førſt vilde aabenbare ſig i denne Tid. Med dømmende Retfærd vilde han ſlaa ned, hvad der var ſat i høi Stilling i hans Folk; thi hans Ære krænkedes ved Preſternes Ugudelighed, og Folket førtes paa fordærvelige Afveie af dem, ſom ſkulde være dets Ledere.

Men ingen kunde vel have anet, paa hvilken underlig Maade Herren vilde fuldbyrde ſit Raad.

Samuel ſteg fra Dag til Dag i Folkets Anerkjendelſe. Hans profetiſke Røſt udrettede det, ſom ingen Dommer eller Helt havde kunnet udrette ſiden Joſvas Død. Han ſamlede hele Israels Folk fra

Dan til Beerſeba om ſin profetiſke Røſt. Det er hans førſte ſtore og betydningsfulde Virkſomhed i Israel. Splittet og ſønderrevet ſom Israel var, Samuels Røſt blev dog hørt gjennem det hele Folk. Det var noget aldeles nyt i de Dage, at hele Israel atter var ſamlet ved et aandeligt Middel og omkring en Herrens Profet. Men endnu manglede der meget i at Israel var helt gjennemtrængt af Herrens Aand.

Det var dog et umaadeligt Omſlag. Det var vel ikke længe ſiden, at Samſon ſtod alene mod Fliſterne, ja at endog hans egne Landsmænd vilde overgive ham bunden til hans Dødsfiender. Nu ſamlede hele Israel ſig paa Samuels Ord til Kamp mod Undertrykkerne.

Det kom til Slag paa den gamle Valplads, hvor Herren ſiden vilde forherlige ſig ved at høre Samuels Bøn. Men denne Gang havde Herren ſamlet Folket forat lade den Dom bryde ind, ſom ſkulde danne Begyndelſen til Israels Fornyelſe. Israel blev ſlagen med ſtort Tab, og nu ſkulde det aabenbare ſig, hvorlangt Elis og hans Sønners Preſtedømme havde ledet Folket bort fra en levende Gudserkjendelſe.

Thi ikke i Bod og Bøn, men i hedenſk Overtro ſøgte Israel ſin Guds Hjælp. Ikke til den levende Gud tog de ſin Tilflugt; men til Pagtesarken, ſom de mente ſkulde hjælpe ved ſin udvortes Nærværelſe. Den var ſat i Israel til Tegn og til Pagtesvidnesbyrd. Den gjemte Lovens hellige Tavler, ſkjulte under Naadeſtolen, hvor Blodet ſonede for Israels Synd. Den var derfor et levende Vidne om at Herrens Herlighed kun ved Forſoningens Hemmelighed kunde bo i et ſyndigt Folks Midte, og at ſønderknuſte og ſønderbrudte Hjerter alene var Herren velbehagelige Offere. Men dette udvortes Pagtestegn ſikrede ikke et ubodfærdigt og overtroiſk Folk Herrens Velbehag.

Ingenſinde har Israels aandløſe Stolen paa de udvortes Tegn paa Udvælgelſen aabenbaret ſig tydeligere og kraſſere end ved denne Leilighed. Og det er umuligt at tænke ſig en frygteligere Dom over deres hedenſke Overtro, end den, ſom rammede dem. Elis og hans Sønners Preſtedømme havde ſelv aandløſt, hykkelſk og hult vænnet Folket til at betragte Herrens Pagtestegn med aandløſe og vanhellig

Hjerter. De betragtede Herren ſom en Afgud, der afhængig af ſit Folk og ſin Helligdom maatte hjælpe, hvor hans Folk med udvortes Nøiagtighed overholdt Skikkene og Ceremonierne. Og Israel var kommen ſaalangt bort fra Gudsdyrkelſen i Aand og Sandhed, at det mente, at naar Pagtesarken var med ſaa var Herren med. Omtrent ſom de mange Navnkriſtne, ſom mene, at udvortes Skikke og viſſe Ceremonier og viſſe Lærdomme og lignende udvortes Væſen ſkal hjælpe dem, mens den rette aandelige Gudsfrygt og levende Hengivelſe til Gud er en ukjendt Sag for deres Hjerter.

Israel hentede Pagtesarken fra Silo. Med Jubel og Fryd blev den modtaget; med Frygt og Rædſel hørte Filiſterne om dens Komme. Israels Gud havde ſaa mægtigen aabenbaret ſig i Israels Udgang af Ægypten, at Mindet derom endnu levede rundt om i Hedningefolkene; og Filiſterne frygtede den hemmelighedsfulde Magt, ſom før havde været ſaa forfærdelig for det mægtige Ægypten.

Men Herren vilde holde Dom. Den hedenſke Overtro, den afgudiſke Stolen paa det udvortes Pagtestegn, det aandsforladte Preſtedømme og det vanhellige Elis Hus ſkulde faa ſin fortjente Løn. Veien ſkulde banes for den aandelige Gudserkjendelſe, ſom ved Samuels vækkende Ord ſkulde falde ſom livskraftig Sæd i Folkehjerterne og fremlokke de ædle Frugter, ſom ligger for os i Davids Salmer. Fra den raaeſte Udvorteshed til den dybeſte Inderlighed gik Veien kun gjennem en frygtelig Herrens Dom.

Pagtes Arken blev taget af Filiſterne. Det var et knuſende Slag over Israels hule Bogſtavvæſen. Deres Tillid og Styrke var borte. Elis Sønner faldt; Eli ſelv tabte ſit Liv, gjennemryſtet af den forfærdelige Ulykke.

Den mærkelige Doms Dag endte med en hjerteſkjærende Begivenhed, ſom ſamlede i ſig ſom i et Speilbillede alle Træk i Israels Elendighed. Pinehas's Huſtru blev greben af for tidlige Fødſelsveer ved Ulykkesbudet, ſom kom fra Slagmarken. Hun udaandede under Kvalerne og kaldte ſin Søns Navn Ikabod; thi, ſagde hun, bortvegen er Herligheden fra Israel, thi Guds Ark var tagen. Den i Fødſelsveer døende Kvinde, ſom ſynes alt er tabt, giver dog en Søn Livet i ſin Dødsſtund. Saa ſynker det gamle Israel, den gamle Tid i Døden, da Pagtesarken og Preſtedømmet paa een Dag kaſtes i Støvet; men et nyt Israel og en ny Tid ſtaar for Døren; thi Herren lever og Samuel er hans aandsbaarne Redſkab. Endnu er den nye Tid kun ſom et nyfødt Barn, ja ſom et utidigt Foſter for Menneſkenes Øine; men i ſin Tid ſkal det ſees, at Frelſe og Forløsning ſpirer af Dommen.

Befrielſen fra Filiſterne.

Herren dømmer ſit Folk; men han beſkjæmmer ikke ſit Navn. De ſeiersſtolte Filiſter drog hjem med Pagtesarken: de troede at de havde beſeiret baade Israels Folk og dets Gud. Mens ſad Israel ſørgende og underkuet, med Graad i Hjertet og tungt Aag paa ſin Nakke. Det ſaa ud, ſom om alt var tabt, Friheden, Landet, Helligdommen, Gudstjeneſten, Pagtesarken, Udvælgelſen. Fortidens ſtore Minder var beſkjæmmede af den ynkelige Nutid. Fremtidshaabet var bortveget. Den herlige Frelſe fra Ægyptens Trældom var forlængſt forbi, og en ny Undertrykkelſe af de ſmaalige og ſkinſyge Filiſter var Israels Lod. Lovens hellige Tavler, ſom var Pantet paa Guds Pagt fra Sinai, og ſom borgede ſaa ſikkert for Israels Fremtid, var i Fiendernes Vold. Var Herrens Ord bleven Løgn og Forjættelſen til Fædrene et tomt Mundsveir?

Saa kunde det ikke være. Herrens Sanddruhed og Trofaſthed, hans Navns Ære og hans Kjærligheds Alvor kunde ikke gaa under, og Filiſterne kunde ikke triumfere over Herrens Navn. Medens Israel ved Samuels Virkſomhed lærte at kjende Herren i Aand og Sandhed og ſamlede den aandelige Styrke, ſom ſnart ſkulde afryſte det udvortes Aag, ſkulde Filiſterne erfare, at det er farligt at forgribe ſig paa Herrens Folk og hans Helligdom.

Dommen var begyndt fra Israel, den ſkulde ſnart ſlaa ned over Filiſterne Pagtesarken, ſom de havde baaret hjem med Stolthed og Triumf, blev ſnart deres Skræk og Forfærdelſe. De ſatte den ind i Dagons Tempel, og Gudebilledet ſtyrtede ned; de flyttede den fra Stad til Stad, og Sygdom og Elendighed fulgte med. Som Herren i ſin Tid ved Tegn og Undere lod det babyloniſke Verdensrige vide, at Herren var ikke afmægtig, omend hans Folk var bortført i Landsflygtighed, ſaa lod Herren ogſaa Undere ſke i Filiſternes Byer forat ikke Hedningerne ſkulde hovmode ſig og tænke, at deres Guder var ſtørre end Israels Gud. Herren vilde jo ikke bare Israels Frelſe; han vilde, at Israel ſkulde være hans Tjener til alle Folks Velſignelſe. Saa var det lige nødvendigt, at Hedningerne kjendte hans Magt, ſom at Israel kjendte hans Forbarmelſe.

Filiſterne vidſte ingen anden Raad end at ſende Pagtesarken tilbage. Frygt og Rædſel havde betaget dem, og de maatte prøve at faa Israels Guds Vrede afvendt fra ſit Land. Det overvundne Israel var ved ſin Guds Kraft mægtigere end de ſeierrige Filiſter. Saa ſendtes Pagtesarken paa underlig Vis hjem igjen; men til den vanhelligede Helligdom i Silo kom den aldrig mere. Pagtesarken fik ikke noget Hus, før David flyttede den ind i det nye Tabernakel, han opreiſte i Zion, og derfra førtes den endelig til Templet, ſom Salomo byggede.

Imidlertid arbeidede Samuel i det ſkrækſlagne og forkuede Israel. Med Haab mod Haab har han vel maattet ſtride mangen en Gang i de lange 20 Aar, ſom hengik, før han atter kunde ſamle Israel til Kamp mod Undertrykkerne. Men Herrens Aand ſtod ham bi, og hans Bønner og Raab mødte ikke døve Øren. Det elendige Israel, det arme, vildledte Folk, var dog endnu altid Herrens Udvalgte, og Forjættelſens Lys var ikke udſlukt.

Skriften tier om denne Samuels Virkſomhed; men af Reſultaterne tør vi dømme om den; thi et Folk reiſer ſig ikke af Baand og Slavelænker uden at ſtærke aandelige Kræfter fornyer dets Hjerte og Sind. Og Skriften vidner, at efter de 20 Aars Forløb, gik hele Israel ſukkende efter Herren. Sandelig Samuel maa ikke have været uvirkſom, og hans Gjerning kan ikke have været ufrugtbar. Og hvad der var udrettet i det Skjulte og Stille, ſkulde ſnart herligen aabenbares.

Det var en vældig Modſætning mellem hin Dag, da Israel trodſig og hovmodig tog Pagtesarken med ſig i Striden og behandlede Herren ſom en Afgud, og denne Dag 20 Aar ſenere, da Israel ſønderknuſt og bodfærdig bortſkaffede ſine Afguder paa Samuels Ord. Og vel maa Samuel have glædet ſig i Aanden paa denne ſtørſte Dag i hans Liv, da han ſammenkaldte Israel til Mispa, der at møde ſin Gud. Med Anger i ſit Hjerte og Syndsbekjendelſe paa ſine Læber ſamlede det nyvakte Folk ſig om ſin Forbeder Samuel. En ſaadan Dag oplever et Folk ikke mange Gange. Guds Folk oplevede igjen en Aandens Vækkelſe, og Enhed og Frihed var Aandens Frugter for Folket.

De oplevede en Frelſe, ſom mindede om den herlige Ungdomstid, da Herren udførte dem af Trældommens Hus. Filiſterne opſkræmte og forbitrede over at det undertvungne Israel vovede at ſamle ſig igjen, drog op forat ſlaa det fornyede Folk og knuſe dets fremſpirende Haab. De ſkjønte nok Faren, om de end ikke anede de dybe og ſkjulte aandelige Kræfter, ſom nu forbandt Israel med Herren og forenede dem til et uovervindeligt Broderſkab.

Israel ſaa ſine gamle Fiender komme. Hovmod og Stolthed var borte; de vidſte jo nu bedre end nogenſinde, hvor uværdige de vare til Herrens Frelſe. Men Israel kjendte ſine rette Vaaben, og det lod fra tuſinde Munde til Samuel: „Ti ikke for os og aflad ikke at raabe til Herren vor Gud, at han maa frelſe os fra Filiſternes Haand!“ Et Folk i Nød, et Folk i Bod og Tro ſaa Samuel rundt om ſig, og hans Hjerte hævede ſig i inderlig Bøn for det elſkede Israel, og Herren hørte ham.

Seier og Triumf var Herrens Svar. Herren ſtred for ſit Folk, og Israel ryſtede det fremmede Aag af ſin Nakke. Samuel fik ſe, hvorledes det aandsvakte Folk, ſom havde kaſtet ſine Afguder bort, nu fik Friheden ſom en herlig Gave paa Kampens Dag.

Samuels Bøn havde været Israels Vaaben; og vi mærke det atter, derom gjaldt det fremfor alt, at Herren blev kjendt ſom den, der hører Bønner. De døde Afguder, og den døde Tro paa Pagtesarken var borte; den levende, perſonlige Gud, ſom lader ſig finde af bodfærdige og ſønderknuſte Hjerter, aabenbarede ſig herligen paa Frelſens Dag. Samuel havde været Middel til at vække den levende Gudserkjendelſe og den levende Gudsfrygt i Modſætning til Afguderi og død Overtro; han havde ſeet den levende Tro bære Frihedens ſkjønne Frugt for Folket; vel kunde han opreiſe Mærkeſtenen Ebenezer og ſige: „Hidtil har Herren hjulpet". En lifligere Dag har ingen Profet ſeet i ſit Folk.

Kongedømmet i Israel.

Samuel havde ſamlet Israel til en levende Enhed ved ſit profetiſke Ord ved den vækkende Røſt, ſom mindede det om Kaldet og Udvælgelſen. Samuels Bøn havde givet Israel Frihed og Seier. Samuel ſkiftede Ret for Israel og dømte med ubeſtikkelig Redelighed. Alt gik godt, og Israel oplevede en ſkjøn og vederkvægende Tid, ſom de vel endnu ikke havde havt den nogenſinde, ſiden de drog ind i det forjættede Land.

Men Samuel blev gammel; han ſatte ſine Sønner til Dommere i Israel; men hans Sønner vandrede ikke paa hans Veie. Da Sønnerne kom ud paa egen Haand, bukkede de under for Dommernes ſædvanlige Friſtelſe, de bøiede Retten efter Gunſt og Gave. Det maatte være haardt for den gamle Samuel ſaaledes at ſe ſine Sønner vige fra Retfærds og Redeligheds Vei.

Folket ſaa med Ængſtelſe Fremtiden imøde. Saa nys var de komne ud af den ſønderrevne Dommertid, ſaa friſkt var Mindet om deres Trængſel og Elendighed, at de gruede ved Tanken paa, at ved Samuels Død ſkulde det begynde forfra igjen. Det kunde ikke gaa an; noget maatte gjøres forat afvende en Gjentagelſe af Dommertidens Lidelſer og Storme. Og Samuels Virkſomhed havde baaret ſaa megen og ſkjøn Frugt, at den ikke kunde gaa tabt. Det Samhold og den Endrægtighed, ſom Samuels Liv havde fremkaldt, maatte bevares. Der var begyndt en folkelig Udvikling, hvis Maal allerede Hanna havde ſeet, og den kunde ikke ſtanſes.

Folket kom til Samuel og begjærede en Konge. De agtede ham ſom en Fader, de vilde ikke og kunde ikke gaa ham forbi. Men deres Begjær var ikke efter Samuels Ønſke. Deres Ord: „Giv os en Konge til at dømme os, ligeſom alle Hedningefolkene", behagede ikke Guds Profet. Der laa en verdslig Aand og en Misforſtaaelſe af Guds Folks Herlighed deri. Den gamle Profet havde ſaa gjerne villet, at Guds Folk ſkulde ſpares for de bitre Erfaringer, ſom Kongedømmet ſkulde bringe det; han havde ſaa gjerne ønſket, at Guds Folk ſkulde ſvare til ſit Kald og i Aandens Frihed bevare ſin Enhed, uden at Kongedømmets Tvang ſkulde binde det ſammen. Herren ſkulde være dets Konge og Helligdommen dets Centrum, og Herrens Lov dets Retteſnor og Regel og Aanden dets indre ſammenknyttende Kraft. Han forſtod, at Folket vilde have et ſynligt og ſanſeligt Hoved, ſom de kunde ſe op til, og han forſtod, at det var et Skridt ned fra den Høide, hvorpaa Moſeloven havde villet ſætte Folket. Det faldt tungt over ham, at hans Virkſomhed ſkulde bære ſaadan Frugt, at Folket ſkulde begjære et ſanſeligt, jordiſk Kongedømme, naar han havde gjort alt, hvad der ſtod i hans Magt for at lære dem, at Herren var deres Konge.

Men Samuel handlede ikke raſkt og ubeſindigt i denne Sag; han ſaa jo, at det var kommet til et Vendepunkt i Israels Hiſtorie, og at Afgjørelſen denne Gang vilde blive af gjennemgribende Betydning for hele Fremtiden. „Og Samuel bad til Herren.“ Det var Herren, ſom her maatte ſvare, hans Villie kom det an paa. Vilde han tilſtede, at Folkets kjødelige Trang til en jordiſk Konge og et ſynligt Hoved blev tilfredsſtillet, ſaa maatte vel Samuel finde ſig deri. Og havde Herren Tid til at bie endnu i tuſinde Aar, før Aandens Rige med den uſynlige Konge oprettedes paa Jorden, ſaa maatte vel Samuel finde ſig i at ſe Forjættelſens Haab langt borte og hilſe den med tillidsfuld Forventning.

Og ſaaledes gik det. Herren havde ſtørre Medlidenhed med Israels Skrøbelighed end Samuel. Al menneſkelig Utaalmodighed efter ſtrax at ſe Aandens Samfund oprettet er borte fra ham, ſom vidſte ſaa vel, at endnu var ikke Tiden kommen, men ſikkert og roligt vilde Tidens Fylde oprinde, da Himmeriges Rige med ſin guddommelige Herſker ſkulde oprettes paa Jorden. Mens Herren biede, ſkulde Folket faa ſin Villie og lære, at kunde end det jordiſke Kongedømme gjøre meget godt, den rette Form for Guds Folks Liv var det dog ikke. Og denne nye Skuffelſe ſkulde berede Israel for Aandens Rige, ſom Herren i ſin Tid vilde oprette.

Derfor fik Samuel det Svar, at Folkets Villie ſkulde ſke; thi vel var deres Begjær en Misforſtaaelſe af deres aandelige Kald og en Forkaſtelſe af Herren, ſom var deres rette Konge; men Folket var ikke kommet længere i aandelig Forſtand, og de maatte lære af ſmertelig Erfaring, ſiden de ikke vilde lade ſig belære af Ordet. Og Herren vilde tage ogſaa denne Folkets Uforſtand i ſin Tjeneſte og lade rig aandelig Lærdom tilflyde Folket baade gjennem Kongedømmets herlige Begyndelſe under David og Salomo og dets dybe Fald og Nedværdigelſe under deres Efterfølgere.

Men Folket ſkulde ikke være uvidende om, hvad Ulykke det førte over ſig. Folket tænkte kun paa den Faſthed og Enhed, den Ro og Orden, ſom Kongedømmet ſkulde give. De kjendte jo den faſte og ſom det ſyntes urokkelige Ro, ſom Ægypten roſte ſig af ved ſin berømte Forfatning; de tænkte ſig at naa den ſamme Fordel ved ſit Kongedømme. Samuel ſkulde oplyſe Folket om Skyggeſiderne ved Kongedømmet, om hvad denne udvortes Enhed medførte for et Tab af folkelig Frihed. Israel havde jo nu en halv patriarkalſk Forfatning med den meſt udſtrakte Frihed, det vilde faa andet at føle, naar Kongemagten ſkulde binde og tvinge dem ſammen.

Samuel ſkildrede for Folket „Kongens Vis". Med ſkarpe, iøinefaldende Træk viſte han, hvorledes Folkets Ret og Frihed og ophøiede Uafhængighed vilde blive krænket og forkvaklet ved Kongedømmet. Det var en Røſt, ſom prøvede at værge Folkets Frihed mod Folket ſelv. Men det nyttede ikke. Folket havde ikke Øre for Kongemagtens mørke Skyggeſider; de ſaa kun tilbage til den Jammer, de havde oplevet i Dommertiden, og de ſaa hen til denne nye Plan ſom til en Frelſe fra alt ondt; de vilde og maatte have en jordiſk Konge, og de fik ham. Herren lod Folkets Villie ſke; thi kun ſaaledes kunde de komme i den tunge Skole, ſom de behøvede forat forſtaa, at Guds Rige er ikke af denne Verden, og dets Konge er ikke Magtens og Trældommens Redſkab, men Fredens og Frihedens Formidler.

Saaledes opſtaar Kongedømmet i Israel ved Folkevillien; men Folkets jordiſke Lyſt fører ſin egen Straf med ſig ved Frihedens Formindſkelſe og Verdens Trældom over Guds fribaarne Folk. Derfor lader Herren Folkevillien ſke; thi hvad Folket begjærede ſom ſit egent-

[illegible] Maal, det vilde Herren gjøre til et Middel til Tugt og Beredelſe for Aandens Rige.

Saul og David.

Mandig havde Samuel prøvet at ſtanſe Folkets Begjær at faa en Konge. Han havde jo ſeet, at det var et Forſøg paa at ſanſeliggjøre Guds Folk, ſom maatte berøve det den Frihed, ſom dets høie aandelige Kald berettigede det til. Og det ſyntes ham ſørgeligt, at det Folk, ſom netop var ført ud af Overtroens Baand og et korrupt Preſteſkabs Vold, nu ſkulde føres i en ny Trældom ved ſin egen Uforſtand. Han havde haabet at den aandelige Friheds Dag ſkulde oprinde ved det profetiſke Ord. Men Folket var ikke færdigt til at gjennemføre dette aandelige Samfundsbegreb, og Herrens Time var endnu ikke kommet.

Og ligeſaa mandig ſom Samuel havde ſat ſig imod Folkets Ønſke, da han førſte Gang hørte det, ligeſaa beſtemt og alvorlig gik han nu tilværks med Gjennemførelſen af Folkeønſket, da han forſtod at ſaaledes vilde Herren føre ſit Folk ind i en ny Periode af dets Udvikling for derigjennem at berede det for den Tidens Fylde, ſom Samuel troede allerede var forhaanden. Den gamle Profet trak ſig ikke tilbage misfornøiet og knurrende; men friſk og kraftig greb han ind i de Begivenheder, ſom han helſt havde ønſtet aldrig havde indtruffet.

Saul ſalvedes til Konge. Af den ringe Benjamins Stamme, af den mindſte Slægt i Benjamin, ſelv en ukjendt og ringe Mand blev han af Samuel kjendt og erkjendt ſom den, Herren havde udſeet til Fyrſte over ſit Folk. Det var i Overensſtemmelſe med Herrens underlige Regel, at hvad der er ringe og uanſeeligt for Menneſker, har Herren udvalgt. Samuel talte længe og alvorligt med den unge Mand, ſom hidtil ikke ſynes at have havt nogen Alvorstanke i ſin Sjæl. Salvelſens høitidelige Stund blev en Afgjørelſe i Sauls Liv; Gud forandrede hans Hjerte, og Herrens Aand kom over ham ved Mødet med Profeterne. Saul ſyntes at ſkulle blive ret en Konge efter Guds Hjerte.

Samuel kaldte ſammen Israel; han foreholdt dem atter, at de havde forkaſtet den uſynlige Konge, ſom havde frelſt og hjulpet ſaa kraftig før. Det medførte dog ingen Forandring i Folkets Beſlutning, og Lodkaſtning afgjorde, hvem der ſkulde være Konge over Guds Folk. Saul blev truffet.

Endnu var der ingen, ſom ret vidſte, hvad der boede i ham. Han ſkulde ſnart faa Leilighed til at viſe det. Og Samuel biede, indtil Saul var ſaaledes aabenbaret og kjendt for Folket, med at nedlægge ſit Dommerembede. Ammoniterkongen Nahas haanede en af Israels Stæder, og Saul ſamlede med Raſkhed, Klogſkab og Mod Israels ſtridsdygtige Mænd og inden 7 Dage havde han en Hær i Marken paa 330,000 Mand, mere end nok til at gjøre Nahas's barbariſke Truſel til intet.

Saul havde aabenbaret ſine kongelige Gaver og ſin ridderlige Natur; hele Israel hyldede ham. Samuel kunde trygt nedlægge ſit Dommerembede og tage Farvel med Folket ſom Dommer. Faa er de, der ſom Samuel har havt Magten og frivillig har veget for nyere Tider og yngre Mænd. Sjeldent er ſaadant Maadehold blandt Menneſkene; thi det ſædvanlige er, at endog duelige og friſindede Mænd i ſin Alderdom taber Evnen til at følge med Tiden og med visſen Aand bliver ſtaaende ved, hvad de tænkte i ſin længſt forſvundne Ungdom og kun har Bebreidelſer tilbage for den Samtid, ſom vorer fra dem. Ikke ſaa med Samuel. Smertede det ham end at ſe Kongedømmet oprettet i Israel, ſaa bød dog Retfærdighed og Sandhed at trække ſig tilbage fra en Stilling, hvor han kun kunde være til Hinder for den nye Regjerings Myndighed og Anſeelſe.

Samuel vilde tale til Folket en ſidſte Gang. To Ting vilde han udrette ved ſin Tale nu. Han vilde faa Opgjør med ſit Folk, ſaa tage Afſked med det ſom en tro Tjener med ſin Herre; ingen Misforſtaaelſe ſkulde være mellem dem, og ingen ſkjult Bebreidelſe ſkulde blive tilbage i nogens Hjerte til at forbitre den gamle Folkeſtyrers Alderdom. I Retfærd vilde han ſkilles med Fred fra den Plads, han havde fyldt med ſaamegen Hæder.

Det andet, han tilſigtede var at bringe Folket til Erkjendelſe af, at det var Synd, at de havde begjæret en Konge, at det var et Fald fra Herrens høie Kald, og at Bod og Sønderknuſelſe for Herren var Betingelſen for at Kongedømmet kunde blive dem til Velſignelſe. Han vilde bøie ſit Folks Hjerte og Sind, ſaaat Kongedømmet, ſom var begjæret i ſyndig Verdensaand kunde blive dem til Velſignelſe derved at de modtog det i gudfrygtig Aand og med ſønderknuſte og angergivne Hjerter. Det var jo ikke Kongedømmet ſelv, ſom var ſyndigt; det var Israel, ſom ſyndede ved at forlange et jordiſk Kongedømme, naar det havde Herren ſelv til Konge og Frelſer. Og om Israel kunde ſe ſit Fald og ſaa begynde fra nyt igjen at kjæmpe ſig op de ſteile Høider til det aandelige Gudsſamfund, ſaa var alt vundet, ſom for Tiden kunde vindes.

Det var Samuels ſtørſte Kamp og ſtørſte Seier. Hans mægtige Ord og hans forfærdende Undergjerning ſlog Folket med Angſt og Frygt, med Graad og Smerte. Samuel bøiede de ſtolte Sind ved at viſe, at Israels Styrke havde hidtil været deres Nødraab til den levende Gud. I Ægyptens Trældom i de atter og atter tilbagevendende Frafald og Underkuelſer i Dommertiden var det Nød og Bøn, ſom havde lært Israel at finde Frelſe hos Herren, og ſaa vilde det blive fremdeles. Kongedømmet vilde ikke forandre Sagen. Og den fordærvelige Hovmodstanke, at nu ſkulde de kunne hjælpe ſig uden Gud, den maatte de give op, ellers vilde det blive en ny Forbandelſe over dem, at de havde en Konge i ſin Midte.

Da ſaa det overraſkende Under, Torden og Regn i Hvedehøſtens Tid, ledſagede Samuels ryſtende Tale, da blev det formeget for Folket. „Havde de virkelig forſpildt hele ſin Fremtid?“ den Tanke ſlog ſom Lyn ned i deres Sjæl. Og til Samuel vendte de ſig i Bod og Bøn: „Bed for dine Tjenere til Herren, din Gud og lad os ikke dø! thi vi have føiet ondt til alle vore Synder ved at begjære os en Konge.“ Og Samuel kunde ſaa tale Trøſtens Ord: Frygter ikke! til det ængſtede Folk. Troſkab og Lydighed ſkulde endnu være Israels Vei til Frelſe; thi Herren forlader ikke ſit Folk.

Dermed var Samuels Maal naaet. Folket gik med gudfrygtigt

Sind og bøiet Hjerte ind i den nye Tid, ſom med Kongedømmet ſkulde oprinde for dem.

Men Samuels Arbeide var ikke tilende. Israel havde faaet en Konge; og Israel havde bævet for Herrens Ord og modtaget Kongen i redelig Gudsfrygt; men Kongen ſelv blev ikke længe Herren lydig. Det var gaaet for raſk med Sauls Ophøielſe; der var ikke tilſvarende Dybde i hans Sjæl. Hans Lykke beruſede ham, og iſtedetfor den enfoldige Bøielſe under Herrens Ord begyndte han at handle egenraadigt og gjenſtridigt. Det kunde ikke gaa. Det kraftige naturlige Sind ſom ved Naadens Aand kunde blevet ſaa ſtor en Velſignelſe for Folket, blev uſtyrligt og henſynsløſt ved Lykken. Samuel maatte gaa den tunge Gang til Saul og forkynde ham, at Herren havde forkaſtet ham: „Mon Herren har Behag i Brændoffere og Slagtoffere, ſaaledes ſom i Lydighed mod Herrens Røſt? ſee Lydighed er bedre end Slagtoffere, Hørſomhed bedre end Fedmen af Vædere; thi Gjenſtridighed er Troldomsſynd og Trodſighed er Ugudelighed og Afgudsdyrkelſe; efterdi du har forkaſtet Herrens Ord, ſaa har han forkaſtet dig fra at være Konge.“

Det var den endelige og urokkelige Beſlutning, og trods alle Sauls Bønner blev det ved dette Ord. Samuel drog hjem, tungſindig og bedrøvet og ſaa ikke Saul mere før ſin Dødsdag. Det har været et haardt Slag for Profeten, ſom ſaa gjerne havde ſeet Folket ſparet for de nye Prøvelſer og Trængſler, ſom nu var uundgaaelige. Men Herren vilde ikke, at det ſkulde gaa ſaa let. Der var en ſtor og herlig Fremtid ivente for Israel; men ingenſinde fødtes en ſtor Tid uden i ſtore Trængſler. Det førſte Forſøg med Kongedømmet mislykkedes, og ſaa ſørgeligt det er at ſe et Folks glade Forhaabninger ſaa haſtigt ſkuffede, ſaa laa dog i denne Skuffelſe en gavnlig Lærdom for Folket; det ſkulde faa en dybere Indſigt i den Hemmelighed, at Guds Folks Vei til Herligheden er en Korſets og Tornernes Vei. Baade Israel og Saul havde ſteget for let og ſnart op paa Høiderne, og de havde miſtet en alvorlig Erkjendelſe af Herrens Sag, idet de kun tænkte paa ſin egen Ære.

Herren maatte udvælge en ny Mand til Konge, en Mand, ſom i en tung Lidelſernes Skole kunde lære ſit Hjerte og ſin Gud bedre at kjende end Saul, en Mand, ſom bøiet under Korſet kunde gribe Israels høie Kald uden at opblæſes og hovmode ſig, en Mand, ſom ved Herrens Aand kunde gaa foran Israels Folk og føre det fremad paa dets Vei til det forjættede Maal at blive en Velſignelſe for alle Folk. Samuel ſkulde ſalve David til at blive Konge efter Saul. Og atter var det den ringe, ſom blev ophøiet, og den foragtede, ſom blev taget til Ære. Og aldrig har der været nogen jordiſk Konge, ſom er bleven ſom David en Trøſter for de elendige, en liflig Sanger for de ſørgende, en Velſignelſe for Folkene til de ſeneſte Tider og de fjerneſte Lande. Sandelig en Konge for Forjættelſens Folk og i Forjættelſens Aand var den lille David af Iſai Hus fra Bethlehem. Og havde Samuel kun gjort dette ene, i Aandens Klarſyn at gaa til Bethlehem og ſalve den ſtore Digterkonge, hvis Sange ſkulde gjenlyde i Tuſinders og Millioners Hjerter, Samuel ſkulde regnes blandt en af en ſtørſte i Guds Folks Hiſtorie. Og det har visſelig trods al Sorg, ſom Samuel led i ſine ſidſte Dage for den arme vanvittige og forhærdede Sauls Skyld, været ham en uſigelig Trøſt, at David var Herrens udvalgte, og ſtore Løfter fulgte ham om lyſere og bedre Dage for Israel.

Det var Samuels ſidſte Gjerning. Han ſkulde efterlade dette ſtore Fremtidsløfte til Folket og pege fremad mod lykkeligere Tider. Selv ſkulde han ikke opleve dem. Han døde før endnu Kampen og Striden i Israel var tilende. Han ſkulde ikke med ſit jordiſk Øie ſe de ſkjønne Frugter af ſit Arbeide og ſin Udſæd, ſaaledes ſom de herligt udfoldede ſig under David og Salomo. Men ſaameget vil Hiſtorien ſige med Billighed ved hans Grav: Hvad Samuel ſaaede med Graad, det høſtede Israel med Fryderaab under de to ſtore og herlige Konger. Den aandelige Vækkelſe ved Samuels Virke var den Grundvold, paa hvilken Davids Rige byggedes, og den Kilde, af hvilken hans Salmedigtning øſte ſit egentlige Liv. Aandeligt Liv i Modſætning til død Gudsdyrkelſe og overtroiſk Stolen paa Helligdommen og korrupt Præſteſkab var Samuels Livstanke; det var alle Profeters Livstanke, thi det er Herrens Aands Gjerning til enhver Tid; og Samuel er efter Moſes den førſte og ſtørſte Profet i Israel.

Endnu engang lyder Samuels Røſt i Nat og Mørke fra Dødens Rige og Gravens Land til den forfærdede Saul. Eller var det ikke Samuels Røſt, ſom lød hin forfærdelige Nat i Endor, da Sauls Forbitrelſe ſlog om i Fortvivlelſe og haabløs Rædſel? Ingen ved det; thi Dødens Hemmeligheder har ingen dødelig udgrundet. Bedre at lytte til de levende profetiſke Røſter, end at gruble over de uløſelige Gaader, ſom Dødsriget frembyder for os. Bedre at følge det Kald, ſom vækker os op til levende Tro og kraftigt Virke for Herrens Sag og hans Folk. Bedre at efterfølge Samuels Exempel i Kamp og Bøn for Aandens Liv og Aandens Frihed.

* * *

Konſtantin den Store

og

Mordet paa Criſpus og Fauſta.

(Af Broglie.)

Det lykkelige Udfald af Konciliet i Nicæa havde ſat Kronen paa Konſtantins Held. Han havde havt Lykken med ſig i alle ſine politiſke, militære og religiøſe Foretagender. Han befandt ſig nu i denne kritiſke Periode, der er ſaa almindelig i ſtore Mænds Liv, da deres Lykke aftager medens deres Hovmod voxer.

Det er en ſtor Ære for dem, der følge Ærgjerrighedens Tilſkyndelſe, naar de have knyttet deres Magts og deres Berømmelſes Skjebne til en god Sags Seier. Men paa Grund af Menneſkenes ſtore Svaghed er ingen Hæder uden Fare. Naar man altfor meget ſammenblander ſin Sag med Guds Sag, ſaa benytter den naturlige Egenkjærlighed dette ofte paa en liſtig Maade, ſom Paaſkud til at gjøre ſig gjældende uden Betænkelighed, idet den tildækker ſine bitre Efterſtræbelſer og ſine forgiftede Nydelſer med det ſkjønne Navn.

Konſtantin var visſelig ikke beſtemt til at undgaa dette Skjær, paa hvilket mere redelige og fintfølende Samvittigheder ynkelig ere ſtrandede. Hans faſte, men plumpe Tro havde lige fra Begyndelſen af været ſammenſat næſten i lige Grad af Taknemmelighed og af Hovmod. I den Stilling, hvori han befandt ſig, idet han i Folkenes Øine ved ſaa mangfoldige Gjerninger og Ord var knyttet til den nye Religions Skjebne, kunde hverken han ſelv eller nogen Anden ſkjelne, om den Iver, hvormed han antog ſig den, kun havde hans egen eller Guds Ære til Formaal. I Særdeleshed efter det imponerende Drama, ſom var blevet opført af Konciliet i Nicæa, og den ærefulde Rolle, ſom han der havde ſpillet, blev han i egentligſte Forſtand omtaaget af Forfængelighedens Forblindelſe. Det kunde ikke være andet, end at disſe Følelſer maatte finde Næring ved de enſtemmige Lovtaler, ſom blev ham til Del ved de fromme Biſkoppers oprigtige Taknemmelighed og ved den arianſke Politiks egoiſtiſke Smigrerier.

Denne Egenkjærligheds Rus antog en meget ſælſom Karakter. Efterat han havde været Tilhører ved theologiſke Forhandlinger, blev han greben af en lidenſkabelig Lyſt til at arbeide, med et ſtort Apparat af Lærdom og Polemik, paa at omvende alle dem, der kom ham nær.

Euſebius har ſelv opbevaret os et langtrukket Stykke Rhetorik, ſom ſvarer meget godt til denne Beretning og ſom han benævner: „En Tale af Keiſer Konſtantin i de Helliges Forſamling.“ Der bliver her, ſaa at ſige, talt om Alt: om Fatalismen, om Filoſoferne, om Spaamændene, om Keiſerrigets Ulykker og om Syſtemernes Vildfarelſer, i en meget forvirret Orden.

Euſebius bemærker, ikke uden en vis Ondſkabsfuldhed, at de keiſerlige Officerer, der iſtemte de meſt levende Bifaldsraab ved disſe fromme Sammenkomſter, ingenlunde vare de ivrigſte til at lægge ſig hans Raad paa Hjerte for at undertrykke deres lidenſkabelige Begjærlighed. Dette er tilvisſe en Fare, for hvilken de kronede Prædikanter udſætte ſig. Da Konſtantins ſvage Side førſt engang var bleven bekjendt, vidſte man ſnart at indrette ſin Opførſel ſaaledes, at man kunde vinde hans Behag. Man begyndte at udſuge Provindſerne og at optrække Borgerne i Keiſerens og Kriſtendommens Navn.

Rygtet om diſſe Uordener naaede undertiden Keiſerens Øre; han blev greben af en levende Harme, et og andet voldſomt Optrin forefaldt, og han ſtatuerede endogſaa et og andet Exempel; men hans Forkjærlighed for Neophyterne vandt ſnart igjen Overhaand.

Henimod Slutningen af Aaret 325 traf Konſtantin Forberedelſer til ſin Reiſe til Italien.

Før ſin Afreiſe fandt han endnu tvende betydningsfulde Anledninger til at bringe de Ideer, der for Fremtiden afgave Retteſnoren for hans Opførſel en offentlig Hyldning. Ved en Lov, der blev udfærdiget den 19de Oktober og offentliggjort i Berytus i Fønicien, forbød han i følgende Udtryk Gladiatorernes blodige Lege: „De blodige Skueſpil, ſiger Loven, ſømmer ſig ingenlunde i den borgerlige og huslige Freds Skjød; af denne Aarſag forbyde vi, at man herefter maa fordømme dem til at være Gladiatorer, der fordum vilde have fortjent denne Straf paa Grund af deres Forſeelſer. Tving dem heller til at arbeide i Bjergværkerne, for at de kunne udſone deres Brøde uden Blodsudgydelſe.“ Dette Lovbud var imidlertid endnu ikke aldeles udtrykkeligt eller ubetinget. Man maatte optage Traaden paany mere end en Gang for at udrydde en Skik, der var bleven dyrebar for det ørkesløſe Folk. Men en mærkelig Kjendsgjerning var dog i ethvert Tilfælde ſelv en ſaadan frygtſom og afmægtig Lov, undertegnet af den ſamme Keiſer, der mindre end tyve Aar i Forveien havde ved høitidelige Lege overgivet ſine Fanger til de vilde Dyr.

Det andet Foretagende, hvormed Conſtantin var ſyſſelſat for ſin Afreiſe, var ved et energiſk Skridt at forebygge Gjenudbruddet af de religiøſe Uroligheder i Orienten under hans Fraværelſe. Det var i Sandhed ikke vanſkeligt at bemærke, at de diſſentierende Prælater, efter at være vendte tilbage til deres Hjem, frygtſomt hævede Hovedet, forſøgte at gjentage deres Kunſtgreb med Omſvøb og Tvetydigheder, og, idet de lode de første Øieblikkes Indtryk forſvinde, beredte ſig til at drage Fordel af Keiſerens Bortreiſe. Euſebius af Cæſarea havde gjort Begyndelſen til denne Taktik ved et Hyrdebrev, hvori han forklarede ſin Hjord Konciliets Beſtemmelſer og den Holdning, ſom han der havde indtaget. Han meddelte her den Troesbekjendelſe, ſom han ſelv havde foreſlaaet, og paaſtod, at den havde erholdt Keiſerens Approbation. Det var Keiſeren, ſagde han, der havde forlangt, at man, medens man holdt faſt ved Hovedſtykkerne af denne Bekjendelſe, deri ſkulde indføie Ordet consubstantialis, og han, Euſebius, havde ikke troet at burde vægre ſig derved, dels af Kjærlighed til Freden og dels fordi man gjentagne Gange havde forſikkret ham, at dette Udtryk ſkulde fortolkes paa en aandelig Maade, ſaaledes at enhver Foreſtilling om legemligt Fællesſkab og Deling holdtes ude. Han havde heller ikke, efter at have erholdt nogle Forklaringer, gjort Ophævelſe ved at udtale Fordømmelſesdommen over Arius, efterdi Arius virkelig havde benyttet ſig af Udtryk, ſom man ikke fandt i Skriften, og ogſaa i denne Henſeende havde han givet efter for de Grunde, der bleve fremſatte „af den hellige Keiſer, der var den almægtige Gud ſaa kjær.“ „Ser, mine kjære Brødre, ſiger han til Slutning, hvad vi have ment at burde ſkrive til Eder, paa det at I klarlig kunne ſe, paa hvilken Vægtſkaal vi førſt have afveiet vore Betænkeligheder og dernæſt vort Samtykke, og hvormegen Føie vi have havt førſt til at ſtaa imod indtil ſidſte Øieblik, da det forekom os, at man havde ſkrevet Ting, ſom ikke paſſede ſig, og dernæſt til at give vor Indvilligelſe uden Vanſkelighed, efterat vi have erkjendt i al Oprigtighed, at man kunde give Ordene en Forklaring, der var overensſtemmende med den, ſom vi ſelv havde opſtillet i vor Troesbekjendelſe.“

Der ſkjulte ſig mere end en Art af Kunſtgreb i diſſe Ord. Paa den ene Side var Betydningen af Ordet consubstantialis her betydelig ſvækket; idet Euſebius paa den anden Side næſten udelukkende tilſkrev Keiſerens Indflydelſe, at dette vigtige Udtryk var bleven optaget i Symbolet, forringede han dets Vægt i de oprigtige Kriſtnes Omdømme, idet han derhos overfor Herſteren gjorde ſig til af et Samtykke, der udelukkende ſkulde ſkyldes hans Indflydelſe. Konſtantin lod ſig ſandſynligvis føre bag Lyſet ved dette noget plumpe Smigreri; thi Euſebius af Cæſarea ſynes, til Trods for dette tvetydige Stridt, ikke at være bleven foruroliget.

Euſebius af Nikomedia var mindre lykkelig. Han havde ikke opgivet Haabet om at kunne virke paa Keiſeren ved Hjælp af Hof- og

Palads-Intriger. Hans og hans Nabo Theognis af Nicæas Bolig blev lidt efter lidt Samlingspunkt for alle de Misfornøiede, der haabede at kunne forlede Keiſeren til at frafalde ſin tidligere Strenghed. Man traf der Meletianere, ſom ikke vilde underkaſte ſig, Arianere, ſom vare indſtevnede af Konſtantin fra Alexandria for at aflægge Regnſkab for negle ſærlige Forſeelſer. Euſebius udbad ſig paa deres Vegne Audients hos Keiſeren, ſmaa Gunſtbevisninger, Tilſtedelſe af deres Forſamlinger. Denne lønlige Agitation, der vedblivende fandt Sted i hans Nærhed, foruroligede Konſtantin, i Særdeleshed da han ſtod i Begreb med at foretage en lang Reiſe. Hans Utaalmodighed naaede ſit høieſte Punkt, da han erfor, at de tvende Biſkopper endogſaa havde tilſtedet Kjetterne at deltage i de hellige Myſterier. Han vaklede ikke længere, og i de første Dage af November befalede han, at Euſebius af Nikomedia og Theognis af Nicæa begge ſkulde afſættes fra ſine Embeder og forviſes til en fjern Provinds.

Overensſtemmende med ſin ſædvanlige Praxis ledſagede han denne ſtrenge Handling med en offentlig Proklamation, rettet til Indbyggerne i Nikomedia og Nicæa. En ſaa gunſtig Leilighed lod han ikke gaa unyttet hen, uden ud legal Vei at komme frem med en theologiſk Afhandling, og derſom Begyndelſen af dette Aktſtykke virkelig var ſaaledes ſom Gelaſius af Cyzicus har opbevaret os det, ſaa forefandtes der deri Fraſer, i hvilke det bogſtavelig er vanſkeligt at finde nogen Mening. Men efter ſom Talen kom paa Dagens Begivenhed, blev hans Sprog klarere, og idet han lod de dogmatiſke Definitioner fare, gav han et Billede af den Proſkriberede med en høiſt mærkelig polemiſk Styrke.

Forglemmende, hvorledes han ſaa aldeles havde tilgivet Euſebius det fortrolige Forhold, hvori denne havde ſtaaet til Licinius, at han endogſaa ſenere gjorde ham til en af ſine egne Fortrolige, førte han nu ſine Beſkyldninger tilbage til et allerede forlængeſiden tilbagelagt Tidspunkt. „Hvo er det, ſagde han, der har bibragt det ſimple Folk disſe Vildfarelſer? Det er Euſebius, ſom I kjende, Euſebius, der har havt Andel i Eders Tyrans Gruſomhed. Thi det er hævet over enhver Tvivl, at han var Tyrannens Yndling . . . Jeg ved endogſaa fra ſikker Kilde, at dengang jeg drog i Kampen mod mine Fienders

Hær, udſendte han Spioner imod mig og ydede Tyrannen ſin Hjælp. . . . Jeg kan ikke drage det i Tvivl, thi jeg paagreb dengang Præſter og Diakoner i hans Følge. Men jeg forbigaar de Fornærmelſer, ſom han har udviſt imod mig og hvis Minde jeg kun fremdrager for at beſkjæmme ham. Jeg har kun en Frygt og en Tanke, nemlig den, at han ſkal forlede Eder til Delagtighed i ſin Forbrydelſe. Ved hans Undervisning og hans vildfarende Lære har Eders Samvittighed fjernet ſig fra Sandheden. . . ." Han opfordrede derpaa Indbyggerne i Nikomedia og i Nicæa til at udvælge andre Biſkopper, der var hellige, retſkafne og rettroende. . . . . . „Derſom Nogen fornyer Erindringen om disſe afſkyelige Menneſker eller holder en Lovtale over dem, da ſkal Guds Tjeners Haand, det vil ſige min Haand, ſtraffe ham for hans Frækhed." Ifølge Keiſerens Opfordring bleve de to Prælater formelig afſatte, og i deres Sted anſattes Amphion i Nikomedia og Chreſtus i Nicæa. Tilfredsſtillet ved disſe tvende Afſættelſer, indſkrænkede Konſtantin ſig dernæſt til at meddele Underretning derom til de andre miſtænkte Biſkopper og til at opfordre dem til at lægge ſig Bebreidelſen og det givne Exempel paa Hjerte. Saaledes mente han omſider at kunne drage rolig bort.

Han nærmede ſig imidlertid med en vis Langſomhed Occidenten. Man kan, ſaa at ſige, følge ham Skridt for Skridt i den theodoſianſke Codex, fra Naisſus til Sirmium, fra Sirmium til Aqvileia, fra Aqvileia, til Milano. Paa enhver af disſe Stationer ſyntes han at have dvælet ſaa længe, at de bleve til formelige Opholdsſteder. Det er tydeligt, at han ugjerne nærmede ſig Italiens Jordbund og Verdens Hovedſtad. Han havde en Forudfølelſe af, at den Modtagelſe, der vilde blive ham til Del der, vilde paa en pinlig Maade afbryde Gangen i hans Yndlingsplaner.

Rom, der tolv Aar tidligere havde modtaget han med Befrielſens Begeiſtring, imødeſaa virkelig denne Gang kun hans Ankomſt med en ſlet fordulgt Følelſe af Uvillie. Her, med det forladte Palatinerbjerg for Øinene og ved Foden af den kapitolinſke Jupiters Tempel, havde Beretningerne om Pragtoptogene i Nicæa vakt baade Misundelſe og Forargelſe. Rom følte ſig og ſine Guder ladte i Stikken af Orientens Mænd og dens Kultus.

Man maa ikke glemme, i hvilken Stilling Konſtantins ſenere Foretagender havde efterladt Roms gamle Religion. Ikke alene var den regelmæsſige Udøvelſe af den gamle Kultus ikke forbudt, men end ikke den officielle Karakter af Statsreligion var berøvet den. Intetſomhelſt Edikt, udgaaet fra Nikomedia, havde paabudt at tage den hedenſke Gudsdyrkelſes Inſignier bort fra Mindesmærkerne, Mønterne og Fanerne. Ifølge en ſælſom Modſigelſe, hvorpaa revolutionære Tider ofte frembyde Exempel, bekjendte Keiſerriget ſig endnu ſtedſe, baade ſom abſtrakt og ſom moralſk Perſon, til Gudernes Kultus, medens Keiſeren var baade Kriſten og Theolog, og kaldte ſig paa en Maade Biſkop, og medens de Mænd, der beklædte alle de fornemſte Embeder, begyndte at høre til de Kriſtnes Tal. Man reddede ſig ud af denne Modſigelſe ved Overenskomſter af forſkjellig Art, idet man gav efter i den ene eller i den anden Retning, til Fordel for den faktiſke Seierherre eller den gamle Ret, alt efter ſom Øieblikkets Fornødenheder og Partiernes Kræfter paa ethvert Sted udkrævede det. I Orienten, i Konſtantins Paaſyn og ifølge Folkenes ſtore religiøſe Iver, gjorde Kriſtendommen med hver Dag større Fremſkridt i Staten, ſprængte Dørene, hvor de ikke aabnede ſig af ſig ſelv, og udjog under allehaande Paaſkud Hedenſkabet af dets ødelagte og hærjede Helligdomme.

Men i Rom toge Sagerne en hel anden Vending. Den legale Fiktion, ſtøttet ved Minderne og ved Menigmands Sympathi, tiltog ſig der en Kjendsgjernings Magt. Senatet holdt der ſine Møder i et Tempel; Haandværkerkorporationer, ſtolte af at kunne lede deres Herkomſt fra Numa og Servius Tullius, ſamlede ſig hvert Aar paa høitidelige Dage for at bringe en Skytsgud deres Hyldning. Adminiſtrationen vedblev der at være hedenſk baade af Hjerte og Navn. Ikke blot undlod den at nedrive Templerne, men den gjenopførte dem endogſaa omhyggeligt, naar de forfaldt. Det officielle Sprog vedblev med Haardnakkethed at betragte Keiſerens Omvendelſe ſom et ikke konſtateret Faktum, og medens han ledede den nicænſke Kirkeforſamlings Forhandlinger, lod man ham figurere paa Medaljer og i Indſkrifter ſom Gudernes Tjener og næſten ſom deres Medforbundne. Rom lignede en forſkandſet Leir, i hvilken Hedenſkabet, trængt tilbage ved de ſtedſe voxende Anſtreb, ſamlede Alt, hvad den havde tilbage af Styrke i Lovene og i Sæderne.

Med denne Hengivenhed for den gamle Kultus forbandt ſig endnu, for Romernes Vedkommende, et lønligt og indgroet Nag til de monarchiſke Reformer, hvis Indførelſe ſkyldtes Diocletian, men ſom Konſtantin havde taget i Arv og yderligere udviklet. En Suveræn, der kun havde beſøgt dem to Gange i Løbet af tolv Aar og ſyntes at finde en ſærdeles Behag i ſine nye Beſiddelſer i Aſien, mishagede dem uvilkaarligt.

I Juli 326 holdt Konſtantin ſit Indtog i dette Friſted for Minderne og de gamle Sæder. Allerede ved at ſe ham ſtride frem i aſiatiſk Dragt, iført en med Perler beſat Tunika, Hovedet ſmykket med en lukket Krone, der faſtholdt Haarets Lokker, maatte det blive indlyſende, at man ikke længere havde at gjøre med en gammelromerſk Diktator, med en Efterkommer af Auguſtus, der dulgte Magtens blodige Virkeligheder bag Maſken af republikanſk Strenghed. Konſtantin havde faaet Smag paa al den kongelige Luxus efter aſiatiſk Mønſter, der efter hans ſaavelſom efter Diocletians Synsmaade ikke ſaa meget var en forfængelig Pomp ſom et Symbol paa en ny Form, under hvilken den monarchiſke Magt ſkulde betragtes og haandhæves.

Han ſyntes imidlertid at have foreſat ſig ikke at ſaare Befolkningens Følelſer altfor ligefrem. I en Lov, ſom han udſtedte fra ſelve Milano og i hvilken han opfordrede Municipalkorporationerne til ikke at behæfte ſig med Gjæld ved uforſtandige Bygningsforetagender, havde han haft den Forſigtighed, fra dette Forbud ſpecielt at undtage Opførelſen af Templerne. Han greb ſaaledes Leiligheden til offentlig at tilkjendegive, at han ikke kom i den Henſigt at gaa frem imod Hedenſkabet paa den ſummariſke Maade, hvorpaa han mere end en Gang havde givet Prøver i Orienten. Strax den første Dag efter ſin Ankomſt ſkrev han høflig til Senatet for at bede det om at angive ham, hvilke iblandt dets Medlemmer der, ſom Offere for Licinius's Maxentius's Tyranni, vare paa utilbørlig Viis blevne udſlettede af Liſterne og maatte kunne fortjene at blive optagne paany. Han lovede at tage Henſyn til alle dets Bemærkninger. Men otte Dage vare endnu ikke forløbne, førend Forſkjelligheden i Suverænens og Underſaatternes Tænkemaade var bleven aldeles øienſynlig. Den 15de Juli pleiede hele Ridderſtanden regelmæsſig at begive ſig i en ſtoraktet og pragtfuld Proceſſion til Kapitolium. Paa denne Dag forſamlede alle Ridderne ſig, ſmykkede med Olivenkranſe og iførte purpurfarvede Togaer, i et Tempel, der var beliggende udenfor Staden, og rede opad Kapitolinerbjergets Skraaning for at offre til Jupiter. Paa Republikens Tid afholdt Cenſorerne ved denne Leilighed en nøiagtig Mønſtring over dem. Man undlod ikke i dette Aar den ſædvanlige Skik. Men Konſtantin vilde ikke tage Del i nogen af disſe Ceremonier, der altfor meget vare blandede med afgudiſke Skikke. Og ikke nok hermed; af Naturen meget tilbøielig til Skjemt, kunde han ikke fra Palatinerbjergets Høider ſe Ridderne defilere forbi, uden temmelig lydelig at give nogle ſpydige Bemærkninger til Bedſte, i hvilke der maaſke røbede ſig en alvorlig Krigsmands Foragt for Paraderiddere.

Dette Optrin, der øieblikkelig blev baaret omkring til alle paa Rygtets Vinger, bragte Folkets Misfornøielſe, der kun ventede paa en ſaadan Gniſt for at blusſe op, til at bryde ud i lys Lue. En Storm af almindelig Uvillie reiſte ſig imod Gudernes Foragter. Senatet og Folket vare i lige høi Grad ophidſede. Uforſkammede Raab hilſede Keiſeren, da han viſte ſig med ſit Følge i Gaderne. Man har let ved at forſtaa, hvilken Forbitrelſe en ſaa uvant Behandling maatte vække hos en almægtig Seierherre, der var beruſet af Magt og Smigrerier. Han gjorde det til Gjenſtand for Overveielſe i ſine Fortroliges Kreds, hvilken Art af Straf man ſkulde bringe i Anvendelſe overfor den uforſkammede Hob. Der fandtes ſmigrende Raadgivere, der foreſloge ham at nedſable Oprørerne, og erklærede ſig villige til ſelv at angribe dem i Spidſen for en Legion Soldater. Andre, mere beſindige, raadede ham at betvinge ſin Harme og at lade ſom om han ringeagtede disſe Forhaanelſer. Alt vel overveiet, billigede Konſtantin det ſidſte Raad og fulgte det. Man ſaa ham forlade disſe Raadſlagninger med roligt og ſtolt Aaſyn, og det var maaſke ved denne Leilighed, at han fremkom med en Ytring, der endnu i det følgende Aarhundrede blev omtalt med Berømmelſe og unægtelig ſtod i ringe Harmoni med hans ſædvanlige Karakter. Da en Hofmand indfandt ſig hos ham i en meget ophidſet Stemning og berettede, at man havde kaſtet hans Billedſtøtte Sten i Hovedet, betragtede han ham med Koldblodighed og ſagde, idet han ſmilende lod Haanden glide hen over Anſigtet: „Det er forbauſende, jeg mærker aldeles ikke noget Saar deraf.“

Dette uventede Maadehold er et af disſe Træk af inſtinktsmæsſig og dyb Klogſkab, der kommer tilſyne hos ſtore Mænd midt under deres lidenſkabelige Heftighed. Da Konſtantin ikke kunde gjøre ſig Haab om ved Magt eller paa en Gang at faa Bugt med den hedenſke Religion, der havde ſlaaet ſaa dybe Rødder i den romerſke Jordbund, forſøgte han hverken dengang eller ſenere at angribe den aabenlyſt. Han indlod ſig ikke paa en Strid, hvor han ikke var ſikker paa at blive Seierherre. Han undertrykkede Kjetteriet i Kirken, ligeſom en General paa Kamppladſen undertrykker Inſubordinationen i ſin Hær. Overfor en Fiende derimod, der endnu var ſtærk, ſkjøndt beſeiret, vogtede han ſig med Klogſkab og Taalmodighed for ethvert forſeilet Angreb.

Hans Sjæl var ikkedesmindre fuld af Bitterhed og lønlig tilgjængelig for de meſt uheldſvangre Raad. Faa Dage efter dette Gadeoptrin forefaldt der i hans Families Kreds et af de forfærdeligſte huslige Sørgeſpil, hvortil Cæſarernes Palads, der allerede var plettet med ſaa meget Blod, nogenſinde har været Vidne. Igjennem de uſikkre Lysglimt, ſom Hiſtorieſkrivernes ſmigrende Taushed lader finde Adgang til os, ſynes det umuligt at afviſe den Formodning, at det er disſe Uroligheder under Opholdet i Rom, ſom ſnildelig bleve benyttede til at forgifte allerede indgroede Familiemisſtemninger, der have bragt Konſtantin til de ſkrækkelige Beſlutninger, ved hvilke han forbauſede hele Riget.

Taleren Libanius beretter os, at i det Statsraad, hvor man forhandlede om den Beſtemmelſe, der ſkulde træffes for at tilbageviſe Romernes Uforſkammethed, vare tvende Brødre af Konſtantin tilſtede, Sønner ligeſom han af Konſtantius Chlorus's andet Ægteſkab, og at den Ene af disſe optraadte ſom Mildhedens Talsmand, medens den Anden erklærede ſig for Anvendelſe af ſtrenge Forholdsregler. Tilſtedeværelſen af diſſe tvende Medlemmer af den keiſerlige Familie, hvilken Libanius omtaler uden at lægge videre Vægt derpaa, turde dog have været en mærkelig Omſtændighed, Forſpillet til en hel Revolution i Konſtantins huslige Forhold. Keiſeren havde i det Hele tre Brødre: Dalmatius, Hannibal og Julius Konſtantius, Frugter af det andet Ægteſkab, ſom Politiken havde foranlediget Faderen til at indgaa med Keiſer Maximianus's Stifdatter. Et meget nøie Baand forenede dem følgelig ikke blot med Konſtantin ſelv, men ogſaa med hans Gemalinde Fauſta, den regjerende Keiſerinde, deres Moders Halvſøſter. Ved Konſtantius Chlorus's Dødsleie havde Konſtantin lovet at beſkytte dem. Til Trods for dette dobbelte Slægtſkab og dette Minde havde de hidtil ſtedſe været i Unaade hos Keiſeren. Denne Kulde havde fornemmelig ſin Aarſag i den Fordom, ſom næredes imod dem af Konſtantins Moder, den gamle Helena, der havde ondt ved at tilgive dem den Ægteſkabsſkilsmiſſe, ſom de havde at takke for deres Fødſel og for hvilken hun var bleven Offer. Helena, der ſenere med Rette er bleven den chriſtelige Efterſlægt ſaa dyrebar, var af Naturen en Kvinde med heftige Lidenſkaber og ſtor Energi. Da hun, efter flere Aars Forſkudthed, omſider ved ſin Søns Thronbeſtigelſe havde gjenerholdt ſine Værdigheder, havde hun ikke gjort Fordring paa nogen anden Ret end den at lede ſine Stifſønners Opdragelſe, for at forhindre dem fra at blive farlige Prætendenter for Keiſerdømmet. Hun røgtede dette Hverv, ſagde ſenere Keiſer Julianus bittert, med en duelig Stifmoders Aarvaagenhed. Hun lod dem give en fortrinlig Underviſning af Rhetorer i Toulouſe, men hun lod dem tilbringe deres Liv i en ubemærket Afkrog. I Rom ſer man dem for førſte Gang udtraadte af denne Stilling og deltagende ved en vigtig Leilighed i en ligeſaa fortrolig ſom alvorsfuld Raadſlagning.

Deres Nærværelſe maatte afgive et nyt Uenigheds-Element i en Familie, der allerede var dybt ſpaltet ligeſom i to fiendtlige Leire. Keiſerinde Fauſta forefandt i dem Slægtninge og Medforbundne, der vare rede til at dele hendes Sympathier og hendes Had. Mangfoldigheden af de romerſke Ægteſkaber, Hyppigheden af Ægteſkabsſkilsmiſſerne medførte tilviſſe i enhver Slægt i Familiernes Skjød de ſamme Spirer til Skinſyge og ofte de ſamme Optrin. De ſamme Følelſer, ſom Helena nærede overfor Konſtantius Chlorus's Sønner, nærede Fauſta for ſit Vedkommende overfor Sønnen af Konſtantins førſte Ægteſkab, den berømmelige Criſpus, der allerede havde vundet Folkets Yndeſt ved ſine mange Seire. Hun kunde hverken tilgive ham hans Egenſkab ſom ældſte Søn eller de glimrende Gaver, der, med Udelukkelſe af hendes egne Sønner, betegnede ham ſom Arving til Faderens Hæder og Magt. Til Gjengjeld havde Helena derimod paa ſine gamle Dage gjort denne ſamme Criſpus til Gjenſtand for hele ſin ømmeſte Kjærlighed. I denne Søn af en Udlænding, født i hans Faders Ulykkesperiode, forefandt hun rørende Ligheder med ſin egen Skjebne. Helena havde rigtignok, efterat hun var bleven omvendt til Konſtantins Gud, allerede i Løbet af nogle Aar begyndt at henvende ſin Sjels luttrede Kjærlighed paa værdigere Gjenſtande. Sindsſtemninger af en Andægtighed, der ligeſom hele hendes Natur var en Blanding af Ømhed og Kraft, lagde mere og mere Beſlag paa alle hendes Sjelekræfter. Dog bragte den moderlige Kjærlighed endnu nogle menneſkelige Sindsbevægelſer til at røre ſig i den gjenfødte Sjel; og Fauſta med hele hendes Familie, Helena tilligemed Criſpus, dannede ſom det ſyntes to fiendtlige Grupper omkring Konſtantin, og kappedes om at vinde Indflydelſe over hans Aand. Den ene ſmigrede hans Stolthed ved en kongelig Fødſels Glands, den anden talte til hans Hjerte ved de ſtedſe dyrebare Minder fra Modgangens og Ungdommens Dage.

Konſtantin havde, ſom det ſynes, i lang Tid gjort ſin Moder og ſin ældſte Søn til Gjenſtand for ſin hele Kjærlighed. Criſpus's førſte Seire havde overvældet ham med Glæde; han havde belønnet dem ved Værdigheder, overordentlige for ſaa ung en Mand. Men lidt Skinſyge havde ikke undladt at blande ſig i de faderlige Følelſer. Det har aldrig været behageligt for nogen Suveræn, og det var ei engang ſikkert for en romerſk Keiſer, at dele den offentlige Gunſt med Nogenſomhelſt, og denne Gunſt blev Criſpus til Del med en foruroligende Hurtighed, hvorom de Medailler bære Vidnesbyrd, paa hvilke man ſer ham benævnet „Barbarernes Overvinder, de Unges Fryd, Statens Haab og Frelſer.“ Efter Licinius's Nederlag, i hvilket

Criſpus maaſke havde ſpillet en altfor glimrende Rolle, ſynes Konſtantin heller ikke længere at have været betænkt paa at gjøre ham delagtig i nogen af ſine Magthandlinger. Paa denne Tid voxede hans andre Sønner, Fauſtas Børn, til, og deres Moder, der ſtedſe befandt ſig ved Konſtantins Side, undlod ikke ved denne Leilighed at indſmigre dem i Faderens Yndeſt. To af dem havde allerede erholdt Cæſarværdigheden, Konſtantin den Yngre i 317 og Konſtantius i 323, ihvorvel den Sidſte dengang ikke kunde være mere end ſex eller ſyv Aar. Konſtantius var endvidere, netop i Aaret 326, Konſul tilligemed ſin Fader. Criſpus's Anſeelſe og Indflydelſe aftog overfor disſe Pant paa en anden Kjærlighed og disſe nye Fremtidsgarantier, og hans Fader, der var omgivet af hans Fiender, hørte nu kun hans Navn nævnes med ſlet forſtilt Mistillid og beregnende ond Villie.

Skulde det være Overſkridelſe af Grændſen for en tro Hiſtorieſkrivning, om man opſtiller den Formodning, at de Raadgivere, Slægninge og Smigrere af Keiſerinde Fauſta, der omgave Konſtantin i dette kritiſke Øieblik, i hvilket Konſtantin troede i Rom at fornemme ſin Magt ryſtet i Grunden, grebe Leiligheden til at nære hans Skinſyge og at rette hans Miſtanke imod Criſpus? Det er troligt, at de foreſtillede ham, hvorledes den ſande Fare ikke beſtod i en vaabenløs Mængdes holdningsløſe Forholdsregler, men i Tilſtedeværelſen af en ung, fyrig, folkelig Medbeiler, der længe havde været ſom hjemme i Occidenten og Gallien, var en Gjenſtand for Mængdens Yndeſt, og lettelig kunde ſamle alle de Misfornøiede og alle de Beſeirede omkring ſig. Det findes ikke nogen beſtemt Beretning, der ligefrem forvisſer om denne Gisnings Rigtighed, men der er al Sandſynlighed for at det forholder ſig ſaaledes. Det er, ifølge ſamſtemmende Vidnesbyrd, ſikkert, at Fauſtas Bagvaſkelſer imod ſin Stifſøn under dette Ophold i Rom tiltoge i Ivrighed og vandt mere og mere Tiltro. Zoſymus, Aurelius Viktor og Philoſtorgus tillægge hende enſtemmig denne Bagtalerrolle, uden iøvrigt nærmere at angive, af hvilken Natur de Beſkyldninger vare, ved hvilke hun ſværtede den ulykkelige unge Mand i Faderens Omdømme. Zoſymus, der heri følges af Zonaras og de kriſtelige Legendeſkrivere, gaar ſaa vidt, at han her antager en lille Gjentagelſe af Fablen om Phædra og Hippolytus, en latterlig Formodning, hentet fra Rhetorikens Minder og gjentaget af alle nyere Hiſtorieſkrivere, men ſom tilſtrækkelig gjendrives ved Keiſerindens allerede høie Alder. Det var uden Tvivl andre mere troværdige Arter af Miſtanke, ſom man ſøgte at forſkaffe Indgang hos Konſtantin; og intet gjør en ſtor Sjel mere tilbøielig til at lytte til Anklager end en afmægtig Vrede. Konſtantin, ſom baade var forbauſet og fornærmet over en uvant Modſtand, men dog ikke vovede at give ſin Harme Luft imod Mængden, var i en Sindsſtemning, hvori man ſer Sammenſværgelſer overalt. Criſpus var ſikkert Kriſten; mere end eet Vidnesbyrd bevidner det, ihvorvel hans ſtørſte Antal af Medailler vare prydede med hedenſke Emblemer. Men Licinius havde ogſaa været det, og det ganſke aabenlyſt, og dog befandtes han ikkedesmindre til ſin Tid ſom Overhoved for hele Keiſerrigets hedenſke Parti. Intet var lettere end at bibringe Konſtantin den Overbevisning, at han i ſin Søn havde en Høvding, der var rede og allerede udſeet til at ſtille ſig i Spidſen for en hedenſk og folkelig Revolution. Gregor af Tours, hvis Vidnesbyrd er fra en ſaa ſildig Tid, at det visſelig kun har ringe Værd, men ſom mulig kan have forefundet en og anden Tradition, ſiger med ligefremme Ord, at Criſpus blev anklaget for Majeſtætsforbrydelſe og Oprør.

I Henhold til denne ubeſtemte Beſkyldning ſaa man pludſelig Konſtantins Søn blive fængſlet, uden nogenſomhelſt foregaaende Underſøgelſe, og blive ſendt under ſtreng Bevogtning til Pola i Iſtrien. Det Rygte udbredte ſig ſnart, at han var bleven ombragt i Fængſlet, uden at man dog vidſte noget hverken om Grunden eller om Dødsmaaden. Man var uvis, om det var ſkeet ved Gift eller ved Sværd. Rygtet antog med hver Dag større Beſtemthed, og Keiſerriget kunde ſnart ikke længere drage i Tvivl, at det havde miſtet ſin unge Thronarving.

En paa ſamme Tid indløben Efterretning fra Orienten tjente til Bevis for, at det var et politiſk Motiv, der havde fremkaldt den hemmelighedsfulde Beſlutning. Licinius's og Konſtantias Søn, Keiſerens egen Søſterſøn, en ung Dreng paa tolv Aar, der røbede de bedſte Anlæg, var bleven vriſtet ud af ſin Moders Arme og var, ſiger den hellige Hieronymus, bleven myrdet med en udſøgt Gruſomhed. Derſom Hedningerne i Keiſerriget havde ſat nogen Forhaabning til dette Skud af deres ſidſte Høvding, ſaa kunde de heraf lære, hvad der tilſigtedes med de gjentagne Slag, ſom Konſtantin rettede mod ſin egen Familie.

Fauſtas Venner triumpherede midt under den almindelige Forfærdelſe. Pludſelig forandredes Scenen ved et brat Omſlag paa Skuepladſen. Under den almindelige Rædſel lod en veltalende Stemme ſig høre; det var Helena, der ilede hid fra Orienten ſom en anden Agrippina, fuld af Smerte og Lidenſkabelighed. Tabet af et elſket Barn, den Forbrydelſe, der tillagdes en Søn, ſom var hendes Stolthed, den Vanære, der derved faldt tilbage paa den kriſtelige Religion, Alt bidrog til at opfylde hende med Forbittrelſe og Fortvivlelſe. Hun afbrød Keiſerborgens officielle Taushed ved en Strøm af Bebreidelſer og Klager. Denne ærværdige Stemmes Klager vakte Uro, Skamfuldhed og Nag i Konſtantins Sjel; det faldt ſom Skjæl fra hans Øine; han ſaa, hvor ſlet begrundet hans Mistanke var. Han ſaa ſig med Rædſel beſudlet med en elſkværdig og uſkyldig Søns Blod. Kriſti Fordømmelſe, ſom Helena uden Tvivl mindede ham om, forvirrede end yderligere hans Indbildningskraft. Det holdt haardt, paa en Dag at ſe ſig nedſtyrtede fra den ophøiede Plads, ſom et af Kirkens Overhoveder, til det lave Stade for en Bodfærdig, der neppe kunde have Adkomſt til Tilgivelſe. Konſtantins ſtolte Sjel forhærdede ſig imod Angeren: i Stedet for at indſkrænke ſig til at tilſtaa en Forbrydelſe, ſom han begræd, ſøgte han i et Anfald af vildt Raſeri at befri ſig for Samvittighedsnag og Straf ved at lade de Smigrere undgjælde, der havde bedraget ham.

Man ſaa da et forfærdeligt Skueſpil, ſom viſtnok for en Del dølger ſig bag et mørkt Slør, men ſom fyldte alle Samtidige med Rædſel. Denne voldſomme Natur, der tidlig var bleven forhærdet ved Tyrannernes Hof og for et Øieblik var bleven bevæget ved Kriſtendommens Skjønhed, uden dog at være i ſit Indre gjenfødt ved den, gav nu ſine Lidenſkabers vilde Heftighed aldeles Tøilen. Han vendte ſig mod ſine Raadgivere og anrettede et formeligt Blodbad imellem dem. Lidet tilfreds med diſſe underordnede Offere, ſaa han ſig om efter et mere iøinefaldende. Han udvalgte ſin egen Huſtru, ſine Børns Moder. Enhver Straf ſyntes ham for mild for den, der havde lokket ham ind paa Forbrydelſens Vei. Den ulykkelige Fauſta blev ifølge hans Ordre nedſænket i et ſydende Bad og kvaltes der. Et ſaadant Sonoffer var det, han ſom ægte Hedning ydede ſin Søns fortørnede Manes, en ſaadan Trøſt ſkjenkede han den forfærdede Helena. Og medens disſe gjentagne Slag udbredte Rædſel trindt omkring ham, vedblev man at give Lege, Høitideligheder, Feſter til Bedſte med forhøiet Glands og Poms. Det var ſom om han vilde forlænge ſin Rus ved Selvbedøvelſe og overdøve Samvittighedens Nag og Folkets bebreidende Taushed ved Feſternes Larm. Et dumpt Forbandelſesraab naaede imidlertid til ham; en Morgen forefandt han paa ſin Port følgende blodige Diſtichon, paahæftet om Natten:

Saturni aurea sæcla quis requiret?
Sunt hæc gemmea, sed Neroniana.

Kjendere mente at gjenkjende Præfekten Ablavus's Hand; uden Tvivl havde han været meddelagtig i Fauſtas Intrige, men han hævnede ſaaledes ved en anonym Satire ſine Venners Minde.

Hvorledes denne Rus ophørte og om Keiſerens Opvaagnen deraf, bliver ikke berettet af Hiſtorieſkriverne. Deres afbrudte og forblommede Fraſer bære endnu Spor af den Forfærdelſe, der fulgte paa disſe ſkrækkelige Optrin. Saavel hedenſke ſom kriſtelige Folketraditioner ere kun enige i at fremſtille os Konſtantin efter dette Gruſomhedens Vanvid ſom plaget af Samvittighedsnag og bankende paa overalt, for i hvilkenſomhelſt Religions Skjød at opnaa Afſoning af ſine Forbrydelſer. Zoſymus fortæller for fuldt Alvor, at han henvendte ſig til Offerpræſterne ved et hedenſk Tempel med Anmodning om at blive renſet. Disſe Præſter, der den Dag fik et Anfald af Strenghed, ſvarede ham, at der ikke exiſterede nogenſomhelſt tænkelig Udſoning for ſaadanne Forbrydelſer i Gudernes Kultus. Men en Ægypter, der levede ved Konſtantins Hof og ſtod paa en fortrolig Fod med Slottets Kvinder, forſikrede ham, at den kriſtelige Religion beſad Myſterier, i Kraft af hvilke alle Synder kunde forlades, og dette var, ifølge Zoſymus's Beretning, Anledningen til Keiſerens Omvendelſe. Sozomenus meddeler den ſamme Fortælling, ſom han anſer det for nødvendigt at gjendrive. Kun er det her den neoplatoniſke Filoſof Sopater, der optræder ſom den ſtrenge Hedning iſtedetfor Offerpræſterne, og det er Biſkoppen af Rom, der er ſaa venlig at tilbyde Konſtantin Daaben. Hvor vidtgaaende en Indflydelſe udøver ikke Partiaanden hos de meſt ſamvittighedsfulde Skribenter! Den alvorlige Kardinal Baronius frygter ikke for at paatrykke disſe hiſtoriſke Barnagtigheder ſin Billigelſes Stempel, ene og alene i den Henſigt derved at hævde den Foreſtilling, at Konſtantins Daab fandt Sted i Rom ved Pave Sylveſters Haand. Og idet han gaar ud herfra og ſtøtter ſin Paaſtand til apokryphiſke Aktſtykker, hvis Uſandhed endog bliver indlyſende ved den blotte Læsning, fører han Konſtantin frem for os: førſt beladt med Spedalſkhed til Straf for hans Forbrydelſer, derefter modtagende en guddommelig Aabenbaring om at benytte Sylveſters Hjælp for at blive helbredet og underfuldt renſet ved Daaben, hvorefter han da lægger Grundſtenen til den vatikanſke Baſilika og flere andre, overøſer dem med Rigdomme og Gaver, og tildeler Romerkirken ſæregne Æresbevisninger, Forrettigheder og Beſiddelſer. Han tager ikke i Betænkning at fremſtille ham, beſudlet med ſin Families Blod, tiltalende det romerſke Senat og Folk ved Indgangen til den ulpianſke Baſilika og proklamerende Kriſtendommen under Mængdens Bifaldsraab.

Den Sandhed, ſom kan ligge ſkjult imellem alle disſe Fabler, er det ikke umuligt at udfinde. Konſtantin har ſikkert ikke tænkt paa at anholde om Tilgivelſe ved Foden af Hedenſkabets Altere. Han kan ikke have føiet denne Ydmygelſe til den, ſom han allerede dunkelt fornam ved Tanken om ſine Forbrydelſer. Derſom han havde bekvemmet ſig dertil, vilde Hedenſkabet ikke have gjort ſig ſaa ſtore Betænkeligheder i Henſeende til Mordet, og Guderne, der i deres Almagtsperiode havde optaget Tiberius og Caligula ſom Medforbundne, vare ikke blevne mere nøieregnende i Modgangens Tid. Konſtantin trængte heller ikke til en ægyptiſk Vismand, ſom kunde belære ham, der kom lige fra Nicæa, angaaende den kriſtelige Tros Hovedlærdomme. Ligeſaa lidt er det ſandt, at han har modtaget eller anholdt om Daaben i Rom. Til Lykke for den kriſtelige Religions Ære ſaa den hedenſke Stad ikke Daabens Vand ſaa haſtigt hidkaldet til at aftvætte

Fadermorderens Blod. Man tilſideſatte ingenlunde for Konſtantins Vedkommende alle Kirkerettens Regler ved at tilſtede den forſætlige Morder Adgang til Sakramenterne uden tilſtrækkelig Bod. Romerſtolens verdslige Storhed har lykkeligvis ikke heller denne blodige Oprindelſe, og det vidner om ringe Omhu for dens Værdighed at opſtille en ſaadan Formodning. Det er tvertimod viſt, at de Kriſtne, der vare værdige til dette Navn, til Trods for deres Erkjendtlighed mod Konſtantin ingenſinde har ſtræbt at beſmykke hans Forbrydelſers Storhed med en daddelværdig Svaghed. Kun Euſebius af Cæſarea, der var en fortrinlig Hofmand men en ſlet Biſkop, har viſt ham den Gunſt at iagttage Taushed, og han giver i et af ſine Værker Criſpus's Minde til Pris, medens han har hævet ham til Skyerne i et andet; men den hellige Hieronymus anklager uden Omſvøb Konſtantin med den ſanddrue og frimodige Tørhed, der udmærker hans Krønike. Et Aarhundrede derefter forkyndte den hellige Johannes Kryſoſtomus fra den biſkoppelige Prædikeſtol i Staden, der bar Keiſerens Navn, for Folket i Konſtantinopel hans ſørgelige Hiſtorie, idet han anførte Træk, der lettelig lod ſig gjenkjende, og opſtillede den ſom et af de meſt øinefaldende Exempler paa den Fare, der er forbundet med timelig Lykke; og ſelv den ſindige Tillemont har ikke kunnet fremdrage det blodige Billede, uden at lade følgende Udraab opſtige fra Hjertets Dyb: „Gud“, ſiger den alvorlige Lærde, „fuldbyrdede paa Konſtantin den Straf, ſom han fordum havde fuldbyrdet paa David. Thi, efterdi hans Forbrydelſer, lige ſaa vel ſom denne Konges, havde gjort Guds Navn til Spot, ſaa blev Hævnens Sværd ikke mere taget bort fra hans Hus.“

Indhold:

Side

Kvartalſkriftet 1881 3
Ignatius Loyola og Jeſuiterne 8
Er det muligt for norſke Lutheranere at bygge en kriſtelig Frikirke i Amerika 23
Hans Nilſen Hauge og Lars Oftedal 33
Den norſke Synode og den norſke Børnelærdom 49
Nazareth 92
De kirkelig-religiøſe Tilſtande i Amerika 68
  De enkelte Kirker og Sekter 81
  Congregationaliſterne 83
  Presbyterianerne 97
  Den hollandſk-reformeerte Kirke 99
  Den proteſtantiſk-biſkoppelige Kirke 101
  Methodiſterne 109
  Baptiſterne 117
  Qvækerne 121
  Den romerſke Kirke 125
  Mormonerne 136
Samuel. (Af G. Sverdrup) 142
  Israel i Dommertiden 145
  Samuels Fødſel 147
  Hannas Lovſang 152
  Dommen over Elis Hus 157
  Befrielſen fra Filiſterne 163
  Kongedømmet i Israel 166
  Saul og David 169
Konſtantin den Store og Mordet paa Criſpus og Fauſta 174

* * *